

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΕΓ' ΤΕΥΧ. Α' ΙΩΑΝ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΛ. 72.18.308

1/15 ΙΟΥΛΙΟΥ 1986

ΑΡΙΘ. 13

“ΤΙ ΕΣΤΙΝ ΑΝΘΡΩΠΟΣ;,,

(‘Απόψεις τῶν Κομμάτων στὸ Β’ Διακομματικὸ Συνέδριο)*

Στὸ Β’ Διακομματικὸ Συνέδριο, ποῦ ἀσχολήθηκε μὲ τὸ θέμα «Τί ἐστὶν ἄνθρωπος;», εἰσήγησι ἐκ μέρους τοῦ ΠΑΣΟΚ ἔκαμεν ὁ βουλευτὴς Χανίων κ. Σήφης Μιχελογιάννης, ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, εἶπεν, ὅτι τὸ κυβερνῶν κόμμα του ἐπιδιώκει τὴ δημιουργία πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ εἶναι ἀπλοὶ ψηφοφόροι, ἀλλὰ ὀλοκληρωμένοι ἄνθρωποι, ποῦ θὰ ἱκανοποιῶν τις βαθύτερες πνευματικὲς ἀνάγκες τους, θὰ εἶναι οἱ ἴδιοι ὑποκείμενα τοῦ ἔργου τῆς ἀλλαγῆς καὶ θὰ εἶναι ὀργανικὰ ἐνταγμένοι μέσα σὲ νέο σύστημα σχέσεων παραγωγῆς.

Κύριοι στόχοι εἶναι ἡ βελτίωσις τῶν συνθηκῶν ἐργασίας καὶ παιδείας, ἡ ἀνάπτυξις πολιτιστικῶν δραστηριοτήτων, ἡ ἐξάλειψις τῶν κοινωνικῶν ἀντιθέσεων, ἡ κοινωνικὴ ἀπελευθέρωσις, ἡ προώθησις τῆς λαϊκῆς ἐπιμορφώσεως, ἡ δημιουργία νέων παραγωγικῶν σχέσεων μὲ τὴν πραγμάτωσι τοῦ αἰτήματος «ἡ ἐξουσία στὸν λαόν» καὶ μὲ τὴν ἐνεργὸν λαϊκὴν συμμετοχὴν, ἡ ἀνανέωσις τῆς κοινοβουλευτικῆς ζωῆς, ἡ ἀνάπτυξις τοῦ συνδικαλισμοῦ, ἡ ἀποκέντρωσις, ἡ ἐνεργοποίησις τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἡ ὀργάνωσις τοῦ κοινωνικοῦ ἐλέγχου κ.τ.τ. Δείγματα δημιουργίας νέων θεσμῶν πρὸς τὴν κατεύθυνσι ἀξιοποιήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου δυναμικοῦ εἶναι τὰ συνοικιακὰ συμβούλια, οἱ σύλλογοι γονέων, οἱ ἀγροτικοὶ καὶ λοιποὶ

συνεταιρισμοί, ἡ κοινωνικοποίησις τῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τῶν κομμάτων, οἱ τροποποιήσεις τοῦ Συντάγματος, ἡ κατοχύρωσις τῆς ἰσότητος τῶν δύο φύλων, ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρυθμίσις στοὺς χώρους ὅλων τῶν βαθμίδων τῆς ἐκπαιδεύσεως (ΑΕΙ, ΤΕΙ, Πρωτοβάθμιος καὶ Δευτεροβάθμιος Ἐκπαίδευσις), ἡ ὀργάνωσις τῶν μαθητικῶν κοινοτήτων, ἡ συμμετοχὴ τῶν σπουδαστῶν στὰ συλλογικὰ ὄργανα διοικήσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων καὶ ἄλλες παρόμοιες θεσμικὲς καὶ δομικὲς ἀλλαγές.

Λαμβάνοντας τὸν λόγο ἐπίσης ἐκ μέρους τοῦ ΠΑΣΟΚ ὁ βουλευτὴς Χανίων κ. Μανώλης Σκουλάκης καὶ ὁ κ. Κώστας Πλούμπης ὑπεγράμμισαν ὅτι τὸ ΠΑΣΟΚ θέλει τὸν ἄνθρωπο ὄχι ἀπλῶς ὡς ψηφοφόρο, δηλ. ὡς φορέα πελατειακῆς τοπικῆς σχέσεως, ἀλλ’ ὡς πολίτη, δηλ. ὡς φορέα λαϊκῆς κυριαρχίας, συμμετοχικῆς δημοκρατίας, ἐλευθέρου καὶ δημοκρατικοῦ σοσιαλισμοῦ. Τὰ συνθήματα εἶναι «μὲ τὸν ἄνθρωπο γιὰ τὸν ἄνθρωπο», «ἄνθρωπος ὄχι ἀντικείμενο, ἀλλὰ ὑποκείμενο». Αὐτὰ ἐξηγοῦν καὶ τὴν προσπάθεια τοῦ κυβερνῶντος κόμματος γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς αὐτοδιαχειρίσεως, τοῦ κράτους προνοίας, τοῦ κοινωνικοῦ τουρισμοῦ κ.τ.τ.

Ἡ προσπάθεια γενικῶς τοῦ ΠΑΣΟΚ εἶναι ὁ τρίτος δρόμος πρὸς τὸν σοσιαλισμό, ποῦ εἶναι διαφορετικὸς τόσον ἀπ’ τὸν μαρξιστικὸ ὑπαρκτὸ σοσιαλισμό, ὅσον κι’ ἀπὸ τὴν

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 371 τοῦ ὑπ’ ἀρ. 12 τεύχους.

φιλελεύθερη κατεύθυνσι τῶν εὐρωπαϊκῶν σοσιαλιστικῶν δημοκρατικῶν κομμάτων.

Κατὰ τὴ ζωνηρὴ καὶ διεξοδικὴ συζήτησι, πού ἐπακολούθησε, οἱ ἐκπρόσωποι τῶν κομμάτων τῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ ἰδίως τῆς Νέας Δημοκρατίας εἶπαν, ὅτι ἡ πορεία στὸν τρίτο δρόμο πρὸς τὸν σοσιαλισμὸ εἶναι ἓνα πείραμα, πού δὲν ὀδήγησε στὴν πραγματοποίησι τῶν ὁραμάτων καὶ ὑποσχέσεων τοῦ ΠΑΣΟΚ. Ἀντιρρήσεις γιὰ τὸν τρίτο δρόμο πρὸς τὸν σοσιαλισμὸ ἐξέφρασε καὶ ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος, ὁ ὁποῖος παρωμοίωσε τὴν προσπάθεια τοῦ ΠΑΣΟΚ πρὸς τὶς ἐπιδιώξεις τοῦ «Εὐρωκομμουνισμοῦ». Στὴν ἀπάντησί τους οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ ΠΑΣΟΚ ἀνέφεραν συγκεκριμένες περιπτώσεις πραγματώσεως ἀρκετῶν στόχων τους.

Στὴ συνέχεια ἔγινε παρουσιάσις τῶν στόχων τοῦ κόμματος τῆς «Δημοκρατικῆς Ἀνανεώσεως» (ΔΗΑΝΑ). Ἡ σχετικὴ εἰσήγησις ἔγινε ἀπ' τὸν βουλευτὴ Ἐπικρατείας κ. Στρατῆν Στρατήγην, ὁ ὁποῖος τόνισε, ὅτι τὸ κόμμα του λαμβάνει σοβαρὰ ὑπ' ὄψιν τὴ θεϊκὴ σπίθα, πού βρίσκεται μέσα στὸν ἄνθρωπο, καὶ δέχεται τὴ χριστιανικὴ θεώρησι περὶ ἀνθρώπου. Κύριοι στόχοι πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐξασφάλισις τῶν ἀτομικῶν του ἐλευθεριῶν καὶ τῆς ἀγάπης. Ἰδεῶδες τῆς ΔΗΑΝΑ εἶναι τὸ ἰδεῶδες τοῦ Κοινωνικοῦ Φιλελευθερισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει ὡς στόχον ἀπ' ἑνὸς τὴ δημιουργία ἐλευθέρης, ἀλλὰ ὄχι ἀνεξέλεγκτης ἀγορᾶς, ἀπ' ἑτέρου ἀνθρωποκεντρικὴ πολιτικὴ, πού ἀνταποκρίνεται στὴν ἀξία, στὴν οὐσία καὶ στὰ ὄντολογικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τρίτον τὸ νὰ γίνῃ ὁ κάθε πολίτης παράγων διαμορφώσεως τοῦ πολιτικοῦ λόγου καὶ τῆς πολιτικῆς ἀποφάσεως. Ἡ συμμετοχικὴ δημοκρατία δὲν πρέπει νὰ ἐπιβάλλεται ἀπ' τὸ κράτος ἢ ἀπὸ μιὰ χαρακτηριστικὴ προσωπικότητα, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐκπορεύεται ἀπὸ σύγκλισι τῶν ἀπόψεων ἐκείνων, στοὺς ὁποίους αὐτὴ ἀφορᾷ, καὶ ἀπὸ ὀρθὴ ἐνημέρωσι. Ἡ «πειθὴ στὴν ὑποταγὴ» πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ ἀπ' τὴν «ὑποταγὴ στὴν πειθὴ». Ἡ κομματικὴ πειθαρχία πρέπει νὰ ἐκδηλώνεται σὲ δημοκρατικὰ πλαίσια, μέσα στὰ ὁποῖα

θὰ εἶναι σεβαστὲς ἡ πολιτικὴ ὄντοτης τοῦ κομματικοῦ στελέχους καὶ ἡ δημιουργικὴ κριτικὴ του. Ὁ ψηφοφόρος ἐξ ἄλλου δὲν πρέπει νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ρουσφέτι, οὔτε νὰ παρασύρεται ἀπὸ ἀνεκπλήρωτες ὑποσχέσεις. Γενικὰ στὸ κέντρο τοῦ πολιτικοῦ συστήματος πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀναβάθμισις τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἐπομένῃ εἰσήγησις παρουσίασε τὶς ἀπόψεις τῆς «Νέας Δημοκρατίας» (ΝΔ). Εἰσηγήτρια ἦταν ἡ λέκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Δρ. Κέλλυ Μπουρδάρη, ἡ ὁποία, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τόνισε τὴν ἰδιάζουσα θέσι τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸ εἶναι, θέσι τὴν ὁποία προέβαλαν ὁ Σωκράτης, οἱ Σοφιστὲς, ἡ Μεσαιωνικὴ φιλοσοφία, ὁ Μιχαὴλ Ψελλός, ὁ Κάντ κ.ἄ. Ἡ πραγματώσις τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου προσλαμβάνει διάφορες ἀποχρώσεις στὴν ὄντολογικὴ περιοχὴ, στὴν ἠθικὴ σφαῖρα καὶ στὴν πολιτικὴ πράξι. Ἡ «Νέα Δημοκρατία», — τόνισθηκε περαιτέρω στὴν εἰσήγησι — δίδει προτεραιότητα καὶ ἔμφασι στὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος εἶναι αὐταξία καὶ ἐλεύθερος νὰ κάνῃ τὶς ἐπιλογές του. Ἡ λαϊκὴ κυριαρχία καὶ ἡ πρόοδος ἐπιτυγχάνονται, ἀν παίρνουν τὶς ἀποφάσεις ὄχι πειθῆνιοι ἄνθρωποι, πού εἶναι ὄργανα δημιουργῶν καὶ μιᾶς ἀπρόσωπης κρατικῆς μηχανῆς, ἀλλὰ πρόσωπα, πού εἶναι ἐλεύθεροι πολῖτες μὲ ὑπευθυνότητα καὶ δημιουργοῦν τὸν πολιτισμὸ μὲ πράξεις ἑλλογες καὶ ὄχι ἐνστικτώδεις. Οἱ ἐλεύθεροι αὐτοὶ ὀλοκληρωμένοι ἄνθρωποι γίνονται ὑπεύθυνοι πολῖτες καὶ ψηφοφόροι, πού εἶναι ὑποκείμενα καὶ ὄχι ἀντικείμενα τῆς πολιτικῆς διαδικασίας. Οἱ πολιτικοὶ στόχοι πρέπει νὰ ἔχουν ἐνότητα καὶ σωστὴ ἱεράρχησι. Ἔτσι λ.χ. ἡ παιδεία εἶναι θέμα ἐθνικὸ καὶ ὄχι ἀπλῶς μέσο πρὸς ἐπίτευξι τοῦ «σοσιαλιστικοῦ μετασχηματισμοῦ».

Τὶς ἀπόψεις τῆς «Νέας Δημοκρατίας» ἐπὶ τοῦ συζητουμένου θέματος συνεπλήρωσαν στὴ συνέχεια καὶ ἄλλοι ἐκπρόσωποι αὐτῆς. Ἔτσι ὁ κ. Προχ. Σιβένιας τόνισε, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ὅτι στόχοι τῆς πολιτικῆς πράξεως δὲν εἶναι μόνον ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ δικαιοσύνη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἱκανοποίησις ὅλων τῶν ὕλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀναγκῶν τοῦ

άνθρώπου με όρθη κλιμάκωσι τῶν ἀξιών, με δικαίωσι τῆς ἐμφύτου μεταφυσικῆς νοσταλγίας, με προσήλωσι στίς ἀρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἐλληνορθοδόξου παραδόσεως, με ἀναζήτησι τῆς ἀληθείας, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης. Καὶ ὁ κ. Σιβένιας κατέληξεν ὡς ἐξῆς: «Ἡ ἰδέα τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ μᾶς ἐνώνη. Πρέπει νὰ διαλυθοῦν τὰ καφενεῖα ὀρισμένων κομματικῶν χρωμάτων. Ἀντὶ τοῦ στρεβλοῦ λόγου πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ὁ εἰλικρινῆς διάλογος». Ὁ κ. Φώτης Παπαγεωργίου τόνισε, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ πρωταρχικὴ καὶ κορυφαία ἀξία. Τέλος ὁ βουλευτὴς κ. Χάρης Καρατζᾶς, ἀφοῦ ὑπεγράμμισε μερικoὺς ἐκ τῶν στόχων τῆς «Νέας Δημοκρατίας», τόνισε ὅτι αὐτὴ δὲν διέπεται ἀπὸ προκατάληψι καὶ στατικὸ δογματισμὸ, οὔτε χρησιμοποιοεῖ «τίς ταμπέλες: Κέντρο, δεξιά, ἀριστερά». Πρέπει, — προσέθεσε — νὰ συλλαμβάνωμε τὸ σφυγμὸ καὶ τὰ μηνύματα τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ ἐρχομένου μέλλοντος. Ἡ διατήρησις τῆς ἱστορικῆς μνήμης δὲν πρέπει νὰ σημαίνῃ ἀνάξεισι τῶν πληγῶν τοῦ παρελθόντος, ἐθνικὸ διχασμὸ καὶ χωρισμὸ τῶν πολιτῶν σὲ δύο κατηγορίες. Τὰ λάθη τοῦ παρελθόντος δὲν παραμερίζονται με τὴν ἐπανάληψί τους. Ἡ διακήρυξις τῆς ἀληθείας, ὁ ἐξοβελισμὸς τοῦ δημαγωγικοῦ ψεύδους, ἡ ἀποφυγὴ τοῦ ρεβανσισμοῦ καὶ τῆς ἐκδικήσεως, ἡ καταπολέμησις τῆς ταξικῆς διαιρέσεως, ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ ἀκρότητες, ἡ αὐτοκριτικὴ καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῶν σφαλμάτων καὶ ἐλλείψεων τοῦ παρελθόντος, ἡ δημιουργία συγχρονισμένου φιλελευθέρου δημοκρατικοῦ κόμματος, ποῦ θ' ἀγκαλιάζῃ ὅλους τοὺς Ἕλληνας, — αὐτοὶ εἶναι, ὡς προσέθεσεν ὁ κ. Καρατζᾶς, μερικοὶ ἀπ' τοὺς κυρίους στόχους τοῦ κόμματός του.

Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασα διεξοδικὴ συζήτησι οἱ ἐκπρόσωποι τῆς ΝΔ, κατὰ τὴν ἀντίκρουσι τῶν πολλῶν αἰτιάσεων, οἱ ὁποῖες διατυπώθησαν ἐναντίον της καὶ ἰδίως ἐναντίον τῆς ὑπ' αὐτῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας στὸ παρελθόν, προσέθεσαν ὅτι ἡ πολιτικὴ τους στὴν παιδεία ὑπῆρξε διακομματικὴ, ὅτι ἀνεγνώρισαν τὴν πολυφωνία καὶ τὸν πλουραλισμὸ, ὅτι ἐνώσαν τὴν Ἑλλάδα με τὴν Εὐρώπη καὶ ἀπέφυγαν κάθε παραχάραξι ἢ παραποίηση τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας. Κατὰ τὴ

συζήτησι αὐτῆ, ὅταν ὁ κ. Δημ. Κακαβελάκης ὑπενθύμισε τὴν ἀνάγκη τῆς ἀνταποκρίσεως στὴν ἠλεκτρονικὴ πρόκλησι καὶ στὴ νέα διάστασι τῆς Πληροφορικῆς, ὁ κ. Καρατζᾶς εἶπεν, ὅτι αὐτὸ εἶχεν ὑπ' ὄψι του ὅταν μίλησε γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς συλλήψεως τοῦ σφυγμοῦ καὶ τῶν μηνυμάτων τῆς ἐποχῆς καὶ γιὰ τὴ συνένωσι τῆς Ἑλλάδος με τὴν Εὐρώπη, ἡ ὁποία προβάλλει τὴ νέα ἀνεπτυγμένη τεχνολογία.

Ἐπίσης εἶναι ἀξιοσημείωτο, ὅτι κατὰ τὴν παρέμβασί του στὴ συζήτησι ὁ Γραμματεὺς τῆς «Ἐπιτροπῆς Διαφωτίσεως» τοῦ ΠΑΣΟΚ κ. Κώστας Πλούμπης ὑπεγράμμισε, ὅτι τὸ κόμμα του δέχεται τὸν Μαρξισμό «ὡς μέσο ἀνάλυσης τῶν οικονομικῶν φαινομένων».

Ἡ τελευταία εἰσήγησις ἔγινε ἀπ' τὸν Γενικὸ Γραμματέα τοῦ Κόμματος τοῦ Δημοκρατικοῦ Σοσιαλισμοῦ (ΚΟΔΗΣΟ) καὶ βουλευτὴ Ἐπικρατείας κ. Χαράλαμπο Πρωτοπαπᾶ, ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, τόνισε τὰ ἐξῆς: Ἡ Πολιτικὴ εἶναι προσπάθεια διαπαιδαγωγήσεως τοῦ λαοῦ. Στὴ μεταβιομηχανικὴ κοινωνία εἶναι ἀναγκαῖα ἡ Πληροφορικὴ. Γιὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ συμφιλίωσις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ πρέπει νὰ λείψῃ ἡ προδοτολογία, ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν ἄλλων ὡς προδοτῶν καὶ ἐθνικῶν μειοδοτῶν. Σημαντικὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ προσπάθεια πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς Παιδείας. Ἐξ ἴσου ἀναγκαῖος εἶναι ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς, διὰ νὰ γίνῃ στροφὴ πρὸς παραγωγικὰς ἐργασίας καὶ διὰ νὰ μὴ θέλουν ὅλοι οἱ Ἕλληνες νὰ γίνωνται δημόσιοι ὑπάλληλοι. Πρέπει νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ φιλεργία καὶ νὰ καταπολεμηθῇ ἡ φυγοπονία. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως εἶναι ἀναγκαῖα, διότι δὲν εἶναι δυνατόν οἱ κρατικὲς ὑπηρεσίες νὰ ἀνταποκριθοῦν σὲ ὅλες τὶς ἀνάγκες τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ ἔχουν τὴ δυνατότητα συμμετοχῆς στίς πολιτικὰς διαδικασίας καὶ νὰ ἀξιοποιοῦν τὶς ὑλικὰς καὶ πνευματικὰς τους ἰκανότητες, τὰ κοινωνικὰ τους ἐνδιαφέροντα, τὴν ἱστορικὴν τους μνήμη καὶ τὴν ἀγάπη τους πρὸς τοὺς συνανθρώπους καὶ συμπατριῶτες τους.

Κατὰ τὴ συζήτησι, ποῦ ἔγινε πάνω στὴν

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀριθμ. { Πρωτ. 1846
Διεκπ. 874

Ἀθήνησι τῆ 9ῃ Ἰουνίου 1986

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 2433

Π ρ ὶ ς

Τοὺς Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτας
τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΘΕΜΑ: «Συναριθμησις τοῖς Ἁγίοις τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ὁσίου Πατρὸς Παναγῆ (Μπασιά - Τυπάλδου) τοῦ ἐν Κεφαλληνίᾳ.

Ἡ Δ. Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατόπιν σχετικῆς προτάσεως τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Κεφαλληνίας, συμφώνῳ δὲ γνώμῃ τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Δογματικῶν καὶ Νομοκανονικῶν Ζητημάτων, ἠτήσατο παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὡς κανονικῶς ἀρμοδίας, τὴν διὰ Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως συναριθμησιν τοῖς Ἁγίοις τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀνδράσιν, τοῦ αἰοδιμου Ἱερομονάχου Παναγῆ (Τυπάλδου - Μπασιά), θεοφιλῶς διώσαντος καὶ δαικῶς τελευτήσαντος τὴν 7ην Ἰουνίου 1888, ἐν Ληξουρίῳ τῆς νήσου Κεφαλληνίας.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διὰ τῆς ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1986 καὶ μηνῶν Φεβρουάριον, (δ') ἐπινεμησεως Ὁ' Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Πράξεως, ἐθέσπισε καὶ διωρίσατο ὅπως ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ὁ εἰρημένος αἰοδιμος Ἱερομόναχος Παναγῆς (Μπασιάς) συναριθμηταὶ τοῖς ὁσίοις καὶ ἁγίοις τῆς Ἐκκλησίας, τιμῶμενος, παρὰ τῶν πιστῶν καὶ ὕμνοις ἐγκωμίων γεραίρόμενος τῆ ζ' τοῦ μηνὸς Ἰουνίου, ἡμέρᾳ ἐν ἣ Ὀδτος ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ.

Ὅθεν, ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος ἐν δοξολογίᾳ πολλῇ πρὸς τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν ἀνακαινούσα ὑμῖν ταῦτα, παρακαλεῖ, ὅπως δι' ἐγκυκλίου ὑμῶν ἀναγγεῖλητε τῇ εὐσεβεὶ κλήρῳ καὶ τῇ χριστεπωνύμῳ λαῷ τῆς καθ' ἡμᾶς Θεοσώστου Παροικίας τὴν τοιαύτην συναριθμησιν ὑπὸ τῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας εἰς τὴν χορείαν τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας ἀνδρῶν τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Παναγῆ (Μπασιά) προτρέψητε δὲ τοὺς πιστοὺς, ἵνα κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς μνήμης αὐτοῦ κατάκλύζωσι τοὺς Ἱεροὺς Ναοὺς, ἀναπέμποντες δεήσεις πρὸς τὸν Ὑψιστον, ἐπικαλούμενοι ἅμα τὴν προσθεῖαν αὐτοῦ πρὸς ἀγιασμόν ψυχῆς τε καὶ σώματος.

- † Ὁ Ἀθηνῶν ΣΕΡΑΦΕΙΜ, Πρόεδρος
- † Ὁ Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως Θεόφιλος
- † Ὁ Νέας Σμύρνης Χρυσόστομος
- † Ὁ Καισαριανῆς - Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ Γεώργιος
- † Ὁ Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς Ἀγαθόγονος
- † Ὁ Σάμου καὶ Ἰκαρίας Παντελεήμων
- † Ὁ Παραμυθίας - Φιλιππῶν καὶ Γηρομερίου Τίτος
- † Ὁ Γρεβενῶν Σέργιος
- † Ὁ Χίου Διονύσιος
- † Ὁ Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης Μελέτιος
- † Ὁ Ἱερισσοῦ - Ἁγίου Ὁρους καὶ Ἀρδαμερίου Νικόδημος

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος

Ἀρχιμ. Ἰάκωβος Παπαθανασίου - Γκίνης

εἰσήγησί του, ὁ κ. Πρωτοπαπᾶς ἐπεσήμανεν, ὅτι σήμερα δὲν ὑπάρχουν μεγάλες ἐπιχειρήσεις, πὸν πρέπει νὰ κρατικοποιηθοῦν. Προηγουμένως καὶ ὁ κ. Στρατήγησ τόνισε, ὅτι σήμερα δὲν ὑπάρχουν latifundia καὶ μεγάλη ἔγγειος ἰδιοκτησία.

Κατὰ τίς συζητήσεις, ὁ λόγος δόθηκε ὄχι μόνον στοὺς ἐκπροσώπους τῶν κομμάτων, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλους παρισταμένους. Ἰδιαιτέρα ἐξάίρομε τὴ σοβαρὴ καὶ ὑπεύθυνη συμμετοχὴ στὶς συζητήσεις τῶν σπουδαστῶν καὶ μαθητῶν, ὅπως καὶ ἄλλων προσκεκλημένων. Ἐκτὸς ἀπ' τὸν ἀναφερθέντα ἤδη κ. Κακαβελάκη, πολὺ γόνιμες ὑπῆρξαν λ.χ. οἱ παρατηρήσεις τοῦ προεδρεύοντος στὶς συνεδρίες κ. Ἀλ. Παπαδερῶ, ὅπως καὶ οἱ εὐστοχες,

σπινθηροβόλες καὶ οὐσιαστικὲς παρεμβάσεις λ.χ. τοῦ δημοσιογράφου κ. Πέτρου Μακρῆ, τοῦ κ. Γεωργίου Στεφανάκη, τοῦ κ. Βασιλείου Ξυδιᾶ, τοῦ κ. Δημητρίου Παπανικολάου, τοῦ κ. Γεωργίου Παπαϊωάννου κ.ἄ.

Στὸ τέλος, πρὸ τῆς λήξεως τοῦ συνεδρίου, παρεκλήθη ὁ ὑποφαινόμενος νὰ διατυπώσῃ τίς ἐντυπώσεις του ἐκ τοῦ Β' Διακομματικοῦ Διαλόγου. Τὰ λεχθέντα ὑπ' αὐτοῦ, πὸν εἶναι εὐσύννοπη συστηματικὴ σύνοψις τῶν συζητηθέντων καὶ κριτικὴ ἀξιολόγησις αὐτῶν, θὰ δημοσιευθοῦν στὸ ἐπόμενο τεύχος τῆς «Ἐκκλησίας».

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΕΙΣ ΑΔΟΥ ΚΑΘΟΔΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΝ ΤΗ ΘΕΙΑ ΛΑΤΡΕΙΑ, ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

I.

Εισαγωγικά τινά εις τὸ δόγμα τῆς Καθόδου τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν ἄδην.

1. Ἡ Κάθοδος ἐν τῷ ὀρθοδόξῳ δογματικῷ συστήματι.

Τὸ ὀρθόδοξον δόγμα τῆς Καθόδου τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν ἄδην, καθὼς καὶ πάντα τὰ ὀρθόδοξα δόγματα, μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν δύο πηγῶν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, δηλαδή τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, ἀλλ' ὅμως μετὰ πολλῆς ἀσαφείας καὶ γενικότητος. Καθ' ὅσον οὔτε ἡ Ἁγία Γραφή καθορίζει αὐστηρῶς δογματικῶς καὶ λεπτομερῶς τὰ τῆς Καθόδου τοῦ Αὐτρωτοῦ εἰς τὸ βασιλεῖον τῶν νεκρῶν, γενικαῖς ὅλως καὶ συμβολικαῖς ἐκφράσεις χρωμένῃ, οὔτε ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ἀνέπτυξεν ἐπισήμως τὸ ἐπὶ τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως ἐρειδόμενον δόγμα τοῦτο, οὐδεμιᾶς πρὸς τοῦτο δοθείσης ἀφορμῆς. Οἱ ἀρχαῖοι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες ἐποιοῦντο μὲν πυκνάς ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἀναφοράς εἰς τὸ δόγμα τῆς Καθόδου, ἀλλ' ὅμως δὲν κατέλιπον ἡμῖν εἰδικὰ συστηματικὰς πραγματείας περὶ αὐτοῦ, ἀρκούμενοι εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῶν σχετικῶν ἀγιογραφικῶν χωρίων καὶ εἰς τὴν βίωσιν τοῦ δόγματος ἐν τῇ λατρευτικῇ ζωῇ καὶ τῇ λαϊκῇ εὐσεβείᾳ τῶν πιστῶν. Παρὰ τὴν ἔλλειψιν ὅμως ταύτην εἰδικῆς δογματικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἄρθρου τούτου τῆς πίστεως, τοῦτο, ἔχον τὰς ρίζας του ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ προφορικῇ Ἀποστολικῇ Παραδόσει, ἀπετέλεσεν ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων τῆς χριστιανικῆς θρησκείας οὐσιῶδες τμήμα τοῦ κηρύγματος τοῦ εὐαγγελίου, τῆς κατηχήσεως καὶ διδασχῆς τῶν πιστῶν καὶ τῆς θείας Λατρείας, συμπεριληφθὲν ἐν τοῖς ἀρχαίοις βαπτιστηρίοις συμβόλοις καὶ ὁμολογίαις πίστεως, ὁμολογούμενον ὑπὸ τῶν βαπτιζομένων, καὶ οὕτω πιστευόμενον ὑφ' ὅλων γενικῶς τῶν χριστιανῶν καὶ βιούμενον ἐντόνως ἐν τῇ θεῖᾳ Λατρείᾳ. Οὕτω τὴν Κάθοδον τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ἄδην ἐδίδασκεν ἡ ἀρχέγονος Ἐκκλησία ὡς ἀναπόσπαστον ἄρθρον τῆς χριστιανικῆς πίστεως κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, κατὰ δὲ τὸν τέταρτον συμπεριέλαβεν αὐτὴν ἐν τῷ Ἀποστολικῷ συμβόλῳ. Ἀκολουθῶς ἡ Κάθοδος, εἰσελθοῦσα καὶ καταλαβούσα κεντρικὴν θέσιν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Θεολογίᾳ καὶ τῇ θεῖᾳ Λατρείᾳ, τῇ θεωρίᾳ καὶ τῇ πράξει καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ ζωῇ, ἐδογματοποιήθη ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων Ε' καὶ Ζ', εἰ καὶ ἄνευ βαθυτέρας καὶ εὐρυτέρας θεολογικῆς ἀναπτύξεως αὐτῆς.

Αὐτόνοητον ὅτι τὸ δόγμα τῆς Καθόδου εἰς τὸν

ἄδην ἐνεφανίσθη ἀπ' ἀρχῆς ἐντεταγμένον ἐν τῷ μεγάλῳ χριστολογικῷ δόγματι, τὸ ὁποῖον ἀκατέχει τὸ κέντρον καὶ τὸ θεμέλιον τῆς πίστεως, τῆς λατρείας καὶ τῆς εὐσεβείας τῶν Ὀρθοδόξων καὶ τὴν ἀδαμαντινὴν βᾶσιν τῆς ὅλης Ὀρθοδοξίας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐξηγήθη ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία καὶ κατεπολέμησε σφοδρῶς πάσας τὰς διὰ μέσον τῶν αἰώνων ἀναφανείσας χριστολογικὰς αἱρέσεις, οὕτω δὲ διετύπωσεν ἀλαθῆτως τὸ χριστολογικὸν δόγμα καὶ περιεθρίγκωσεν αὐτὸ διὰ τῶν δογματικῶν ἔρων τεσσάρων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἧτοι τῆς Γ' ἐν Ἐφέσῳ τοῦ ἔτους 431, τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι τοῦ 451, τῆς Ε' ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ 553 καὶ τῆς ΣΤ' ὁμοίως ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ 680-681, ἀσχοληθεῖσα περὶ αὐτὸ διὰ τε τῶν Συνόδων τούτων καὶ διὰ τῶν συγχρόνων αὐταῖς μεγάλων Χριστολόγων Πατέρων ἀπὸ τοῦ τετάρτου μέχρι καὶ τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος, καθ' οὓς διήρκεσαν αἱ χριστολογικαὶ συζητήσεις καὶ ἐριδες¹. Λόγω, λοιπόν, τῆς ὑπερόχου σημασίας τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος ἀπετέλεσε τοῦτο μυριόλεκτον ᾠδὴν ἐν τῇ Ἐλληνορθοδόξῳ θεῖᾳ Λατρείᾳ, ἧτις ἀπέβη οὕτω κυρίως χριστοκεντρικῆ. Ἐγκεῖται δὲ τὸ χριστολογικὸν δόγμα, τ.ἔ. τὸ μυστήριον τῆς σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐν τούτῳ, ὅτι προσλαβὼν Οὗτος ἦν ἐαυτῷ δύο τελείας φύσεις, τὴν θεῖαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, αἵτινες ὅμως ἠνώθησαν ἐν τῷ ἐνὶ προσώπῳ ἢ ἐν τῇ μιᾷ ὑπόστασει τοῦ Θεοῦ Λόγου «ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως καὶ ἀχωρίστως», κατὰ τὸν ὅρον τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, σφύζουσα ἑκατέρα τὰς ἰδίας ιδιότητας καὶ ἐνεργείας καὶ τὰ θελήματα αὐτῆς.

Οὕτως ἐν τῇ Ἀκολουθίᾳ τῶν 630 ἁγίων καὶ θεοφόρων Πατέρων τῆς ἁγίας καὶ Οἰκουμενικῆς Δ' Συνόδου, μετὰξὺ ἄλλων, ὑμολογεῖται ὁ Σωτὴρ ᾧδε: «Σὲ τὸν ἀπερίγραπτον καὶ ἀνερμήνευτον Λόγον, σάρκα χρηματίσαντα δι' ἡμᾶς, Φιλάνθρωπε, ἀνεκήρυξε τὸ σεπτὸν σύστημα τῶν σοφῶν Πατέρων, Θεὸν τέλειον καὶ ἄνθρωπον (τέλειον), διπλοῦν ταῖς φύσεσι καὶ ταῖς ἐνεργείαις ὑπάρχοντα, διπλοῦν καὶ ταῖς θελήσεσιν, ἕνα τὸν αὐτὸν καθ' ὑπόστασιν· ὅθεν σὺν Πατρὶ

1. Βλ. Ἰω. Καρμίρη, Εἰσηγήσεις ἐνώπιον τῆς Β' Διασκέψεως Ὀρθοδόξων καὶ Ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων ἐν Bristol (1967), μὲ θέμα «τὸ χριστολογικὸν δόγμα ἐν τῇ Ὀρθόξῳ Λατρείᾳ», δημοσιευθεῖσα ἀρχικῶς μὲν ἀγγλιστὶ ἐν «The Greek Orthodox Theological Review» 13 (1968) 241 ἐξ., εἶτα δὲ καὶ ἑλληνιστὶ ἐν: Ἰω. Καρμίρη, Εἰσηγήσεις ἐνώπιον τῶν Διασκέψεων Ὀρθοδόξων καὶ Ἀντιχαλκηδονίων θεολόγων, Ἀθήνα 1970, σ. 40 ἐξ.

τε και Πνεύματι γινώσκοντες Θεόν, ένα πιστῶς προσκυνούμεν Σε, τούτους μακαρίζοντας»². Περαιτέρω τὸ χριστολογικὸν δόγμα ἐκφράζουσι ποιητικῶς δυσεξαρίθμητοι ὕμνοι τῆς Ὁρθοδόξου Λατρείας, ψαλλόμενοι καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν, ἐξ ὧν περιοριζόμεθα ἐνδεικτικῶς νὰ ἀναφέρωμέν τινες. «...Ὁ ὢν ἐν τοῖς ἀύλοις κόλοις τοῦ Πατρὸς, ἐν μήτρᾳ σου, Ἀγνή, κατεσκήνωσε, καὶ σὰρξ ἀτρέπτως ἐγένετο ἐκ σοῦ, ἀπειρογάμε, μείνας ὅπερ ὑπῆρχε φύσει Θεός· δι' ὃ Αὐτὸν προσκυνούμεν, Θεὸν τέλειον καὶ ἄνθρωπον τέλειον, τὸν αὐτὸν ἐν ἑκατέρᾳ μορφῇ· ἑκατέρα γὰρ φύσις ἐστὶν ἐν αὐτῷ ἀληθῶς· διπλᾶ δὲ πάντα κηρύττομεν τὰ φυσικά αὐτοῦ ἰδιώματα, κατὰ τὴν διπλὴν τῶν οὐσιῶν, δύο σέβοντες τὰς ἐνεργείας καὶ τὰ θελήματα· ὁμοούσιος γὰρ ὢν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, αὐτεξουσίως θέλει καὶ ἐνεργεῖ ὡς Θεός· ὁμοούσιος δὲ ὢν καὶ ἡμῖν, αὐτεξουσίως θέλει καὶ ἐνεργεῖ ὡς ἄνθρωπος...»³. Ἀξία ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως ἐνταῦθα εἶναι ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ πληρότης τῆς δογματικῆς διατυπώσεως τῆς Χριστολογικῆς διδασκαλίας ἐν τοῖς ὕμνοις, ὀφειλομένη ἐν τῷ ὅτι οἱ ἱεροὶ ὕμνοδοὶ τὸ μὲν ἐστηρίχθησαν ἐπὶ τῆς Χριστολογίας τῶν Συνόδων καὶ τῶν Πατέρων, τὸ δὲ ἦσαν οἱ ἴδιοι (Δαμασκηνὸς κ.ἄ.) μεγάλοι δογματικοὶ θεολόγοι, βιωματικῶς καὶ εὐσεβῶς ἐκφράσαντες ἐκ τῆς προσωπικῆς πνευματικῆς ἐμπειρίας αὐτῶν τὴν ἰδίαν χριστολογικὴν πίστιν δι' ὑπερόχων ὕμνων, ὧν τινες προστεθήτωσαν ἐνταῦθα. «Ὁ Θεὸς ἄνθρωπος γίνεται, ἵνα Θεὸν τὸν ἄνθρωπον ἀπεργάσῃται, οὐ τροπῇ τῶν φύσεων, ἀλλ' ἐνώσει τῇ καθ' ὑπόστασιν· προέρχεται γὰρ εἰς ἐκ δύο τῶν ἐναντίων, ἐν δυσὶ τελείαις φύσεσιν, ἀδιαίρετως γνωριζόμενος, θεληματικῶς τε καὶ ἐνεργητικῶς, καθ' ἑκατέραν οὐσίαν, ὁ αὐτὸς τὸ ἀληθὲς πιστούμενος τῆς σωτηρίου οἰκονομίας...»⁴. «Ἐπῆλθε τὸ πανουργὸν ἐπὶ σὲ Πνεῦμα, Πανάμωμε, καὶ Λόγος ὁ τοῦ Θεοῦ ἐν σοὶ κατεσκήνωσε καὶ σὰρξ ἐχρημάτισεν ἀνεκδιηγῆτως, διαμείνας ἀναλλοίωτος»⁵. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ προσληφθεῖσα ἀνθρωπίνη φύσις οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ὑπῆρξεν ἐκτὸς τῆς ἐνώσεως μετὰ τῆς θείας, ὡς αὐτοτελής καὶ αὐθυτόστατος, δι' ὃ καὶ χαρακτηρίζεται ὡς (θευπόστατος), καθ' ὅσον αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος (ἐχρημάτισε τῇ σαρκὶ ὑπόστασις). «Τῇ θείᾳ καὶ ἀνάρχῳ φύσει ἀπλοῦς πεφυκῶς, συνετέθης προσλήψει σαρκός, ἐν σεαυτῷ ταύτην ὑποστήσας, Λόγε Θεοῦ...»⁶. «Ὡστε ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὑπεστήσατο τὴν προσλη-

φθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ἀνθρωπίνην φύσιν, αὐτὸς γενόμενος αὐτῇ ὑπόστασις. Ἐπομένως αἱ δύο φύσεις, ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, ἀπερινοήτως καὶ ἀφράστως ἠνώθησαν ὑποστατικῶς, τ. ἐ. ἐν τῇ ὑπόστασει ἢ τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ὅστις σαρκωθεὶς ἀνέλαβεν οὐχὶ τὴν καθόλου ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀλλ' ἀτομικὴν καὶ μηδέποτε προϋπάρξασαν φύσιν. Διότι ἡ προσωποποιούσα ἀρχὴ ἐν τῷ Θεανθρώπῳ ἦτο αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος, ἡ ὑπόστασις τοῦ ὁποῦ ἐγένετο καὶ τῆς προσληφθείσης ἀνθρωπίνης φύσεως ὑπόστασις, οὕτω δὲ ἡ καθ' ἑαυτὴν ἀπρόσωπος καὶ ὅμως τελεία ἀνθρωπίνη φύσις ἔσχεν ὡς πρόσωπον τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ Λόγου. Συνεπῶς ὁ Κύριος δὲν προσέλαβεν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα, ἀλλ' ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ δὴ τὴν ὅλην ἀνθρωπίνην φύσιν ἐν πάσῃ τῇ πληρότητι αὐτῆς. Ἡ προσληφθεῖσα δὲ ἀτομικὴ ἀνθρωπίνη φύσις ἦτο ἀληθὴς καὶ τελεία, ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος, καὶ δὲν προϋπῆρξε πρότερον καθ' ἑαυτὴν ἐν ἀτόμῳ, ἔξω τοῦ ἐνιαίου προσώπου τοῦ Χριστοῦ, οὔτε προδιεπλάσθη, ἀλλ' ἤρξατο ὑφισταμένη ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς θείας ἐνσαρκώσεως ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου ἐν τῇ ἐνότῃ τοῦ προσώπου ἢ τῇ ὑπόστασι τοῦ Θεοῦ Λόγου, οὕτως ὥστε οὐδέποτε ἔσχεν αὐτῇ ἑτέραν ὑπόστασιν, εἰμὴ μόνον τὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ⁷. «Ὅθεν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ψάλλουσα ὁμολογεῖ, ὅτι διὰ τῆς Θεοτόκου «ὁ πάντων δημιουργὸς ἐγένετο σὰρξ, οὐ τραπείας τὴν φύσιν, οὐδὲ φαντάσας τὴν οἰκονομίαν, ἀλλὰ τῇ ἐκ σοῦ (Θεοτόκου) ληφθεῖση λογικῶς ἐμψυχωμένη σαρκί, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ εἶναι λαβούση, ἐνωθεὶς καθ' ὑπόστασιν· ὅθεν εὐσεβῶς ἐν δύο φύσεσιν ἐπιδηλουμένης τὴν διαφορὰν ποιούμεθα»⁸. Καὶ γενικώτερον πιστεύει, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐνηνθρώπησεν, «ἵνα τῇ πρὸς τὸ θεῖον ἀνακράσει συναποθεωθῇ τὸ ἀνθρώπινον»⁹.

Ὡς λοιπὸν προελέχθη, ἐν τῷ εὐρυτάτῳ καὶ θεμελιωδεστάτῳ τούτῳ χριστολογικῷ δόγματι εἶναι ἐντεταγμένον καὶ τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ἐνταῦθα μερικώτερον δόγμα τῆς Καθόδου τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν ἄδην, οὕτινος τὸ περιεχόμενον δύναται νὰ συνοψισθῇ συντόμως ἐν τοῖς ἐξῆς^{10α}: «Ὁ Σωτὴρ κατὰ τὸν ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ μέχρι τῆς ἀναστάσεώς Του χρόνον κατῆλθε μετὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἡνω-

2. Τροπάριον ἐσπερινοῦ Κυριακῆς ἤχου πλ. α'.

3. Θεοτοκίον ἐσπερινοῦ Σαββάτου ἤχου πλ. δ', ὡς καὶ Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων. Πρβλ. καὶ Θεοτοκίον τῆς Δευτέρας τῆς Διακαινησίμου ἑσπέρας: «Πῶς μὴ θαυμάσωμεν τὸν θεανδρικὸν σου τόκον, πανσεβάσμιε; πείραν γὰρ ἀνδρὸς μὴ δεξαμένη, πανάμωμε, ἔτεκες ἀπάτορα Υἱὸν ἐν σαρκί, τὸν πρὸ αἰῶνων ἐκ Πατρὸς γεννηθέντα ἀμήτορα, μηδαμῶς ὑπομεινάντα τροπῇ ἢ φυρμῶν ἢ διαίρεσιν, ἀλλ' ἑκατέρας οὐσίας τὴν ἰδιότητα σφᾶν φυλάξαντα.

4. Θεοτοκίον ἐσπερινοῦ Σαββάτου ἤχου πλ. β'.

5. Θεοτοκίον σ' ὠδῆς καν. ιζ' Νοεμβρίου.

6. Τροπάριον τοῦ κανόνος τῆς Κυριακῆς τῶν Ἁγίων Πάντων.

7. Πρβλ. καὶ Ἰω. Καρμίρη, Σύνοψις τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1960, σ. 46. - Synopsis of the Dogmatic Theology of the Orthodox Catholic Church. Transl. by G. Dimopoulos, Scranton, PA., 1973, σ. 48-49. — Abriss der dogmatischen Lehre der Orthodoxen Katholischen Kirche, Stuttgart 1959, σ. 56-57.

8. Θεοτοκίον δογματικὸν ἐσπερινοῦ τῆς Κυριακῆς τῶν ἁγίων 318 θεοφόρων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ.

9. Γρηγορίου Νύσσης, Πρὸς τὰ Ἀπολλιναρίου ἀντιρρητικὸς, PG 45, 1152.

10α. Βλ. καὶ Ἰω. Καρμίρη, Χριστολογικὴ ἑτεροδιδασκαλία τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἡ εἰς ἄδην Κάθοδος τοῦ Κυρίου, Ἱερουσαλὴμ 1935, σ. 39-42. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ εἰς ἄδην Κάθοδος τοῦ Χριστοῦ ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου, Ἀθήναι 1939, σ. 74 ἐξ.

μένης μετὰ τῆς θεότητος εἰς τὸν ἄδην^{10β}, τοῦ παναγίου αὐτοῦ σώματος ἐναποκειμένου ἐν τῷ τάφῳ ἀδιαφθόρου, κμῆτε τῆς θεότητος τοῦ σώματος ἐν τῷ τάφῳ ἀπολιμπανομένης, μῆτε τῆς ψυχῆς ἐν τῷ ἄδη χωριζομένης^{10γ}. Καὶ ἡ Ἐκκλησία ψάλλει: «Ἡ θεωμένη Σου, Σῶτερ, ψυχῆ, ἄδου θησαυροὺς προνομεύσασα, τὰς ἀπ' αἰῶνος συνανέστησε ψυχάς· τὸ ζωηφόρον σῶμα δὲ πᾶσιν ἀφθαρσίαν ἐπήγασεν»^{10δ}. Κατῆλθε δὲ εἰς ἄδου ὁ Θεάνθρωπος ἐλευθέρως ἐν τῇ πανσθενεῖ βασιλικῇ καὶ ἀπολυτρωτικῇ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει ὡς θριαμβευτῆς καὶ καταλυτῆς τοῦ κράτους τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτοῦ, «συντριβῶν μοχλοὺς αἰωνίους κατόχους πεπεδημένων» καὶ εὐαγγελιζόμενος τὴν ἀπολύτρωσιν «τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις», τῆς τοιαύτης αὐτοῦ ἐνεργείας ἀνηκούσης εἰς τὸ βασιλικόν Του ἀξίωμα. Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι ἀπαξάπαντες οἱ περιγράφαντες τὴν Κἀθοδον εἰς τὸν ἄδην ἱεροὶ Πατέρες καὶ ὑμνογράφοι τῆς Ἐκκλησίας παριστῶσι τὸν Χριστὸν ὡς «ἐλευθέρως» καὶ «ἐθελουσίως» καὶ «ἐκούσίως» ἢ «ἐκῶν» κ.τ.τ. κατελθόντα καὶ διαμείναντα ἐν τῷ ἄδη¹¹, καὶ ὡς νικητὴν καὶ θριαμβευτὴν καὶ ἐλευθερωτὴν τῶν ἐν αὐτῷ ψυχῶν, ἐρμηνεύοντες ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ τὰ σχετικὰ ἀγιογραφικὰ χωρία, καὶ μάλιστα τὸ τοῦ Ψαλμ. 106,16: «συνέτριψε πύλας χαλκᾶς καὶ μοχλοὺς σιδηροὺς συνέθλασεν», καὶ τὸ τοῦ Ὠσηῆ 13,14: «ἐκ χειρὸς ἄδου ρύσομαι καὶ ἐκ θανάτου λυτρώσομαι αὐτούς· ποῦ ἢ δίκη σου, θάνατε; ποῦ τὸ κέντρον σου, ἄδη;», κατὰ προτίμησιν ἐπαναλαμβάνοντες στερεοτύπως τὸ πρῶτον καὶ ἀσφαλῶς νοοῦντες τοῦτο μεταφορικῶς καὶ συμβολικῶς, ὡς δηλωτικὸν τῆς ἀπολύτου δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ κηρυττομένης ἀληθείας¹².

Ἐν τῷ ἄδη δὲ ἔλαβε χώραν κήρυγμα τοῦ Λυ-

10β. Βλ. καὶ Τροπάριον κανόνος ὁρθροῦ τῆς Κυριακῆς τῆς Σαμαρείτιδος: «Μετὰ ψυχῆς Σε πρὸς τὸν ἄδην ἐλθόντα, Δόγε, κατιδοῦσαι πᾶσαι ψυχὰι δικαίων, αἰωνίων δεσμῶν ἀπελθόντο...».

10γ. Μ. Ἀθανάσιου, Περὶ τῆς σωτηριώδους ἐπιφανείας τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ Ἀπολλινάριου λόγ. 2, PG 26, 1156. Πρβλ. καὶ Ἀύγουστινοῦ, De Fide, ad Petrum 2, PL 40, 757.

10δ. Καν. σταυροαναστ., τροπάριον ἤχου δ'.

11. Συναφῶς καὶ ἡ Ἐκκλησία ψάλλει: «Ἐτέχθη ὡς αὐτὸς Σὺ ἠθέλησας, Σῶτερ· ἐφάνης πάλιν δὲ ὡς αὐτὸς ἠβουλήθης· καὶ ἐπαθεῖς ὡς ἄνθρωπος, ὡς Θεὸς δὲ ἀνίστασαι· ἀνελήλυθας εἰς οὐρανοὺς μετὰ δόξης καὶ ἀνῆγγαγες τὴν τῶν ἀνθρώπων οὐσίαν καὶ δόξῃ κατεκάλυπας». (Κἀθισμα τοῦ τυφλοῦ τῆς Τετάρτης πρὸ τῆς Ἀναλήψεως).

12. Συναφῶς ἐπάναγκες κρίνομεν, ὅπως ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα ἐκ προοιμίου, ὅτι ἐγράψαμεν ἀλλαγῶν, ὅτι «τὴν νίκην τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ζωῆς κατὰ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ ἄδου καὶ τοῦ διαβόλου οἱ ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες καὶ ὑμνογράφοι ἐξέφρασαν καὶ ἐξῆμνησαν διαφοροτόπως καὶ διὰ ζωηροτάτων χρωμάτων καὶ μεταφορικῶν καὶ συμβολικῶν ἐξεικονίσεων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἐπιτυχῶς, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ἀνεπιτυχῶς, ἐν ποιητικαῖς καὶ ρητορικαῖς ἐξάρσεσι καὶ παραβολαῖς. Εὐνόητον ὅμως ὅτι διὰ τούτων δὲν ἐπεζήτησαν νὰ διατυπώσῃσι δογματικῶς καὶ νὰ καθορίσῃσιν ἐπακριβῶς αὐτὸ τοῦτο τὸ δόγμα τῆς Κἀθοδοῦ. Διὰ τοῦτο δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λαμβάνωνται κατὰ γράμμα ὑπ' ὄψιν, οὐδὲ νὰ ἀναζητῆται ἐν πᾶσι τούτοις ἀδιακρί-

τρωτοῦ πρὸς τοὺς τεθνεῶτας, ἀποσκοποῦν τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ βασιλείῳ τοῦ ἄδου, καὶ δὴ ἐπὶ τῶν δεκτικῶν τοῦ εὐαγγελικοῦ φωτός, ἀποτέλεσμα δὲ αὐτοῦ ἦτο ἡ σωτηρία τῶν προπατόρων καὶ πάντων ἐν γένει τῶν ἁγίων καὶ δικαίων ἀνθρώπων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Πέραν ὅμως τούτων πολλοὶ ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες καὶ θεολόγοι ἐδίδαξαν, ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ Σωτήρος ἐν τῷ ἄδη, καὶ συνεπῶς καὶ ἡ σωτηρία, δὲν περιωρίσθη εἰς μόνους τοὺς δικαίους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὡς μεταγενεστέρως ὑπεστηρίχθη ἰδίως ἐν τῇ Δύσει, ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ πάντων ἐν γένει τῶν ἀπ' αἰῶνων κεκοιμημένων, τῶν ὁσίων καὶ δικαίως βιωσάντων διαρκούσης τῆς ἐπιγείου ζωῆς των, ἡδὴ δὲ πιστευσάντων εἰς τὸ γενόμενον πρὸς αὐτοὺς Κυριακὸν κήρυγμα καὶ ἀποδεξαμένων τὴν προσφερθεῖσαν πρὸς αὐτοὺς σωτηρίαν, πολλῶν βεβαίως μὴ ἀποδεξαμένων αὐτὴν καὶ κατακριθέντων¹³.

2. Ἡ Κἀθοδος ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει.

Ἐν πρώτοις, ὅπως καὶ ἄλλα ὀρθόδοξα δόγματα, τοιουτοτρόπως καὶ τὸ τῆς Κἀθοδοῦ εἰς τὸν ἄδην διδάσκειται μὲν ὑπὸ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἀλλ' ὅμως δι' ὀλίγων χωρίων, καὶ τούτων οὐχὶ ἐν δογματικῇ ἀναπτύξει. Ὡς τοιαῦτα ἀνεκαθεν ὑπελήφθησαν, σὺν ἄλλοις, καὶ τὰ ἐπόμενα: α) Τὸ ἐν Ψαλμ. 15,9-10: «Διὰ τοῦτο εὐφράνθη ἡ καρδία μου καὶ ἠγαλλιάσατο ἡ γλῶσσά μου, ἔτι δὲ καὶ ἡ σὰρξ μου κατασκηνώσει ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου εἰς ἄδου, οὐδὲ δώσεις τὸν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν». β) Τὸ ἐν Πράξ. 2,31, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ ἀπόστολος Πέτρος, εἰς τὸ ὡς ἄνω ψαλμικῶν χωρίον ἀναφερόμενος, λέγει εἰς τοὺς Ἰουδαίους, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς: «Προῖδὼν (ὁ Δαυὶδ) ἐλάλησε περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ὅτι οὐ κατελείφη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ εἰς ἄδου, οὐδὲ ἡ σὰρξ αὐτοῦ εἶδε διαφθοράν». γ) Τὸ ἐν Ἀ' Πέτρ. 3,18: «Χριστὸς ἅπαξ περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἀπέθανε, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων, ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ Θεῷ, θανατωθεὶς μὲν σαρκί, ζωοποιη-

τως δογματικὸς καθορισμὸς τῆς Κἀθοδοῦ. Ἀναμφιβόλως ὁ θρίαμβος καὶ ἐν γένει τὸ ἐπιτελεσθὲν ἐν τῷ ἄδη ἔργον τοῦ Σωτήρος συνετέλεσθη οὐχὶ διὰ φυσικῆς δυνάμεως, οὐχὶ διὰ συντριβῆς τῶν χαλκῶν πυλῶν καὶ τῶν σιδηρῶν μοχλῶν τοῦ ἄδου καὶ τῆς ἀλυσσοδέσεως τοῦ ἄδου προσωποποιουμένου, καὶ πάλης καὶ ἀγῶνος κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν σκοτίων δυνάμεων κ.τ.δ., τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦντο μεταφορικῶς καὶ συμβολικῶς, ἀλλὰ «θεοπρεπεῖ δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ» καὶ «δύναμις ἐργασίας», καθ' ὅτι «ἀπλῆ τις καὶ ἀκατάληπτος ἐπιδημία μόνη ζωῆς καὶ φωτός παρουσία τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις ἐκλειψὶν παντελῆ καὶ ἀφανισμὸν τοῦ τε σκότους καὶ τοῦ θανάτου πεποιήται». (Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως, PG 76, 1165. Βλ. καὶ Ἰωάννου Δομασκηνοῦ, Ἐκδ. ὁρθ. πίστεως III, 27, PG 94, 1097. Γρηγορίου Νύσσης, Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα, λόγ. 1, PG 46, 609. Πρβλ. καὶ Ἰω. Καρμίρη, Ἡ εἰς ἄδου Κἀθοδος τοῦ Χριστοῦ, σ. 114-115.

13. Βλ. γενικώτερον Ἰω. Καρμίρη, Ἡ παγκοσμιότης τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας, Ἀθήναι 1981. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ σωτηρία τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ, Ἀθήναι 1982.

θείς δὲ πνεύματι, ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεὶς ἐκέρυξεν...»). δ) Τὸ ἐν Α' Πέτρ. 4,6: «Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ νεκροὶς εὐηγγελίσθη, ἵνα κριθῶσι μὲν κατὰ ἀνθρώπουσ σαρκί, ζῶσι δὲ κατὰ Θεὸν Πνεύματι». Παραλείποντες ἕτερα τινὰ ἀμφισβητούμενα χωρία, ὡς ἄλλης ἐννοίας ἐχόμενα¹⁴, περιοριζόμεθα μόνον εἰς τὰ ἀνωτέρω τέσσαρα, ἅτινα, καίτοι λίαν συνεπτυγμένως καὶ ἀσαφῶς, ὅμως ἀσφαλῶς διδάσκουσι τὸ δόγμα τῆς Καθόδου, καὶ δὴ λαμβανόμενα ὁμοῦ, δηλαδὴ ἐν τῇ πρὸς ἄλληλα σχέσει αὐτῶν καὶ πρὸς τὸ ὅλον πνεῦμα καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἁγίας Γραφῆς περὶ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Σωτήρος

Ἐπειτα ἡ Κάθοδος εἰς τὸν ἄδην ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον πίστεως καὶ διδαχῆς ἀπ' ἀρχῆς τῶν χριστιανῶν πάντων τῶν αἰώνων, περιφανῶς μαρτυρούμενη ὑπὸ τῆς ἐτέρας πηγῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, δηλαδὴ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, τῆς ἀναγομένης εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ παράδειγμα αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων. Μάρτυρες τούτου εἶναι οἱ ἀρχαῖοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας, Μελίτων Σάρδεων, Ἐρμᾶς, Ἰουστίνος, Εἰρηναῖος, Τερτυλλιανός, Ἰππόλυτος, Κλήμης Ἀλεξανδρεῦς, Ὀριγένης, Μέγας Ἀθανάσιος, Εὐσέβιος, Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Γρηγόριος Νεοκαισαρείας, Κυπριανὸς Καρχηδόνας, Λακτάντιος, Μεθόδιος Ὀλύμπου καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ μεγάλοι Πατέρες τῶν ἐπομένων αἰώνων¹⁵. Τῆς διδασκαλίας αὐτῶν αὐθεντικὴν συγκεφαλαιώσιν ἐποιήσατο ὁ κλασικὸς δογματικὸς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἰωάννης Δαμασκηνὸς διὰ τῶν ἐξῆς:

14. Π.χ. Ματθ. 12,40: «Ὡσπερ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας» (βλ. καὶ 27,52-53). Ἐφεσ. 4,9: «κατέβη εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς». Φίλιπ. 2,10: αἶνα ἐν ὄνοματι Ἰησοῦ πᾶν γόνου κάμψη ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων» κ.λπ. Πρβλ. καὶ τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα Ψαλμ. 106,16 καὶ Ὡση 13,14. Πλείω περὶ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν Κάθοδον ἀγιογραφικῶν χωρίων βλ. ἐν Κ. Δυοβουνιώτου, Ἡ μέση κατάστασις τῶν ψυχῶν, Ἀθῆναι 1904, σ. 35 ἐξ.

15. Βλ. λεπτομερεῖς παραπομπὰς καὶ σημειώσεις ἐν Ἰω. Καρμίρη, Ἡ εἰς ἄδου Κάθοδος τοῦ Χριστοῦ, σ. 29 ἐξ. Καὶ ὁ Π. Τρεμπέλας γενικῶς διαπιστοῖ: «σαφέστατα γίνεται λόγος περὶ αὐτῆς (Καθόδου) σχεδὸν ὑπὸ πάντων τῶν Πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων». (Δογματικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι 1959, τ. II, σ. 195). Καὶ ὁ γράφων, ἐνθ' ἄν. σ. 37-38, κατέληξεν εἰς τὸ ἀσυμπέρασμα, ὅτι τὸ τῆς Καθόδου δόγμα, ἔχον τὰς ρίζας του ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, τῇ προφορικῇ Ἀποστολικῇ Παραδόσει καὶ ταῖς ἀντιστοιχείαις Ἰουδαϊαῖς παραδόσεσιν, ἀπετέλει ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων τῆς χριστιανικῆς θερησκείας οὐσιώδης τμήμα τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος καὶ τῆς θείας Λατρείας, ἐφέρετο ἐν τοῖς βαπτιστηρίοις συμβόλοις καὶ ταῖς κατηχήσεσιν, ὁμολογούμενον ὑπὸ τῶν βαπτιζομένων, καὶ ἐπιστεῦτο ὑφ' ὅλων γενικῶς τῶν χριστιανῶν καὶ αὐτῶν τῶν αἰρετικῶν, ἀποτελοῦν σπουδαῖον καὶ παρήγορον ἄρθρον τῆς χριστιανικῆς πίστεως, διαφωτίζον πως τὸ σκοτεινὸν ὑπερέραν καὶ ἐπεκτεῖνον τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν καὶ ἐπὶ τῶν προαπελθόντων, οὕτω δ' ἱκανοποιῶν καὶ ἐπαναπαῶν τὰς ὑπὸ ἐσχατολογικῶν ἰδεῶν καὶ προσδοκιῶν ταρασσομένης καὶ ὑπὸ τοῦ πυρὸς τῆς ζωῆς πίστεως καὶ ἀγάπης διαφλεγόμενας καρδίας τῶν πρώτων χριστιανῶν. Διὰ δὲ τῆς Ἀλεξανδρινῆς κυρίως θεολογίας, ἐν μέρει δὲ καὶ πρὸ αὐτῆς, κατέστη ἀντικείμενον καὶ θεωρητικῆς δογματικῆς ἐρεύνης, συνεχισθεῖς μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῶν μεγάλων Πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας».

«Κάτεισιν εἰς ἄδου ψυχὴ τεθεωμένη, ἢ ὡσπερ τοῖς ἐν γῇ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἀνέτειλεν ἥλιος, οὕτω καὶ τοῖς ὑπὸ γῆν ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις ἐπιλάμψη τὸ φῶς· ἢ ὡσπερ τοῖς ἐν γῇ εὐηγγελίσαστο εἰρήνην, ἀλχημαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, καὶ τοῖς μὲν πιστεύσασι γέγονεν αἴτιος σωτηρίας αἰωνίου, τοῖς δὲ ἀπειθήσασιν ἀπιστίας ἔλεγχος, οὕτω καὶ τοῖς ἐν ἄδου· ἵνα αὐτῷ πᾶν γόνου κάμψη ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ οὕτω καὶ τοὺς ἀπ' αἰώνων λύσας πεπεδημένους, αὐθις ἐκ νεκρῶν ἀνεφοίτησεν, ὁδοποιήσας ἡμῖν τὴν ἀνάστασιν»¹⁶. Τὴν δογματικὴν ταύτην διδασκαλίαν περὶ τῆς Καθόδου ἐπανέλαβον διαφοροτρόπως οἱ ὀρθόδοξοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς καὶ θεολόγοι τῶν μετέπειτα αἰώνων μέχρι καὶ τοῦ παρόντος, ἐκ τῶν ὁποίων περιοριζόμεθα νὰ παραπέμψωμεν μόνον εἰς τὰς δύο μεῖζον κύρος κεκτημένας Ὁμολογίας πίστεως τοῦ Μητροφάνους Κριτοπούλου¹⁷ καὶ τοῦ Πέτρου Μογίλα¹⁸.

Περαιτέρω τὸ δόγμα τῆς Καθόδου εἰς τὸν ἄδην περιέλαβον ἐν τοῖς συνοδικοῖς συμβόλοις αὐτῶν αἱ τρεῖς Ἀρειανικαὶ Σύνοδοι ἐν Νύσση τὸ 359, ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 360 καὶ ἐν Σιρμίω τὸ 369¹⁹, βραδύτερον δὲ εἰσῆλθε τοῦτο καὶ εἰς τὸ Ἀποστολικὸν σύμβολον²⁰, ὡς καὶ εἰς τὸ Ἀθανασιανὸν σύμβολον²¹. Τέλος ἡ Κάθοδος εἰς τὸν ἄδην ἐδογματοποιήθη ἐπισημῶς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, εἰ καὶ ἐμμέσως, πρῶτον μὲν διὰ τῆς Ε' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (553), ἀναθεματιστάσης πάντα ἀρνούμενον, ὅτι «ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, σαρκωθεὶς σαρκί, ἐμψυχωμένη ψυχῇ λογικῇ καὶ νοεῶν, κατελήλυθεν εἰς τὸν ἄδην, καὶ πάλιν εἰς τὸν οὐρανὸν ὁ αὐτὸς ἀναβέβηκεν»²², δεύτερον δὲ διὰ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (787), διακηρυξάσης: «αὐτοῦτον (τὸν Χριστὸν) ὁμολογοῦμεν... τὸν ἄδην σκυλεύσαντα καὶ τοὺς ἀπ' αἰῶνος δεσμίους ἐλευθέρωσαντα»²³. Σημειωτέον ὅτι καὶ ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (325) εὐρηται «ἡ ἀπόκρισις τῶν ἁγίων Πατέρων διὰ τοῦ αὐτοῦ Μακαρίου ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων: Κατεφερόμεθα μετὰ τὸν θάνατον εἰς τὸν ἄδην· ἀνεδέξατο καὶ τοῦτο, καὶ κατῆλθεν ἐκουσίως εἰς αὐτόν· οὐ κατηνέχθη καθάπερ ἡμεῖς, ἀλλὰ κατῆλθεν· οὐ γὰρ ἦν ὑποκείμενος τῷ θανάτῳ,

16. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδ. ὀρθ. πίστεως III, 29, PG 94, 1101.

17. Μητροφάνους Κριτοπούλου, Ὁμολογ. κεφ. 3, παρὰ Ἰω. Καρμίρη, Τὰ δογματικὰ καὶ συμβολικὰ μνημεῖα τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἔκδ. 2, Graz Αὐστρίας 1968, τ. II, σ. 599-560.

18. Πέτρου Μογίλα, Ὁμολογ. ἐρωτ. 49, αὐτόθι σ. 697.

19. J. Mansi, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima Collectio, τ. III, 265, 300. 332.

20. Ἰω. Καρμίρη, μν. ἔ. I², σ. 47.

21. Αὐτόθι, σ. 104.

22. Ἀναθεματισμὸς 9, παρὰ Mansi, αὐτόθι 9, 397. Ἰω. Καρμίρη, αὐτόθι, τ. I², σ. 199. Μητροπολίτου Νικοπόλεως Μελετίου, Ἡ Ε' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, Ἀθῆναι 1985, σ. 617.

23. Mansi, αὐτόθι 12, 1138.

ἀλλ' ἐξουσιαστής τοῦ θανάτου, καὶ μόνος κατελθών, μετὰ πλήθους ἀνελήλυθεν»²⁴. Καθόλου εἶπεῖν, ἡ 'Εκκλησία καὶ διὰ Συνόδων καὶ διὰ συμβόλων καὶ ὁμολογιῶν πίστεως καὶ διὰ συγγραφῶν τῶν Πατέρων καὶ θεολόγων αὐτῆς ἀείποτε διετέλεσε μέχρι σήμερον διδάσκουσα, ὅτι ὁ Κύριος «καὶ εἰς ἄδου κατήλθε καὶ τὰς ἀπ' αἰῶνος ψυχὰς αἰωνίων δεσμῶν ἀπέλυσεν»²⁵.

Ἐκ τῆς προηγηθείσης συντόμου ἐπισκοπήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας περὶ τῆς Καθόδου τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν ἄδην διεπιστώθη, ὅτι, ὅπως ὅλα τὰ ἄλλα ὀρθόδοξα δόγματα, οὕτω καὶ τὸ ἐξεταζόμενον ἐνταῦθα ἠκολούθησε τὴν αὐτὴν περίπου διαδικασίαν τῆς ὑπὸ τῆς 'Εκκλησίας βαθμιαίας ἀναγωγῆς εἰς δόγμα καὶ τῆς Καθόδου ἀπὸ τῆς ἐν ἀρχῇ διδασκαλίας αὐτῆς ὑπὸ τῆς 'Αγίας Γραφῆς καὶ τῆς 'Αποστολικῆς Παραδόσεως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς βιώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν, ἰδίως ἐν τῇ θείᾳ Λατρείᾳ, μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν εἰρημένων Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐμμέσου ἀνυψώσεως αὐτῆς εἰς δόγμα πίστεως, μαρτυρούμενον παραλλήλως ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων καὶ συγγραφέων καὶ ὕμνογράφων καὶ πάντων ἐν γένει τῶν φορέων τῆς ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ 'Ιερᾶς Παραδόσεως τῆς 'Εκκλησίας. Ἐντάσσεται δὲ τὸ δόγμα τοῦτο πρῶτον μὲν καὶ κυρίως ἐν τῷ μεγάλῳ χριστολογικῷ δόγματι, ἀποτελοῦν ὀργανικὸν καὶ ἀναπόσπαστον τμήμα αὐτοῦ, ὡς προεῖρηται, εἶτα δὲ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ σωτηριολογικὸν δόγμα, συναπτόμενον καὶ μετ' αὐτοῦ στενῶς, πρὸς ὀλοκλήρωσιν καὶ οἰκείωσιν ὑπὸ τῶν πιστῶν τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας. Ὡς προελέχθη, τὰ δύο ταῦτα δόγματα, τὸ χριστολογικὸν καὶ τὸ σωτηριολογικόν, κατέχουσι κεντρικὴν καὶ θεμελιακὴν θέσιν ἐν ὅλῳ τῷ ὀρθόδοξῳ δογματικῷ συστήματι, ἐν μέσῳ δὲ αὐτῶν σημαίνουσιν ὁμοίως θέσιν κατέχει καὶ τὸ δόγμα τῆς Καθόδου τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν ἄδην, ἀσκήσαν καὶ ἀσκοῦν μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως καὶ ζωῆς τῶν Ὀρθοδόξων. Διότι ὀλόκληρος ὁ δογματικὸς χώρος μεταξὺ τῆς ἐξίλαστῆρος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ θυσίας καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἀυτρωτοῦ κατέχεται ὑπὸ τῆς εἰς τὸν ἄδην Καθόδου Αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ σωτηριώδους ἔργου του, τοῦτο δὲ ἐντόνως ἐκφράζεται πρὸ πάντων ἐν τῇ πλουσιωτάτῃ ὕμνογραφίᾳ τῆς 'Ελληνορθοδόξου Λατρείας, εἰς σύντομον ἐπισκόπησιν τῆς ὁποίας καὶ μεταβαίνομεν.

24. Γελασίου Κυζικηνοῦ, Σύνταγμα τῶν κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ ἀγίαν Σύνοδον πραχθέντων, Λόγ. 2,23, παρὰ Mansi 2,876. PG 85, 430.

25. Νικήτα Ἡρακλείας, PG 2, 226 ὑπόσημ. Πρβλ. καὶ Εὐλογίου Ἀλεξανδρείας, Λόγ. εἰς τὰ βατὰ καὶ εἰς τὸν πῶλον, PG 86B, 2925. Γρηγορίου Ἀντιοχείας, Λόγ. εἰς τὰς μυροφόρους καὶ εἰς τὴν θεόσωμον ταφήν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ..., PG 88B, 1849. Μαξιμου Ὁμολογητοῦ, Πρὸς Θαλάσιον περὶ διαφορῶν ἀπόρων τῆς θείας Γραφῆς, PG 90, 984 κ.π.ἄλ.

II.

Ἡ βίωσις τοῦ δόγματος τῆς Καθόδου τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν ἄδην ἐν τῇ θείᾳ Λατρείᾳ τῆς 'Ελληνορθοδόξου 'Εκκλησίας.

1. Ἡ Κἀθοδος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Τέχνῃ καὶ Λατρείᾳ.

Ἐκ πάντων τῶν προειρημένων κατανοεῖται ἡ μεγάλη ἐπίδρασις, ἣν ἤσκησε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀσκῇ ἐπὶ ἡ Κἀθοδος εἰς τὸν ἄδην ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς Λατρείας ἐν γένει, καθ' ὅσον ἐνέπνευσε αὐτὴ ἐν μεγάλῳ βαθμῷ, κατὰ τοὺς μέσους ἰδίως χρόνους, ἀλλὰ καὶ πάντοτε μέχρι σήμερον, κυρίως μὲν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν καὶ ὕμνογραφίαν, προσέτι δὲ καὶ τὴν καθόλου ἐκκλησιαστικὴν τέχνην καὶ πρὸ πάντων τὴν ζωγραφικὴν, καὶ ἰδιαίτατα τὴν βυζαντινὴν εἰκονογραφίαν καὶ ἀγιογραφίαν καὶ μουσικὴν. Οὕτως ἐν τοῖς θεσπεσίοις ἐκκλησιαστικαῖς ὕμνοις καὶ γενικῶς τῇ βυζαντινῇ τέχνῃ ἐκφράζεται ἡ αὐθεντικὴ χριστολογικὴ καὶ σωτηριολογικὴ πίστις τῆς προσευχομένης καὶ λατρευομένης διὰ τῶν αἰῶνων Ὀρθοδόξου 'Εκκλησίας, διατετυπωμένη ἐν εὐσεβόφρονι ποιητικῇ μορφῇ καὶ καλλιτεχνικῇ ἐκφράσει, ἣτις εὐρίσκει βαθεῖαν ἀπήχησιν καὶ ἀνταπόκρισιν εἰς τὰς καρδίας τῶν εὐσεβῶν Ὀρθοδόξων, ἐπηρεάζουσα ἅπασαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ μυστηριακὴν ζωὴν αὐτῶν. Τοῦτο δὲ τοσοῦτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ἡ 'Αγιογραφία καὶ Εἰκονογραφία ἰδίως ἐσημείωσαν ἐν Βυζαντίῳ πρωτοφανῆ καλλιτεχνικὴν ἀνθήσιν²⁶ καὶ ἐχρησίμευσαν οἰονεῖ ὡς μέγα τι ἀνοικτὸν εἰκονογραφημένον εὐαγγέλιον, μελετώμενον ὑπὸ τοῦ ἀμαθοῦς ὀρθοδόξου λαοῦ, ἰδίως κατὰ τοὺς ζοφεροὺς τῆς Τουρκοκρατίας χρόνους, καὶ ἐρευνώμενον νῦν ὡς μία τῶν καθοριστικῶν διαστάσεων τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Τούτων οὕτως ἐχόντων, εὐλόγως κατέλαβε καὶ ἡ Κἀθοδος εἰς τὸν ἄδην κεντρικὴν θέσιν ἐν τῇ 'Ελληνορθοδόξῳ Λατρείᾳ μεταξὺ τοῦ σωτηρίου πάθους τοῦ σταυροῦ ἀφ' ἐνός καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἀφ' ἑτέρου, ἐν τῷ κέντρῳ δηλαδὴ τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος, ἐν τῷ ὁποίῳ φυσικῶς ἀνήκει.

Συνωδᾶ τούτοις τὸ δόγμα τῆς Καθόδου εἰς τὸν ἄδην περιελήφθη ἀπ' ἀρχῆς ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ χριστιανικῇ Λατρείᾳ γενικῶς, ὡς τοῦτο γίνεται φανερὸν ἐκ τῶν μέχρις ἡμῶν περισωθέντων ἀρχαίων λειτουργικῶν κειμένων, οἷον τῆς λειτουργίας τοῦ Ἰππολύτου, μιᾶς τῶν ἀρχαιότερων λειτουργιῶν²⁷, τῆς Διδασκα-

26. Περὶ αὐτὴν ἐσηματίσθη ἀξιόλογος σύγχρονος βιβλιογραφία παρ' ἡμετέρων εἰδικῶν ἐρευνητῶν, ὡς π.χ. τοῦ Φ. Κόντογλου, Ἐκφρασις τῆς Ὀρθοδόξου Εἰκονογραφίας, Ἀθῆναι 1960, Κ. Καλοκύρη, Ἡ οὐσία τῆς Ὀρθοδόξου 'Αγιογραφίας, Ἀθῆναι 1960, καὶ ἄλλων.

27. Πρβλ. H. Lietzmann, Messe und Herrenmahl, 1926, σ. 175. E. Haule, Didaskaliae Apostolorum, Fragmenta Veronensia Latina, Lipsiae 1900, LXX, 12, σ. 106.

λίας τῶν 'Αποστόλων²⁸, τῆς 'Αραβικῆς Διδασκαλίας τῶν 'Αποστόλων (κεφ. 39), τῆς 'Αρμενικῆς καὶ Μοζαραβικῆς λειτουργίας τοῦ 'Ιακώβου²⁹, τῆς ἐν κοπιτικῇ μεταφράσει σωζομένης ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας τοῦ βαπτίσματος παρ' 'Ιππολύτῳ³⁰, τῶν κανόνων τῆς ἐν Αἰγύπτῳ 'Εκκλησίας³¹, τῶν λειτουργιῶν Γαλλικανικῆς, Μοζαραβικῆς, 'Ρωμαϊκῆς καὶ 'Αμβροσιανῆς³², καὶ ἐν ἄλλαις ἐκκλησιαστικαῖς ἀκολουθίαις. "Ἐπειτα ἐν τῇ ἡμετέρα εἰδικώτερον 'Ορθοδόξῳ Λειτουργίᾳ, καὶ δὴ ἐν τῇ εὐχῇ τῆς μετουσιώσεως τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, δέεται ὁ ἱερούργων: «κατελθὼν διὰ τοῦ σταυροῦ εἰς τὸν ἄδην, ἵνα πληρώσῃ ἑαυτοῦ τὰ πάντα, ἔλυσε τὰς ὀδύνας τοῦ θανάτου» ὁ Σωτήρ³³. Καὶ ἐν τῷ προηγουμένῳ τῆς μεγάλης Δοξολογίας Θεοτοκίῳ ἢ 'Εκκλησία ὑμνολογεῖ, ὅτι διὰ τοῦ ἐκ τῆς Θεοτόκου σαρκωθέντος καὶ μέχρις ἄδου κατελθόντος Σωτήρος ἀὸ ἄδης ἠχμαλώτισται, ὁ 'Αδάμ ἀνακέκληται, ἢ κατὰρα νενέκρωται, ἢ Εὐα ἠλευθέρωται, ὁ θάνατος τεθανάτωται, καὶ ἡμεῖς ἐζωοποιήθημεν³⁴, τοῦθ' ὅπερ ἐπαναλαμβάνεται συχνάκις. 'Ομοίως ἐν τῇ εὐχῇ τῆς ἀκολουθίας τῆς γονυκλισίας τῆς Πεντηκοστῆς δέεται ὁ ἱερούργων: «'Ο εἰς ἄδου καταβάς καὶ μοχλοῦς αἰώνιος συντρίψας, καὶ τοῖς κάτω καθημένοις ἄνοδον ὑποδείξας, τὸν δὲ ἀρχέαικον καὶ βύθιον δράκοντα θεοσόφῳ δελεάσματι ἀγκιστρεύσας καὶ σειραῖς ζόφου δεσμεύσας ἐν ταρτάρῳ καὶ πυρὶ ἀσβέστῳ καὶ σκότῳ ἐξωτέρῳ διὰ τῆς ἀπειροδυνάμου σου κατασφαιλισάμενος ἰσχύος»³⁵. 'Ωσαύτως ἐν τοῖς ἐξορκισμοῖς τοῦ βαπτίσματος τοῦ Μεγάλου Βασιλείου³⁶, καὶ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου: «ἐπιτιμήσαι σοι Κύριος, διάβολε, ὁ καταβάς εἰς τὸν ἄδην, καὶ τὰ μνημεῖα αὐτοῦ ἐκτινάξας, καὶ πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ κατεχομένους δεσμίους ἐλευθέρωσας, καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἀνακαλεσάμενος· ὃν οἱ πυλωροὶ ἰδόντες ἐφριζαν, καὶ

ἀγωνία τοῦ ἄδου κρυβέντες ἐξέλιπον»³⁷. Πρὸς τούτοις παρατίθεμεν ἐνταῦθα ἀπόσπασμα τοῦ κατηχητικοῦ λόγου τοῦ ἁγίου 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἐν τέλει τῆς Λειτουργίας τοῦ Πάσχα: «'Εσκύλευσε τὸν ἄδην, ὁ κατελθὼν εἰς τὸν ἄδην· ἐπικράναν ἐκτὸν, γευσάμενον τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ τοῦτο προλαβὼν 'Ησαΐας ἐβόησεν· ὁ ἄδης, φησὶν, ἐπικράνηθι συναντήσας σοι κάτω· ἐπικράνηθι, καὶ γὰρ κατηργήθη· ἐπικράνηθι, καὶ γὰρ καθηρέθη... ἐνεπαίχθη... ἐνεκρώθη... ἐδεσμεύθη. "Ἐλαβε σῶμα, καὶ Θεῶ περιέτευεν· ἔλαβε γῆν, καὶ συνήνησεν οὐρανῶ· ἔλαβεν ὕπερ ἔβλεπε, καὶ πέπτωκεν ὅθεν οὐκ ἔβλεπεν. Ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ἄδην τὸ νίκος;»³⁸. 'Ομοίως ἐν τέλει τῆς προσκομιδῆς τῆς Λειτουργίας τοῦ 'Ιωάννου Χρυσοστόμου, ὡς καὶ ἐν ταῖς ἀκολουθίαις τοῦ δ' ἠχου τῶν Κυριακῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ ἄλλων ἑορτῶν, ψάλλεται τὸ τροπάριον: «'Εν τάφῳ σωματικῶς, ἐν ἄδου δὲ μετὰ ψυχῆς, ὡς Θεός, ἐν παραδείσῳ δὲ μετὰ ληστοῦ, καὶ ἐν θρόνῳ ὑπῆρχες, Χριστέ, μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος, πάντα πληρῶν ὁ ἀπερίγραπτος»³⁹. Τέλος δὲ καὶ μετὰ τὴν μεγάλην δοξολογίαν τῆς Λειτουργίας τοῦ Χρυσοστόμου ἐπεύχεται ὁ ἱερούργων: «ἀναστὰς ἐκ τοῦ μνήματος καὶ τὰ δεσμὰ διαρρήξας τοῦ ἄδου, ἔλυσας τὸ κατάκριμα τοῦ θανάτου, Κύριε, πάντας ἐκ τῶν παγίδων τοῦ ἐχθροῦ ῥυσάμενος»⁴⁰. 'Ενταῦθα δέον νὰ ἐπισημανθῇ ἰδιαίτερος, ὅτι ἡ τοιαύτη εὐρεῖα συμπεριληψίς τοῦ δόγματος τῆς Καθόδου ἐν τῇ 'Ορθοδόξῳ Λειτουργίᾳ προσκτᾶται ὅλως ἰδιάζουσα ἰσχυρά, καθ' ὅσον ἡ Λειτουργία, περιέχουσα καὶ καθημερινῶς σχεδὸν διδάσκουσα ἰδιοτύπως εἰς τοὺς πιστοὺς τὰ κυριώτερα χριστιανικὰ δόγματα, ἀποτελεῖ πηγὴν τῆς ὀρθοδόξου δογματικῆς πίστεως, ἅτε ἐκφοράουσα τὴν πίστιν καὶ τὸ φρόνημα συμπάσης τῆς τελοῦσης ἀπανταχοῦ κοινῇ ταύτην 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας πάντων τῶν αἰώνων καὶ φέρουσα τὸ κύρος τῶν μεγάλων Πατέρων καὶ διδασκάλων αὐτῆς καὶ τὴν ἐπιμαρτυρίαν πασῶν τῶν χριστιανικῶν γενεῶν.

Πρὸς τούτοις ἀξιοπαρατήρητον εἶναι, ὅτι ἐκ τῶν εἰς τὴν Κάθοδον ἀναφερομένων πολυαριθμῶν ὕμνων ἄλλοι μὲν ἐκφέρουσιν αὐτὴν ἀνεπτυγμένως καὶ διὰ πλειόνων, ἄλλοι δὲ περιεκτικώτερον καὶ κατ' ἐννοίαν καὶ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ πάντες σαφῶς διδάσκουσι

28. Δοξολογία ἐν τέλει 6,23, 8. H. Lietzmann, Symbolstudien, ἐν «Zeitschrift für Neutestamentliche Wissenschaft» 22 (1923) 267. Πρβλ. καὶ Achelis-Flemming, Die Syrische Didaskalia, ἐν «Texte und Untersuchungen» N. F. X., 2, σ. 145.

29. F. Funk, Die Apostolischen Konstitutionen, Rottenburg 1891, σ. 234 ἐξ.

30. Παρὰ H. Lietzmann, ἐνθ' ἀν., 26 (1927) 79.

31. Bunsen, Analecta ante-Nicaena, τ. II, σ. 467. F. Kattenbusch, Das Apostolische Symbol, Leipzig 1904, τ. I, σ. 322 ἐξ.

32. Παρὰ F. Cabrol et H. Leclercq, Dictionnaire d' Archéologie Chrétienne et de Liturgie, τ. IV, σ. 685 ἐξ., 683 ἐξ., 693 ἐξ.

33. 'Ιω. Καρμίρη, αὐτόθι, τ. Γ', σ. 305. - Εὐχολόγιον τὸ μέγα, ἐκδ. 8 Π. Παρασκευοπούλου, 'Αθήναι 1902, σ. 95.

34. 'Ορολόγιον τὸ μέγα, (ἐκδ. 'Αποστ. Διακονίας), 'Αθήναι 1952, σ. 84.

35. Εὐχολόγιον, αὐτόθι, σ. 394.

36. Αὐτόθι, σ. 159, PG 31, 1681: «'Ορκίζω σε κατ' ἐκείνου... τοῦ μέχρι ταφῆς τοῖς ἀνθρώποις ὁμιλήσαντος, καὶ τὸν ἄδην ἐγέρσει σκυλεύσαντος, καὶ πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα ἀνάλωτον τῷ θανάτῳ κατασκευάσαντος».

37. Αὐτόθι σ. 165. PG 64, 1066. Βλ. ὁμοίως αὐτόθι, σ. 183, τὴν δευτέραν ὁμολογίαν τοῦ χειροτονουμένου ἐπισκόπου, ὡς καὶ ἐξορκισμόν πρὸ τοῦ βαπτίσματος καὶ εὐχὴν ἐπὶ οἰκίας (Εὐχολόγιον, σ. 140 καὶ 519).

38. Αὐτόθι, σ. 642. PG 59, 713-714. Πεντηκοστῆριον (ἐκδ. 'Αποστολικῆς Διακονίας), 'Αθήναι 1959, σ. 6. Πρβλ. αὐτόθι, σ. 52 ἐξ. καὶ τροπάρια τῆς Κυριακῆς τῶν Μυροφόρων: «'Αδής, Σωτήρ, συναντήσας σοι ἐν τοῖς καταχθονίοις, ἐπικράνηθι, ἐνορῶν ὅτι οὗς πάλαι κατέπιεν ἰσχύσας, ἄρτι θύων ἀποδιδοὺς ἐρευνᾶται τὰ κάτω, καὶ γυμνοῦται καὶ σκυλεύεται νεκρούς», Αὐτὸς ἀὸ ἀναστὰς ἐκ τοῦ μνήματος καὶ σκυλεύσας τὸν ἄδην, καὶ ζωώσας τοὺς νεκρούς, καὶ ἀφθαρσίαν πηγάζας».

39. Διάταξις τῆς θείας ἱερουργίας τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν 'Ιωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, PG 63, 906. - Εὐχολόγιον τὸ μέγα, αὐτόθι, σ. 37.

40. Εὐχολόγιον τὸ μέγα, αὐτόθι, σ. 38.

τὸ δόγμα τοῦτο, ἔστω καὶ μονολεκτικῶς ἔτι, ἐν συναφείᾳ πάντοτε πρὸς τὸ χριστολογικὸν καὶ τὸ σωτηριολογικὸν δόγμα⁴¹. Τοῦτο ἰσχύει διὰ πολλοὺς ὕμνους ἐκ τῶν ἀναστασίμων ἀπολυτικίων, στιχηρῶν, κοντακίων, οἰκῶν καὶ ἄλλων συναφῶν τροπαρίων. Οὕτως ἐν τοῖς ὕμνοις τῶν Κυριακῶν καὶ τῶν ἑορτῶν ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ πυκνοτάτη γίνεται χρῆσις τῆς Καθόδου, ὡς διεπίστωσε πρόχειρος ἔρευνα ἡμῶν ἐν τοῖς ἐν χρήσει λειτουργικαῖς βιβλίοις τῆς Ἐκκλησίας. Π.χ. ἐν ταῖς ἀναστασίμοις Ἀκολουθίαις τῆς Ὀκτωῆχου, ταῖς ἐπαναλαμβανόμεναις κατὰ πάσας τὰς Κυριακὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὑμνεῖται ἡ Κάθοδος ὑπερεκατονπεντηκοντάκις, οἱ ὕμνοι δὲ οὗτοι ἐπαναλαμβάνονται καὶ κατὰ διαφόρους ἑορτάς. Τοῦτο πολὺ περισσότερον ἰσχύει διὰ τοὺς τῆς περιόδου τοῦ Πεντηκοσταρίου ἀναστασίμους ὕμνους. Ἀλλὰ καὶ γενικώτερον πολλοὶ ὕμνοι τῆς Καθόδου ἐπαναλαμβάνονται συχνάκις καὶ ἀμετάβλητοι ἐν ταῖς διαφόροις Ἀκολουθίαις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, τὸ δὲ πλῆθος αὐτῶν ἐν τῷ συνόλῳ εἶναι δευτεράριθμητον. Δειγματοληπτικῶς μόνον παρατίθεμεν ἐνταῦθα ὕμνους τινάς, ἐκφράζοντας ἐν τιμῇ καὶ τὸ δογματικὸν περιεχόμενον τῆς Καθόδου: «Ὅτε κατῆλθες πρὸς τὸν θάνατον, ἡ Ζωὴ ἡ ἀθάνατος, τότε τὸν ἄδην ἐνέκρωσας τῇ ἀστραπῇ τῆς θεότητος· ὅτε δὲ καὶ τοὺς τεθνεώτας ἐκ τῶν καταχθονίων ἀνέστησας...»⁴². «Κατῆλθες ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς, καὶ συνέτριψας μοχλοὺς αἰωνίους, κατόχους πεπεδημένων Χριστέ, καὶ τριήμερος ὡς ἐκ κήτους Ἰωνᾶς

41. Σημειωθῆτω ἐνταῦθα, ὅτι πολλῶν ἐκ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν Κάθοδον τοῦ Κυρίου εἰς τὸν ἄδην ὕμνων ποιητῆς θεωρεῖται ὁ καὶ ὡς ὕμνογράφος διαπρέψας μέγας δογματολόγος τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, πρὸς τὴν περὶ τῆς Καθόδου δογματικὴν διδασκαλίαν τοῦ ὁποίου συμφωνοῦσι πολλοὶ ὕμνοι κατ' οὐσίαν, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ κατὰ λέξιν. Ὡς γνωστόν, ἡ διδασκαλία τοῦ Δαμασκηνοῦ περὶ τῆς Καθόδου περιλαμβάνεται κυρίως εἰς τὰ ἐπόμενα συγγράμματα αὐτοῦ: «Ἐκδοσις ὀρθοδόξου πίστεως» III, 29, PG, 94, 1101. «Περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων», PG 95, 256. 260-261. Εἰς Ἐφεσ. 4, 6, PG 95, 841. «Λόγος εἰς τὸ ἅγιον Σάββατον», PG 96, 604. 621. 625. 628-629. 632-633. Ἐν αὐτοῖς ὁ Δαμασκηνός συγκεφαλαιοῦ τὴν περὶ τῆς Καθόδου διδασκαλίαν τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀκμασάντων μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τῶν Συνόδων, δι' ὃ καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ σχεδὸν πάντες οἱ βυζαντινοὶ καὶ μεταβυζαντινοὶ ὀρθόδοξοι θεολόγοι μέχρις ἡμῶν, οὕτως ὥστε ἡ διδασκαλία του περὶ τῆς Καθόδου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ἐπίσημος διδασκαλία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὅμως εἶναι γνωστόν, ὅτι ὕμνους ἀναφερομένους εἰς τὴν Κάθοδον, ὡς καὶ ἄλλους ποιηκίλου περιεχομένου, ἔγραψαν, πλὴν τοῦ Δαμασκηνοῦ, καὶ ἄλλοι μεγάλοι ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοδοί, ὡς ὁ Ρωμανὸς ὁ Μελωδός, ὁ Κοσμάς ὁ Μαΐουμα, ὁ Ἀνδρέας Κρήτης, ὁ Ἰωσήφ, ἡ Κασσιανὴ καὶ ἄλλοι.

42. Ἀπολυτικίον ἀναστάσιμον ἤχου β'. Βλ. ὅμοια ἀπολυτικία τῶν ἤχων γ' καὶ πλ. β'.

ἐξανέστης τοῦ τάφου»⁴³. «Ἐφριζαν τοῦτον οἱ ἄρχοντες τοῦ ἄδου, καὶ ἐπήρθησαν πύλαι ὄδουνηραί· εἰσελήλυθε γὰρ ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης Χριστὸς, λέγων τοῖς ἐν δεσμοῖς, ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει ἀνακαλύπτεσθε»⁴⁴. «Ἐπήρθησαν πύλαι ὄδουνηραὶ καὶ ἔφριζαν ἄδου καθορώντες οἱ πυλωροὶ ἐν τοῖς κατωτάτοις τὸν ἐν ὕψει, τῆς τῶν ἀπάντων ἐπέκεινα φύσεως»⁴⁵.

(Συνεχίζεται)

Καθηγητῆς ΙΩΑΝΝΗΣ Ν. ΚΑΡΜΙΡΗΣ
τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

43. Εἰρμὸς ᾠδῆς στ', Κυριακῆς τοῦ Πάσχα.

44. Στιχηρὸν ἑσπερινοῦ ἤχου πλ. α'.

45. Κανὼν σταυροαναστ., εἰρμὸς ἤχου πλ. δ'. Ἐν συνεχείᾳ παρατίθενται ἐνταῦθα ὅμοιοι τινες ὕμνοι. «Ἡνοίγησάν Σοι, Κύριε, φόβῳ πύλαι θανάτου, πυλωροὶ δὲ ἄδου ἰδόντες Σε ἔπηρξαν· πύλας γὰρ χαλκᾶς συνέτριψας, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνέθλασας, καὶ ἐξήγαγες ἡμᾶς ἐκ σκότους καὶ σκιᾶς θανάτου, καὶ τοὺς δεσμοὺς ἡμῶν διέερρηξας» (Στιχηρὸν ἑσπερινοῦ ἤχου β'). «Ὅτε ἐν τῷ τάφῳ τῷ καινῷ ὑπὲρ τοῦ παντός κατετέθης, ὁ Λυτρωτῆς τοῦ παντός, ἄδης ὁ παγγέλαστος ἰδὼν σε ἔπηρξεν· οἱ μοχλοὶ συνετρίβησαν, ἐθλάσθησαν πύλαι, μνήματα ἠνοίχθησαν, νεκροὶ ἀνίσταντο· τότε ὁ Ἀδὰμ εὐχαρίστως χαίρων ἀνεβόα σοι· δόξα τῇ συγκαταβάσει σου Φιλάνθρωπε» (Στιχηρὸν ἑσπερινοῦ Μ. Παρασκευῆς). «Πρὸς τὸν ἄδην, Σωτήρ μου, συγκαταβέβηκας, καὶ τὰς πύλας συντρίψας, ὡς παντοδύναμος, τοὺς θανόντας ὡς κτίστης συνεξάνεστησας, καὶ θανάτου τὸ κέντρον, Χριστέ, συνέτριψας, καὶ Ἀδὰμ τῆς κατάρας ἐρρύσω» (Κοντάκιον ὄρθρου ἤχου πλ. α'). Συνεπεῖα τούτων, «οὐκ ἐστὶ τὸ κράτος τοῦ θανάτου ἰσχύει κατέχειν τοὺς βροτούς· Χριστὸς γὰρ κατῆλθε συντρίβων καὶ λύων τὰς δυνάμεις αὐτοῦ· δεσμεῖται ὁ ἄδης, προφήται συμφώνως ἀγγάλλονται, ἐπέστη λέγοντες Σωτήρ τοῖς ἐν πίστει· ἐξέρεσθε οἱ πιστοὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν» (Κοντάκιον ὄρθρου βαρέος ἤχου). Οὕτως «ἐλυτρώθημεν τῶν ἀλύτων τοῦ ἄδου δεσμῶν» (Στιχηρὸν ἀναστ. ἤχου δ'.) ὑπὸ τοῦ Λυτρωτοῦ, «Ὅστις «καὶ εἰς ἄδου κατελθὼν, τοῦ θανάτου τὰ δεσμὰ ὡς Θεὸς διέερρηξεν» (αὐτόθι, βλ. καὶ στιχηρὸν αἴνων βαρέος ἤχου). Παραλείποντες πλῆθος ἄλλο παρομοίων ὕμνων, περιοριζόμεθα μόνον εἰς τὸν ἐπόμενον δογματικώτερον τοιοῦτον: «Κύριε, ἡ ἐκ Πατρὸς σου γέννησις ἄχρονος ὑπάρχει καὶ ἀίδιος, ἡ ἐκ Παρθένου σάρκωσις ἀφραστός ἀνθρώποις καὶ ἀνεμῆνευτος, καὶ ἡ εἰς ἄδου κάθοδος φοβερὰ διαβόλω καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· θάνατον γὰρ πατήσας, τριήμερος ἀνέστης, ἀφθαρσίαν παρέχων ἀνθρώποις» (Στιχηρὸν ἑσπερινοῦ τῆς Τρίτης τῆς Διακαινησίμου).

Παρακαλοῦνται ὅσοι ἀποστέλλουν ταχυδρομικὰς ἐπιταγὰς πρὸς τὰ περιοδικὰ «Θεολογία», «Ἐκκλησία» καὶ «Ἐφημέριος», νὰ σημειῶνουν καὶ τὴν αἰτία τῆς ἀποστολῆς.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΒΡΑΧΟΥ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ (1921-1986)*

8. Έτος 1932. Έχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Α'. Τὸ Ἀνάγνωσμα ἀνέγνω ὁ ἱερεὺς Γεράσιμος Ποταμιάνος. Ὁμιλητὴς ὁ ἐκ τῶν Ἱεροκηρύκων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἱερολ. Χριστοφόρος Παπουτσόπουλος. (Ἐκκλησία) ἔτος Ι', 2 Ἰουλίου 1932, ἀριθμ. 27—28, σελίς 255).

9. Έτος 1933. Έχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Α'. Ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Ἑσπερινοῦ: Ἐκτὸς τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τῶν ἐξαπτερῶν καὶ τῶν λαβάρων, μεγάλη εἰκὼν τοῦ Ἀπ. Παύλου, παριστῶσα αὐτὸν ἕρθιον κηρύσσοντα πρὸ τῆς Ἀκροπόλεως, προσέδιδεν ὄψιν λίαν συγκινητικὴν εἰς τὸ ὅλον θέαμα». Ὁμιλητὴς ὁ καθηγητὴς Παναγιώτης Ν. Τρεμπέλας. Θέμα Ἐξαρσις τῆς σημασίας τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἀπ. Παύλου. (Ἐκκλησία) ἔτος ΙΑ', 1 Ἰουλίου 1933, ἀριθμ. 26, σελίς 206, καὶ σελίς 201—202 ἄρθρον ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Ἑσπερινοῦ).

10. Έτος 1934. Έχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Α'. Ὁμιλητὴς ὁ Ἱεροκλήρυξ Ἀττικῆς Ἀρχιμανδρίτης Παντελεήμων Παπαγεωργίου (μετέπειτα Βοηθὸς Ἐπίσκοπος Ταλαντίου, ἀκολούθως Μητροπολίτης Ἐδέσσης καὶ Πέλλης καὶ ὕστερον Θεσσαλονίκης). Θέμα Ἡ διδαχὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου». Ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Ἑσπερινοῦ: «Μετὰ τὸ πέρας τῆς τελετῆς ὁ ἱερός κλῆρος ἐπὶ κεφαλῆς ἔχων τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον, προηγουμένων τῶν ἐξαπτερῶν καὶ λαβάρων καὶ τῆς εἰκόνας τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ ἀκολουθοῦντος τοῦ λαοῦ ἀνεπτύχθη εἰς ἱεράν λιτανεῖαν, ἣτις ἐνεποίησε βαθυτάτην ἐντύπωσιν. Ἐκτὸς τῆς Μουσικῆς τοῦ Δήμου, παιανίζουσας κατὰ διαστήματα, ὁ πολυάριθμος χορὸς τῶν ἱεροψαλτῶν καὶ ὁ κλῆρος ἔφαλλον ἱεροῦς ὕμνους, ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ μέλη τῶν Ὀρθοδόξων Χριστιανικῶν Ἐνώσεων, λαμπαδηφοροῦντα. Ἡ τάξις ἐτηρήθη ὑπὸ τοῦ συνοδούντος τὴν ὀγκωδεστάτην εἰς πλῆθος πομπὴν στρατοῦ καὶ τῆς ἀστυνομίας, ὅτε δὲ ἔφθασεν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ μνημείου τοῦ ἀφανοῦς στρατιώτου ἐφάλη σύντομος δέησις καὶ ἡ πρωτοφανὴς ἐκείνη πομπὴ διελύθη ἐν μέσῳ τοῦ θρησκευτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς πνευματικῆς ἀγαλλιᾶσεως τοῦ λαοῦ». (Ἐκκλησία) ἔτος ΙΒ', 30 Ἰουνίου 1934, ἀριθμ. 26, σελίς 206. Ἐκκλησία) ἔτος ΙΒ', 14 Ἰουλίου 1934, ἀριθμ. 27—28, σελίς 216—217 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

11. Έτος 1935. Έχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Α'. Ὁμιλητὴς ὁ Πρωθιερεὺς τοῦ ἱ. Ναοῦ τοῦ Ἀγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου

Λουκᾶς Παπαναστασίου. Θέμα Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν Ἀθήναις». Ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Ἑσπερινοῦ: «...εἰς τὸ τέλος δὲ ὠμίλησε μετὰ μεγάλης δυνάμεως λόγου καὶ ἐξάρσεως ὁ αἰδεσιμώτατος Λουκᾶς Παπαναστασίου, εἰς ὃν ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος ἀπένευμε πρὸ τῆς ὁμιλίας ἐπιστήθιον σταυρόν». (Ἐκκλησία) ἔτος ΙΓ', 13 Ἰουλίου 1935, ἀριθμ. 27—28, σελίς 223, καὶ σελίς 214—213 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

12. Έτος 1936. Έχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Α', ὅστις καὶ ὠμίλησε μὲ θέμα «Τὸ κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου». (Ἐκκλησία) ἔτος ΙΔ', 11 Ἰουλίου 1936, ἀριθμ. 27—28, σελίς 222 καὶ σελίς 213—215 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

13. Έτος 1937. Έχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Α'. Τὸ Ἀνάγνωσμα ἀνέγνω ὁ ἐφημέριος τοῦ ἱ. Ναοῦ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου Μητροπολίτης Καρυστίας καὶ Σκύρου Παντελεήμων (μετέπειτα Ἐνόπλιον Δυνάμεων καὶ ὕστερον Χίου), χρησιμοποιοῦσας ὡς ρητὸν «Τὰ κατὰ πόλιν δεσμὰ καὶ τὰς θλίψεις σου...». (Ἐκκλησία) ἔτος ΙΕ', 10 Ἰουλίου 1937, ἀριθμ. 26—27, σελίς 212).

14. Έτος 1938. Έχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Α'. Ὁμιλητὴς ὁ Βοηθὸς Ἐπίσκοπος Βρεσθῆνης Γερμανὸς (μετέπειτα Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως). (Ἐκκλησία) ἔτος ΙΣΤ', 2 Ἰουλίου 1938, ἀριθμ. 25—26, σελίς 206).

15. Έτος 1939. Έχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Χρυσάνθος. Ὁμιλητὴς ὁ ἐκ τῶν Ἱεροκηρύκων τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν Ἀρχιμανδρίτης Χριστοφόρος Παπουτσόπουλος. Θέμα Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν Ἀθήναις». (Ἐκκλησία) ἔτος ΙΖ', 8 Ἰουλίου 1939, ἀριθμ. 26—27, σελίς 213, καὶ σελίς 207—208, καὶ 223—224 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

16. Έτος 1940. Έχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Χρυσάνθος. Ὁμιλητὴς ὁ Ἱεροκλήρυξ τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν Ἀρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Ἀνδρώνης. Θέμα «Παραγγέλλει μετανοεῖν». (Ἐκκλησία) ἔτος ΙΗ', 13 Ἰουλίου 1940, ἀριθμ. 14, σελίς 138, καὶ σελίς 134—136 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

Σημειωτέον ὅτι, ὡς προαναφέρθη, κατὰ τὰ ἔτη τῆς Κατοχῆς 1941—1944 δὲν ἐτελέσθη ὁ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Βράχου τοῦ Ἀρείου Πάγου Ἑσπερινός, ἔνεκα

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 374 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12 τεύχους.

των τότε δυσμενεστάτων του 'Εθνους και τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ περιστάσεων⁵.

17. Ἔτος 1945. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Δαμασκηνός (Ἀντιβασιλεύς). Ὁμιλητῆς ὁ Βοηθός Ἐπίσκοπος Βρεσθένης Γερμανός (μετέπειτα Μητροπολίτης Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως). (Ἐφημερίς «Ἀκρόπολις» τῆς 28ης Ἰουνίου 1945 καὶ Ἐφημερίς «Ἡ Καθημερινή» τῆς 28ης Ἰουνίου 1945. Ἐν ταῖς Ἐφημερίσιν ἀναγράφεται «...θὰ γίνῃ ὡς καὶ κατὰ τὰ παρελθόντα προπολεμικά ἔτη ἡ καθιερωθεῖσα πανηγυρική τελετή, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ πρώτου ἐν Ἀθήναις κηρύγματος τοῦ θείου Ἀποστόλου Παύλου...»).

18. Ἔτος 1946. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Δαμασκηνός (Ἀντιβασιλεύς). Τὸ Ἀνάγνωσμα ἀνέγνω ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανός Παπαδόπουλος (μετέπειτα Μητροπολίτης Κεντρῶς Ἀφρικῆς). Ὁμιλητῆς ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμανδρίτης Δαμασκηνός Κοτζιάς (μετέπειτα Μητροπολίτης Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας). («Ἐνορία» ἔτος Α', ἀριθμ. 5—6, τῆς 16ης Ἰουλίου 1946, σελίς 80).

19. Ἔτος 1947. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Δαμασκηνός, ὅστις καὶ ὠμίλησε περὶ τῆς ὑπερόχου τοῦ Ἀποστόλου Παύλου προσωπικότητος καὶ περὶ τοῦ μεγίστου ἐν τῇ παγκοσμίῳ Ἱστορίᾳ ἔργου αὐτοῦ. («Ἐκκλησία» ἔτος ΚΔ', 1 Ἰουλίου 1947, ἀριθμ. 25—26, σελίς 204, καὶ «Ἐκκλησία» ἔτος ΚΔ', 15 Ἰουλίου 1947, ἀριθμ. 27—28, σελίς 209—212 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

20. Ἔτος 1948. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Δαμασκηνός. Ὁμιλητῆς ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμανδρίτης Δαμασκηνός Χατζόπουλος (μετέπειτα Μητροπολίτης Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας καὶ ὕστερον Δημητριάδος). Θέμα «Ὁ θριαμβευτῆς Ἀπόστολος». («Ἐκκλησία» ἔτος ΚΕ', 1 Ἰουλίου 1948, ἀριθμ. 25—26, σελίς 205 καὶ σελίς 203. — Μητροπολίτου Χριστιανουπόλεως, Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας κ. Δαμασκηνοῦ «Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ Βράχου τοῦ Ἀρείου Πάγου τὴν 29ην Ἰουνίου σεπτῆ ἐντολῇ τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κυροῦ Δαμασκηνοῦ — Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Παῦλος», Κυπαρισσία 1957).

5. Κατὰ τὸ ἔτος 1941 τῆς 29ης Ἰουνίου καὶ ὥραν 7 μ.μ. εἰς τὸ Ἰδρυμα τοῦ Συλλόγου τῶν «Τριῶν Ἱεραρχῶν» ἐν Ἀθήναις ὠμίλησεν ὁ Βοηθός Ἐπίσκοπος Βρεσθένης Γερμανός, με θέμα «Τὸ ἔργον τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων». (Ἐφημερίς «Ἡ Καθημερινή» τῆς 29ης Ἰουνίου 1941).

Κατὰ τὸ ἔτος 1942 τῆς Κυριακῆς 28 Ἰουνίου εἰς τὸν ἱ. Ναὸν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης Ἀθηνῶν ὠμίλησεν ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀθανάσιος Δυμπερόπουλος, με θέμα «Οἱ Ἅγιοι τοῦ Χριστοῦ Ἀπόστολοι καὶ ὁ οὐρανοβάμων τοῦ Παύλου». (Ἐφημερίς «Ἡ Καθημερινή» τῆς 28ης Ἰουνίου 1942).

Κατὰ τὸ ἔτος 1944 τῆς 29ης Ἰουνίου εἰς τὸν ἱ. Ναὸν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης Ἀθηνῶν ὠμίλησεν ὁ Σπυρίδων Γουδέλης. (Ἐφημερίς «Ἡ Καθημερινή» τῆς 29ης Ἰουνίου 1944).

21. Ἔτος 1949. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Σπυρίδων. Ὁμιλητῆς ὁ Ἱεροκήρυξ τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν Ἀρχιμανδρίτης Χριστοφόρος Παπουτσόπουλος. Θέμα Περὶ τῆς ὑφίστης διὰ τὸν Ἑλληνισμόν καὶ τὰ ἔθνη σημασίας τοῦ περὶ τοῦ ὑπὸ τῶν τότε Ἀθηναίων τιμωμένου «Ἀγνώστου Θεοῦ» ἀποστολικοῦ ἐκείνου κηρύγματος. («Ἐκκλησία» ἔτος ΚΣΤ', 1 Ἰουλίου 1949 ἀριθμ. 14, σελίς 231).

22. Ἔτος 1950. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Σπυρίδων. Ὁμιλητῆς ὁ Μητροπολίτης Ἐδέσσης καὶ Πέλλης Παντελεήμων (ὕστερον Θεσσαλονίκης). Θέμα «Ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ Χριστιανικὴ πίστις». («Ἐκκλησία» ἔτος ΚΖ', 1 Ἰουλίου 1950, ἀριθμ. 13, σελίς 231 καὶ «Ἐκκλησία» ἔτος ΚΖ', 15 Ἰουλίου 1950, ἀριθμ. 14, σελίς 235—237 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

23. Ἔτος 1951. Κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος ἐωρτάσθη ἡ 1900ῆ ἐπέτειος τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ μεγαλοπρεπὴς ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Βράχου τοῦ Ἀρείου Πάγου Ἐσπερινὸς ἐκεῖνος, παγχριστιανικοῦ χαρακτῆρος, ἐτελέσθη κατ' ἐξάφρῃσιν τὸ ἑσπέρας τῆς 28ης καὶ οὐχὶ τὸ ἑσπέρας τῆς 29ης Ἰουνίου. Ἐχοροστάτησε καὶ ὠμίλησε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Σπυρίδων. («Ἐκκλησία» ἔτος ΚΗ', 20 Ἰουλίου 1951, ἀριθμ. 13—16). Τὸ τεῦχος αὐτὸ τῆς «Ἐκκλησίας» εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἑορτασμόν τῆς 19ης ἑκατονταετηρίδος τῆς Χριστιανικῆς Ἑλλάδος. Ἐν σελίσιν 161—163 δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία τοῦ Ἀρχιεπισκόπου.

Σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 1900ῆς ταύτης ἐπετείου ἐξεδόθη εἰδικὴ «Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου καὶ πρωτοκροναφίου Ἀποστόλου Παύλου» («Ἐγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος»), ἥτις εἶναι ἔργον τοῦ ὁσιολογιωτάτου Μοναχοῦ Γερασίμου Μικραγιαννανίτου, Ὑμνογράφου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Δευτέρα ἐκδοσις τῆς Ἀκολουθίας ταύτης ἐγένετο ἐν ἔτει 1961 ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τὸν μεγαλοπρεπῆ ἐκεῖνον ἑορτασμόν τῆς 19ης ἑκατονταετηρίδος τῆς Χριστιανικῆς Ἑλλάδος ἐξεδόθη εἰδικὸς πολυσέλιδος τόμος ὑπὸ τὸν τίτλον: «Πανηγυρικὸς τόμος ἑορτασμοῦ τῆς 1900ῆς ἐπετείου τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς Ἑλλάδα. Ἐπιμελεῖα τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἑορτασμοῦ Καθηγητοῦ Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου. Ἐν Ἀθήναις 1953».

24. Ἔτος 1952. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Σπυρίδων. Ὁμιλητῆς ὁ Βοηθός Ἐπίσκοπος Ρωγῶν Διονύσιος (νῦν Μητροπολίτης Σερβίων καὶ Κοζάνης). («Ἐκκλησία» ἔτος ΚΘ', 1 Ἰουλίου 1952, ἀριθμ. 14—15, σελίς 234 καὶ σελίς 209—211 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

25. Ἔτος 1953. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν

Σπυρίδων. Τὸ Ἀνάγνωσμα ἀνέγνω ὁ Βοηθὸς Ἐπίσκοπος Ρωγῶν Διονύσιος. Ὁμιλητὴς ὁ Βοηθὸς Ἐπίσκοπος Εὐρίπου Ἀλέξιος (μετέπειτα Μητροπολίτης Ζακύνθου). Ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Ἐσπερινοῦ: «...Πρὸς τοὺς εὐλαβεῖς ἑορταστὰς διενεμήθησαν καλλιτεχνικὰ ἔντυπα μὲ πολύχρωμον ὠραίαν βυζαντινὴν εἰκόνα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου μετὰ τοῦ κειμένου τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου ὁμιλίας του καὶ τοῦ Ἀπολυτικίου τοῦ Ἁγίου μετὰ τῆς μουσικῆς αὐτοῦ. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου Ἐσπερινοῦ ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων κ. Νικολόπουλος ἐπέδωκε τῇ Α. Μακαριότητι τὸ Χρυσοῦν Μετάλλιον τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων...». («Ἐκκλησία» ἔτος Α', 1—15 Ἰουλίου 1953, ἀριθμ. 13—14, σελίς 220 καὶ σελίς 193—195 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

26. Ἔτος 1954. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηναῖος Σπυρίδων. Ὁμιλητὴς ὁ Ὑποδιευθυντὴς τοῦ Θεολογικοῦ Οἰκοτροφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας Ἀρχιμανδρίτης Τιμόθεος Παπουτσάκης (μετέπειτα Μητροπολίτης Γορτύνης καὶ Ἀρκαρδίας, νῦν Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης). («Ἐκκλησία» ἔτος ΛΑ', 15 Ἰουνίου — 1 Ἰουλίου 1954, ἀριθμ. 12—13, σελίς 246, καὶ σελίς 224—225 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

27. Ἔτος 1955. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηναῖος Σπυρίδων. Ὁμιλητὴς ὁ παρὰ τῇ Ἀποστολικῇ Διακονίᾳ Διευθυντὴς θεοῦ κηρύγματος Ἀρχιμανδρίτης Παντελεήμων Καρανικόλας (μετέπειτα Βοηθὸς Ἐπίσκοπος Ἀχαΐας καὶ νῦν Μητροπολίτης Κορίνθου). («Ἐκκλησία» ἔτος ΛΒ', 1 Ἰουλίου 1955, ἀριθμ. 13, σελ. 172 καὶ «Ἐκκλησία» ἔτος ΛΒ', 20 Αὐγούστου 1955, ἀριθμ. 14—16, σελίς 179—180 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

28. Ἔτος 1956. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηναῖος Δωρόθεος. Ὁμιλητὴς ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμανδρίτης Χρυσόστομος Θέμελης (μετέπειτα Βοηθὸς Ἐπίσκοπος Θαυμακοῦ καὶ νῦν Μητροπολίτης Μεσσηνίας). Θέμα «Λόγος εἰς τὸν Ἅγιον Ἀπόστολον Παῦλον καὶ εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι». («Ἐκκλησία» ἔτος ΛΓ', 15 Ἰουλίου 1956, ἀριθμ. 14, σελίς 226 καὶ σελίς 250—255 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία. Ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐν ἀνατύπῳ ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»: Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Θέμελη Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Λόγος εἰς τὸν Ἅγιον Ἀπόστολον Παῦλον καὶ εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι», Ἀθήναι 1956. Δευτέρα αὐτοῦ ἔκδοσις ἐν Καλαμάτᾳ τῷ 1969 ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας «Διδαχὴ». Ἐκδόσεις Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας Ἀριθμ. 12. Μητροπολίτου Μεσσηνίας Χρυσοστόμου Θέμελη «Λόγος εἰς τὸν Ἅγιον Ἀπόστολον Παῦλον καὶ εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι», ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Διδαχὴ». Ἐκδοσις Β'. Καλαμάτα 1969).

29. Ἔτος 1957. Ἐχοροστάτησεν ὁ Βοηθὸς Ἐπίσκοπος Εὐρίπου Ἀλέξιος (μετέπειτα Μητρο-

πολίτης Ζακύνθου), καθ' ὅσον ὁ Ἀθηναῖος Δωρόθεος ἦτο βαρέως ἀσθενής. Ὁμιλητὴς ὁ Ἱεροκήρυξ τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηναῖων Ἀρχιμανδρίτης Πολύκαρπος Ἀνδρώνης. («Ἐκκλησία» ἔτος ΛΔ', 15 Ἰουλίου 1957, ἀριθμ. 15, σελίς 290).

30. Ἔτος 1958. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηναῖος Θεόκλητος Β'. Ὁμιλητὴς ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμανδρίτης Δαμασκηνὸς Παπαχρήστου (νῦν Μητροπολίτης Φθιώτιδος). («Ἐκκλησία» ἔτος ΛΕ', 15 Ἰουλίου 1958, ἀριθμ. 14, σελίς 298 καὶ σελίς 291—293 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

31. Ἔτος 1959. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηναῖος Θεόκλητος Β'. Ὁμιλητὴς ὁ Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηναῖων Ἀρχιμανδρίτης Θεόκλητος Ἀβραντινῆς (νῦν Μητροπολίτης Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας). («Ἐκκλησία» ἔτος ΛΣΤ', 1 Ἰουλίου 1959, ἀριθμ. 13, σελίς 237 καὶ «Ἐκκλησία» ἔτος ΛΣΤ', 15 Ἰουλίου 1959, ἀριθμ. 14, σελίς 253—255 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

32. Ἔτος 1960. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηναῖος Θεόκλητος Β'. Ὁμιλητὴς ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμανδρίτης Θεόκλητος Φιλιππαῖος (νῦν Μητροπολίτης Μαντινείας καὶ Κυνουρίας). («Ἐκκλησία» ἔτος ΛΖ', 15 Ἰουλίου 1960, ἀριθμ. 14, σελίς 298—300 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

33. Ἔτος 1961. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηναῖος Θεόκλητος Β'. Ὁμιλητὴς ὁ Βοηθὸς Ἐπίσκοπος Κερνίτης Χρυσόστομος (μετέπειτα Μητροπολίτης Φωκίδος). («Ἐκκλησία» ἔτος ΛΗ', 1 Ἰουλίου 1961, ἀριθμ. 13, σελίς 250 καὶ «Ἐκκλησία» ἔτος ΛΠ', 15 Ἰουλίου 1961, ἀριθμ. 14, σελίς 260—262 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

34. Ἔτος 1962. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηναῖος Χρυσόστομος Β'. Ὁμιλητὴς ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμανδρίτης Χρυσόστομος Δεληγιαννόπουλος (μετέπειτα Μητροπολίτης Ἀργολίδος). («Ἐκκλησία» ἔτος ΛΘ', 1 Ἰουλίου 1962, ἀριθμ. 13, σελίς 305—306 καὶ σελίς 288—291, ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

35. Ἔτος 1963. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηναῖος Χρυσόστομος Β'. Ὁμιλητὴς ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμανδρίτης Παντελεήμων Χρυσοφάνης (μετέπειτα Μητροπολίτης Σάμου καὶ Ἱκαρίας καὶ νῦν Θεσσαλονίκης). Θέμα «Ὁ ἄγνωστος Θεός». («Ἐκκλησία» ἔτος Μ', 1 Ἰουλίου 1963, ἀριθμ. 13, σελίς 305 καὶ «Ἐκκλησία» ἔτος Μ', 15 Ἰουλίου 1963, ἀριθμ. 14, σελίς 322—325 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

36. Ἔτος 1964. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηναῖος Χρυσόστομος Β'. Ὁμιλητὴς ὁ Βοηθὸς Ἐπίσκοπος Θαυμακοῦ Χρυσόστομος (νῦν Μητροπολίτης Μεσσηνίας). Θέμα «Παύλου τοῦ Ἀποστόλου ὁμιλία πρὸς Ἀθηναίους». («Ἐκκλησία» ἔτος ΜΑ', 15

'Ιουλίου 1964, ἀριθμ. 14, σελίς 397, καὶ 378-383 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία. Ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐν ἀνατύπῳ ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»: Ἐπισκόπου Θαυμακοῦ Χρυσοστόμου «Παύλου τοῦ Ἀποστόλου ὁμιλία πρὸς Ἀθηναίους» Ἀθῆναι 1964. Δευτέρα αὐτοῦ ἔκδοσις ἐν Καλαμάτῃ τῷ 1983, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας «Διδαχή». Ἐκδοσις Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας, Ἀριθμ. 35. Μητροπολίτου Μεσσηνίας Χρυσοστόμου Θέμελη «Παύλου τοῦ Ἀποστόλου ὁμιλία πρὸς Ἀθηναίους» Καλαμάτα 1983, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Διδαχή». Ἐκδοσις Β'.

37. Ἔτος 1965. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Β'. Ὁμιλητῆς ὁ Πρωτοσύγκελλος Χρυσόστομος Γιαλούρης, Διευθυντῆς τοῦ Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου Κληρικῶν Ἑλλάδος (μετέπειτα Μητροπολίτης Χίου). Θέμα «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τὸν σύγχρονον κόσμον». («Ἐκκλησία» ἔτος ΜΒ', 15 Ἰουλίου 1965, ἀριθμ. 14, σελίς 404, καὶ σελίς 378-382 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

38. Ἔτος 1966. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Β'. Ὁμιλητῆς ὁ Βοηθὸς Ἐπίσκοπος Κερνίτσης Χρυσόστομος (μετέπειτα Μητροπολίτης Φωκίδος). Θέμα «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος περὶ τῆς μελλούσης κρίσεως». («Ἐκκλησία» ἔτος ΜΓ', 15 Ἰουλίου 1966, ἀριθμ. 14, σελίς 329-331 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

39. Ἔτος 1967. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Ἰερόνυμος, ὅστις καὶ ὠμίλησεν, ἐπὶ τῇ 1900ῃ ἐπετείῳ ἀπὸ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου τῶν Ἀπ. Πέτρου καὶ Παύλου (67 μ.Χ.). («Ἐκκλησία» ἔτος ΜΔ', 1 Ἰουλίου 1967, ἀριθμ. 13, σελίς 338-342 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

40. Ἔτος 1968. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Ἰερόνυμος. Ὁμιλητῆς ὁ Μητροπολίτης Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος Νικόδημος. Θέμα «Ὁ Παῦλος ἀπόστολος ἐνὸς γνησίου οἰκουμενισμοῦ». («Ἐκκλησία» ἔτος ΜΕ', 1 καὶ 15 Ἰουλίου 1968, ἀριθμ. 13-14, σελίς 321 καὶ «Ἐκκλησία» ἔτος ΜΕ', 1 καὶ 15 Αὐγούστου 1968, ἀριθμ. 15-16, σελίς 351-353 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

41. Ἔτος 1969. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Ἰερόνυμος. Ὁμιλητῆς εἶχεν ὀρισθῆ ὁ Ἱεροκλήρυξ τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν Ἀρχιμανδρίτης Χριστοφόρος Παπουτσόπουλος. Δὲν ἐγένετο ἡ ὁμιλία λόγῳ βρογχίτις. («Ἐκκλησία» ἔτος ΜΣΤ', 15 Ἰουλίου 1969, ἀριθμ. 14, σελίς 311).

42. Ἔτος 1970. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Ἰερόνυμος. Ὁμιλητῆς ὁ Ἱεροκλήρυξ τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν Ἀρχιμανδρίτης Χριστοφόρος Παπουτσόπουλος. («Ἐκκλησία» ἔτος ΜΖ', 15 Ἰουλίου 1970, ἀριθμ. 19, σελίς 378).

43. Ἔτος 1971. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἱ. Συνόδου Μητροπολίτης Καλαβρύτων

καὶ Αἰγιαλείας Γεώργιος, τοῦ Ἀθηνῶν Ἰερόνυμου οἰκουροῦντος. Ὁμιλητῆς ὁ Ἱεροκλήρυξ τοῦ Ναυτικοῦ Ἀρχιμανδρίτης Χριστοφόρος Σταυροπούλος. Θέμα «Δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ». («Ἐκκλησία» ἔτος ΜΗ', 15 Ἰουλίου 1971, ἀριθμ. 17, σελίς 399-401 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία. Ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐν ἀνατύπῳ μετὰ προσθηκῶν: Ἀρχιμ. Χριστοφόρου Σταυροπούλου Ἱεροκήρυκος τοῦ Ναυτικοῦ «Δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ», Γαλ. α' 12, Ἀθῆναι 1971)⁶.

44. Ἔτος 1972. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Ἰερόνυμος. Ὁμιλητῆς ὁ Βοηθὸς Ἐπίσκοπος Ἀχελώου Εὐθύμιος. Θέμα «Ἡ ἐσπέρα τῶν ἐλπίδων τῆς οἰκουμένης». («Ἐκκλησία» ἔτος ΜΘ', 1-15 Ἰουλίου 1972, ἀριθμ. 13-14, σελ. 370-373 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία. Ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐν ἀνατύπῳ ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»: Ἐπισκόπου Ἀχελώου Εὐθυμίου «Ἡ ἐσπέρα τῶν ἐλπίδων τῆς οἰκουμένης», Ἀθῆναι 1972).

45. Ἔτος 1973. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Ἰερόνυμος. Ὁμιλητῆς ὁ Βοηθὸς Ἐπίσκοπος Βρεσθῆνης Δημήτριος. Θέμα «Ἀπόστολος Παῦλος ὁ μέγας ἐλευθερωτής». («Ἐκκλησία» ἔτος Ν', 1-15 Ἰουλίου 1973, ἀριθμ. 13-14, σελ. 345-347 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

46. Ἔτος 1974. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ. Ὁμιλητῆς ὁ Ἱεροκλήρυξ τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ τῶν Ἀθηνῶν Ἀρχιμανδρίτης Παντελεήμων Καθρεπτίδης. Θέμα «Ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἀποστόλου Παύλου». («Ἐκκλησία» ἔτος ΝΑ', 1-15 Αὐγούστου 1974, ἀριθμ. 15-16, σελ. 354-356 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία. Ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐν ἀνατύπῳ ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»: Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Καθρεπτίδου «Ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἀποστόλου Παύλου» Ἀθῆναι 1974).

47. Ἔτος 1975. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ. Ὁμιλητῆς ὁ Γραμματεὺς τῆς Μονίμου Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Ἀρχιμανδρίτης Τιμόθεος Τριβιζᾶς (νῦν Μητροπολίτης Κερκύρας καὶ Παξῶν). Θέμα «Ἡ ἐνότης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἐνότητι τῆς Ἐκκλησίας». («Ἐκκλησία» ἔτος ΝΒ', 1-15 Αὐγούστου 1975, ἀριθμ. 15-16, σελ. 256-259 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία. Ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐν ἀνατύπῳ ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»: Ἀρχιμ. Τιμοθέου Τριβιζᾶ Πτ. Θ, Μ. Ph. Γραμματέως Μ.Σ.Ε. Ποιμαντικοῦ Ἐρ-

6. Σημειωτέον, ὅτι ἀπὸ τινων ἐτῶν τὴν Ἀσματικὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἑσπερινοῦ — τροποποιηθεῖσαν εἰς τινὰ τροπάρια — ψάλλει μελωδικώτατα ὁ ἐν Ἀθήναις Σύλλογος Ἱεροψαλτῶν «Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς καὶ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός», τὸ δὲ Ἀνάγνωσμα ἐκ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων (Πράξεις ιζ' 16-34) ἀνεγίνωσκε, μέχρι πρότινων ἐτῶν, ὁ Ἐφημέριος τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τῶν Ἀθηνῶν Πρωθιερεὺς Εὐάγγελος Μπονῶρης, μετὰ δὲ τὴν συνταξιοδότησιν αὐτοῦ ἀνεγίνωσκον ἕτεροι ἄγαμοι ἢ ἔγγαμοι πρεσβύτεροι.

γου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Ἡ ἐνότῃς τοῦ ἀνθρώπινου γένους καὶ ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἐνότῃ τῆς Ἐκκλησίας» Ἀθῆναι 1975).

48. Ἔτος 1976. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ. Ὁμιλητῆς ὁ Ἱεροκῆρυξ τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ τῶν Ἀθηνῶν Ἀρχιμανδρίτης Παντελεήμων Καθρεπίδης. Θέμα «Ἡ διέξοδος ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν». («Ἐκκλησία» ἔτος ΝΓ', 1—15 Ἰουλίου 1976, ἀριθμ. 13—14, σελ. 252—254 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία).

49. Ἔτος 1977. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ. Ὁμιλητῆς ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμανδρίτης Παντελεήμων Μπεζιτζής (νῦν Μητροπολίτης Ζακύνθου). Θέμα «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὁδηγὸς σὲ μιὰ νέα πορεία». («Ἐκκλησία» ἔτος ΝΔ', 1—15 Αὐγούστου 1977, ἀριθμ. 15—16, σελ. 284—288 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία. Ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐν ἀνατύπῳ ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»: Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Μπεζιτζή Γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὁδηγὸς σὲ μιὰ νέα πορεία» Ἀθῆναι 1977).

50. Ἔτος 1978. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ. Ὁμιλητῆς ὁ Γενικὸς Διευθυντῆς Ἐκκλησιαστικῆς Παιδείας Ἀρχιμανδρίτης Δαμασκηνὸς Βράκας. Θέμα «Τὸ μήνυμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στοὺς Ἀθηναίους χθὲς καὶ σήμερα». («Ἐκκλησία» ἔτος ΝΕ', 1 Σεπτεμβρίου 1978, ἀριθμ. 17, σελ. 313—316 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία. Ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐν ἀνατύπῳ ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»: Ἀρχιμ. Δαμασκηνοῦ Βράκα Γενικοῦ Διευθυντοῦ Ἐκκλησιαστικῆς Παιδείας «Τὸ μήνυμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου στοὺς Ἀθηναίους χθὲς καὶ σήμερα» Ἀθῆναι 1978).

51. Ἔτος 1979. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ. Ὁμιλητῆς ὁ Ἱεροκῆρυξ τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν Ἀρχιμανδρίτης Παντελεήμων Ρίζος (νῦν Μητροπολίτης Θήρας). Θέμα «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὸν Ἄρειο Πάγο καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Χριστιανικὴ Ἑλλάδα τοῦ 1979». («Ἐκκλησία» ἔτος ΝΣΤ', 1 Σεπτεμβρίου 1979, ἀριθμ. 17, σελ. 358—362 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία. Ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐν ἀνατύπῳ ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»: Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Ρίζου Ἱεροκήρυκος τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὸν Ἄρειο Πάγο καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Χριστιανικὴ Ἑλλάδα τοῦ 1979» Ἀθῆναι 1979).

52. Ἔτος 1980. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ. Ὁμιλητῆς ὁ Γραμματεὺς τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Τύπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμανδρίτης Παῦλος Ἀθανάτοσ. Θέμα «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ὁ ἐν Χριστῷ καινὸς ἄνθρωπος». («Ἐκκλησία» ἔτος ΝΖ', 1—15 Ἰουλίου 1980, ἀριθμ. 13—14, σελ. 276—278 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία. Ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐν ἀνατύπῳ ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»: Ἀρχιμ. Παύλου Ἀθανάτου Γραμματέως Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Τύπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ὁ ἐν Χριστῷ καινὸς ἄνθρωπος» Ἀθῆναι 1980).

53. Ἔτος 1981. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ. Ὁμιλητῆς ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμανδρίτης Γερμανὸς Παρασκευόπουλος (νῦν Μητροπολίτης Ἠλείας). Θέμα «Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον». («Ἐκκλησία» ἔτος ΝΗ', 1—15 Ἰουλίου 1981, ἀριθμ. 13—14, σελ. 309—312 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία. Ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐν ἀνατύπῳ ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»: Ἀρχιμ. Γερμανοῦ Παρασκευοπούλου Γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου «Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον» Ἀθῆναι 1981).

54. Ἔτος 1982. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ. Ὁμιλητῆς ὁ Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν Ἀρχιμανδρίτης Μαξιμὸς Ξύδας (νῦν Μητροπολίτης Σερρών καὶ Νιγρίτης). Θέμα «Ἐπιστροφή στὸν Θεό». («Ἐκκλησία» ἔτος ΝΘ', 1—15 Αὐγούστου 1982, ἀριθμ. 15—16, σελ. 358—361 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία. Ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐν ἀνατύπῳ ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»: Ἀρχιμ. Μαξιμοῦ Ξύδα Πρωτοσυγκέλλου τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν «Ἐπιστροφή στὸν Θεό» Ἀθῆναι 1982).

55. Ἔτος 1983. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ. Ὁμιλητῆς ὁ Γραμματεὺς παρὰ τῷ Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμανδρίτης Ἰάκωβος Παπαθανασίου-Γκίνης (νῦν Ἀρχιεπισκοπῆς). Θέμα «Ἑλλάς: Ὁφειλέτις τοῦ Παύλου». («Ἐκκλησία» ἔτος Ξ', 1—15 Αὐγούστου 1983, ἀριθμ. 15—16, σελ. 390—393 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία. Ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐν ἀνατύπῳ ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»: Ἀρχιμ. Ἰακώβου Παπαθανασίου-Γκίνη «Ἑλλάς: Ὁφειλέτις τοῦ Παύλου» Ἀθῆναι 1983).

56. Ἔτος 1984. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ. Ὁμιλητῆς ὁ Ἱεροκῆρυξ τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν Ἀρχιμανδρίτης Ἀγαθὸνικὸς Φατοῦρος (νῦν Μητροπολίτης Κίτρους). Θέμα «Καιροὶ παράλληλοι». («Ἐκκλησία» ἔτος ΞΑ', 1 Ὀκτωβρίου 1984, ἀριθμ. 19, σελ. 571—574 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία. Ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐν ἀνατύπῳ ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»: Ἀρχιμ. Ἀγαθονικοῦ Φατοῦρου Ἱεροκήρυκος τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν «Καιροὶ παράλληλοι» Ἀθῆναι 1984).

57. Ἔτος 1985. Ἐχοροστάτησεν ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ. Ὁμιλητῆς ὁ Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν Ἀρχιμανδρίτης Δημήτριος Μπεκιάρης. Θέμα «Τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Γιὰ τὸν ἄγνωστο Θεὸ καὶ τὸν ἄνθρωπο)». («Ἐκκλησία» ἔτος ΞΒ', 1—15 Σεπτεμβρίου 1985, ἀριθμ. 17—18, σελ. 483—487 ἔνθα δημοσιεύεται ἡ ὁμιλία. Ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐν ἀνατύπῳ ἐκ τῆς «Ἐκκλησίας»: Ἀρχιμ. Δημητρίου Μπεκιάρη Πρωτοσυγκέλλου Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν «Τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Γιὰ τὸν ἄγνωστο Θεὸ καὶ τὸν ἄγνωστο ἄνθρωπο)» Ἀθῆναι 1985).

58. Ἔτος 1986. Ἐχοροστάτησεν ὁ Μεσογαίας καὶ Λαυρεωτικῆς Ἀγαθὸνικὸς, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ ἐτέλει ἐν

ἀναρρώσει. Ὁμιλητὴς ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμανδρίτης Ἰ γ ν ἄ τ ι ο ς Λ ἄ π π α ς. Θέμα «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἡ πνευματικὴ συγγένεια».

ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ἘΣΠΕΡΙΝΟΥ ἘΚΤΟΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ τοπικὴ επέκτασις τοῦ Ἐσπερινοῦ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Βράχου τοῦ Ἀρείου Πάγου σχετίζεται μὲ τὴν δραστηριότητα τῶν προαναφερθέντων («Ζηλωτῶν τοῦ Χριστοῦ»), ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸ προμνημονευθὲν βιβλίον αὐτῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱεροὶ Ἐσπερινοὶ ὕμνοι τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ψαλλόμενοι κατὰ τὴν 29 Ἰουνίου ἡμέραν τῆς μνήμης τῶν κορυφαίων Παύλου καὶ Πέτρου εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐν Ἑλλάδι, ἑορταὶ διοργανωθεῖσαι παρὰ τῶν Ζηλωτῶν τοῦ Χριστοῦ ἐν Ἀθήναις, Κορίνθῳ, Θεσσαλονίκῃ, Νικοπόλει (Πρεβέζης), Βερροία, Κρήτῃ καὶ Φιλίπποις (Καβάλλας). Ἐκδίδονται δαπάναις τοῦ ἀξιότιμου προέδρου κ. Δημητρίου Χ. Γιαννακοπούλου. Ἐν Πειραιεῖ ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Εὐθ. Ν. Προυκάκι 1935».

Ἐπεξετάθη λοιπὸν ὁ Ἐσπερινὸς τῆς 29ης Ἰουνίου, ἐκ τοῦ ἱεροῦ Βράχου τοῦ Ἀρείου Πάγου παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν Ἀθηνῶν, καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς ὁποίας ὁ τῶν ἔθνῶν Ἀπόστολος ἐκήρυξε καὶ ἐσχετίσθη μετ' αὐτῶν κατὰ τινα τρόπον. Εἰς τοὺς «Ἱεροὺς Ἐσπερινούς ὕμνους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου» τῶν «Ζηλωτῶν τοῦ Χριστοῦ» περιλαμβάνονται εἰδικαὶ ἔσπεριναὶ Ἀκολουθίαι ἐπὶ τῷ σκοπῷ λειτουργικῆς χρήσεως αὐτῶν κατὰ τοὺς Ἐσπερινούς εἰς Ἀθήνας⁷, Κόρινθον, Θεσσαλονίκην, Νικόπολιν (Πρεβέζης), Βέρροϊαν, Κρήτην καὶ Φιλίππους (Καβάλλας). Ἀρχετὰ τροπάρια εἰς τοὺς Ἱεροὺς Ἐσπερινούς ὕμνους ἔχουν ποιηθῆ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ἀλεξάκη, Γραμματέως τῶν «Ζηλωτῶν τοῦ Χριστοῦ».

Εἰς τὸ «Ἡμερολόγιον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τοῦ ἔτους 1985» (ἔκδοσις Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος) εἰς τὴν 29ην Ἰουνίου καταχωρίζεται ἡ εἰδησις ὅτι παρόμοιαι τελεταὶ πανηγυρικοῦ Ἐσπερινοῦ μετὰ κηρύγματος γίνονται σήμερον εἰς τὰς πόλεις εἰς τὰς ὁποίας ἐκήρυξεν ὁ θεῖος Ἀπόστολος Παῦλος καὶ δὴ αἰεὶ Φιλίππους, Θεσσαλονίκην, Βέρροϊαν, Κόρινθον, Νικόπολιν (Πρεβέζης) καὶ ἄλλα, καθὼς ἐπίσης εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν Ρόδον».

Εἰδικώτερον εἰς τὸ «Ἡμερολόγιον» τοῦ ἔτους 1971 καταχωρίζονται εἰς τὰς οἰκείας Ἱ. Μητροπόλεις διὰ τοὺς Ἐσπερινούς αὐτοὺς ταῦτα:

Κόρινθος. Μέγας Ἐσπερινὸς ἐπὶ τοῦ Βήματος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅπου οὗτος προσεκομίσθη ἐνώπιον τοῦ Ἀνθυπάτου Γαλλίωνος (Πραξ. ιη' 12).

Βέρροϊα. Μέγας Ἐσπερινὸς ἐπὶ τοῦ ἀνακαινισθέντος ἱεροῦ Βήματος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

7. Ἡ Ἀκολουθία τοῦ Ἐσπερινοῦ ἐν Ἀθήναις ἔλαβε, σὺν τῷ χρόνῳ, τὴν προαναφερθεῖσαν καὶ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν διαμορφωθεῖσαν σύνθεσιν.

Μεθώνη Πιερίας. (Ἱ. Μητροπολις Κίτρους). Μέγας Ἐσπερινός, καθ' ὅσον ὁ Ἁπ. Παῦλος «προερχόμενος ἐκ Βερροίας μετὰ τὸν κατ' αὐτοῦ διωγμὸν ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Βερροία, κατ' ἀσφαλῆ παράδοσιν, θεμελιωμένην εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (Πραξ. ιστ' 13—15), διήλθεν ἐκ Μεθώνης (Πιερίας) παρὰ τὸ Αἰγίνιον ἀπὸ τοῦ λιμένος τῆς ὁποίας ἀπέπλευσε πρὸς Ἀθήνας». Ὁ ἔσπερινὸς καθιερώθη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1954.

Νικόπολις (Πρεβέζης). Μέγας Ἐσπερινὸς ἐπὶ τῶν ἑρειπίων τῆς παλαιοχριστιανικῆς Βασιλικῆς τοῦ Μητροπολίτου Νικοπόλεως Ἀλκίσιωνος, πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁπ. Παύλου ἐκχριστιανιστοῦ τῆς Ἡπείρου⁸.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω πόλεις καὶ ἐν γένει τοὺς χώρους ὅπου, ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν (Ἱερὸς Βράχος τοῦ Ἀρείου Πάγου), τελοῦνται πανηγυρικοὶ Ἐσπερινοὶ κατὰ τὴν 29 Ἰουνίου, προσετέθη ἐν ἔτει 1965 καὶ ἡ Χαλκίς ἐκ τῆς ἐξῆς ἀφορμῆς:

Εἰς τὴν μελέτην μου «Ἀρχαὶ καὶ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Εὐβοίᾳ» ἐξιστορήθη διὰ τῶν ἐξῆς ἡ διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Εὐρίπου διέλευσις τοῦ Ἀποστόλου Παύλου κατὰ τὸ ταξίδιον αὐτοῦ πρὸς Ἀθήνας: «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κατὰ τὴν δευτέραν ἐν Ἑλλάδι ἱεραποστολικὴν αὐτοῦ περιοδεῖαν, ἐκ τῆς Μακεδονίας φθάνων διὰ θαλάσσης εἰς τὰς Ἀθήνας διέρχεται διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Εὐρίπου, καὶ βλέπει τὴν εἰς τὰ εἶδωλα εἰσέτι δουλεύουσαν πόλιν τῆς Χαλκίδος, ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία τῆς ὁποίας ἠτοιμάσθη, καὶ ἐπραγματοποιήθη, ἀφοῦ διὰ τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ εἰς τὰς σχετικῶς πλησίον αὐτῆς κειμένης Ἀθήνας, αὐταὶ ἐδέχθησαν τὴν νέαν τοῦ Ἐσταυρωμένου ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείαν. Ὁ Παῦλος διέπλευσε τὸν βόρειον καὶ τὸν νότιον Εὐβοϊκὸν κόλπον, κατὰ τὴν διὰ θαλάσσης ἐκ Μακεδονίας πορείαν αὐτοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας». Ἐκ τῆς ἐξιστορήσεως ταύτης ἔλαβεν ἀφορμὴν ὁ Μητροπολίτης Χαλκίδος Γρηγόριος (1922-1968) καὶ καθιέρωσεν ἐν ἔτει 1965 τὴν τέλεσιν πανηγυρικοῦ Ἐσπερινοῦ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου (29 Ἰουνίου) ἐκάστου ἔτους εἰς τὸν αὐλεῖον χώρον τοῦ, εἰς τὸν Κάνηθον (Καραμπάμπᾶ), ἀπέναντι τῆς Χαλκίδος ἐπὶ τῆς Βοιωτικῆς ἀκτῆς, ναοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, εἰς ἀνάμνησιν τῆς διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Εὐρίπου διελύσεως τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου. Σημειωτέον ὅτι, ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῆ ἄποψις περὶ μὴ ἐξόδου τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν πόλιν τῆς Χαλκίδος, ἄλλο τόσον εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῆ καὶ ἡ ἐξοδος ὡς καὶ ἡ ἐπ' ὀλίγον παραμονὴ αὐτοῦ εἰς τὴν Χαλκίδα, ἂν μάλιστα ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ἀφ' ἐνός μὲν ἡ μονίμως προσωρινὴ δυσκολία διελύσεως τῶν πλοίων ἐκ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Εὐρίπου ἕνεκα τοῦ φαινομένου τῆς παλιρροίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐπιβατικότητα τῆς ἐμπορικότητος καὶ ὁ ἀνεφοδιασμὸς τοῦ

8. Ἀρχιμανδρίτου Φιλαρέτου Ἀπ. Βιτάλη, Ἱεροκλήρυκος Ἱ. Μητροπόλεως Νικοπόλεως «Ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ καὶ δράσις τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου καὶ ἡ Ἀκολουθία τοῦ ἐν Νικοπόλει τελουμένου Μ. Ἐσπερινοῦ», Ἀθῆναι 1962.

Η ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ

Ἡ Θεολογία τῆς Ἀπελευθέρωσης εἶναι μὰ μοντέρνα θεωρία, πού ἐξεπήδησεν ἀπὸ τὶς καταπιεζόμενες χώρες τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς, ἀπ' τὴ Νότια Ἀφρική, κι ἀπὸ ὅπου γενικὰ ὑπάρχει καταπίεση πολιτική, ἐκμετάλλευση οἰκονομική, ἢ ρατσισμός, γιατί πάντοτε οἱ ἴδιες αἰτίες φέρνουν σχεδὸν ὁμοιοκατάληκτα τὰ ἴδια ἀποτελέσματα.

Ἡ Θεολογία αὐτὴ τῆς Ἀπελευθέρωσης πού κυριαρχεῖ στὴ Νικαράγουα, στὴ Βραζιλία, στὸ Σαλβαδόρ, στὴ Χιλή, στὴ Χαϊτή, στὶς περιοχὲς αὐτῆς νότιας Ἀμερικῆς καὶ σὲ ἄλλες δυστυχημένες χώρες, ἀπασχόλησε σοβαρὰ τὴν ἡγεσία τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας μὲ ἐκδοσὴ Βούλλας τοῦ Πάπα Ἰωάννη Παύλου τοῦ Β', ἀπασχόλησε ἀκόμη καὶ ὑπεύθυνους τῶν Ἀγγλικανῶν μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ Νοτιοαφρικανὸ Ἀρχιεπίσκοπο καὶ Νομπελίστα Ντέσμουντ Τούτου, τὴν νομίζουσαν δὲ καινοφανῆ θεωρία καὶ εἶναι φαινομενικὰ καινούρ-

για, ἀλλὰ οὐσιαστικὰ ἀποτελεῖ νέο πρόσωπο παλαιότερης μορφῆς καὶ καινούργια ἔκφραση παληῆς καὶ ἐφαρμοσμένης πρακτικῆς.

Κατὰ τὴ Θεολογία τῆς Ἀπελευθέρωσης, μὲ λίγα λόγια, ὅπως ἔχει γίνει πολὺ πλατειὰ γνωστὸ, δὲν συνιστᾶ ἁμαρτία ἡ ἀρπαγὴ ἢ ἡ ἐπανάσταση, ὅταν γίνεται ἐναντίον τῶν αὐτῶν τῶν ὑποκριτῶν καὶ τῶν τσιφλικούχων, πού ἐκμεταλλεύονται τὸ φτωχὸ καὶ τὸν ἐργάτη ἀπὸ φιλαυτία καὶ πλεονεξία, καὶ ὅταν ἐκδηλώνονται ἐναντίον αὐτῶν πού καταπιέζουν πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ τοὺς ἀδύνατους. Τὰ ἀγαθὰ ὁ Θεὸς τὰ ἔδωσε γιὰ ὅλους, καὶ τὰ ἐκμεταλλεύονται καὶ τὰ καρπώνονται οἱ ἀνόσιοι ὀλίγοι, ὅπως καὶ ἡ ἐλευθερία ἢ πολιτικὴ ἢ ὀρθοσκευτικὴ, ἢ αὐτοδιάθεση, ἢ ἰσότητα καὶ ἄλλα ἀγαθὰ εἶναι κοινὰ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς τὰ ἀφαιροῦν οἱ δικτάτορες καὶ οἱ μαῦρες ἢ κόκκινες δικτατορίες. Σ' ὅλα αὐτὰ καὶ τὰ ἐμπνέουν καὶ ἡγοῦν-

πλοίου, μὲ τὸ ὁποῖον ἐταξίδευσεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος⁹.

ΕΝ ΕΠΙΛΟΓῶ

Ἐν κατακλιθεὶς τοῦ «Χρονικοῦ τοῦ Ἑσπερινοῦ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Βράχου τοῦ Ἀρείου Πάγου» καὶ ἐν εἶδει καταλλήλου ἐπιλόγου, καταχωρίζω τὸ ἐπικλητικὸν τέλος τῶν δύο ὁμιλιῶν μου κατὰ τὸν Ἑσπερινὸν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Βράχου τοῦ Ἀρείου Πάγου τῶν ἐτῶν 1956 καὶ 1964. (Βλέπε ἀνωτέρω τὴν παράγραφον «Ὁμιληταὶ καὶ θέματα ὁμιλιῶν» ἀριθμ. 28 καὶ 36).

α) «Καὶ νῦν, οὐρανοβάμων Ἀπόστολε Παῦλε, ὡσπερ ἄλλοτε διαβάς ἐκ τῆς Τρωάδος ἤλθες πρὸς βοήθειαν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ἐχειραγώγησας εἰς τὸν ὀφθέντα σοι Χριστόν, οὕτω καὶ νῦν, παριστάμενος τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ, βοήθησον αὐτὴν διὰ τῶν πρὸς Αὐτὸν ἱκεσιῶν σου. Ἰκέτευε τὸν Σωτῆρα ὑπὲρ τῆς χώρας ἡμῶν, τὴν ὁποίαν ἐμεγάλυνας διὰ τῶν ἐν αὐτῇ περιοδεσιῶν σου. Δεήθητι ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, ἵνα προάγῃται ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν καὶ πρὸς δόξαν Χριστοῦ. Σὺ, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξες ἡ μέριμνα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, μὴ διαλίπῃς πρεσβεύων καὶ νῦν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ περιφορῶν αὐτάς, διὰ τῆς δυνάμεως τῶν δεήσεών σου, διότι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἀντενεργεῖ κατὰ τοῦ ἔργου αὐτῶν. Ἰκέτευε διηνεκῶς ὑπὲρ τῆς ἐν Κύπρῳ Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν μετὰ τοῦ συνεργοῦ σου Βαρνάβα ἴδρυσας, καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ Ἐλύμαν τὸν Θεοῦ τιμωρὸς δύνάμις. (Πράξεις ιγ' 1 κ. ἐ.). Χειμάζεται, Ἅγιε Παῦλε, χειμάζεται ἀπὸ τινος ὁ ἐν αὐτῇ εὐσεβὴς τοῦ Κυρίου λαός, καὶ οἱ τίμοι λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἄρτον ἐξορίας καὶ πικρίας ἐσθίουσι, καὶ τὰ ἱερά θυσιαστήρια αὐτῆς ἀνασκάπτονται καὶ βεβηλοῦνται ὑπὸ χειρῶν ἀδίκων ἀνδρῶν. Πρέσβευε ἐκτενῶς, ἵνα τὰ δεσμὰ δουλείας αὐτῆς συντριβῶσι,

καὶ οἱ ὀμαιόμενοι ἀδελφοὶ ἡμῶν τῶν ἱκετῶν σου, βιώσωσιν ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἐν εἰρήνῃ διηνεκεῖ. Ἰκέτευε, ἐπὶ τούτοις, ὑπὲρ πάσης χριστιανικῆς ψυχῆς, ἵνα ἐπιτελεῖ, ὡς σὺ εἶπας, «ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὐφημα» (Φιλιππησίους δ' 8). Ἀμήν».

β) «Εἰς τὸ βῆμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον καθηγίασαν οἱ πόδες τοῦ κορυφαίου, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου οὗτος ἱερούργησε τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ διὰ τοὺς Ἀθηναίους, ἰστάμεθα καὶ ἡμεῖς σήμερον, ἐπὶ τῇ μνήμῃ αὐτοῦ, καὶ περιβάλλομεν αὐτὸ μετὰ πολλοῦ σεβασμοῦ, κλῆρος ἱερὸς καὶ λαὸς Χριστεπάνυμος, καὶ ὑμνοῦντες τὸν Χριστοκῆρυκα, ἀπευθύνομεν εἰς αὐτὸν ταύτην τὴν κερδήσης πάντα καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν προσαγάγῃς τοῦ Χριστοῦ, Παῦλε τῶν Ἐκκλησιῶν ἡ μέριμνα, κῆρυξ τῶν ἐθνῶν, τῶν Ἀθηναίων διδάσκαλε καὶ τῆς Ἑλλάδος Ἀπόστολε, τὴν μνήμην σου γεραίρομεν σήμερον, τὰ κατὰ πόλιν δεσμὰ, τὰς θλίψεις καὶ τοὺς κινδύνους σου πανηγυρικῶς διηγούμεθα, τιμῶμεν τοῦτο τὸ βῆμα σου, καὶ ὡς ἐν μέσῳ ἡμῶν εὐρισκόμενον, ἱκετεύομεν σε, αἴτησαι, παρὰ τοῦ κηρυχθέντος ὑπὸ σοῦ Χριστοῦ, τῆς πίστεως τὴν αὔξησιν, τῶν καρπῶν τοῦ Πνεύματος τὴν πλησμονήν, τῆς Ἐκκλησίας τὴν ὁμόνοιαν, τὴν ἔνωσιν, καὶ τὴν ἀκμὴν, καὶ τοῦ κόσμου σύμπαντος τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ. Γένοιτο»¹⁰.

(Τέλος) † Ὁ Μεσσηνίας ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

10. Σημειωτέον, ὅτι τὸ «Χρονικὸν τοῦ Ἑσπερινοῦ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Βράχου τοῦ Ἀρείου Πάγου» ἐδημοσιεύθη ἀρχικῶς εἰς τὸ περιοδικὸν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μεσσηνίας ΔΙΔΑΧΗ ἐν ἔτει 1971 καὶ ἐκυκλοφόρησεν ἐν ἀνατόπῳ ὑπὸ τὸν τίτλον Χ ρ υ σ ο σ τ ὶ μ ο υ Θ έ μ ε λ η Μητροπολίτου Μεσσηνίας «Τὸ Χρονικὸν τοῦ Ἑσπερινοῦ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Βράχου τοῦ Ἀρείου Πάγου» (1921 - 1971), Ἐκδόσις Ἱ. Μητροπόλεως Μεσσηνίας, Ἀριθ. 19, Καλαμάτα 1971. Εἰς τὸ περιοδικὸν ΕΚΚΛΗΣΙΑ ἐδημοσιεύθη, εἰς τὰ τεύχη 11 - 13 τοῦ παρόντος ἔτους 1986, μετὰ προσθήκης διὰ τὰ ἀπὸ τοῦ 1972 - 1986 ἔτη, καὶ μετὰ πινων ἄλλων προσθηκῶν.

9. Χ ρ υ σ ο σ τ ὶ μ ο υ Θ έ μ ε λ η Μητροπολίτου Μεσσηνίας, «Εὐβοϊκὴ Ἀγιολογία», Ἀθῆναι, 1982, σελίς 13-14.

τα, Καρδινάλιοι, 'Επίσκοποι και άλλοι Κληρικοί, παρά τις αντιρρήσεις άλλων συναδέλφων τους που φοβούνται πώς μπαίνουν στη Χριστιανική Θεολογία και στη σκέψη καινούργια και άγνωστα πράγματα, που αλλοιώνουν τη φύση και την ουσία του Χριστιανισμού.

Μάταιοι όμως και υπερβολικοί είναι οι φόβοι τους, αφού ξεχνούν ότι ο Χριστιανισμός ήρθε στον κόσμο, εκτός από το να λυτρώσει και να αποκαταστήσει το ανθρώπινο γένος αλλά και σαν μια επανάσταση. Είναι ο Χριστός αυτός που είπε «ούκ ήλθον βαλῆν εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν». 'Εξεφώνησε κατά της υποκρισίας του κατεστημένου των Φαρισαίων, Γραμματέων κ.λπ. τὰ ἀκαταμάχητα πολλά «οὐαί». 'Εθρόντηξεν τὴν ἀλήθεια λέγοντας, «οἱ ἄρχοντες τῶν λαῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν» και παρά τοῦτο «εὐργέται καλοῦνται». Προφήτευσε τοὺς διωγμούς για τὸν 'Εαυτό Του και τοὺς πααδούς Του διὰ μέσου τῶν αἰῶνων. Είναι ο Χριστός αυτός που ἔπλυνε, παρ' ὅτι ο Κύριος, σαν δούλος τὰ πόδια τῶν μαθητῶν, πολὺ ἐπαναστατικὴ για τὴν ἐποχὴ αὐτὴ πράξη, και ὅταν χρειάστηκε πέταξε κλωτηθδὸν ἀπὸ τὸ 'Ιερὸ τοὺς διαφόρους ἐμπόρους. Και είναι ο Χριστός αὐτός που πέθανε μαρτυρικῶτα και καρτερικῶτα ἐπάνω στὸ Σταυρό, σαν ἐπαναστάτης, που κατά τοὺς Ρωμαίους κατακτητῆς, πιθανὸν θὰ ἐπαναστατοῦσε ἐξεγείροντας ἐναντίον τους τὸ σκλαβωμένο 'Εβραϊκὸ λαό, που στ' ἀλήθεια ὅμως ο Χριστός ξεσήκωσε μεγάλη, τὴ μεγαλύτερη εἰρηλικὴ ἐπανάσταση ἐναντίον τοῦ πάσης φύσεως κακοῦ και γενικότερα, τῆς ἁμαρτίας. Στην συνέχεια οἱ 'Απόστολοι ὠργάνωσαν τὴν πρώτη στὸν κόσμο κοινοκτημοσύνη, τὴ Χριστιανικὴ, που ἀκόμα διασώζεται στὰ 'Ορθόδοξα Μοναστήρια και ο 'Απόστολος Παῦλος ἐξεστόμισε τὸ ὑπερκαταπληκτικὸ για τὴν ἐποχὴ του «οὐκ ἔνι 'Ιουδαίος οὐδὲ 'Ελλήν, οὐκ ἔνι δούλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν και θῆλυ, πάντες γὰρ ἔν ἐσμέν ἐν Χριστῷ 'Ιησοῦ».

Τὸ πόση μεγάλη ἦταν ἡ εἰρηλικὴ Χριστιανικὴ 'Επανάσταση, φαίνεται ἀπὸ τὸ ὅτι ἀντεξε τριακόσια ὀλόκληρα χρόνια φρικτῶν σὲ σύλληψη και ἐκτέλεση διωγμῶν και ἀπὸ τὸ ὅτι τελικὰ ἐπεκράτησε και ἐπεβλήθηκε, ὅταν ο Μέγας Κωνσταντῖνος με τοὺς προλετάριους Χριστιανούς στρατιῶτες του, εἶδε μ' ὄλους μαζί στὸν οὐρανό, τὸ λαμπερὸ σημάδι τοῦ Σταυροῦ με τὰ φωτεινὰ γράμματα «ἐν τούτῳ νίκα».

'Η τρισαίωνη ἐκείνη εἰρηλικὴ ἀλλ' αἱματοδαμένη Χριστιανικὴ 'Επανάσταση, θεωρητικὰ και σὲ ὅσο ποσοστὸν ἦτο δυνατόν ἀπελευθέρωσε τοὺς ἀνθρώπους και ἔφερε τὴν ἀνεξίτηρησκεία, κατάφερε γερὰ πλήγματα κατά τῆς δουλείας, ἔσπρωξε τὸ θέμα τῆς ἰσότητας τῶν φύλων, ἐξύψωσε τὴ γυναίκα, ἀπέδωσε τὴν ὕψιστη ἀξία ἐκεῖ που ἀνήκε, στὸν ἀνθρώπο, στὸ κάθε ἀνθρώπινο πλάσμα, και ἐργάστηκε μέσα στὴν τότε δυνατότητα για τὴν κατανόηση και τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ «δικαιοσύνην μάθετε οἱ ἐνοικῶντες ἐπὶ τῆς γῆς». Γενικὰ δὲ με θεωρητικὸ γνῶμονα τὴν ἐκάστοτε δυνατότητα ἔσπρωξε τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ κάθε ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ κακό, ἀπὸ τὴ δουλεία του στὴν ἁμαρτία, ἐπὶ πλέον δὲ μεταφυσικὰ και ἀπ' τὸ αἰῶνιο πρόβλημα και θάσανο τοῦ ἀνθρώπου που είναι ο θάνατος. 'Ακόμη ἔχει νὰ ἐπιδείξει μυριάδες καταξιωμένους που ἁγιασαν και θεώθηκαν

ἀνθρώπους, δηλαδή ἀνθρώπινες ὑπάρξεις λυτρωμένων που ἄγγιξαν σχεδὸν τὰ ὕψη τῆς ἀγγελικῆς τελειότητας.

Τέτοια σὲ μέγεθος, σὲ βάθος, σὲ πλάτος, σὲ μακρὸς και σὲ ὕψος, σὲ χρονικὸ διάστημα και σὲ ἀποτελέσματα, σαν τὴν Εἰρηλικὴ Πνευματικὴ Χριστιανικὴ 'Επανάσταση δὲν ἔγινε, οὔτε δὲ είναι εὐκόλο νὰ ξαναγίνει στὸν πλανήτη μας, τὰ δὲ ἀποτελέσματά της τὰ ἀνθρωπιστικά, τὰ πολιτικά, τὰ κοινωνικά, και αὐτὰ για τὴ μεταφυσικὴ που ἀκροθίζαμε ἦδη, ἦταν για τότε και για πάντα καταπληκτικά, γιατί ἀπελευθέρωσε και ἀπελευθερώνει παρ' ὅλες τῆς ἀντιδράσεις τῆς ἀνθρώπινης ἀγριότητας, τῆς βρωμίας, τῆς μικροψυχίας κ.λπ. ἀπὸ πολλά, ἀπὸ πάρα πολλά κοινωνικά, πολιτικά, συναναστροφικά και τόσα ἄλλα κακά που πηγάζουν γενικῶτερα ἀπὸ τὴν αἰτία τῆς κάθε φύσεως δουλείας, τὴν ἁμαρτία.

Δὲν μπορεί κανεὶς νὰ μὴ θυμηθῆ και μιὰ ἄλλη εἰρηλικὴ 'Επανάσταση που ἔφερε τὴν ἀπελευθέρωση σ' ἓνα μεγάλο, πανάρχαιο και πολυάνθρωπο λαό, τὸν λαό τῶν 'Ινδιῶν, τῆς ὁποίας 'Επανάστασης ἦτο ἀρχηγός, μέχρι μαρτυρικῶ θανάτου, ο ἀνεπανάληπτος Μαχάτιμα Γκάντι.

'Ο νοὺς ἐδῶ κάνει μιὰ στροφή για νὰ διαλογιστῆ λίγο ἐπάνω σὲ ἄλλες για κοινωνικῆς, οικονομικῆς και πολιτικῆς ἀπελευθερώσεις, 'Επαναστάσεις, ὅπως είναι ἡ Γαλλικὴ 'Επανάσταση και ἡ Μπολσεβιστικὴ 'Επανάσταση. 'Ήσαν ὄχι εἰρηλικῆς ἀλλὰ θερμῆς, δίκαιες, σεισμικῆς, τραυματικῆς, ἀλλὰ που γρήγορα ἐξέπεσαν σὲ βούρκους βαιρειῶν ἐγκλημάτων που στοίχισαν τὴ ζωὴ πολλῶν ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων ὑπάρξεων. 'Αφήνουμε τὴν πρότριτα γνωστὴ μας ἀνθρωποκαταστρεπτικὴ «πολιτιστικὴ» 'Επανάσταση τοῦ Κινέζου Μάο - Τσέ - Τούγγκ, που στοίχισε ζωῆς πολλῶν ἀκόμη ἑκατομμυρίων δυστυχῶν Κινέζων. Αὐτὰ ἴσως σκέπτονται και οἱ 'Εκκλησιαστικοὶ ὑπεύθυνοι για τὴ λεγόμενη νεοφανῆ «Θεολογία τῆς 'Απελευθέρωσης», γιατί ἐπὶ πλέον τὴ γνώση παλαιότερων γεγονότων, δείχνει ὅτι οἱ 'Επαναστάσεις ἐκτός ἀπὸ τῆς εἰρηλικῆς 'Επαναστάσεις, και ἀν ἐπιτύχουν, δύσκολα συγκαταῶνται ἀπὸ ὀδυνηρῆς ἐκτροπῆς, και ἀκόμη, ὅτι οἱ ἐπαναστατημένοι για ἀπελευθέρωση Χριστιανοί, με βάση τὴν Θεολογία τῆς 'Απελευθέρωσης, ἴσως ἀπελευθερωθοῦν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ που τοὺς καταπιέζουν, ἀλλὰ μπορεί και νὰ πέσουν στὴ συνέχεια, στὴν ἀδυσώπητη καταπίεση κομμουνιστικῶν ὀλοκληρωτικῶν καθεστῶτων, τῶσαν σκληρῶν, ὅσον αὐτοῦ τῆς σημερινῆς Πολωνίας, κ.λπ. και τότε «ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χειρῶν τῆς πρώτης».

'Η μοντέρνα, ὅπως νομίζεται, τούτη Θεολογία τῆς 'Απελευθέρωσης, παρουσιάζεται καινούργια σαν θεωρία και προχωροῦν οἱ πααδοί της σὲ ἐφαρμογὴ της στὴν πράξη, στῆς χώρες που ἐνδεικτικὰ προαναφέραμε και σὲ ἄλλες ὅσες ὑπάρχουν τέτοιες «εἰς τὴν ὑπ' οὐρανόν», ὅπως ὀνοματίζεται ἡ γῆ μας.

'Επειδὴ ὅμως ο σύγχρονος ἀνθρώπος ἔχει μεγάλη ἀδυναμία στῆς νέες ἰδέες, στῆς ἀντιλήψεις, στῆς ἐκφράσεις και θεωρίες και σὲ τόσα ἄλλα, κωντεύουν νὰ μας κάνουν ὅλα αὐτὰ, και ἐμᾶς τοὺς ξενοπληκτους 'Ελληνες, τόσο κοντόφθαλμους, ὥστε νὰ μὴ βλέπουμε και νὰ μὴ στεκόμαστε με ἐμβάθυνση και σκέψεις, ἐπάνω στὴν

Ιστορία μας και στην παλιότερη και στη νεώτερη και να μην επωφελούμεθα απ' τὰ συμβάντα της.

Γιατί τί ἔχει νὰ πῆ ἡ Θεολογία τῆς Ἀπελευθέρωσης, σὲ μᾶς τοὺς νεοέλληνας, ὅταν γνωρίζουμε πὼς ὅταν κινδύνευε τὸ Ἔθνος, ὄχι μόνον μαιμονωμένοι Ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες καὶ παράγοντες, ἀλλ' αὐτὴ τούτη ἡ Ἐκκλησία μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἴδιο τὸν Πατριάρχη Σέργιο στὰ 617 μ.Χ. ἀντιμετώπισε νικηφόρα τὴν ὑπουλή πολιτοκρία τῆς Κωνσταντινούπολης ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους; Τὰ ἴδια ἐπαναληφθήκαμε κι ἄλλες φορές, ὅπως εἶναι γνωστὰ αὐτά.

Ἵστερα πόσες φορές ἀρχηγοὶ Ἐπαναστάσεων κατὰ τῆς ἀλλοθνοῦς καὶ ἀλλοθρήσκου στυγνῆς καὶ βάρβαρης τουρκοκρατίας ἔγιναν οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἄλλοι Ἱερωμένοι, πὸν τελείωσαν γι' αὐτὸ τὸ λόγο μαρτυρικά τὴ ζωὴ τους, καὶ ἀναφέρω ἐνδεικτικὰ τὸν μάρτυρα Λαρίσης Διονύσιο Φιλόσοφο, πὸν γιὰ τὴν δράση του τὴν Ἐθνικὴ οἱ Τούρκοι εἰρωνικὰ τὸν ὠνόμασαν Σκυλόσοφο πὸν σκοτώθηκε καὶ γδάρθηκε στὰ 1611. Ἀκόμη πρόχειρα ἀναφέρω τὸν Κορίνθου Ζαχαρία, πὸν μάρτυρησε γιὰ τὸ Γένος, γιὰ ἀπελευθερωτικὲς ἐνέργειες στὰ 1684, καὶ τὸν Κορίνθου Μακάριο Ναταρά, πὸν ἠγέρθηκε στὴν Ἐπαναστάσει τότε μὲ τὸν Ρώσο Ν. Ὀρλώφ. Ὑπάρχουν πάρα πολλές παρόμοιες περιπτώσεις καὶ ἀναριθμητοὶ οἱ Κληρικοὶ πὸν ἔδρασαν ἀνάλογα κι ἔπαθαν παρόμοια. Τί λοιπὸν τὸ καινούργιο ἔχει στὴν πράξι καὶ τί μοντέρνο μᾶς φέρνει ἡ νεοφανῆς Θεολογία τῆς Ἀπελευθέρωσης; Οἱ «Κλέφτες» πὸν ἀναφέρονται μὲ τοὺς ἀρματωλοὺς, στὴν τουρκοκρατία δὲν ἦσαν χριστιανοὶ πὸν ἐφάρμιζαν ἀπὸ τότε τὴν Θεολογία τῆς Ἀπελευθέρωσης;

Κι ἂν ἔλθουμε στὸν τόσο μεγάλο καὶ τόσο μαρτυρικά, παλληκαριστὰ καὶ ἀτάραχα ἐκτελεσθέντα Δημητσανίτη Πατριάρχη Γρηγόριο Ε', πὸν παλαιπωροῦν οἱ διαστρεβλωτὲς κοιμμουνιστομαρξιστὲς τὴ μνήμη του μετὰ θάνατον στὶς μέρες μας, κι ἔαν θυμηθοῦμε τὸ ἀναμφισβήτητο παλληκάρι, τὸν Ἀρχιμανδρίτη Γρηγόριο Δικαίο, Παπαφλέσσα, τὸν Ρωγῶν Ἰωσήφ στὸ Μεσολόγγι, τὸν Καλόγερο Σαμουήλ στὸ Κοῦγκι τοῦ Σουλίου, τὸν Ἡσαΐα τὸν Σαλώνων, τοὺς κρεμασμένους κληρικούς μὲ τὸν Ἐπίσκοπο Πλάτωνα στὴ Χίο, κι ἄλλους στὴν Κύπρο, μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανὸ στὰ 1821, γνωστὸς «τοῖς πᾶσιν», καὶ τοὺς μαρτυρικά ἐκτελεσθέντες στὴν Τρίπολι τότε Πελοποννησίους Ἐπισκόπους καὶ στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ στὴ Θράκη, κι ἄλλους γνωστὸς καὶ ἀγνωστὸς Ἐπισκόπους, Ἱεραμονάχους, Ἱερεῖς, Διάκους, μὲ κορωνίδα τους τὸν ἀδάμαστο ἥρωα Ἀθανάσιο Διάκο, πὼς καὶ ποιά, μπορούμε νὰ κάνουμε σύγκριση μὲ τὴν σύγχρονη καινούργια Θεολογία τῆς Ἀπελευθέρωσης; Ἐδῶ στὸ πολυδασανισμένω χώρῳ πὸν καὶ τελευτῶμε καὶ σ' αὐτὸν πὸν μᾶς ἀφαίρεσαν βίαια, ἐφαρμόστηκε ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνες ἡ Θεολογία τούτη τῆς Ἀπελευθέρωσης, κι ἔγινε πράξι καὶ ποτίστηκε μὲ ποτάμια ἀπὸ αἵματα καὶ θάμπωσε μὲ ἡρωϊσμούς καὶ στεφανώθηκε μὲ στεφάνια μαρτυρίων, κι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἴσχυσε στὴν πιδ ἔντονη μορφή της, ἀφότου

ἔπεσε τὸ Χριστιανικὸ Γένος τῆς Ρωμησοῦνης στὴ σκλαδιά. Ποιὸς δὲν θυμᾶται ἀκόμη τὸ Ἀρκάδι στὴν Κρήτη; Στὰ πλαίσια μιᾶς Θεολογίας τῆς Ἀπελευθέρωσης πὸν ἔδρασε ἐπαναλαμβάνω ἡ Κλεφτουριά (κατὰ τὸν πολιτικὸν καὶ οἰκονομικὸν καταπιεστῶν καὶ ἐκμεταλλευτῶν) πὸν τὴν ἔτρεμαν οἱ φρικτοὶ Τούρκοι, καταφύγια ἢ ὀρηκτῆρια ἢ ἀναπαυτήρια ἢ νοσοκομεῖα τὸν Κλεφτῶν ἦσαν τὰ Δεσποτόσπιτα, τὰ Παπαδόσπιτα καὶ τὰ Μοναστήρια. Μέχρι τελευταῖα ἀκόμα εἶναι γνωστοί, ὁ Ἐθνομάρτυρας Γρεβενῶν Αἰμιλιανὸς καθὼς κι ὁ ἥρωας, ὁ Καστορίας Γερμανὸς Καραβαγγέλης.

Εἶναι λοιπὸν ἐφαρμοσμένη ἀπὸ, καὶ ἐπὶ, πολὺ καιρὸ στὴν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἡ Θεολογία τῆς Ἀπελευθέρωσης, κι ἔχει καθαγιασθῆ, μὲ πολὺ αἷμα κληρικῶν καὶ χριστιανῶν, ἀφάνταστα πολὺ. Τώρα τελευταῖα ἔρρευσε καὶ τὸ πρῶτο σύγχρονο αἷμα καθαγιαστικὸ τῆς Θεολογίας τῆς Ἀπελευθέρωσης, αὐτὸ, τοῦ ἐξαιρετοῦ Πολωνοῦ μάρτυρα καὶ ἀγωνιστῆ Ἱερέα, Πατέρα Ι. Ποπιελοῦσκο, τοῦ Ἀρχ. Που Σαλθαντόρ Ὁσκαρ Ρομέρο, καὶ πιθανώτατα θὰ ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλα, ἐφ' ὅσον θὰ συνεχίζεται κι ὁ ἀγῶνας στὰ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου.

Ὁ Χριστιανισμὸς, κατ' ἀναμφισβήτητη ἀλήθεια, εἶναι εἰρηνιστικὰ Ἐπαναστατικὸς καὶ δὲν ἀνέχεται ὀπειαδῆποτε δουλεία, μὲ πρωταρχικὴ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὴ δουλεία στὴν ἀμαρτία, καὶ ὅπως προαναφέρθηκε ἐδῶ, ἐκέρδισε μὲ μοναδικὴ ἐπιτυχία τὴν τριακοαῖχρονη μάχη τὸν Δωιγμῶν. Καὶ εἶναι ἐπίσης ἀλήθεια, ὅτι οἱ εἰρηνικὲς Ἐπαναστάσεις δὲν πληγῶνουν τὴν Ἀγάπη, πὸν εἶναι Θεϊκὴ, οὕτως εἰπεῖν, οὕσια. Ὁμως τὰ ἐπακόλουθα τῆς Θεολογίας τῆς Ἀπελευθέρωσης, γίνονται ἀναγκαῖα, ὅταν ὑπάρχει ἀνθρώπινη σκληροκαρδία. Ἔτσι ὁ Μωσαϊκὸς Νόμος ἐπέτρεψε κάποιες ὑπερβολές, ὅπως παρετήρησε κι ὁ Χριστὸς στοὺς Ἑβραίους, λέγοντας, ὅτι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς «διὰ τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν».

Κατὰ παρόμοιο τρόπο γίνεται κι ἐδῶ τώρα. Ὅταν δὲν φαίνεται δυνατόν ὅτι θὰ τελεσφορήσῃ μιὰ Εἰρηνικὴ Ἐπαναστάσι, ἢ μιὰ Εἰρηνικὴ Ἀπελευθέρωση, παίρνεται δυστυχῶς ἡ πρωτοβουλία δράσης ἀπὸ τὴ θεωρία τῆς Θεολογίας τῆς Ἀπελευθέρωσης, κατ' οἰκονομίαν. Εἶναι τότε ἀγορθόδοξη, ἀλλὰ ἀναγκαῖα ἡ Θεολογία τῆς Ἀπελευθέρωσης, ὅπως ἀκροθιγῶς ἤδη ἐγράψαμε στὰ πιδ πάνω.

Ἀλλὰ ἐμεῖς, ἡ Ὀρθόδοξή μας Ἐκκλησία, τὴν ἐφαρμόσαμε, καίτοι ἀγορθόδοξη, τὴ Θεολογία τῆς Ἀπελευθέρωσης, κι ἀπὸ πολὺ παλιὰ ἀλλὰ καὶ πρόσφατα μὲ ἐπιτυχία καὶ μὲ ἀποτελεσματικότητα. Ἐάν δὲν τὴν εἴχαμε ἐφαρμόσει ἴσως θὰ εἴμαστε ἤδη μουσουλμάνοι, ἴσως δὲν θὰ εἴμαστε χριστιανοὶ ὅπως ὑπάρχουμε τώρα, νὰ σχολιάζουμε καὶ νὰ γράφουμε γιὰ θεωρία τῆς Ἀπελευθέρωσης.

† Ὁ Κορίνθου ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΩΝ

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΑΝΟΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΕΙΜΗΛΙΟΦΥΛΑΚΕΙΟΝ ΑΥΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ σύνταξις καὶ δημοσίευσίς τῆς παρούσης ἐργασίας ἀποβλέπει πρῶτον, νὰ προβάλλῃ τὴν ἱερὰν καὶ φωτεινὴν μορφήν τοῦ Ὁσίου Νικάνορος, τοῦ Ἁγίου τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας, ἡ ὁποία συγκινεῖ καὶ ἐμπνέει τὸν εὐσεβῆ λαὸν μὲ τὴν δόξαν ζωὴν του. Καὶ δεύτερον, διὰ τῆς περιγραφῆς καὶ δημοσιεύσεως τῶν ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ τῆς Θείας τοῦ Σωτήρος Μεταμορφώσεως, τῆς ἐπωνομαζομένης «Ζάβροδω», σωζομένων προγονικῶν θησαυρῶν, ν' ἀποδείξῃ εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον ἡς πολυπραγμοσύνης καὶ τοῦ ἀγχοῦ, οὗ τὰ ἱερὰ Καθιδρύματα τῶν Ἱερῶν Μονῶν ἐπῆρξαν τὰ ἅγια τῶν ἁγίων τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως καὶ οἱ θεματοφύλακες τῶν πνευματικῶν μας παρὰδόσεων.

Μετὰ πολλῆς χαρᾶς φέρομεν εἰς δημοσιότητα τὴν ἐργασίαν αὐτήν, διότι ἀποτελεῖ καρπὸν ἀνοσιότατων προσπαθειῶν, ἀφ' ἧς στιγμῆς, θεία βουλῆσει, κατεσιάθημεν ταπεινὸς Ἐπίσκοπος τῆς ἱστορικῆς καὶ μαγικῆς Μητροπόλεως τῶν Γρεβενῶν. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐλεύσεως ἡμῶν εἰς αὐτὸν τὸν ἐυλογημένον τόπον τῆς Ν.Δ. Μακεδονίας, τῶν Γρεβενῶν, ἐπεδόθημεν, ὅση ἡμῖν δύναμις, σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Νικάνορος, ἡ ὁποία, διὰ τὸν εὐσεβῆ λαὸν τῆς περιοχῆς, ἀποτελεῖ τὸ ἱερὸν παλλάδιον τῆς Πίστεως καὶ τὴν ἀκρόπολιν τῶν ἐθνικῶν δραματισμῶν, κατὰ τοὺς ἀπαισίας μνήμης χρόνους τῆς δουλείας τοῦ φιλιτάτου ἡμῶν Γένους.

Ἐκτὸς τῆς ἀναφορᾶς ἡμῶν εἰς τὰ κατὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς σεβασμίας Μονῆς καὶ τὴν βιογραφίαν τοῦ Ἁγίου καὶ Κτίτορος αὐτῆς, εἰς τὸ παρὸν πῶμα ἐπεκτεινόμεθα εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἐν τῷ Κειμηλιοφυλακείῳ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς διασωθέντων πατριαρχικῶν σιγίλλων καὶ φριμανίων, περιγραμῶν, κωδίκων, χειρογράφων καὶ λοιπῶν ἐντύπων, βιβλίων παλαιῶν ἐκδόσεων, ἱερῶν εἰκόνων καὶ εἰς ἓνα ἀκόμη πλήθος λειτουργικῶν ἀντικειμένων, ἀπάντων ἔργων ἀξιολόγων διὰ τὴν τεχνιοτροπίαν, τὴν κομψότητα καὶ τὸ περιεχόμενον των.

Ἡ κατὰ καιροὺς λεπτομερεσιάτη ἔρευνα καὶ μετ' ἐπιμελείας ἐνασχόλησις ἡμῶν εἰς τὸ Κειμηλιοφυλακείον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, ἐπεφύλαξεν ἡμῖν, ὡς ἀνταμοιβὴν τῶν νυχθημέρων προσπαθειῶν διὰ τὴν μελέτην καὶ καταγραφὴν τῶν διασωθέντων θησαυρῶν, καὶ τινὰ ἔκπληξιν, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν ἐντὸς παραθεωρημένου δερματινοῦ σάκκου, ἀποκειμένου εἰς ὑπόγειον χώρον τῆς Μονῆς, ἀνεύρεσιν παλαιῶν σιγίλλων καὶ λοιπῶν παλαιῶν ἐγγράφων, διαθηκῶν καὶ ἄλλης ποικίλου περιεχομένου ἀλληλογραφίας καὶ σημειώσεων τῶν 16ου, 17ου καὶ 18ου αἰώνων, ἐκ τῶν ὁποίων τὴν δημοσίευσίν τινων, τὸ πρῶτον, θὰ ἴδωμεν εἰς τὴν παρούσαν ἐργασίαν.

Ἦτο, βεβαίως, ἀπερίγραπτος ἡ κατάστασις εἰς τὴν ὁποίαν παρελάβομεν τὸ Κειμηλιοφυλακείον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς. Τὰ πάντα ἐν αὐτῷ ἦσαν παραδεδομένα εἰς τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου. Ἐλλειψίς στοιχειωδῶν συνθηκῶν συντηρήσεως· ὑγρασία, σκώληκες καὶ πλήθος τρωκτικῶν παντοῦ. Ἡ προλαβοῦσα φθορὰ εἰς πολλὰς περιγραμῆς εἶναι καταφανής. Πλὴν ὅμως διὰ τῶν καταβληθεισῶν προσπαθειῶν ἀποκατεστήσαμεν εἰς τὸν χώρον τοῦ Κειμηλιοφυλακείου τάξιν, καθαριότητα, ἀσφάλειαν καὶ συνθήκας καταλλήλους διὰ τὴν φύλαξιν καὶ διατήρησιν τῶν παλαιῶν ἀξιολόγων προγονικῶν θησαυρῶν τῆς Πίστεως καὶ εὐσεβείας.

Ὁ ἀναγνώστης, ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐπὶ τῶν ἐντύπων βιβλίων καὶ κωδίκων («ἐνθυμήσεων»), ὡς καὶ ἐκ τοῦ πλήθους ἄλλων εἰδήσεων ἐπὶ τῶν χειρογράφων, τὰς ὁποίας μετὰ πολλῆς ἀκριθείας εἰς τὴν οἰκειαν θέσιν ἀναφέρομεν, θὰ διαπιστώσῃ καὶ θὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν πνευματικὴν παρουσίαν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, εἰς τοὺς κόλπους ἐνός λαοῦ ὁ ὁποῖος ἐκινδύνευσεν ἀπώλεσιν κυριολεκτικῶς, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1453 ὅτε ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἕως τῆς κατὰ τὸ 1912 ἀπελευθερώσεως τῆς Μακεδονίας ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐθνικῆς του καταγωγῆς καὶ τῶν ἑλληνοχριστιανικῶν του θυμάτων, λόγῳ τῆς ὑπὲρ τὰ τετρακόσια πενήκοντα ἔτη ἀπωλείας τῆς ἐθνικῆς Του ἀνεξαρτησίας.

Ἡ Ἱερὰ Μονή, χωρὶς ἀμφισβήτησιν, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς σκλαβιάς, ἐπῆρξεν διὰ τὴν Μακεδονίαν, ὁ μοναδικὸς τηλαυγῆς φάρος, ὁ ἀείποτε φωτιζὼν καὶ ἐξαγγέλλων τὰς ἐλπίδας καὶ τοὺς δραματισμοὺς τῶν ὑποδούλων χριστιανῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Ἐκράτησε, μὲ τὸν Ὁσίον Νικάνορα, ἀνημμένην τὴν φλόγα τῆς Πίστεως εἰς τὴν συνείδησιν τῶν προγόνων μας, ἀποτελεῖ δὲ ἕως τῆς σήμερον, ἐν ἀπὸ τὰ πλέον περισεύμα κοσμήματα τῆς περιοχῆς.

1. Ο ΟΣΙΟΣ ΙΔΡΥΤΗΣ

Γενέτειρα τοῦ Ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Νικάνορος ὑπῆρξεν ἡ πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας, ἡ Θεσσαλονίκη. Ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον τὸ ἔτος 1491 ἀπὸ εὐσεβεῖς γονεῖς, τὸν Ἰωάννην καὶ τὴν Μαρίαν, οἱ ὁποῖοι ἔχαιρον ἐκτιμῆσεως, σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης παρὰ πάντων, λόγῳ κυρίως τῆς ἀρετῆς των, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπιφανοῦς κοινωνικῆς των θέσεως. Ὑπῆρξαν τὰ μέγιστα ἐλεήμονες πρὸς τοὺς πένητας καὶ ἡ ζωὴ των ἦτο ἔργον ἀγάπης πρὸς τοὺς πᾶσχοντας καὶ ἀδυνατοὺς ἀδελφοῦς.

Τὴν προσωρινὴν των ἀτεκνίαν ἀντιμετώπιζον διὰ τῆς στοργῆς πρὸς τοὺς πένητας καὶ διὰ θερμῆς προσευχῆς εἰς τὸν Δημιουργὸν τοῦ Σύμπαντος, ἐλπίζοντες εὐλαδῶς εἰς τὴν λύσιν τῆς ἀτεκνίας των μόνον διὰ τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ. Πράγματι δὲ ὁ Κύριος, ὡς ἐπήκου-

σε τῆς φωνῆς τῆς προφήτιδος Ἄγγης καὶ ἔλυσε αὐτῆς τὴν στέρωσιν, οὕτω καὶ τώρα, ἐκάμφθη εἰς τὰ δάκρυα καὶ τὴν θερμὴν δέησιν τῆς δούλης του Μαρίας καὶ καθ' ἣν ὥραν ἡ εὐσεβὴς χριστιανὴ προσήχθη ἐν τῶς τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῆς ἀπεκαλύφθη τὸ θέλημα Κυρίου καὶ ἀπέκτησεν ἄρρεν τέκνον, τὸ ὅποσον κατὰ τὴν δάπτισίν του ὠνομάσθη Νικολάου.

Ὡς ἦτο φυσικὸν ὁ Νικόλαος ἔτυχε ἀγωγῆς χριστιανικῆς ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν γονέων του, ἠῤῥξανε δὲ καὶ προέκοπτεν εἰς χάριτας σωματικὰς καὶ ψυχικὰς.

Εἰς ἡλικίαν εἴκοσι ἐτῶν, ὁ Νικόλαος ἐστερήθη τοῦ προσφιλοῦς του πατρὸς, μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τῆς γλυκυτάτης του μητρός. Οὕτως εὐρέθη κληρονόμος μεγάλῃς περιουσίας καὶ θὰ ἠδύνατο πολλὰ νὰ ἀπολαύσῃ εἰς τὴν ζωὴν του, πλὴν ὅμως, τὰ «ἄνω φρονῶν», ἐξέλεξε ἀλλήν ὁδόν: Ἀφοῦ διένειμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς τὰ ἐκ τῆς κληρονομίας ἀγαθὰ, πτωχὸς πλέον καὶ ρακένδυτος ὁ ἴδιος, εἰσῆλθεν εἰς τὰς μοναχικὰς τάξεις, μετωνομασθεὶς Νικάνωρ καὶ ἰδρύσας τὴν ἐν τῷ Καλλιστράτῳ ὄρει¹ Μονὴν τῆς Θείας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ Μεταμορφώσεως, σήμερον πρὸς τιμὴν τοῦ ἱδρυτοῦ καλουμένην τοῦ Ὁσίου Νικάνωρος - Ζάβορδας, μετὰ πολυαριθμοῦ μάλιστα Ἀδελφότητος.

Ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἀσκηθεὶς εἰς παρακείμενον σπήλαιον - ἀσκητήριον, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀλιάκιμονος, ἐνεπλήρθη τῆς Χάριτος τοῦ Χριστοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ ζῆλος του ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ἦτο θερμότερος. Μὴ ἀρκούμενος ὅμως εἰς τὴν ἐρημικὴν ζωὴν, διότι ἐσκέπτετο ὅτι εἰς πόλεις καὶ χωρία εὐρίσκονται ἀδελφοὶ χριστιανοὶ διατελοῦντες ὑπὸ πνευματικῶν λιμῶν καὶ χρίζοντες διδασκαλίαν καὶ ἀγάπης, περιήρχετο καὶ ὡς Ἀπόστολος Χριστοῦ ἐφώτιζε, ἐδίδασκε καὶ ἠγγίαζε τοὺς σκλαδωμένους χριστιανούς. Κατὰ κύριον λόγον ἐπεσκέπτετο τὰς κόμας τῆς περιοχῆς τῶν Βεντζίων, ὅπου ἔκειτο ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθεῖσα Ἱερά Μονὴ καὶ ὡς καλὸς ποιμὴν ἐδρόσιζε τοὺς πάντας διὰ τῆς αὔρας τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, εἰς πολλοὺς πολλὰ προσφέρων καὶ ἐκ τῶν ἀγαθῶν τῆς Μονῆς, πρὸς ἀνακούφισιν καὶ ἐπιστηριγμὸν. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνεκτιμήτου θησαυροῦ τῆς ἀγάπης μετεδόθη καὶ εἰς τοὺς ἐν τῷ ὄρει τοῦ Καλλιστράτου, ἔνθα ἡ Ἱερά Μονή, ἐνασκουμένως μαθητὰς του Μοναχοῦ. Δι' ὃ καὶ ἐμεγαλύνθη ἡ Ἀδελφότης τοῦ Ὁσίου Νικάνωρος καὶ ἔσχεν πνευματικὴν ἀνθισιν, ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης.

Ὅτε προσηθάνθη τὸ τέλος τοῦ ἐπιγείου βίου του ἐν τῷ παρόντι ματαίῳ κόσμῳ, ἐκάλεισεν πλησίον αὐτοῦ τοὺς μαθητὰς του καὶ ἐνουθέτησεν αὐτοὺς κατὰ χρέος πατρικόν, κατὰ δὲ τὴν ἐορτὴν τῆς Θείας Μεταμορφώσεως, τελέσας τὴν θείαν Λειτουργίαν, ὠμίλησεν εἰς τὰ πολυαριθμὰ πλήθη τὰ ὅποια λόγῳ τῆς δεσποτικῆς ἐορτῆς εἶχον ἀνέλθει ἐπὶ τοῦ Καλλιστράτου ὄρους καὶ ἀ-

φοῦ μετὰ ταῦτα πλουσιοπαρόχως παρέσχεν ἀδραμιαίαν φιλοξενίαν εἰς τοὺς εὐλαβεῖς προσκυνητὰς, πλήρης Χάριτος, κατὰ τὴν ἀνατολὴν τῆς 7ης Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1549, ἀφοῦ ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἀπὸ τὴν προηγουμένην ἐσπέραν ἐφλέγετο ὑπὸ δυνατοῦ πυρετοῦ, παρέδωκεν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ εἰς τὸν Θεὸν καὶ Πλάστην του².

2. Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ

Ἡ Μονὴ κεῖται εἰς τὸ Ν.Α. τμήμα τοῦ Νομοῦ Γρεβενῶν, παρὰ τὴν καμπὴν τοῦ ποταμοῦ Ἀλιάκιμονος, ἐπὶ λόφου βραχώδους καὶ δασώδους, τοῦ Καλλιστράτου, ὕψους 160 μέτρων ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ 650 περίπου ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἡ μέση περίμετρος τοῦ λόφου εἶναι περὶ τὰ 400 μέτρα, ἡ δὲ ἀνωτάτη, εἰς τὴν κορυφὴν, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖται ἡ Μονή, 150 περίπου μέτρα.

Ὡς ἀναφέρεται εἰς τοὺς πατριαρχικοὺς Πίνακας τοῦ Μ. Γεδεῶν, ἐν σελ. 507, ἡ Μονὴ ἰδρύθη κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους, ἐπὶ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Α', ἐν ἔτει 1537 - 1545, ὑπὸ τοῦ ἁγίου Νικάνωρος, Θεσσαλονικέως τὴν καταγωγὴν, Ἱερομονάχου τὸν θαυμάσιον καὶ ἀσκητὸν περιδοῆτον καὶ θαυματουργοῦ, διὸ καὶ ἐτιμῆθη ὑπὸ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας μετὰ τὸν τίτλον τοῦ Ὁσίου, συγχρόνου καὶ φίλου τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ.

Ἡ Μονὴ ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ὁσίου Νικάνωρος εἰς ἀνάμνησιν τῆς Θ. Μεταμορφώσεως, διὸ καὶ εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους κώδικας καὶ τὰ πατριαρχικὰ σιγίλλια καλεῖται Μονὴ τῆς Θείας τοῦ Σωτῆρος Μεταμορφώσεως. Παρὰ τὴν Μονὴν ὅμως, 20' λεπτὰ πρὸς βορρᾶν, ὑπῆρχεν ἀρχαίῳθεν μικρὸν χωρίον καλούμενον «Ζάβορδα», διὰ τοῦτο μετὰ τὴν διάλυσιν αὐτοῦ, λόγῳ δυσβαστάτων ὀφειλῶν πρὸς τοὺς ὀθωμανοὺς ἄρχοντας τῆς περιοχῆς, ἐκληρονόμησεν ἡ Μονὴ καὶ τὸ ὄνομα ἐκεῖνου, καλουμένη ἔκτοτε «Ἱερά Μονὴ Ζάβορδας». Ἐπειδὴ δὲ ἰδρυτὴς τῆς Μονῆς ὑπῆρξεν ὁ Ὁσιος Νικάνωρ, διὰ τοῦτο πολλαχοῦ ἐφέρετο ἐν τοῖς χειρογράφοις μετὰ τὴν ὀνομασίαν, «Ἱερά Μονὴ Ὁσίου Νικάνωρος ἐπικαλουμένη Ζάβορδα». Πρὸς ἀποφυγὴν, ἐν τούτοις, τῆς πολυλογίας, ἐπεκράτησε νὰ καλεῖται ἀνεκὰθεν ἡ Μονὴ μονολεκτικῶς «Ζάβορδα», Ἱερά Μονὴ Ζάβορδας. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1927 ἡ Ἐπιτροπὴ Τοπωνυμίων, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ξενικῆς (πιθανῶς σλαβικῆς) λέξεως Ζάβορδα, ὥρισεν νὰ ὀνομάζῃται τοῦ λοιποῦ ἡ καθ' ἡμᾶς Μονὴ «Ἱερά Μονὴ Ἁγίου Νικάνωρος»³.

Ὁ Ὁσιος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἡγούμενος τῆς Μονῆς, εἰς τὴν ἰδρυσιν δὲ αὐτῆς προέδη κατόπιν ὑπερφυσικοῦ γεγονότος: Κατὰ τὴν ὥραν νυκτερινῆς προσευχῆς εἰς τὸ σκοτεινὸν ἀσκητήριόν του, ἰστάμενος ἐμπροσθεν τῆς εἰκόνης τοῦ Ἐσταυρωμένου, ἤκουσε φωνῆς προερχομένης ἀπὸ τοῦ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του Κυρίου, λεγούσης: «Νικάνωρ, ἀνάστηθι ταχέως εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους καὶ ἐκεῖ θὰ εὑρῆς τὴν εἰκόνα μου ἐν τῇ γῆ κεκρυμμένην. Κτίσον γὰρ εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα καὶ κελία, ὅτι λαὸν θὰ ποιμάνῃς περιούσιον». Οὕτως ἀπεφά-

1. Τὸ Καλλιστράτον εἶναι ἓνας κωνικόμορφος ἀπόκρημνος βράχος, κείμενος βορειοδυτικῶς τῆς Βουνάσας, ὄρους εἰς τὰ ὄρια Γρεβενῶν - Δεσατίας. Ὑψώνεται πλησίον τῆς στροφῆς τοῦ ποταμοῦ Ἀλιάκιμονος, κάτωθεν τοῦ χωρίου Ἐλάτη καὶ ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὴν Βουνάσα ἀπὸ μίαν θαυμάτην ἡμικυκλικὴν φάραγγα.

2. Πλείονα περὶ τοῦ Ὁσίου, ἰδὲ ἐν «Βίος καὶ Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου καὶ Θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Νικάνωρος τοῦ θαυματουργοῦ», Γρεβενᾶ 1980, προοίμια καὶ ἐπιμειλίαι Μητροπολίτου Γρεβενῶν Σεργίου.

3. ΦΕΚ 18) 1927 τεῦχος Α'.

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΜΟΝΑΧΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΚΟΣΜΟΝ*

Ὁ Μοναχισμὸς ἀποτελεῖ ἰδανικὴν μορφήν εὐγενεστέρας ζωῆς, ἐκδήλωσιν καὶ ἔκφρασιν ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου, ἀνταποκρινομένου πρὸς τὰς ὑψηλότερας ἐφέσεις τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας. Σκοπὸς του εἶναι ἡ ἠθικὴ τελειώσις, ἡ ὁποία ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς μυστικῆς κοινωνίας τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ὁ πόθος τῆς τελειότητος, ἡ δίψα τοῦ ἀπολύτου, ἡ ἀόρατος ψηλάφισις τῶν ἐπέκεινα τῆς ἐμπειρίας, ἡ ἐνόρασις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία κατορθοῦται διὰ τῶν πνευματικῶν καθαρῶν καὶ τῆς στροφῆς ἢ μᾶλλον ἐπιστροφῆς, πρὸς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, πρὸς τὸ βάθος τῆς ἐσωτερικότητος, εἶναι ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἀσκήσεως.

Ἐλλαμνίς τῆς διανοίας, διὰ τοῦ ἄνωθεν φωτισμοῦ, ἐνατένισις καὶ συνάντησις τοῦ Θεοῦ, «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον», θεωρία τοῦ Θεοῦ καὶ θεώ-

(*) Διάλεξις δοθεῖσα ἐν τῇ Αἰθούσῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας Ἀθηνῶν, τῇ 10ῃ Δεκεμβρίου 1985.

σιεν ὁ Ὅσιος Νικάνωρ τὴν ἐκ θεμελίων ἀνέγερσιν περικαλλοῦς γαοῦ, ἀφιερωμένου εἰς τὴν Θεῖαν τοῦ Σωτῆρος Μεταμόρφωσιν, ὅστις ἀποτελεῖ ἔκτοτε τὸ κατακυκλικὸν Καθολικὸν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς.

Τὸ σπήλαιον εἰς τὸ ὁποῖόν ἠσκήτευσεν ὁ Ὅσιος εὐρίσκειται εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους τοῦ Καλλιστράτου, ὃ δὲ ποταμὸς Ἀλιάκμων περιρρέει τὸ ὄρος τοῦτο. Ἐνα τεράστιον «φαράγγι» εἰς τὰ σπλάγγνα τοῦ ὁποίου ὀρηκτικὰ τρέχουν τὰ πλούσια τοῦ ποταμοῦ νερά, χωρίζει τὸ δυσπρόσιτον ἀσκητήριον ἀπὸ τῆς ἀπέναντι ὄρος τῆς Βουνάσας, ποῦ εἶναι κατάφυτον ἀπὸ πανύψηλα ἔλατα. Εἰς μίαν πλευρὰν αὐτοῦ τοῦ φαράγγιου σώζεται μέχρι σήμερον ὁ ἠγριασμένος τόπος ἀσκήσεως τοῦ Ὁσίου Νικάνωρος. Ἐντὸς αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ γὰρ καταγράφος παλαιῶν ἀγιογραφιῶν, ἀφιερωμένος εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα Γεώργιον τὸν Τροπαιοφόρον. Ἐδῶ συντάξεν ὁ Ὅσιος τὴν πρώτην δραχμειαν Διαθήκην του, τὴν ὁποίαν προσφάτως ἀνεύρομεν εἰς τὴν προσπάθειαν πρὸς τακτοποίησιν τοῦ Κειμηλιοφυλακείου τῆς Μονῆς, τὸ περιεχόμενον τῆς ὁποίας κατὰ πιστὴν ἀντιγραφὴν εἶναι τὸ κάτωθι:

«Ἐγὼ ὁ ἠγούμενος ὁ νικάνωρος ἀπὸ τὸν Ἅγιον Γεώργιον ἀπὸ τὴν Ζάμπουρδα, εἰς τὸ κατὶλίκι τοῦ Γρεβενοῦ καὶ εἰς τὸ φλάμπουρον τοῦ γιάννινου, ἄφικα τὴν περιουσίαν μου μετὰ ὅτι εὐρίσκονται ἀρχί(α), εὐαγγέλια καὶ ἄλλα χαρτὰ ὅσα καὶ ἂν εὐρίσκονται καταπῶς τὰ ἔχουν τὰ μοναστήρια καὶ μετὰ τὰ ἱερά της καθόλου, ὅτι εὐρίσκονται καὶ ἀμπέλια ὅτι εὐρίσκονται καὶ χωράφια ὅσα εὐρίσκονται καὶ κίπους καὶ μύλους καὶ πρόβατα καὶ γίδια καὶ γελάδια

σις τοῦ ἀνθρώπου, μυστικὴ ἐμπειρία τοῦ ἀοράτου κόσμου, ὃ ὁποῖος ἀποκαλύπτεται εἰς τὴν καθαρὰν καρδίαν καὶ τὴν ἀδιάφθορον συνείδησιν, εἶναι ἡ ἀκρόπολις τῆς ἀσκήσεως.

Ἡ πνευματικὴ κάθαρσις, ὃ ἐξαγνισμὸς τῆς ψυχῆς, ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεσιν τῆς θεωρίας πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ὁποίας ἐπλήρωσαν τὰς ἐρήμους καὶ τὰ ὄρη, οἱ σεμνοὶ φιλόσοφοι τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Ἀπὸ τῶν ἀνίκμων ἐρήμων τῆς Αἰγύπτου, τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Συρίας, μέχρι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Καὶ ἀπὸ τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος τῆς Θηβαΐδος καὶ τῆς Νιτρίας, μέχρι τῆς πολυμόρφου μοναστικῆς πολιτείας, τοῦ σημερινοῦ Ἁθῶ.

Εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς ἐρήμου ἐμορφώθησαν οἱ μεγαλύτεροι τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι καὶ πατέρες. Ἡ ζωὴ τῆς ἐρήμου, μακρὰν τῆς τύρβης τοῦ κόσμου καὶ τῆς νοθείας τοῦ πνεύματος, ἐνεφάνισεν τὴν φιλολογίαν τῆς ἐρήμου ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ὅτι

καὶ μουλάρια καὶ τὰ χωράφια ὅπου ἔχω εἰς τὸ μπουζουμάδι καὶ τὰ ἀμπέλια καὶ τὸ περιβόλι ἔτοις ἡμῶν (ἀπὸ κτίσεως κόσμου 7048, ἀπὸ Χριστοῦ 1540)».

Εἰς τὸ μέρος τοῦτο, μέχρι σήμερον θαυμαστὸν διὰ τὸ δύσκολον τῆς προσπελάσεώς του, ἔζησεν ὁ Ὅσιος τὸ πρῶτον στάδιον τῆς πνευματικῆς του καταρτίσεως, ἐκεῖ ἠγωνίσθη κατὰ τῶν φλογερῶν τῆς σαρκὸς παθῶν καὶ τῶν δαιμονικῶν ἐπιθέσεων. Ἐκεῖ ἀνεδείχθη φίλος Χριστοῦ καὶ ἐκεῖ, ὡς ἐσημειώθη, ἤκουσε τῆς γλυκείας φωνῆς τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Μονῆς, ὅποτε καὶ ἐσηκώθη τὸ πρῶτὸν καὶ λαθὼν τινὰς μαθητάς, ἀνέβη ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, καὶ ἐκεῖ εὗρε πεπαλαιωμένον καὶ χαλασμένον θεμέλιον καὶ τόπον δύσβατον, καὶ δάσος θαθύ. Ὅθεν σκάπτοντας τὰ πεπαλαιωμένα ἐκεῖνα θεμέλια, εὗρε τὴν Ἁγίαν Εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ὡς θησαυρὸν πολύτιμον, ἐν τῇ γῆ κεκρυμμένην, τὴν ὁποίαν λαθὼν εἰς χεῖρας μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς ἐδόξαζε τὸν Θεόν, ὅπου τὸν ἠξίωσε νὰ εὕρῃ τοιοῦτον μέγα θησαυρὸν. Καὶ μετ' ἡμέρας τινὰς παραλαθὼν τέκτονας ἐπιδεξίους, ἔκτισε τὴν τεθάσμιον Μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, μετὰ παρεκκλήσια ὠραία, μετὰ πύργους στερεοῦς, μετὰ θαυμαστά κελιά, μετὰ τραπεζαρεῖον εὐμορφον καὶ ἄλλα ἀξίεπαινα οἰκοδομήματα, καθὼς ἕως τῆς σήμερον φαίνονται, εἰς τὰ ὁποῖα ὅλα συνεκοπίαζεν καὶ αὐτὸς καὶ ἐδούλευεν ἀντάμα μετὰ τοὺς τέκτονας εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου διὰ τὸ συμφέρον τῶν ἀδελφῶν»⁴.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Γρεβενῶν ΣΕΡΓΙΟΣ

4. «Βίος καὶ Ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου...», ἐνθ. ἀν. σ. 18-19.

ώραιον και ἅγιον, μετὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ἔχει νὰ ἐμφανίσῃ ὁ κόσμος, ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ πορείᾳ. Ἡ ἔρημος ἀπετέλεσε τὴν πνευματικὴν κολυμβήθραν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀνεγεννήθησαν οἱ ἀσκηταί, καθαρθέντες διὰ τῆς ἐνδοσκοπήσεως τοῦ αὐτοελέγχου καὶ τῶν αὐτομαστιγώσεων. Ἐκεῖ, ἤρθησαν εἰς δυσθεώρητα ὕψη πνευματικῶν ἀνατάσεων, ἠνίχνευσαν τὴν οὐσίαν τοῦ πνευματικοῦ κόσμου καὶ συνήνησαν τὸν Θεόν, τὸ ἄκρον ἀγαθὸν «οὐ πᾶς ἄνθρωπος ἐφίεται», εἰς τὴν ἀκρόρειαν τοῦ νοητοῦ Θαβώρ, ἐκεῖ, ὅπου ἡ ἐκπαγλος θεϊκὴ φωτοχυσία, καὶ τὸ ἀπαστράπτον φῶς τῆς θεότητος, ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον, εἰς τὴν πνευματικὴν γαλήνην, νηνεμίαν καὶ μακαριότητα.

Ἡ συνάντησις τοῦ Θεοῦ, ἡ πορεία μετ' αὐτοῦ εἰς Ἐμμαούς, ὑποτελεῖ τὴν αἰδίον τοῦ ἀνθρώπου εὐφροσύνην. Ἐλεύθερος τῶν δεσμῶν τοῦ κόσμου, ὅπου αἱ μέριμναι καὶ αἱ φροντίδες τῆς ζωῆς καὶ τὰ κατὰ κόσμον ἀγαθὰ, ὡς τόσοι πειρασμοί, παρακωλύουν, τὴν πρὸς τὴν τελειότητα πορείαν τῆς ψυχῆς καὶ δεσμεύουν αὐτήν, ὅπως αἱ ἀλύσεις, τὸ ἐτοιμὸν πρὸς πτήσιν ἀερόστατον, διότι ἡ βαρύτης τοῦ σώματος, πιάζει τὴν ψυχήν, τὴν ὁποίαν περικλείει τὸ σῶμα, καὶ ἡ ἔλξις τῆς γῆς, σύρει αὐτήν πρὸς τὰ κάτω, κατὰ τὸν νόμον τῆς βαρύτητος καὶ τῆς ἔλξεως.

Ἐκεῖ εἰς τὴν ἔρημον, ἐδοκιμάσθη ὁ Ἰουδαϊκὸς λαός, προτοῦ εἰσελθεῖ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Ἐκεῖ εἰς τὴν ἔρημον, ἐδοκιμάσθη ὁ Κύριος, προτοῦ κατέλθῃ εἰς τὸ δημόσιον κήρυγμα. Ἡ ἱστορία τῆς δημιουργίας ἀρχίζει ἐντὸς τοῦ κήπου τῆς Ἐδέμ, ὅπου «ἡ βοτάνη τῆς γῆς καὶ τὸ κάρπιμον ζύλον τὸ ποιοῦν καρπὸν», ἀλλὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου ἤρχισεν εἰς τὴν ἔρημον. Ἐκεῖ, εἰς τὴν ἔρημον, τὸ ἀόρατον κατοικητήριον τῶν πνευματικῶν γλυκασμῶν, τὴν μυστικὴν ὄσιν καὶ τὸ θερμοκήπιον τῆς ψυχῆς. Ἐκεῖ, εἰς τὰς ἀνόμβρους ἐκτάσεις, τοὺς ἀνδρῶν καὶ ἀνίκμων χώρους, ὅπου ἡ δαμιλῆς τοῦ πνεύματος βλάστησις καὶ ὁ πλούσιος ἀμητὸς τῆς πνευματικῆς καρποφορίας. Ἐκεῖ, εἰς τὴν ἄμμον, τὰς ὁπὰς τῆς γῆς καὶ τὰ σπήλαια, εἰς τὰ ἀπόκρημα ὄρη καὶ τὰς ἐσχατίας τῆς γῆς, εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων καὶ τὰς ἀετοφωλεὰς τῶν πανυψήλων βράχων, ἔστησαν τὰ πνευματικὰ αὐτῶν θέρετρα οἱ πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως τὴν ἀρετὴν καὶ ἀγιότητα ἀσκήσαντες καὶ ἀσκοῦντες, ἀναχωρηταί τῆς ἐρήμου καὶ μάρτυρες τῆς ἀσκήσεως.

Ἡ ἀναχώρησις τοῦ μοναχοῦ ἐκ τοῦ κόσμου καὶ ἡ μακρὰν αὐτοῦ φυγὴ καὶ ἀποδημία, ἀποτελεῖ ἀνάγκην τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ζητεῖ νὰ ἀποτινάξῃ τὸν βαρὺν ζυγὸν τῶν ἐγκοσμίων, διὰ νὰ ἀφεθῇ ἐλευθέρᾳ καὶ ὑπόπτερος πρὸς τὰς ὑπερβατικὰς πτήσεις, διὰ τὴν προσγείωσιν πρὸς τὸν ἀόρατον κόσμον, ἐκεῖ ὅπου ἡ μονὰς τῶν Πυθαγορείων, ὁ νοῦς τοῦ Ἀναξαγόρου, αἱ ἰδέαι τοῦ Πλάτωνος, ἡ καθαρὰ ἐντελέχεια τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ νοητὸς κόσμος τοῦ Πλωτίνου, τὸ ἀπόλυτον ἀγαθόν, ὁ Θεός, τὸ ἄκρον τῶν ἀγαθῶν «πρὸς ὃ πάντα ἀποβλέπει, οὐ πάντα ἐφίεται, ἡ ἀφθονος χάρις, ὁ ἀδαπάνητος θησαυρός», κατὰ τὴν ἐκφρασιν τοῦ συγγραφέως τῶν Ἀσκητικῶν,

Βασιλείου τοῦ Μεγάλου. Naί, τὸ ὕψιστον τοῦτο ἀγαθόν, τὸν Θεόν, «τὸ μόνως καὶ ὄντως ὄν» ὄχι ἀπλῶς «τὸ χαῖρον τῇ ἑαυτοῦ νοήσει καὶ θεωρίᾳ καὶ διὰ τῆς ἑαυτοῦ καλλονῆς καὶ τελειότητος, ἔλκον πρὸς ἑαυτὸ τὰ πάντα», ὅπως λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, ἀλλὰ ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης ἠλκυσε τοὺς ἐνθέρμους ὀπαδοὺς τοῦ Σταυροῦ, οἱ ὁποῖοι πρὸς κατάρτησιν αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ ὠδήγησαν τὸ πνεῦμα καὶ τὸ συναίσθημα αὐτῶν, πρὸς τοὺς μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς κόσμους.

Ἀλλὰ, οὔτε ἡ ἔρημος καὶ τὰ ὄρη, οὔτε τὰ κρυσφύγετα τῶν μοναχῶν, ἀποτελοῦν καθ' ἑαυτὰ χώρους ἀγίους, οὔτε καὶ προσδίδουν ἀγιότητα. Προσφέρουν μόνον εὐκρατον πνευματικὸν κλίμα καὶ δημιουργοῦν κατάλληλον περιβάλλον πρὸς βλάστησιν, ἀνθισιν καὶ καρποφορίαν, τῶν εὐχύμων καρπῶν τῆς ἀσκήσεως.

Ἐχει καὶ ἡ ἔρημος θυέλλας καὶ καταιγίδας, ἔχουν ἰσχυροὺς ἀνέμους τὰ ἀπόκρημα ὄρη, ἀνέμους, οἱ ὁποῖοι στροβιλίζουν σῶμα καὶ πνεῦμα, ἔχουν ἀκάνθας τὰ ρόδα τῆς ἀσκήσεως, ἔχει κινδύνους ἢ μόνωσις, ἐρπετὰ ἢ ἔρημος, σκόλωπας ἢ ἄσκησις, ἐχθροὺς ἢ ἀρετὴ.

Ἄλλ' ὁ μοναχὸς γνωρίζει, ὅτι στενὴ ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ, «στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ἄγουσα εἰς τὴν ζωὴν», διὸ καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς! Γνωρίζει, ὅτι ἡ τελειότης καὶ ἡ ἀγιότης δὲν προσφέρονται, ἀλλὰ κατακτῶνται, δι' ἀσκήσεως καὶ γυμνασίας, νηστευεῖ διὰ τὴν καταστολὴν τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος καὶ προσεύχεται ἀδιαλείπτως, διὰ τὴν πνευματικὴν του εὐεξίαν. Βυθίζεται εἰς τὴν νοερὴν προσευχὴν καὶ τὰς πνευματικὰς ἐκστάσεις. Λικνίζεται εἰς τὸ πέλαγος τῶν θείων μετεωρισμῶν καὶ ἐντροφᾷ εἰς τοὺς πνευματικοὺς γλυκασμούς, τῶν ἐνοράσεων του. Στρέφει τὸ βλέμμα του πρὸς τὸν οὐρανόν, «ὄθεν ἡ βοήθεια ἤξει», κατὰ τὸν ψαλμοῦδόν, καὶ διακρίνει, εἰς τὸν ἕναστρον οὐρανόν, τὰ ἀποτυπώματα τῶν δακτύλων τοῦ Δημιουργοῦ καὶ εἰς τὴν μυστικὴν σιωπὴν καὶ λατρείαν, βλέπει ὄρατὴν τὴν παρουσίαν τοῦ ἀοράτου καὶ γίνεται κήρυξ τοῦ μεγαλείου Του. Διότι ἡ σιωπὴ τῆς φύσεως καὶ ἡ σιωπὴ τῆς ψυχῆς, ἀποτελοῦν, τὸν ἰδανικώτερον τρόπον πρὸς σύλληψιν τοῦ ἀσυλλήπτου καὶ ἐκφρασιν τοῦ ἀνεκφράστου. Ὅλα τὰ αἰσθητὰ δι' αὐτόν, ἐξαγγέλλουν τὸν Ἀόρατον, εἶναι ἔκτυπα καὶ ἐκμαγεῖα τοῦ Δημιουργοῦ. Πανταχοῦ βλέπει τὸν Θεόν, διότι τὰ ὀρώμενα, ἀποτελοῦν ἐδώλια καὶ ἀνάβηθρα, τὰ ὁποῖα ἀνυψῶνουν τὸ πνεῦμα μέχρι τοῦ ἀρχετύπου κάλλους τοῦ Θεοῦ. Ὅλη ἡ φύσις δι' αὐτόν, ἀποτελεῖ ναὸν τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ ὁποῖου, προσφέρει ὡς θυσίαν, ἀντὶ θυμιάματος καὶ ὀλοκαυτωμάτων, τὸν ἴδιον ἑαυτόν του. Ἄλλωστε δὲν ἔχει τίποτε ἄλλο, διὰ νὰ προσφέρῃ. Εἶναι ὁ αἰώνιος ἐπαίτης τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Προσευχὴ, ὑπακοὴ καὶ ἀκτημοσύνη εἶναι ἡ περιουσία του. Ζῆ εἰς τὸν ἰδικόν του κόσμον, εἰς ἕνα βασιλεῖον πλούσιον εἰς ἐκχύλισμα πνευματικοῦ πλοῦτου. Πτεροῦμενος θεϊκῶ ἔρωτι, φέρεται πρὸς τὸν Θεόν, ἔλκεται ὅπως τὰ ὄντα, ἀπὸ τοῦ πρώτου

ἀκίνητον, τὸν Θεόν, κατὰ τὸν φιλόσοφον, πρὸς Αὐτὸν στρέφει διαρκῶς τὸ πνεῦμα καὶ τὰς κεραίας τῆς ψυχῆς, διὰ νὰ ἀκούσῃ τὴν ἄλαλον ἁρμονίαν τοῦ ἀπειρου, τὰ πτερυγίσματα τῶν ὑπερβατικῶν ὄντων, τὴν οὐράνιον συμφωνίαν καὶ αὐλωδίαν τῶν Ἀγγέλων, τὰ ἐωθινὰ κελλαδήματα τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, τὰ ὁποῖα πλημμυρίζουν τὴν ζωὴν του καὶ διὰ τῶν ὁποίων συντονίζει, τὸ θεῖον ἄσμα τῶν ἀλαλήτων πνευματικῶν του στεναγμῶν. Ἐθίζεται εἰς τὰς δυσκρασίας τοῦ ἀέρος, τὰς χαλεπότητας τοῦ χειμῶνος καὶ τὰ καύματα τοῦ θέρους. Σκληραγωγεῖται διὰ τῆς ὀλιγοῦπνίας καὶ δουλαγωγίας τοῦ σώματος, διὰ τὴν πλήρη ὑποταγὴν τῆς σαρκός, εἰς τὰς ἐπιταγὰς καὶ τὰ κελεύσματα τῆς ψυχῆς. «Ἀποθνήσκει» διὰ τὸν κόσμον, ζῆ «ὡς στρουθίον μονάζον ἐπὶ δώματος», «ὡς νυκτικὸράξ ἐν οἰκοπέδῳ» καὶ περιβεβλημένος τὴν ἀγγελικὴν ἀμφίεσιν, τὸ οὐράνιον σχῆμα, ἐξομοιοῦται πρὸς ἀσώματον ἄγγελον. Χαίρει ἐν τοῖς παθήμασιν, εὐδοκεῖ ἐν ἀσθενείαις, ἐν θλίψεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν διωγμοῖς. «Ὅταν ἀσθενῶ τότε δυνατὸς εἰμι», ἀναφωνεῖ μετὰ τοῦ Παύλου.

Ἡ νοσταλγία τοῦ θανάτου, τὸν ὅποιον ἐπιθυμεῖ καὶ ἀναμένει, δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα μελαγχολικῆς ἀπαισιοδοξίας, ἀλλὰ καρπὸς χριστιανικῆς αἰσιοδοξίας καὶ μεταφυσικοῦ βήθους. Νοσταλγεῖ τὴν ἔνωσιν μὲ τὸν Χριστὸν καὶ δι' αὐτὸν ζητεῖ ν' ἀποθάνῃ. «Βούλομαι ἀναλυθῆναι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι», «ὁ καιρὸς τῆς ἀναλύσεώς μου ἐφέστηκε», «ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος», λέγει, σκιρτῶν ἀπὸ ἀγαλλίασιν.

Ὁ Μοναχισμὸς διὰ μέσου τῆς ἱστορίας, ἀπέβη ἐστία φωτὸς καὶ προπύργιον ἀρετῆς. Ἡ ἀκάθεκτος αὐτοῦ ὄρμη πρὸς τὴν ὑπέρβασιν καὶ τὸ ἀπόλυτον, οἱ πολυφθογγοὶ ἀντίλαλοι τοῦ αἰωνίου καὶ ἡ ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς αἰωνιότητος διαρκῆς ἐνατένισις τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, παρέχουν εἰς αὐτὸν τὴν δυνατότητα τῆς πραγματικῆς ἀξιολογήσεως καὶ ἀδεκάστου σταθμίσεως, τῆς ἀξίας τῶν αἰσθητῶν καὶ ὑπεραισθητῶν καὶ κατευθύνουν τὸ πνεῦμα καὶ τὴν βούλησιν πρὸς οἰκείωσιν καὶ βίωσιν τῶν ἀξιῶν αὐτῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ποικίλλουν τὰ πνευματικὰ βιώματα τοῦ Μοναχισμοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπηρετήσεν, ὅλας τὰς εὐγενεῖς ἐκφάνσεις καὶ ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας καὶ ἤσκησεν ἐκπολιτιστικὴν δύναμιν εἰς τὸν κόσμον. Δὲν συνέβαλεν ἀπλῶς, εἰς τὸν πολιτισμὸν, ἀλλὰ ἐδημιούργησε καὶ ἴδιον πολιτισμὸν, ἡ μελέτη τοῦ ὁποίου, ἀπασχολεῖ σήμερον σοβαρῶς, τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιστήμην.

Ὁ Μοναχισμὸς ἔχει νὰ ἐμφανίσῃ καὶ ἀριστουργήματα τέχνης, μνημεῖα ἀρχιτεκτονικῆς, ἔργα εἰκονογραφίας καὶ ξυλογλυπτικῆς, τὰ ὁποῖα ἐπλήρουν τὰς Ἱερὰς Μονὰς καὶ τοὺς χώρους τῆς ἀσκήσεως, πολλοὶ τῶν ὁποίων συνιστοῦν καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἀπαραμίλλου τέχνης μνημεῖα. Τὰ κέντρα τῆς ἀσκήσεως, ὑπῆρξαν φωτῶρια τῆς παιδείας καὶ τῶν γραμμάτων καὶ μελετητήρια τῆς προγονικῆς σοφίας, τῆς θύραθεν γνώσεως καὶ τῶν παραδόσεων τοῦ Γένους.

Εἰς τὴν μελέτην τούτων ἐνεβάθυνον, οἱ μεγάλοι μύσται τοῦ Μοναχισμοῦ, οἱ ὁποῖοι κατέλιπον τὰ ἀθάνατα τῆς θεολογίας μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἐστήριξαν τὴν Ὀρθόδοξον πίστιν καὶ ἀρδεύουν καὶ ζωογονοῦν, μέχρι σήμερον, τὴν θεολογικὴν ἔρευναν καὶ τὸν ἀληθῆ πολιτισμὸν. Αἱ Μοναί, ὑπῆρξαν κέντρα μεγάλης πνευματικῆς ἀκτινοβολίας, ἐστία πνευματικῆς ἀναθερμάνσεως, καὶ ἐργαστήρια κοινωνικῆς καὶ φιλανθρωπικῆς ζωῆς.

Ἡ ἱστορία τοῦ Μοναχισμοῦ, ἔχει νὰ ἐμφανίσῃ φλογεροὺς ἱεραποστόλους, οἱ ὁποῖοι εἰργάσθησαν καὶ ἐργάζονται μέχρι σήμερον, μὲ αὐτοθυσίαν πρὸς διάδοσιν τοῦ χριστιανικοῦ ιδεώδους καὶ ἐμπέδωσιν τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας ἀνά τὸν κόσμον.

Ἡ ἀπαράμιλλος ὕμνογραφία, τὰ πλούσια πνευματικὰ κοιτάσματα καὶ μεταλλεύματα, εἶναι προϊόντα μοναστικῆς ἐμπνεύσεως. Οἱ μεγάλοι τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι καὶ συγγραφεῖς, ποιηταὶ καὶ ὕμνογράφοι, ἀλλὰ καὶ ποιμένες σοφοί, εἶναι καρποὶ τοῦ Μοναχισμοῦ καὶ τῆς ἀσκήσεως. Τόση δὲ ἦτο ἡ γοητεία καὶ ἀκτινοβολία, τὴν ὁποίαν ἤσκει τὸ μοναχικὸν τριβώνιον, ὥστε βασιλεῖς καὶ αὐτοκράτορες, ἀντήλλαξαν τὴν βασιλικὴν αὐτῶν ἀλουργίδα, μὲ τὸ μοναχικὸν σχῆμα, προτιμήσαντες ἀντὶ τῶν ἀνακτόρων τὸ ἐρημητήριον καὶ τὴν ἀέτιον φωλεὰν τοῦ ἀσκητοῦ.

Ἡ πλουσία ὅμως προσφορά τοῦ μοναχοῦ, ὅσον δαυιλῆς καὶ ἄν εἶναι, εἶναι πτωχὴ καὶ πενιχρὰ πρὸ τῆς προσφορᾶς τοῦ ἑαυτοῦ του. Ὁ μοναχὸς προσφέρει. Προσφέρει τὴν ἀδιάληπτον καὶ νοερὰν αὐτοῦ προσευχὴν καὶ τὰς γονυκλινεῖς αὐτοῦ ἱκεσίας ὑπὲρ εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, εὐσταθείας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Ἡ καιομένη βάτος τῆς ψυχῆς τοῦ μοναχοῦ, ἀποτελεῖ θυματήριον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου λιβανίζεται ἡ ἀγιότης, εἰς ὁσμὴν πνευματικῆς εὐωδίας. Τὸ ὀλίγον ἄρωμα, τὸ ὁποῖον διαχέεται εἰς τοὺς πνευματικούς τῆς ζωῆς ὀρίζοντας προέρχεται ἀπὸ εὐλαβεῖς ἀναθυμιάσεις, τῶν πανυχίων προσευχῶν καὶ γονυκλιῶν δεήσεων τῶν ἀγίων τῆς πίστεως. Τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον φωτίζει τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος πάσχει ἀπὸ σύγχυσιν, ἄγχος καὶ σκοτοδίνην, τὴν ὁποίαν προὐκάλεσεν ἐν μέρει, τὸ ἐκτυφλωτικὸν φῶς τῆς ἐπιστήμης καὶ τὸ ρεῦμα τῶν αὐτοκαλουμένων «προοδευτικῶν», εἶναι τὸ πνευματικὸν φέγγος, τὸ ὁποῖον περιήστραψεν εἰς τὸ Ὅρος Θαβὼρ καὶ διετηρήθη ἄσβεστον ὡς ἱερὰ παρακαταθήκη, εἰς τὴν ἀκοίμητον λυχνίαν, ἡ ὁποία καίει ὡς ἀσίγητος προσευχὴ καὶ δοξολογία πρὸ τοῦ Ἑσταυρωμένου.

Ἡ συμβολὴ καὶ προσφορά τοῦ Μοναχισμοῦ, ὑπῆρξε πάντοτε πλουσία καὶ θετική, εἰς τὴν μακροαίωνα ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας, παρὰ τὸ πλεῖρον τῆς ὁποίας ἠγωνίσθη μὲ αὐταπάρνησιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς πνευματικῆς δράσεως καὶ κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης. Ἐστήριξε τὸ δόγμα, ἐσεβάσθη τὴν παράδοσιν, ὑπεστήριξε διὰ τῆς γραφίδος τὴν ἀλήθειαν τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ ἐσφράγισε

καί ἐβεβαίωσε τὴν Ὁρθόδοξον πίστιν διὰ τῆς μαρτυρίας καὶ τοῦ μαρτυρίου.

Ἄλλὰ καὶ σήμερον ὁ Μοναχισμὸς συμβάλλει, προσφέρει καὶ προσφέρεται ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν εὐγενῶν αὐτῆς ἐπιδιώξων.

Σήμερον, ὅπου χαλεποὶ καιροὶ συνταράσσουν τὸν κόσμον τῶν ἀξιών, ἡ ἐλπίς καὶ ἡ προσδοκία στρέφεται καὶ πάλιν πρὸς τὸν Μοναχισμὸν καὶ ἀναμένει τὴν συμβολὴν αὐτοῦ, εἰς τὸ δύσκολον τῆς Ἐκκλησίας ἔργον, ἡ ὁποία ἀγωνιᾷ καὶ ἀγωνίζεται, μέσα εἰς ἓνα κόσμον, ὅπου αἱ ὕλιστικαὶ ἀντιλήψεις, ὡς βιοθεωρία καὶ κοσμοθεωρία, μολύνουν τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς γῆς. Ἡ πολὺμορφος ἄρνησις ζητεῖ νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας.

Αἱ πνευματικαὶ ἀξίαι καὶ τὰ ἀκατάλυτα τῆς ζωῆς ἀξιώματα, δὲν εὐρίσκουν ἀπήχησιν εἰς τὴν ἀποξηρανθεῖσαν καὶ χέρσον γῆν τῆς ἐποχῆς μας. Τὰ θρησκευτικὰ βιώματα διέρχονται περίοδον κρίσεως. Πολλοὶ ὁμιλοῦν περὶ παρακμῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αὐτοὶ ἐκφράζουν περισσότερον ἐνδόμυχον ἐπιθυμίαν καὶ ὄχι τὴν πραγματικότητα, διότι οἱ ἄνθρωποι ἐπιστρέφουν. Κουρασμένοι ἀπὸ τὴν μακρὰν ὁδοιπορίαν καὶ τὸν καυστικὸν λίβαν, ζητοῦν νὰ σβήσουν τὴν φλόγα τῆς ψυχῆς των εἰς τὰς δάσεις καὶ τὰ νάματα τῆς πνευματικῆς ἐρήμου. Ἔχουν γευθεῖ καὶ ἀηδιάσει, ἀπὸ τὴν πικρόχολον γεῦσιν τῶν καρπῶν τῆς ἀρνήσεως. Ἔχουν κατανοήσει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπιτυγχάνει τὸ αἰώνιον, μόνον ὅταν συνεργάζεται μὲ τὸ ἀπόλυτον, ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι στρατιωτικὴ θητεία εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὅτι ὁ κόσμος ἔχει ἀνάγκην τοῦ ἱεροῦ, ἀνάγκην τοῦ ἁγίου.

«Ἀνάβηθι πρὸς με εἰς τὸ ὄρος» (Ἐξοδ. 24,12), λέγει ὁ Θεὸς εἰς τὸν Μωϋσῆν, διότι «ἐν τῷ ὄρει ὤφθη Κύριος» (Γεν. 22,14), «φωτίζεις σὺ θαυμαστάως ἀπὸ ὄρειαν αἰωνίων» (Ἰώβ, 77,54), καὶ «ἀποστάζει τὰ ὄρη γλυκασμὸν» (Ἀμώς 9,13).

Τὸ Ἅγιον Ὄρος διὰ μέσου τῆς ἱστορίας ἀείποτε ὑπῆρξε τηλαυγῆς φάρος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ μαρτυρίας.

Ἡ ἐσταυρωμένη Μήτηρ τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον τρέφει πολλὴν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην πρὸς τὴν Ἁγιώνυμον Πολιτείαν, εἶναι βέβαιον, ὅτι τὸ Ὄρος θὰ φανῆ καὶ πάλιν ἄξιον τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ καὶ σήμερον, εἰς τὴν τόσον δύσκολον αὐτὴν καμπὴν τῆς ἱστορίας, ὅπως ἄλλωστε ἐπιβάλλει τὸ ἠθικὸν αὐτοῦ χρέος, τὸ ἱστορικὸν αὐτοῦ παρελθόν, ἀλλὰ καὶ οἱ σύγχρονοι χαλεποὶ καιροί.

Ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ εὐσεβὲς ἡμῶν Γένος στηρίζει πολλὰς ἐλπίδας εἰς τὴν Ἱερὰν τῆς Ὁρθοδοξίας ἀκρόπολιν, ἡ ὁποία εἶναι ὑπερτέρα τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ κλασσικοῦ πολιτισμοῦ, διότι εἰς τὰ πολλὰ φῶτα τῆς θύραθεν σοφίας, προσέθεσε καὶ ὕψωσε τὸ ὑπερφυσικὸν φῶς τῆς Ἀ-

ποκαλύψεως καὶ εἰς τὴν θέσιν τῆς λατρείας τῶν εἰδώλων, ὕψωσεν ἱεροὺς Ναοὺς καὶ Θυσιαστήρια, ὅπου προσφέρεται ἡ ὑπεράτη θυσία τῆς ἀγάπης, τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Εἰς τὴν καθολικὴν συνείδησιν τοῦ κόσμου, ὁ Ἄθως ἀποτελεῖ μνημεῖον ἀπαραμίλλου αἴγλης καὶ πνευματικῆς ἀκτινοβολίας. Ἡ ἀπὸ ἀπόψεως φυσικῆς καλλονῆς καὶ ὠραιότητος, μοναδικὴ αὕτη τοποθεσία, ἀποτελεῖ ὄντως αἰσθητὴν καὶ ὄρατὴν ἀνταύγειαν τῆς ἀπολύτου ἰδέας, τοῦ κάλλους τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἁρμονικὴ συζυγία γνώσεως καὶ πίστεως, ἡ ἐπέκεινα τοῦ αἰσθητικοῦ καὶ ἠθικοῦ βιώματος, βίωσις τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἁγίου νοήματος τῆς ζωῆς, ἡ κατὰ Θεὸν διαβίωσις καὶ ἡ διὰ μυστικῆς θεωρίας ἄνοδος τῶν βαθμίδων τῆς μυστικῆς ἐνώσεως μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἀποτελοῦν ἁγίους ὄρους καὶ ἀποπνεοῦν τὸ μυστικοπαθὲς ἄρωμα τῆς ἁγιωσύνης.

Ἡ κορυφὴ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ζητεῖ νὰ διασχίσῃ τοὺς οὐρανοὺς, διὰ νὰ ἐγγίσῃ τὸν Θεόν. Τοῦτο σημαίνει καὶ ἡ ἐπωνυμία Ἄθως. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν, ὁ γίγας Ἄθως, ἐξεσφενδόνησε κατὰ τῶν ἀρχαίων θεῶν, ὡς «κουφὸν λίθον» τὸ σημερινὸν Ὄρος.

Τὸ Ὄρος τοῦτο τὸ Ἅγιον, ὅπου ἡ σωματικὴ ὀδύνη διὰ τὴν ψυχικὴν πληρότητα, ὅπου ἡ σιωπὴ καὶ ἡ ἥσυχία διὰ τὴν διαρκῆ πρὸς Θεὸν προσομιλίαν. Τὸ Ὄρος τοῦτο, ὅπου ἡ νοητὴ ἄμπελος, τῶν κολυκάρπων δένδρων τῆς ἀρετῆς καὶ τὸ ταμεῖον τῶν μεγάλων παραδόσεων, τοῦ πολυπαθοῦς ἡμῶν Γένους, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν Πίνδαρον, «ὡς ἄσκός ἐν πόντῳ κυλινθηθήσεται δῦναι δ' οὐ θέμις». Ἡ ἐκπολιτιστικὴ αὕτη ὀρθόδοξος δημοκρατικὴ Πολιτεία καὶ ἀφικτυονία, ὁ ἀκατάλυτος βράχος τῆς πνευματικῆς φρυκτωρίας.

Ἡγωνίσθη κάποτε ὁ Μοναχισμὸς, διὰ τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἱερῶν εἰκόνα, καὶ ἐπέτυχεν ἀπολύτως, διότι ἐξεικονίσει καὶ ἀπεικονίσει τῶν μεγάλων τῆς πίστεως μορφῶν, ἀναπαραστάσεις διὰ τοῦ χρωστῆρος καὶ τῆς σμίλης τοῦ καλλιτέχνη καὶ ἁγιογράφου, τῶν εὐγενῶν τῆς ἀρετῆς προτύπων, ἀποτελοῦν ψυχολογικὴν καὶ παιδαγωγικὴν ἀνάγκην τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ τὴν ἀόρατον πραγματικότητα, εἰμὴ δι' ὄρατῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ὑποπίπτουν εἰς τὴν ἄμεσον ἀντιλήψιν τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς ἐμπειρίας.

Ὁ Χριστιανὸς ζητεῖ αἰσθητὴν τὴν ἀόρατον μορφήν, τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ πνεύματος, τὴν παρουσίαν τῆς ἰδέας, ἡ ὁποία ἀντανακλᾷ, ὅπως καὶ ὅλος ὁ ἀόρατος κόσμος ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν, κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς μεθέξεως τοῦ Πλάτωνος.

(Συνεχίζεται)

† Ὁ Σταυρουπόλεως ΜΑΞΙΜΟΣ

Σχολάρχης τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης

Η ΑΔΕΛΦΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΒΗΘΛΕΕΜ ΚΑΙ ΑΘΗΝΑΣ*

'Αμέσως μετά οι δύο Δήμαρχοι υπέγραψαν τὸ σύμφωνο ἀδελφοποιήσεως Ἀθήνας καὶ Βηθλεέμ καὶ ἀντάλλαξαν ἀναμνηστικά δῶρα. Ἐπίσης ἀναμνηστικά δῶρα ἀνταλλάχτηκαν ἀνάμεσα στὸν Μακ. Πατριάρχη Ἱεροσολύμων κ. Διοδώρο καὶ τὸν Δήμαρχο Ἀθηναίων κ. Μπέτη. Τὸ σύμφωνο τῆς ἀδελφοποιήσεως:

«Ἡ ἀδελφοποίηση τῶν πόλεων Ἀθήνας-Βηθλεέμ, ἔχει τὸ κοινὸ χαρακτηριστικὸ ὅτι καὶ οἱ δύο εἶναι πνευματικὲς πρωτεύουσες.

Ἡ πόλη τῆς Βηθλεέμ, γενέτειρα τοῦ Ἰησοῦ καὶ λίκνο τῆς Χριστιανοσύνης, μετέδωσε τὸ μήνυμα τῆς ΑΓΑΠΗΣ. Τὸ μήνυμα τοῦ Ἰησοῦ.

Ἡ Ἀθήνα, γενέτειρα τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ

πνεύματος καὶ λίκνο τοῦ πολιτισμοῦ, ὑπῆρξε τὸ γόνιμο ἔδαφος ὅπου στηρίχθηκε τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἀπὸ τὴν συγγένεια, ἡ ἀδελφοποίηση Ἀθήνας-Βηθλεέμ, ἀνταποκρίνεται σὲ μίαν ἐσωτερικὴ συνάφεια καὶ ἀποβαίνει πράξη σημαντικὴ γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἀξιών καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος.

Ἡ ἀδελφοποίηση τῶν δύο πόλεων συντελεῖ στὴν κοινὴ προσπάθεια γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν σύγχρονων προβλημάτων καὶ στὴν ἀνάπτυξη τῶν πολιτιστικῶν σχέσεων.

Ἡ ὑπογραφή τοῦ συμφώνου ἀδελφοποιήσεως ἐπισφραγίζει τὴ συνεορασίαν Ἑλλήνων καὶ Παλαιστινίων καὶ ἐπισημοποιεῖ τοὺς δεσμοὺς φιλίας τῶν

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 380 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12 τεύχους.

Τὸ «ἀστέρην» τῆς Βηθλεέμ, ἀναμνηστικὸ δῶρο τοῦ Μακ. Πατριάρχη Ἱεροσολύμων κ. Διοδώρου πρὸς τὸν Δῆμο Ἀθηναίων.

Οί Μακ. Προκαθήμενοι τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος περιβαλλόμενοι ἀπὸ τοὺς δημάρχους Βηθλεέμ καὶ Ἀθηναίων στὴν τελετὴ ἀδελφοποιήσεως.

πόλεων Ἀθῆνας - Βηθλεέμ, πρὸς ὄφελος τῆς εἰρηνικῆς συνύπαρξης τῶν Λαῶν καὶ τοῦ πανανθρώπινου ἀγώνα γιὰ τὸ σταμάτημα τῶν πυρηνικῶν ἐξοπλισμῶν.

**Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΠΕΗΣ
Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΒΗΘΛΕΕΜ
ΕΛΙΑΣ ΦΡΕΪΤΖ**

Κατόπιν τὸν λόγο πῆρε ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, ὁ ὁποῖος ἀπηύθυνε τὸ παρακάτω μῆνυμα.

«Σεβασμιώτατοι, ἀγαπητοὶ πατέρες, κύριοι Ὑπουργοί, κύριοι Δήμαρχοι, ἀγαπητοὶ μου.

Μετ' ἰδιαιτέρας ἱκανοποιήσεως χαιρετίζομεν τὴν πραγματοποιήσιν τῆς παρούσης τελετῆς ἀδελφοποιήσεως τῶν δύο μεγάλων πόλεων τῆς Βηθλεέμ καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ἀς ἐπιτραπῆ εἰς ἐμὲ νὰ ἐκφράσω τὴν μεγάλην χαρὰν μου, διότι ἔχομεν ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν τὸν Προκαθήμενον τῆς Μητροῦς τῶν Ἐκκλησιῶν Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας, τὴν Α.Θ.Μ. τὸν Πατριάρχη Ἱεροσολύμων κ. κ. Διόδορον καὶ τὸν Δήμαρχον τῆς Ἁγίας Πόλεως τῆς Βηθλεέμ Φρέιτζ, τῶν ὁποίων δὲν θὰ λησμονήσωμεν τὴν θερμὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν

ξενάγησιν ἣ ὁποία μᾶς ἐγένετο πρότερον, πρὸ ἐνὸς ἔτους περίπου εἰς τὴν Ἁγίαν Γῆν καὶ ὧν τιμῶν αἱ ἀναμνήσεις διατηροῦνται ζῶνται εἰς τὴν μνήμην μου.

Μακαριώτατε καὶ ἀγαπητὲ ἐν Χριστῷ ἀδελφέ, κύριε Δήμαρχε τῆς πόλεως τῆς Βηθλεέμ, τὸ γεγονός τῆς ἀδελφοποιήσεως τῶν δύο πόλεων ὀφείλεται εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Δημάρχου μας, τοῦ Δημάρχου Ἀθηναίων κ. Δημητρίου Μπέη, ὁ ὁποῖος με σύμφωνον γνώμην τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἐπροχώρησε εἰς τὴν ἱστορικὴν ταύτην στιγμήν εἰς τὴν πορείαν τῶν δύο μεγάλων πόλεων, τῆς Ἁγίας Βηθλεέμ καὶ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Τῆς Βηθλεέμ, ὅπου «ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο» καὶ ὅπου ἐγεννήθη ὁ «ἄρχων τῆς εἰρήνης» καὶ Σωτῆρ τοῦ κόσμου, ὁ Χριστός, καὶ τῶν Ἀθηνῶν, τῆς μεγάλης αὐτῆς πόλεως τοῦ κόσμου, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλει ὁ Χριστιανισμὸς τὴν ἀποδοχὴν, χάρις εἰς τὸ πνεῦμα τῶν Ἀθηνῶν, χάρις εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν διὰ τοῦ σπερματικοῦ λόγον οἱ πρόδρομοι τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ χάρις εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, διὰ τῆς ὁποίας διεδόθη ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ εἰς ὅλην τὴν γῆν.

Ἡ ἀδελφοποίησις λαμβάνει χώραν, ἀγαπητοὶ μου,

Οἱ Μακ. Προκαθήμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν Ἱεροσολύμων καὶ Ἑλλάδος μετὰ τοὺς Σεβ. ἱεράρχες τοῦ Πιτριάρχείου, ἐνῶ ἀνακρούεται ὁ ἔθνικός μας ὕμνος στὸ τέλος τῆς τελετῆς.

εἰς μίαν στιγμήν, ὄχι ἀπλῶς ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κόσμος συνέχεται ἀπὸ ἕναν φόβον ὀλοκληρωτικῆς καταστροφῆς. Ἄν δὲν στρέψῃ τὸ βλέμμα καὶ τὴν προσοχὴν πρὸς τὴν Βηθλεὲμ καὶ ἂν δὲν ἀναμνησθῇ διατὶ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης, πρὸς τὴν Βηθλεὲμ, ὅπου τὸ πρῶτον ἀκούγεται ἡ λέξις εἰρήνη μετὰ τὴν πνευματικὴν αὐτῆς σημασίαν καὶ δὲν διδαχθῇ ἀπὸ αὐτὴν, τότε σωτηρία δὲν ὑπάρχει. Εἶναι πρόσφατον τὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον ὀφείλει νὰ διδάξῃ τὸν κόσμον ὅτι πρέπει κάποτε νὰ μετατρέψῃ τὰ πολεμικὰ ὄπλα εἰς ἄροτρα καὶ ἔργα εἰρηνικά, νὰ ἀγκαλιάσῃ οἱ λαοὶ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ὅποτε καὶ θὰ βασιλεύσῃ ἡ εἰρήνη εἰς τὸν πλανήτην μας, τὴν ὁποίαν εὐχόμεθα ἀπὸ βάθους καρδίας ὅλοι μας».

Ἀντιφωνώντας ἡ Α.Θ.Μ. ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Διδώωρος εἶπε τὰ ἑξῆς:

«Μακαριώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ,
Ἐντιμότητε Δήμαρχε Ἀθηναίων κ. Δημήτριε Μπέη,
Ἐντιμότητε Δήμαρχε Βηθλεὲμ κ. Ἐλιὰς Φορτζ,
Ἀξιότιμα μέλη τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου τοῦ κλεινοῦ τούτου Ἀστεως τῶν Ἀθηνῶν,

Κυρίες καὶ Κύριοι,

Ἐνατενίζοντες τὴν ἑορταστικὴν ταύτην ὁμῆ-
γρουν τῶν εὐλαβεστάτων καὶ ἐντιμοτάτων Ἀθηναίων,
οἱ ὁποῖοι συνέρορεσαν ἀθρόως σήμερον διὰ νὰ τιμή-
σουν μετὰ τὴν παρουσίαν των τὸ ἱστορικὸν καὶ ἐξαισίον
γεγονὸς τῆς ἀδελφοποιήσεως τῶν ἀρχαίων καὶ φημι-
σμένων ἀνὰ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου πόλεων Ἀθηνῶν
καὶ Βηθλεὲμ, διακατεχόμεθα ὑπὸ βαθυτάτης συγκι-
νήσεως καὶ οἶγῃ δέους διαπεροῦν τὴν ὑπόστασιν ἡμῶν,
ἀναλογιζόμενοι ὅτι ἔμπροσθεν τῶν μακαρίων καὶ εὐ-
λογημένων ὑμῶν προγόνων, ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου,
ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν Παῦλος ἐκήρυξε τὴν πίστιν
εἰς τὸν ἄγνωστον ἀλλ' ἀληθινὸν Θεόν, τὸν Ὅποιον
ἔκτοτε ὑμεῖς ὀρθοδόξως προσκυνεῖτε καὶ λατρεύετε.

Προερχόμενοι λοιπὸν ἐκ τῆς Ἁγίας Πόλεως,
Ἱερουσαλήμ, τῆς πρωτενοῦσης καὶ κοιτίδος τοῦ Χρι-
στιανισμοῦ, κατ' αὐτὰς τὰς πασχαλίους ἡμέρας πρὸν
διερχόμεθα, χαίρετιζόμεν πάντας ὑμᾶς μετὰ τὸν εὐφρό-
συνον καὶ νικητήριον παιάνα, πρὸν διαδηλώνει τὸν
θρίαμβον τῆς ζωῆς κατὰ τοῦ θανάτου.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ!

Τὸ νόημα τῆς σημερινῆς τελετῆς, τὴν ὁποίαν
ἐμπνευσμένως καὶ συμβολικῶς κατέστρωσεν ὁ ἐντι-

μότατος Δήμαρχος κ. Μπέης, είναι μεγίστης σπουδαιότητας όχι μόνον από κοινωνικής, αλλά και εθνικής και θρησκευτικής επόψεως.

Ἡ τελετὴ αὐτὴ δὲν εἶναι ἡ ἀπαρχὴ ἀπλῶς τῆς συσφίξεως τῶν σχέσεων τῶν δύο ἱστορικῶν καὶ ἱερῶν Πόλεων, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν πόλοι ἔλξεως τῆς πανανθρωπίνης προσοχῆς καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ μέσου τῶν αἰώνων, καὶ μέχρι σήμερον τυγχάνουσι φάροι τηλανεῖς τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ τὸ ἀποκορύφωμα καὶ τὸ ἐπισφράγισμα μιᾶς ἀδιαφύστου ἱστορικής μαρτυρίας καὶ μιᾶς ἀδιαφιλονικήτου κόρους θρησκευτικῆς πραγματικότητος.

Ἐπαναφέρομεν εἰς τὴν σκέψιν ἡμῶν τὴν συμβολὴν τῶν δύο Πόλεων εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τῆς πνευματικότητος συμπάσης τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ πολίγηρ τῆς Βηθλεὲμ προφητικῶς χαρακτηρισθεῖσα ὡς «οὐδαμῶς ἐλαχίστη» γίνεται τὸ λίκνον τοῦ Χριστιανισμοῦ, προσφέρονσα τὸ Θεόδεγμον Σπῆλαιον, τὸ κατάλυμα, εἰς τὸ ὁποῖον «ἀνεκλήθη ὁ ἀχώρητος Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν» διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Γίνεται ἡ ἀνατολὴ ἑνὸς κηρύγματος πρωτόγνωρου εἰς τὴν ἀνθρωπότητα μὲ τὸ

ἀγγελόφθεγγτον μήνυμα («ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία»). Γίνεται ἡ ἔδρα ἀπὸ τῆν ὁποῖαν ἐδιδάχθη ἡ ἀγάπη, ἡ συγγνώμη, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀλληλεγγύη, ἡ ἐξάλειψις τῆς δουλείας καὶ τῆς δυστυχίας. Γίνεται τὸ χωνευτήρι, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον διεμορφώθη ἡ θεοδίδακτος ἔννοια τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς συγκαταβάσεως.

Ἐκ παραλλήλων αἱ Ἀθηναὶ προικισμέναι μὲ τὴν ἔκπαυλον καλλιτεχνίαν ποῦ ἐκφράζεται ἕως τῶν ἡμερῶν ἡμῶν μὲ τὸν καλλιμάριμαρον Ναὸν τῆς Παλλάδος Ἀθηναῖς, τὸν Παρθενῶνα, τὸν μετέπειτα Ναὸν τῆς Παρθένου, εἶχον ἐπιβλητῆ εἰς τὸν κόσμον μὲ τὸν ἀνυπαγόμιστον πολιτισμὸν, τοὺς φιλοσόφους, τοὺς ἠγτορας, τοὺς ἱστορικοὺς καὶ τοὺς ἐπιστήμονας. Εἰς τὸ κλεινὸν τοῦτο ἄστυ, τὸ δημοκρατικὸν πνεῦμα τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ συνεχῆς πνευματικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ αὐτῶν ἐπίδρασις εἰς τοὺς πέριξ λαοὺς, προετοίμασαν τὸν κάλυκα καὶ τὴν ὠσθήκη, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα γονιμοποιήθηκε τὸ πνεῦμα καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ συννοήσθηκε μὲ τὴν ἑλληνικὴν σκέψιν διὰ νὰ κατακυριεύσῃ τὸν κόσμον. Ἡ ἀρχαία λοιπὸν φιλοσοφία τῶν Ἑλλήνων προσέφερε ὅλον τὸν λογικὸν τῆς ἐξοπλισμὸν, τὴν συλλογιστικὴν σκέψιν τῆς καὶ τὴν μεθοδολογίαν τῆς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς

Οἱ Ὑπουργοὶ Ἐσωτερικῶν κ. Ἀγ. Κουτσόγιωργας, Ἐθν. Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων κ. Ἀντ. Τρίτσας κ.ἄ. ἐπίσημοι στὴν τελετῇ. Δεξιὰ διακρίνονται οἱ σεπτοὶ Προκαθήμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν Ἱεροσολύμων Ἑλλάδος.

δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως, κατέστη ὄργανον ταξιδιῶσεως καὶ διασαφηρίσεως τῶν δογματικῶν αὐτῆς ἀληθειῶν καὶ ἐλειτοῦρησεν ὡς μέσον ἐλέγχου καὶ ἀνασκευῆς τῶν αἰρέσεων καὶ τῶν κατὰ καιροὺς ἀναφαινομένων κακοδοξιῶν.

Ἰδοῦ, σήμερον τὸ πανόραχαιον αὐτὸ οἰκοδόμημα τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ γίνεται ἡ γέφυρα μὲ τὴν ὁποίαν τὸ Θεοδέγμον Σπήλαιον τῆς Βηθλεέμ ἐνοῦται μὲ τὸν Παρθενῶνα, γίνεται καὶ πάλιν ἡ βᾶσις ἐπὶ τῆς ὁποίας περαιτέρω θὰ ἀναπτύχθωσιν καὶ θὰ καλλιεργηθῶσιν περισσότερον αἱ σχέσεις καὶ ἡ δυνατὴ συνεργασία τῶν δύο πόλεων, αἱ ὁποῖαι τόσον σημαντικὰ ἐπηρρέασαν τὸν κόσμον, ἀναθεωρήσασαι τὰ κοινωνικὰ συστήματα, τὸν τρόπον ζωῆς, σκέψεως καὶ ἐκφράσεως τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ κήρυγμα τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς συγγνώμης, τῆς ἀγάπης, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης.

Μὲ τὴν τελετὴ αὐτὴ καὶ ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἐντιμοτάτων Δημάρχων Ἀθηνῶν κ. Δημητρίου Μπέη καὶ Βηθλεέμ κ. Ἐλιάς Φοεῖτζ, μέλους τῆς ἡμετέρας Ὁρθοδόξου Κοινότητος, ἀναεοῦνται οἱ δεσμοί, οἱ ὁποῖοι συνδέουν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων τὰς δύο ἱστορικὰς καὶ πνευματικὰς αὐτὰς πόλεις.

Ἡ ἀδελφοποίησις αὐτῶν ὑπογραμμίζει ἀκόμη περισσότερον καὶ ἐμφαντικώτερον τὴν ἀνάγκη τῆς ἀδελφοσύνης ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Ἄς εἶναι λοιπὸν ἐδλογημένη ἀπὸ τὸν ὑπεράγαθον Θεόν, διὰ νὰ καταστῇ ἀξιόμιμητον παράδειγμα διὰ πάσας τὰς πόλεις καὶ πάντας τοὺς λαούς, χωρὶς διάκρισιν χρώματος, φυλῆς ἢ πολιτικῶν καθεστώτων. Ἄς δώσουν αἱ πόλεις αὐταὶ πρῶται τὸ παράδειγμα ἰδιαιτέρως κατὰ τὸ παγκόσμιον ἔτος τῆς εἰρήνης τὸ ὁποῖον ἐφέτος διεθνῶς ἐορτάζεται, διὰ μίαν πανανθρώπινον συνδιαλλαγὴν καὶ συμφιλίωσιν, οὕτως ὥστε στὴν νέα φιλειρηνικὴ κοινωνία νὰ μὴν ὑπάρχει πλέον μίσος, πόλεμοι, ἀδικία, πείνα, δυστυχία, νὰ μὴν συνεχίζεται ὁ πνευματικὸς ἀνταγωνισμὸς, ὁ ὁποῖος δύναιται νὰ ἀφανίσῃ τὸ θεῖον δῶρον τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν γῆ καὶ νὰ καταστρέψῃ τὸν πλανήτην ἡμῶν.

Μὲ αὐτὰς τὰς σκέψεις, ἐκφράζομεν θερμὰς εὐχαριστίας εἰς τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ καὶ εἰς τὸν ἐντιμότατον Δήμαρχον Ἀθηναίων κ. Δημήτριον Μπέην διὰ τὴν πρόσκλησιν τῆς συμμετοχῆς ἡμῶν εἰς τὸν ἐορτασμὸν αὐτόν, ὡς Πνευματικοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ τῆς Ἁγίας Πόλεως Βηθλεέμ, διὰ τὴν ὑποδοχὴν τὴν πλουσιοπάροχον φιλοξενίαν, καὶ τὴν χαρὰν τὴν ὁποίαν ἠσθάνθημεν μὲ τὴν ἐνκαιρίαν τῆς συμμετοχῆς ἡμῶν εἰς τὸν Ἐορτασμὸν τοῦτον.

Παραλλήλως, πατρικῶς καὶ ὄλως ἰδιαιτέρως, συγχαίρομεν τὸν Δήμαρχον Ἀθηναίων, τὸν δημιουργὸν τῆς μεγάλης καὶ ἱστορικῆς ταύτης στιγμῆς, διὰ τὴν πρωτοβουλίαν καὶ ὑλοποίησιν τῆς ἀδελφοποιήσεως τῶν Πόλεων Ἀθηνῶν καὶ Βηθλεέμ. Ἐπιδι-

δομεν αὐτῷ ὡς εὐλογίαν διὰ τὴν Πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, τὸν κατεσκευασμένον εἰς Βηθλεέμ ἀπὸ φίλντισι ἀστέρα, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου εἶναι φιλοτεχνημένη ἡ Γέννησις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, διὰ νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς αὐτόν καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Πόλεως τὰ ἐκ Βηθλεέμ καὶ Ἁγίας Γῆς ἐκπηγάσαντα μὴνύπης, ἀδελφοσύνης, ἐλευθερίας, εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης.

Χαιρετίζοντες πάντας ὑμᾶς ἐν Χριστῷ Ἀναστάσι, ἐπιδαφιλούμεν εἰς τὴν περιορίωνμον ταύτην πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, τοὺς φιλοχρίστους ἀρχοντας τῆς φιλάτης ἡμῶν Πατρίδος, τὸν περιορίωνμον Λαὸν αὐτῆς, καὶ τοὺς ἐντιμοτάτους πολίτας τῶν Ἀθηνῶν, τὴν χάριν καὶ εὐλογίαν τοῦ ἐκ τοῦ Παναγίου καὶ Ζωοδόχου Τάφου Ἀνασταύτου Κυρίου».

Τὸ βράδυ ὁ Δήμαρχος Ἀθηνῶν παρέθεσε στὸ ξενοδοχεῖο «Μεγάλῃ Βρεταννία» ἐπίσημο δεῖπνο, στὸ ὁποῖο παρεκάθησαν οἱ Μακ. Προκαθήμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν Ἱεροσολύμων καὶ Ἀθηνῶν, οἱ Σεβ. Μητροπολίτες Καισαρείας κ. Βασίλειος, Σκυθουπόλεως κ. Κωνσταντῖνος, ὁ Πανιερ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἱεραπόλεως κ. Εἰρηναῖος, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἱ. Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων Παν. Ἀρχιμ. π. Τιμόθεος, ὁ Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν Παν. Ἀρχιμ. Δημήτριος Μπεκιάρης, ὁ Δήμαρχος Βηθλεέμ μὲ τὴν συνοδίαν του, τὰ μέλη τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἀθηνῶν καὶ ὁ Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου Τύπου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἐξ ἄλλου ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος κ. Σεραφεῖμ παρέθεσε δεῖπνο πρὸς τὸν Μακ. Πατριάρχη κ. Διόδωρο, στὸ ὁποῖο παρεκάθησαν οἱ συνοδοὶ τοῦ Ἀρχιερεῖς καὶ ὁ Πανος. Γραμματεὺς τοῦ Πατριαρχείου. Ἐπίσης ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος δέχθηκε σὲ ἀκρόαση στὴν Ἀρχιεπισκοπικὴ κατοικία του τὸν Δήμαρχο τῆς Βηθλεέμ καὶ τὴ συνοδίαν του, στοὺς ὁποίους πρόσφερε ἐκδόσεις βυζαντινῶν εἰκόνων τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

Δὲν ὑπάρχει καμιά ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἀδελφοποίησις Ἀθήνας καὶ Βηθλεέμ δὲν ἦταν μιά ἀπὸ τίς συνηθισμένες ἐπαφῆς καὶ ἀνταλλαγῆς μεταξὺ δυὸ πόλεων, ἀλλὰ ἓνα γεγονός μὲ βαθύτατο πνευματικὸ χαρακτήρα καὶ εἰρηνικὸ σκοπὸ.

(Τέλος)

I. M. XATZHΦΩΤΗΣ

Διευθυντῆς τοῦ Γραφείου Τύπου
τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

ΤΟ ΚΛΗΡΙΚΟΛΑΪΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ Ι. ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ ΚΑΙ Μ. ΒΡΕΤΑΝΝΙΑΣ*

Ἡ εἰσήγησις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κ. Κωνσταντίνου Γ. Νικολαΐδου στὸ Κληρικολαϊκὸ Συνέδριον τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Θυατείρων καὶ Μεγάλης Βρετανίας, ἀναφερομένη στὸ θέμα «Ἐκκλησία καὶ Παιδεία στὸν ἀπόδημο Ἑλληνισμό», εἶχε ὡς ἑξῆς:

Ἐπισημασθέντα μὲ τὸν Ἑλληνισμό ἀπὸ τῆς πρώτης μέρας τῶν Ἀποστόλων.

Ὁ θεῖος λόγος βοήθη ἐκφραστικῶς μέσο τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν γὰρ ἵνα ἀπλώσει ἔτσι στὰ πέρατα τοῦ γνωστοῦ τότε κόσμου.

«Ὁ Ἄγνωστος Θεός» τῶν Ἀθηναίων γίνεται πᾶσι «γνωστός» μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν Παύλου.

Δένει ὁ Ἑλληνας τὴν Παγανιστικὴν τοῦ Φιλοσοφία μὲ τὴν θεῖαν Ἀποκάλυψιν τοῦ Ναζωραίου Ἰησοῦ καὶ γίνεται Χριστιανός.

Ἐπισημασθέντα μὲ τὴν ἔθνη καὶ ἔθνη τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, δένεται μὲ τὸν ὁμαδικὸν χαρακτήρα τοῦ λαοῦ ἀκόμη καὶ μὲ τὸ κλίμα καὶ τὸ ἄρωμα τοῦ τόπου, μὲ τὰ τοπία καὶ τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τῶν Ἑλληνισμῶν ταυτίζεται ἡ Ἐκκλησία μὲ τὸ ἔθνος καὶ ὁ διαχωρισμὸς τῶν δύο καταπτὰ ἀδιανόητος γὰρ τὸν κοινὸν Ἑλληνα.

Μὲ τὴν κατάρρευση ὅμως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ Ἐκκλησία παραμένει ὁ μόνος θεσμὸς ποὺ ὄχι μόνον ἐπιβιώνει, ἀλλὰ καὶ συγκεντρώνει κάτω ἀπὸ τὴν σκέπη τῆς τὸ δουλωμένο γένος τῶν Ἑλλήνων.

Ἐκεῖ διακρίνεται ἡ σοφία, τὸ φρόνημα καὶ οἱ ἐξαιρετικὲς διπλωματικὲς τῆς ἰκανότητες καὶ γίνεται αὕτη κράτος ἐν κράτει, μὲ σχεδὸν δικήν της νομοθεσία, δικαστήρια, κοινωνικὴ πρόνοια καὶ Σχολεῖα.

Κύριος στόχος εἶναι ἡ ἔθνη ἐπιβίωση τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων. Θὰ ἐκπλαγῶ ἂν ὑπάρχει Ἑλληνας ποὺ νὰ μὴ ἔχει ἀκούσει γὰρ τὸ «Κ ρ υ φ ὁ Σ χ ο λ ε ι ὁ».

Σὰν λογικὴ καὶ φυσικὴ συνέπεια αὐτῆς τῆς παραδόσεως ἔρχεται ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Διασπορᾶς νὰ κἀνη χορήγησιν τῆς Ἐκκλησίας ποὺ σὰν Κιβωτὸς τοῦ Νῶε περιέσωσεν αὐτόν.

Ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Διασπορᾶς ἀντλεῖ τὴν δύναμιν ποὺ τοῦ χρειάζεται γὰρ νὰ μπορέσει νὰ κρατήσῃ τὴν ταυτότητά του.

Συσπειρώνεται ὁ Ἑλληνας Μετανάστης γύρω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ποὺ ὁ ἴδιος ἰδρύει, γὰρ νὰ μπορέσει νὰ ἐπιβιώσῃ ψυχολογικὰ στὴν ξένη. Ἡ Ἐκκλησία

γίνεται ἡ ἀσπίδα του καὶ ὁ φύλακας ἀγγελὸς του καὶ πρὸς αὐτὴ στρέφεται ὁ ἀπόδημος στὶς δύσκολες στιγμὲς του.

Γίνεται ἡ Ἐκκλησία πόλος ἑλξης γὰρ ψυχικὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν μας, γὰρ ἐκτόνωση, ἀκόμη καὶ γὰρ τὴν λήγην τῆς ψυχαγωγίας. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ θεσμικὸς συμπαραστάτης του στὸ οἰκογενειακὸν τὸν ξεκίνημα καὶ ὁ ἀποτελεσματικὸς προσβευτὴς του στὶς ἀρχὲς τῆς ξένης χώρας ποὺ τὴν φιλοξενεῖ.

Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν θὰ τὸν κρατήσῃ πιστὸ στὶς ρίζες του, στὶς παραδόσεις του, θὰ φρονιματίζει καὶ θὰ καθοδηγήσῃ τὰ παιδιὰ του νὰ μὴ ἀποστοῦν ἀπ' ὅ,τι σὰν φυλὴ καὶ σὰν θρησκεία οἰκοδόμησε ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἀπέθεσε σὰν Ἀρχὲς καὶ Πιστεύω στὸ Ἐθνικὸν θησαυροφυλάκιον.

Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν θὰ διδάξῃ τὸν Ἀπόδημον καὶ θὰ διασώσῃ τὴν Ἐθνικὴν γλῶσσαν του καὶ ταυτότητά του μέσῳ τῶν σχολείων ποὺ ἰδρύει καὶ λειτουργεῖ σὲ Νάρθηκες μὰ καὶ σὲ ὑπόγεια Ναῶν.

Πλάι στὸ Ἐδαγγέλιον καὶ στὸ Ψαλτήριον ὁ παπᾶς τοῦ Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ ἔχει καὶ τὸ Ἀλφαβητάριον.

Σ' αὐτὴ τὴν προσπάθειά της ἡ Ἐκκλησία ἀποδεικνύει ὅτι ἔχει συλλάβῃ τὸ νόημα τῆς ἱεραποστολικῆς τῆς διακονίας ἐναντι τοῦ ποιμνίου της. Χωρὶς Χριστιανούς οἱ Ἐκκλησίες θάμεναν ἄδειες.

Διπλὸ λοιπὸν τὸ χρέος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Διασπορᾶς. Ἀπὸ τῆς μιᾶς νὰ φροντίζει τὸν Ἀπόδημον ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ ἐπιτυγχάνῃ τὴν συνέχειαν τῆς Ἐκκλησίας.

Θάναι περιπτὸ νὰ ἐπεκταθεῖ κανεὶς στὸ σημεῖον τοῦτο ὅταν τὸ ἀκροατήριον ταυτίζεται μὲ τὰ πῦρ πάνω.

Λεπτομέρειες ἱστορικῆς ἔχουν γραφεῖ καὶ εἶμαι σίγουρος θὰ μπλεχθῶ σὲ καταστάσεις ποὺ μόνον ἀπὸ διάφορα βιβλία μποροῦμε νὰ πληροφορηθοῦμε.

Ἀρκεῖ νὰ πῶ πῶς ὅπου πρωτοἰδρύθηκε Ναός, λειτούργησε ἀμέσως καὶ σχολεῖο καὶ δάσκαλον συνήθως τὸν Ἱερέα.

Τέτοιον σχολεῖο λειτούργησε σὲ τοῦτο τὸν χῶρον ποῦμαστε μαζεμένοι ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ περασμένου αἰῶνα. Ἀναφέρονται σὰν παλαιοὶ δάσκαλοι γύρω στὰ τέλη τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου ὁ Ἀρχιμ. Ἰλαρίων Βασδέκας. Δίδαξε ἐπίσης καὶ ὁ τότε διάκονος καὶ ἀργότερα Ἀρχιμ. Ἀθανάσιος Παπακωνσταντίνου.

Τὸ 1934 μὲ τὴν ἰδρυσιν τῆς Ἑλληνικῆς Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος Κυπρίων ὁ Ἀπ. Βαρνάβας, γί-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 388 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12 τεύχους.

Ο Σεβ. Αρχιεπίσκοπος Θυατείρων κ. Μεθόδιος δμιλών κατά τὸ Δεῖπνο, μὲ τὸ ὁποῖο ἔκλεισε τὸ Κληρικολογικὸ Συνέδριο.

νονται προσπάθειες λειτουργίας σχολείου ἀκόμη και ἐκμάθησως Ἀγγλικῆς γλώσσας.

Γύρω στὰ 1937 λειτουργεῖ πιά κανονικά στὸ οἶκμα τῆς τότε Ἑλληνικῆς Κοπριακῆς Ἀδελφότητος στὸ 29 St. Giles Circus.

Ἐκεῖ δίδαξαν κατὰ καιροὺς οἱ κ. κ. Ἀγκαστινιώτης, Τ. Ἀθίας και ὁ Ἱερόθεος Κυκκώτης.

Εἶμαι σίγουρος πὸς μερικοὶ πὸν ἔχουν ζῆσει τὰ χρόνια ἐκεῖνα θὰ θέλουν νὰ μὲ διορθώσουν σὲ πολλὰ σημεῖα γιαντὸ ζητῶ τὴν ἐπιείκειά τους γιὰ τὴν ἄγνοιά μου.

Ἡ παροικία μας ἄρχισε νὰ ὀργανωθεῖ ἴσως γιαντὸ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁμογενῶν ὡς τὸ 1950 ἦταν πολὺ μικρὸς ἴσως κάτω ἀπὸ 15-20 χιλιάδες. Ἡ ἀνεργία τοῦ 1930-1940, ὁ Β' Παγκόσμιος Πόλεμος μαζί και μὲ τὸν μικρὸ ἀριθμὸ τῶν Ἀποδήμων κράτησε τὴν πνευματικὴ ζωὴ πολὺ περιορισμένη.

Ἡ Ἐκκλησία ὡς τὸ 1950 ἀδυνατεῖ νὰ προσφέρει τι μὲ τις περιορισμένες της δυνάμεις τόσο σὲ ἔμψυχο, ἀλλὰ και σὲ πνευματικὸ ἔλκικό.

Οἱ λιγοστὲς τότε Κοινότητες ἐργάζονται και ἀγωνίζονται σκληρὰ γιὰ ἐπιβίωση. Ἡ συμφορὰ ὁμως τοῦ ξεριζωμοῦ ἀπὸ τὴν Μεγαλόνησο στὴν πενταετία τοῦ 1955-1960 δίνει μιὰ νέα στροφὴ και μορφὴ στὴν Παροικία μας και εἰδικὰ στὸ Λονδίνο.

Χιλιάδες πιά οἱ ὁμογενεῖς ἀρχίζουν νὰ βάζουν τις ρίζες γιὰ τὴν μελλοντικὴ γενεά.

Ἦταν ἀκριβῶς λίγο ἀργότερα τὸ 1964 πὸν φθάνει και ἀναλαμβάνει Μητροπολίτης ὁ μακ. Ἀθηναγόρας Κοκκινάκης.

Οἱ πιδὸ κάτω σημειώσεις εἶναι πιδὸ πολὺ και μιὰ ἀφήγηση ἀπὸ προσωπικὲς μου ποιὰ ἐμπειρίες.

Ἐποχὴ πὸν κι ἐγὼ προβληματίζομαι γιὰ τὴν δική μου οἰκογένεια. Τότε πληροφοροῦμαι τὴν ἔπαρξη σχολείων στὶς Ἐκκλησίες Ἀγ. Πάντων, Ἀγ. Ἀνδρέου και ἄλλων σχολείων πὸν ἴδρυσαν και ὀργάνωσαν ὁμάδες γονέων.

Μ' ἕνα τέτοιο σχολεῖο στὸ Fulham κάνω τὴν πρώτη μου ἐπαφὴ προσφέροντας τις ὑπηρεσίες μου σὰν παλιὸς ἐκπαιδευτικός, ἀνευ βεβαίως ἀμοιβῆς. Ἡ ἀμοιβὴ μου, ὅπως και ὄλων τῶν ἄλλων γονιῶν εἶναι ἡ ψυχικὴ ικανοποίηση ὅτι τὰ παιδιὰ μας θὰ μεγαλώσουν σὲ ἕνα ὄσο τὸ δυνατὸ Ἑλληνοχριστιανικὸ περιβάλλον.

Τὸν ἐπόμενο χρόνο ἀρχίζει μιὰ νέα ὀργανωμένη κίνηση τοῦ Ἑλληνοκυπριακοῦ στοιχείου πὸν νέοι ὑπολογισμοὶ τὸ ἀνεβάζουν ἢ μᾶλλον μᾶς ἀνεβάζουν στὶς 100 χιλ. Ἰδρύεται τὸ Κ.Ε.Σ. και ἀρχίζει ἡ προσπάθεια ἐπιτήρησης και διοργάνωσης τῶν νέων ὄσον και τῶν πρώτων σχολείων.

Ὁ Ἱερέας μαζί μὲ τὸν δάσκαλο ἢ ἄλλο μέλος τῆς σχολικῆς ἐπιτροπῆς συστηματικὰ χτυπᾶ τις πόρτες τοῦ Ἑλληνα Μετανάστη και τὸν διαφωτίζει γιὰ τὸ

νέο αυτό απόκτημα στην περιοχή του (τὸ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο).

Ἔτσι ζῶ κι ἐγὼ τὸ ξεκίνημα τέτοιου σχολείου ποὺ ἦταν καὶ τὸ πρῶτο ποὺ απέκτησε ἰδιόκτητο Ἑλληνικὸ σχολεῖο στὸ Λονδίνο.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ 1968-1969 βάζει καὶ τὸ θεμέλιο τὸ πρωτοποριακὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ του καὶ καθ' ὅλα ἀξιοθαύμαστο ἴδρυμα τῆς κοινότητος Ἁγ. Ἀνδρέα.

Ὁ τότε Ἀρχιμ. Χρυσόστομος μαζί μὲ τὴν ἀκούραστη ομάδα του δείχνει παράδειγμα πρὸς μίμηση.

Τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα τοῦ θεοφιλεστάτου τῶρα Ἐπισκόπου Κωνσταντίνου εἶναι σ' ὅλους μας γνωστά.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος πιά ἀπὸ τὸ 1968 δὲν προφτάνει νὰ δημιουργεῖ νέες κοινότητες καὶ βέβαια νέα σχολεῖα. Ἔτσι ἀρχίζει μιὰ νέα περίοδος ἀκμῆς μὰ καὶ φαίνονται στὸν ὀρίζοντα τὰ πρῶτα νέφη-προβλήματα.

Μὲ τὴν ὁργανωμένη πιά ἐκπαιδευτικὴ μορφή τῆς ἡ Ἐκκλησία μέσω τοῦ Κ.Ε.Σ. στρέφεται πρὸς τὶς Κυβερνήσεις Ἑλλάδος καὶ Κύπρου γιὰ τεχνικὴ καὶ ὀλιγὴ βοήθεια.

Τὰ πρῶτα βιβλία δείχνουν τὶς ἀδυναμίες τους γιὰ τὰ παιδιά τοῦ Ἀπόδημον.

Οἱ πρῶτοι 4 Ἑλληνοκύπριοι δάσκαλοι καταφθάνουν σὰν ἐκπαιδευτικὴ ἀποστολὴ κάτω ἀπὸ τὴν ἰκανὴ ἡγεσία τοῦ ἄξιου ἐκπαιδευτικοῦ Δρ. Α. Καραγιώργη.

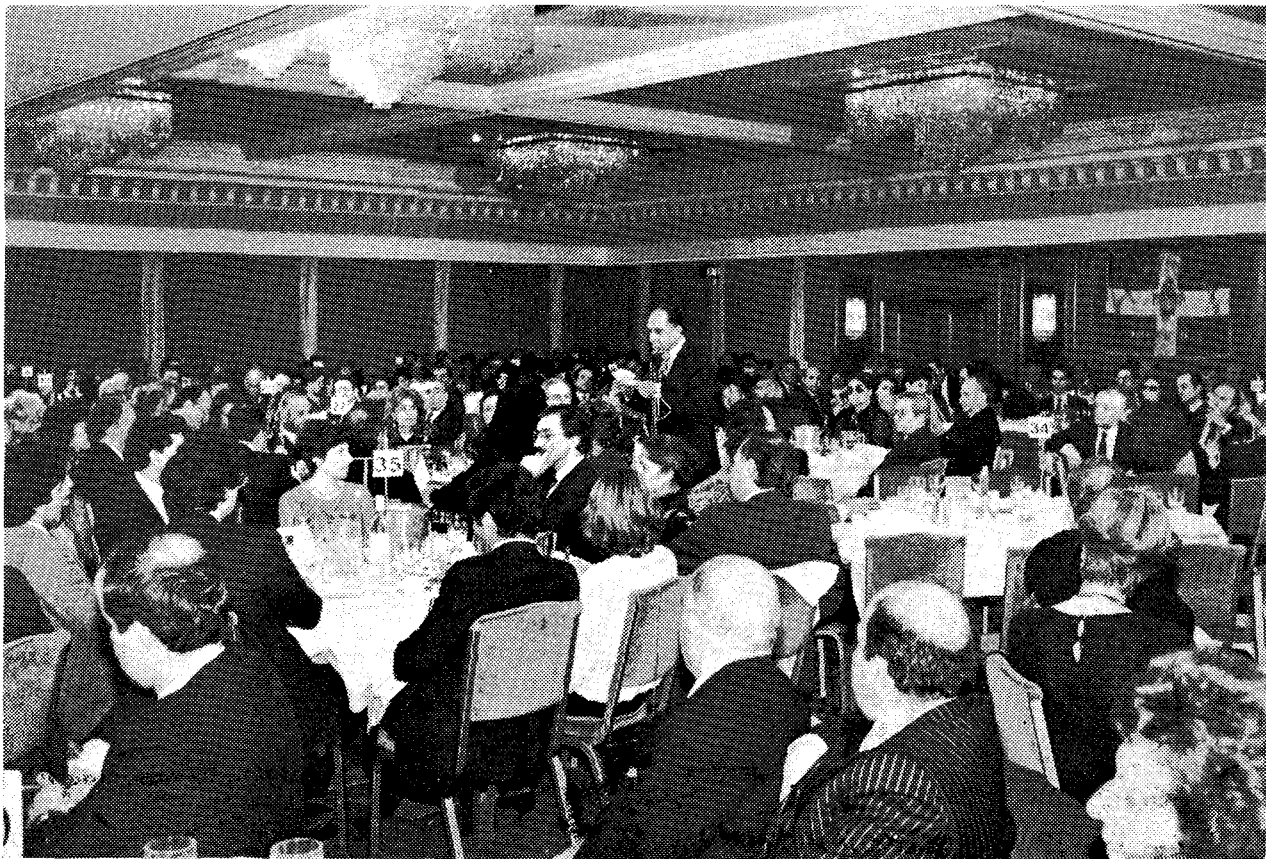
Ἐραπόστολοι ὅλοι τους στὴν δουλειὰ κάνουν θαύματα. Μερικὰ ἀηθῶνα ὅμως δὲν φέρονουν τὴν ἀνοιξη. Δουλεύουν ἀκούραστα. Ἐτοιμάζουν καὶ πολυγραφοῦν ὅλη βοηθητικὴ σ' ὅλα τὰ σχολεῖα.

Εἶμαι σίγουρος πὸς πολλοὶ θὰ θυμᾶστε τὴν τρομερὴ ἔλλειψη προσοντούχων δασκάλων, βοηθητικοῦ ὀλιγοῦ καὶ ἀκόμη οικονομικῶν πόρων τῆς ἐποχῆς 1969-1972.

Κοινὰ τὰ προβλήματα ποὺ μόνον ἡ θαλερὴ συμπαράσταση τῆς Ἐκκλησίας κράτησε καὶ καθοδήγησε τὰ πρῶτα μας βήματα ποὺ χωρὶς αὐτὴ εἶναι ἀμφίβολο ἂν θᾶχαμε τὴν λειτουργία ἢ ὑπαρξὴ σχολείων ὅπως σήμερα βλέπουμε.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ φτάνει κι ἡ πρώτη ἐκπαιδευτικὴ ἀποστολὴ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορὰ τὸ πρόβλημα ποὺ ὅλοι ζοῦμε σήμερα γιὰτι παραμένει ἄλυτο, δηλαδὴ τὸ τῆς διοικήσεως καὶ ἐξαρτήσεως τῶν σχολείων μας.

Ἡ Ἐκκλησία ὅμως πάντα ἀντιμετώπισε τὸ ὄλον θέμα μὲ σοβαρότητα, διπλωματικὴ εὐστροφία καὶ

Στιγμιότυπο ἀπὸ τὴν ὁμιλία τοῦ Ἱερέως Ἀρμυστοῦ τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας κ. Τάσου Παναγιώδη κατὰ τὸ Δεῖπνο τοῦ Κληρικολαϊκοῦ Συνεδρίου.

Στιγμιότυπο από την προσφώνηση του Προέδρου της Παγκοσμίου Ένωσης 'Αποδήμων Κυπρίων και της 'Ελληνικής Κυπριακής 'Αδελφότητας Δρος Όμ. Χαπίπη κατά το Δείπνο του Κληρικολαϊκού Συνεδρίου.

καρτερικότητα. Ο κοινός εκπαιδευτικός φορέας, χωρίς την 'Εκκλησία επικεφαλής δεν μπορεί να λειτουργήσει.

Το εκπαιδευτικό θέμα της Παροικίας μας, παίρνει πια πολιτική χροιά και οι κοινότητες αντιδρούν.

Πώς μπορεί να υπάρξει ομαλή συνέχεια όταν η διοίκηση θα είναι τηλεκατευθυνόμενη και θα στηρίζεται στις εκάστοτε αποφάσεις 'Υπονοητικών Συμβουλίων που είναι συνήθως σχετικά απληροφόρητα ή εξαρτώνται από πολιτικές σκοπιμότητες. 'Ας μη ξεχνάμε πως ο 'Απόδημος, 'Αγγλος πια υπήκοος, έχει εκλογή, εύκολη, χωρίς οικονομικές επιβαρύνσεις και αντιδράσεις από τα παιδιά του, δηλ. την ολική αφομοίωσή του από το γηγενές στοιχείο, σε ζήτημα 10-15 χρόνων.

'Ετσι το 1972, προφητικά πια, ανακαλείται η Κυπριακή 'Αποστολή για να παραμείνη ελεύθερο το πεδίο, στους χαφιέδες της Χούντας.

Χρόνια δύσκολα, επάνοδος στην άρχη, στα ίδια προβλήματα μα πάντα γεμάτοι ελπίδες.

Η 'Εκκλησία ακλόνητη συνεχίζει να ιδρύσει κοινότητες, νέα σχολεία, ν' αποκτά νέα κτήρια και να οργανώνεται ακόμη καλύτερα, μ' όλες τις επιθέσεις και πιέσεις της Χούντας.

Με την επιδρομή του 'Αττίλα όμως και την ταυτόχρονη επάνοδο της 'Ελλάδας στη δημοκρατική ζωή η 'Εκκλησία δικαιολογημένα στρέφεται προς την 'Αθήνα για μεγαλύτερη υποστήριξη, ενώ ταυτόχρονα αυξάνεται συνεχώς ο αριθμός των 'Αποδήμων μ' ένα νέο αλλά μικρότερο κύμα προσφύγων από την Κύπρο μας.

Το 1976-1977 επανεμφανίζεται η Κυπριακή έκπαιδ. 'Αποστολή πρώτα με 3-4 δασκάλους και ύστερα με πια πολλούς — σήμερα γύρω στους 25.

Οι δάσκαλοι μας όμως από την Κύπρο επανδρώνουν τα σχολεία των 'Ανεξαρτήτων 'Οργανισμών ενώ η 'Εκκλησία αλύγιστη συνεχίζει την δική της πορεία.

Το 1979 αναλαμβάνει την διοίκηση νέος 'Αρχιεπίσκοπος που με υπευθυνότητα και σοφία προωθεί σε νέα ύψη και πια πλατιούς ορίζοντες την 'Εκκλησία και Παιδεία της Παροικίας.

Τα πλαίσια μέσα στα οποία κινείται σήμερα η 'Εκκλησία με τον Σεβ. 'Αρχιεπίσκοπο Μεθόδιο έχουν πάρει τέτοιες διαστάσεις που αναμφισβήτητα διακαίονται να χαρακτηριστεί ως ο Κεντρικός Πολιτιστικός Φορέας του 'Απόδημου 'Ελληνισμού με κοι-

νωτική δράση και οργάνωση χωρίς προηγούμενό του στην ιστορία της 'Ελληνικής Διασποράς.

Ο ρυθμός ταχύτερος, τὰ ἔργα μεγαλόπνοα γεννοῦν θαυμασμό μὰ καὶ προβλήματα.

Τώρα, ἔχοντας τὴν πείρα τῶν τελευταίων 25 χρόνων, ὅλοι μας ἔχουμε μεγαλύτερες ἀπαιτήσεις τόσο σὰν γονεῖς ὅσο καὶ σὰν ἐκπαιδευτικοί. Ἔχουμε ἀκόμη ὅμως τώρα ἓνα νέο πρόβλημα πὸν εἶμαι σίγουρος ὅλοι ἔχετε σκεφθεῖ. Στὰ πρῶτα μας βήματα ἀντιμετωπίσαμε μὲ κάποια εὐχέρεια τὰ προβλήματα τῆς πρώτης γενεᾶς τῶν παιδιῶν τῶν Ἀποδήμων.

Τώρα μπήκαμε στὴν φάση πὸν τὰ παιδιά ἐκεῖνα εἶναι οἱ σημερινοὶ γονεῖς τῶν παιδιῶν πὸν δεχόμαστε τώρα στὰ Παροικιακὰ ἐπιμορφωτικά μας σχολεῖα. Ἄν βρήκαμε δυσκολία νὰ πείσουμε τὸν πρῶτο Μετανάστη νὰ στείλει τὰ παιδιά του στὸ σχολεῖο τῆς Κοινότητος, φανταστεῖτε τώρα τι γίνεται μὲ τοὺς ἀρκετοὺς μικτοὺς γάμους, μὲ γονεῖς πὸν ἴσως νὰ μὴ μιλοῦνε αὐτοὶ ἑλληνικὰ κ.λπ. Τοῦτο εἶναι βέβαια ἓνα κοινωνικὸ φαινόμενο πὸν ὅλοι μας ξέρουμε καὶ ὅλοι μας περιμέναμε.

Θυμᾶμαι πρὶν 20 περίπου χρόνια τὴν ἴδια δήλωση καὶ συζήτηση μὲ δυὸ πολὺ ἔμπειρους ἐκπαιδευτικούς τὸν ἓνα τότε Τμηματάρχη Στοιχειώδους Ἐκπαίδευσως Κύπρου καὶ τὸν ἄλλο Καθηγητὴ τῆς Συγκριτικῆς Παιδαγωγικῆς σὲ φημισμένο Πανεπιστήμιο τῆς Ἀμερικῆς.

Ο πρῶτος, μαζί μου, παρώτρυνε καὶ συμβούλευε γιὰ ἀκόμη πιὸ μεγάλες προσπάθειες οργάνωσης τῶν Παροικιακῶν μας σχολείων.

Ο δεύτερος, ἔχοντας ζήσει καὶ μελετήσει τὰ ἀποτελέσματα παρόμοιας προσπάθειας στὶς Ἡν. Πολιτεῖες δήλωνε κατηγορηματικὰ ὅτι ἄδικα θὰ πᾶνε οἱ προσπάθειές μας γιατί ἀργὰ ἢ γρήγορα τὸ σφονγᾶρι τοῦ ἀνώτερου Ἀγγλικοῦ περιβάλλοντος θὰ ἀπορροφήσῃ τὸν νέο ἀπόγονο τοῦ πρώτου Μετανάστη. Ἴσως ἓνα 10% νὰ ἐπιβιώσῃ γιὰ ἀκόμη 1-2 γενεές.

Ἀπάντηση: Ὅλοι ξέρουμε πὸς θὰ πεθάνουμε. Πόσοι ἀνοίγουν τὸν τάφο τους καὶ στέκονται ἀπὸ πάνω περιμένοντας.

Ἄς σταθοῦμε λοιπὸν ὅλοι μαζί, μὲ τὴν Ἐκκλησία μας σὰν τὸ Κέντρο, τὸν Φάρο, τὸν Καθοδηγητὴ, ἂν θέλουμε νὰ κρατήσουμε στὴν φιλόξενη τούτη χώρα ὅτι ἐμεῖς, ἡ πρώτη γενεὰ Μεταναστῶν φέραμε μαζί μας. Τὴν πίστη μας καὶ τὴν μητρικὴ μας γλῶσσα. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἀποδείξει μὲσα στοὺς αἰῶνες ὅτι ἔχει συνέχεια, ἔχει παράδοση, ἔχει ἰκανότητες.

Ἡ Ἐκκλησία χρειάζεται τὴν Παιδεία καὶ

ἡ Παιδεία τρέφει τὴν Ἐκκλησία. Μὲ μιὰ τεχνικὴ εἰσήγηση, δηλαδὴ τῆς μετεκπαιδευσεως τῶν κληρικῶν μας ὅπου χρειάζεται, γιὰ καλύτερη ἀπόδοση στὰ σχολεῖα μας — ἄλλο θέμα τοῦτο — ἡ Ἐκκλησία εἶναι σὲ ἀρκετὰ δυνατὴ θέση νὰ συνεχίσει μὲ ἐπιτυχία τὸν ἀγῶνα.

Στὴν δική μας περίπτωση ἡ ἐκλογή εἶναι ἀπλή. Ἡ πείρα τῶν τελευταίων χρόνων μᾶς ἀπέδειξε ὅτι ἡ Ἐκκλησία προχωρεῖ προγραμματισμένα καὶ ἀποτελεσματικὰ μὲ τοὺς Ἀπόδημους μαζί της. Μᾶς δίνει τὴν ἐγγύηση μὲ τὸν παραδειγματισμὸ τῶν πράξεών της πὸν νομίζω εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν διατήρηση τῆς Ἑλληνικῆς ταυτότητος τῶν παιδιῶν καὶ ἐγγονιῶν μας.

Ἄν αὐτὸ εἶναι πὸν ὅλοι μας ζητοῦμε καὶ εἶμαι σίγουρος πὸς οἱ πιὸ πολλοὶ Ἀπόδημοι αὐτὸ ζητοῦμε, ἡ ἐκλογή μας εἶναι ἀπλή.

Κοντὰ μας γιὰ τὴν ὥρα ἔχουμε ἓνα δυναμικὸ Ἀρχηγὸ πὸν ὄχι μόνο ἔχει συλλάβει τὸ μέγεθος τοῦ ὅλου θέματος ὅσο κανένας ἄλλος, ἀλλὰ καὶ πὸν προσδιώρισε τὰ πλαίσια τῆς δημιουργικότητος τῆς Ἐκκλησίας γιὰ νὰ μπορέσει μὲ τὴν ἐφαρμογὴ προγράμματος μὲ στάδια ἀναπτύξεως κάθε Κοινότητος νὰ ἐπιφέρει τὴν πνευματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ Ἀποδήμου μέσα στὰ Ἑλληνικὰ δεδομένα.

Ὅπως ὁ ἴδιος δήλωσε τὴν πρώτη μέρα πὸν ἔφτασε στὸ Λονδίνο σὰν ἐνηφισμένος, σκοπὸς του ἦταν νὰ φέρει τὸν Ἀπόδημο μαζί του ὄχι κατεβαίνοντας αὐτός, μὰ ἀνυψώνοντας τὸν Ἀπόδημο Ἑλληνα στὰ ψηλὰ πνευματικὰ καὶ πολιτιστικὰ ἐπίπεδα τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ κόσμου του.

Ἀξίζει, εἶμαι σίγουρος, νὰ μοιραστοῦμε μαζί του τὴν ἰκανοποίηση τῆς ἐπιτυχίας στὸ δύσκολο μὰ ἀποδοτικὸ τοῦ ἔργο.

Ὅσοι πιστοί...».

(Συνεχίζεται)

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Παρακαλοῦνται οἱ συνδρομητὲς τῶν περιοδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ», κάθε ἀλλαγὴ τῆς διευθύνσεώς τους νὰ τὴ γνωρίζουν ἀμέσως στὰ Γραφεῖα τῶν Περιοδικῶν, Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21 Ἀθήνα, ἀναφέροντας ἀπαραίτητα καὶ τὴν παλαιὰ τους διεύθυνση, γιὰ νὰ γίνεται κανονικὰ ἡ ἀποστολὴ τῶν Περιοδικῶν.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ο ΣΤΟΥΔΙΤΗΣ*

ὡς ἀνακαινιστῆς τοῦ μοναχικοῦ βίου

Β'

Βίος καὶ χαρακτήρ τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου.

1. Βίος. Ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 759 ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, παρὰ γονέων εὐσεβῶν, ἐπισήμων καὶ πλουσίων, πατρὸς μὲν Φωτεινοῦ, ταμίου τῶν βασιλικῶν φόρων, καὶ Θεοκτίστης, ἀδελφῆς τοῦ μεγάλου καὶ ἐπιφανοῦς τῶν μοναστῶν καθηγεμόνος Πλάτωνος, ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Σακκουδίου¹². Ὁ Θεόδωρος ὡς ἐκ τῆς ἐπιφανοῦς αὐτοῦ καταγωγῆς ἔτυχε καὶ τῆς δεούσης παιδείσεως ἀφοῦ δηλ. κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἡλικίαν ἔμαθε τὰ εἰσαγωγικὰ γράμματα καὶ στοιχειώδη μαθήματα, εἶτα ἐσπούδασε τὴν γραμματικὴν, τὴν διαλεκτικὴν καὶ τὴν ρητορικὴν.

Ἡ πνευματικὴ ὁμως τοῦ Θεοδώρου κατάρτισις ἐτελειοποιήθη διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἁγ. Γραφῶν καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν Πατέρων.

Καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς μελέτης τούτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς καλῆς ἀνατροφῆς, ἣν ἔλαβε παρὰ τῶν εὐσεβῶν γονέων αὐτοῦ, πρὸς δὲ καὶ τοῦ σεμνοῦ καὶ ἐναρέτου χαρακτήρος αὐτοῦ, ὃν σὺν τῷ χρόνῳ διεμόρφωσε, κατεσχέθη ὅλος ὑπὸ γενναίου θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ὥστε ὑπεράνω ὄλων τῶν λοιπῶν συμφερόντων νὰ θέσῃ τὸ συμφέρον τῆς θρησκείας. Εἰς τὴν τοιαύτην δὲ πνευματικὴν κατάρτισιν τοῦ Θεοδώρου οὐ μικρὸν συνετέλεσε καὶ ἡ ἐποχὴ, εἰς τὴν ὅποιαν ἔζησεν οὗτος, καθ' ἣν τὰ κατὰ τῆς ἐκκλησίας παράνομα καὶ ἀσεβῆ διαβήματα τῶν εἰκονομάχων ἐμάστιζον τὴν ὀρθοδοξίαν, καθὼς καὶ ὁ θεὸς αὐτοῦ Πλάτων, τοῦ ὁποῦ ὁ Θεόδωρος ἐγένετο ἐνθερμος ὀπαδός. Διότι ὁ Πλάτων ἐπισκεφθεὶς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Θεόδωρον εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, κατάρθωσεν οὐ μόνον αὐτὸν νὰ προσελκύσῃ παρ' ἑαυτῷ, ὥστε οὗτος νὰ προτιμήσῃ τὸν ἄζυγα βίον τοῦ κοινωνικοῦ καὶ νὰ ἀσπασθῇ τὸν μοναχικὸν βίον, ἀλλὰ καὶ δλόκληρον τὴν οἰκογένειαν τοῦ Θεοδώρου, καὶ οὕτω πατῆρ, μήτηρ, αὐτός, δύο ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ μία ἀδελφὴ πωλήσαντες καὶ δια-

μοιράσαντες πᾶσαν τὴν περιουσίαν αὐτῶν μετέβησαν εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦτο ἡ μονὴ τοῦ Σακκουδίου. Καὶ οἱ μὲν γονεῖς καὶ οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ τοῦ Θεοδώρου, μετέβησαν καὶ ἐμόνασαν εἰς ἄλλας μονάς, ὁ δὲ Θεόδωρος ἀκολουθήσας τὸν θεῖον αὐτοῦ ἐγένετο ἀδελφὸς τῆς μονῆς τοῦ Σακκουδίου καρεῖς μοναχὸς εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν.

Ὁ Θεόδωρος ἀφ' ἧς στιγμῆς εἰσῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριον ἐγένετο ὁ τύπος καὶ ὑπογραμμὸς πάντων τῶν ἀδελφῶν εἰς πᾶσαν ἀρετήν. Ὁ μᾶλλον δραστήριος εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ἡγουμένου, ὁ μᾶλλον δραστήριος εἰς τὰς ἐργασίας τῆς μονῆς, ὁ περιποιητικώτερος εἰς τοὺς ἀσθενεῖς ἀδελφούς, ὁ προθυμότερος εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας, εἰς τὰς ἀγρυπνίας, τὰς νηστείας καὶ προσευχὰς ἦτο καὶ διεκρίνετο ὁ Θεόδωρος. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν Γραφῶν καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν Πατέρων καὶ ἰδίᾳ τὰ ἔργα τοῦ μ. Βασιλείου, τοῦ μεγίστου τούτου τῶν μοναχῶν διδασκάλου, ἐγένοντο προσφιλέστατα ἀναγνώσματα καὶ ἐντρυφεῖς ἀσχολίαι τοῦ Θεοδώρου.

Ὁ Πλάτων βλέπων τὴν ὀσημέραι αὐξανομένην πνευματικὴν προκοπὴν τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Θεοδώρου, καὶ ἐκτιμῶν τὰ καλὰ καὶ ἐξαιρετὰ τούτου προτερήματα, παρέλαβε αὐτὸν καὶ ἔφερεν εἰς τὸν τότε ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου καθήμενον ἀγιώτατον Πατριάρχην Τάρασιον, ὅστις ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ Πλάτωνος μετέδωκεν αὐτῷ τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης χειροτονήσας αὐτὸν ὑποδιάκονον, διάκονον καὶ τέλος πρεσβύτερον. Μετὰ τὴν χειροτονίαν ὅτε Πλάτων καὶ Θεόδωρος ὑπέστρεψαν εἰς τὴν μονὴν αὐτῶν, ἐνθα ὁ Θεόδωρος ἀναγνώρισας τὰς ὑψηλὰς καὶ πολλαπλᾶς εὐθύνas τοῦ μυστηρίου τῆς ἱερωσύνης ἐπεδόθη μετὰ μεζύονος ζήλου εἰς τοὺς πνευματικούς αὐτοῦ ἀγῶνας.

Ταῦτα μέχρι τοῦ 794ου ἔτους, ὅτε ὁ Θεόδωρος ἦγε τὸ 35ον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ὅποτε καὶ ἐγένετο ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος ἡγούμενος τῆς αὐτῆς μονῆς. Εἰς τὴν ἀνάληψιν τῆς ἡγουμενίας ὁ Θεόδωρος κατ' ἀρχὰς πολὺ ἐδίστασε, παρὰ τὰς πολλὰς καὶ θερμὰς παρακλήσεις τοῦ θεοῦ αὐτοῦ, ἀναλογιζόμενος τὸ ἐργῶδες καὶ ὑψηλὸν ἀξίωμα τοῦ ἡγουμένου, καὶ ἔχων ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ τὸ γνωμικὸν ἐκεῖνο τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου, ὅτι «γαλεποῦ ὄντος τοῦ εἰδέναι ἄρχεσθαι, κινδυνεύει πολλῷ χαλεπώτερον εἶναι, τὸ εἰδέναι ἄρχειν ἀνθρώπων». Πλὴν ὁμως ἡ μετ' οὐ πολὺ ἐπισυμβᾶσα ἀσθένεια τοῦ θεοῦ αὐτοῦ καὶ αἱ τελευταῖαι θερμαὶ συμβουλαὶ καὶ ἐκλιπαρήσεις τούτου καὶ τέλος ἡ κοινῆ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν καὶ ὁμόψηφος ἐκλογὴ ἀναγκάζουσι τὸν Θεόδωρον νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἡγουμενίαν τῆς μονῆς, ὅστις ἔχων πεποιθήσιν εἰς τὴν θ. χάριν τὴν τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσαν καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσαν

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 392 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12 τεύχους.

12. Περὶ τῆς μονῆς ταύτης, τοῦ Σακκουδίου, οὐδὲν ὀριστικὸν ἀναφέρουσιν οἱ ἀρχαῖοι, καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἀλλ' οὐδὲ τὴν τοποθεσίαν ὀρίζουσιν ἀκριβῶς καὶ ἀρκοῦνται μόνον νὰ εἰπωσιν ὅτι ἡ μονὴ αὕτη ἔκειτο οὐ μακρὰν τῆς Κων/πόλεως εἶτε ἐν τῇ Ἀσιατικῇ ὕψει τοῦ Βοσπόρου εἶτε ἐν ἄλλῳ τινὶ μέρει. Πάντως ἐξ ὧσων λέγουσιν οἱ βιογράφοι τοῦ Θεοδώρου δέον νὰ σημειωθῇ ἡ θέσις τῆς μονῆς ταύτης μᾶλλον ἐν τῷ Ὀλύμπῳ τῆς Βιθυνίας (πρβλ. «Ἀλήθεια» τεύχ. IB' σελ. 191 σημ. 6).

ἐξεπλήρου τὰ ποιμαντικά αὐτοῦ καθήκοντα μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης φρονήσεως καὶ ἱκανότητος, ὡδηγῶν τὴν λογικὴν αὐτοῦ ποιμνὴν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ διδασκῶν ἰδίᾳ τε καὶ κοινῇ ἕνα ἕκαστον ἀδελφὸν τῆς μονῆς, πρὸ πάντων δὲ δεικνύων ἑαυτὸν ζῶν παράδειγμα μιμήσεως.

Ἄλλὰ δυστυχῶς ἡ ἀθόρυβος αὕτη δροῖσις τοῦ Θεοδώρου πολλάκις διεκόπη ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν ταραχῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης, εἰς τὰς ὁποίας ταραχὰς ὁ Θεόδωρος μετὰ δραστηριότητος ἐπεنبέθη καὶ αἱ ὁποῖαι ἐκ τρίτου τὴν ἐξορίαν αὐτοῦ προεκάλεσαν. Τὰ ἀντικείμενα ὑπὲρ ὧν ἠγωνίσθη ὁ μακάριος οὗτος ἀνὴρ πολλά παθῶν, εἶναι ἡ περὶ τὸν ὁ γ α μ ί α ς τῆς ἐκκλησίας διάταξις καὶ τὸ περὶ τῶν ἀ γ ί ω ν ε ἰ κ ὶ ὶ ὶ ζήτημα, καὶ περὶ τῶν ὁποίων ὀλίγα τινὰ θὰ ἀναφέρωμεν ἵνα εὐκολώτερον καὶ καλύτερον κατανοήσωμεν τὴν μεγάλην προσωπικότητα τοῦ Θεοδώρου εἰς τὰ τῆς ἐκκλησίας.

Ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου ἀπὸ τοῦ 780 ἐκάθητο ἐπιτροπικῶς ἡ Ἀθηναία Εἰρήνη τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Αὕτη ἄκοντα τὸν Κων/τῖνον συναρμόζει Ἀρμενία τινὴ ἀπαιδεύτω καὶ ἀγροίκῳ ἐγγόνῳ τοῦ ἁγίου Φιλαρέτου, τῆ Μαρία. Ἐντεῦθεν μετὰ τὴν μητρὸς καὶ υἱοῦ προέκυψαν ἔριδες, αἵτινες ὡς ἀποτέλεσμα εἶχον τὴν ἐκδίωξιν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εἰρήνης καὶ τὴν διάζευξιν τῆς νομίμου τοῦ Κων/τίνου συζύγου, Μαρίας, καὶ τέλος τὴν συζευξιν τούτου μετὰ τῆς παλλακίδος αὐτοῦ Θεοδότης, ἐξαδέλφης τοῦ ἡμετέρου Θεοδώρου.

Τὸν παράνομον τοῦτον δεῦτερον γάμον τοῦ Κων/τίνου ὁ τότε Πατριάρχης Ταράσιος ἀπειποιήθη νὰ εὐλογήσῃ, λόγῳ ὅμως τῶν περιστάσεων ἀπέφυγε νὰ καθαιρέσῃ καὶ τὸν τελέσαντα τὸν γάμον τοῦτον, οἰκονόμον τῆς Μ. Ἐκκλησίας, Ἰωσήφ ὀνόματι.

Τὸ συμβάν τοῦτο μαθὼν ὁ Θεόδωρος ἐπλήσθη φρίκης καὶ θυμοῦ ἀναλογιζόμενος τὸ μέγα ἔγκλημα τῆς διγαμίας καὶ τὰ φορικτὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς. «Ὅθεν ὀρμώμενος ἐκ τῆς ὀρθῆς τοῦ χριστιανισμοῦ ἀρχῆς ὅτι εἰς νόμος πρέπει παρ' ἅπασιν νὰ ἀρχῇ βασιλευσί τε καὶ ἰδιώταις, ἀνδράσι τε καὶ γυναιξὶ πρὸς δὲ ἔχων ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ καὶ τοσοῦτους κανόνας ἰ. Συνόδων καὶ ἁγίων τῆς ἐκκλησίας πατέρων ἀπαγορευομένων τοῦτο, ἀπεφάσισε παντὶ σθένει νὰ καταδείξῃ τὸ ἄνομον τῆς συζεύξεως ταύτης.

Οὕτω πρὸς δεῖξιν διαμαρτυρίας ὁ Θεόδωρος ἀπέκοψε πᾶσαν ἐπικοινωνίαν καὶ σχέσιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος, τοῦ Πατριάρχου Ταρασίου καὶ τοῦ τελέσαντος τὸν γάμον Ἰωσήφ.

Ἡ τοιαύτη στάσις καὶ διαγωγή τοῦ Θεοδώρου ἀνησύχησε τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις πρὸς ἐξίλωσιν τοῦ Θεοδώρου μετεχειρίσθη τὴν Θεοδότην, ἵνα αὕτη μεσιτεῦση παρὰ τῷ ἐξαδέλφῳ αὐτῆς καὶ ἀναγνωρίσῃ οὗτος τὸ συνοικέσιον αὐτῶν. Πράγματι ἡ Θεοδότη παρεκάλεσε τὸν Θεόδωρον ἵνα ἀναγνωρίσῃ τὸν γάμον αὐτῆς μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος ὑποδείξασα αὐτῷ ὅτι καὶ ὠφελείας θὰ εἶχεν οὗτος ἐκ τῆς εὐνοίας αὐτῆς τε καὶ

τοῦ αὐτοκράτορος ἂν ὑπήκουεν εἰς τὰς παρακλήσεις αὐτῆς. Ἄλλ' ὁ Θεόδωρος, ὅστις ἤτο ἀπὸ τοὺς σπανίους ἐκείνους ἀνθρώπους τοὺς θυσιάζοντας τὰ ἀτομικά αὐτῶν συμφέροντα χάριν ὑψηλοτέρων ἰδεωδῶν καὶ τοῦ κοινοῦ καλοῦ, ἔμεινεν ἀκαμπτος εἰς τὰς ὑποσχέσεις καὶ ἐκλιπαρήσεις τῆς ἀνεπιβίας αὐτοῦ Θεοδότης. Τότε ὁ αὐτοκράτωρ ἰδὼν ὅτι ἀπέτυχε τὸ μέσον αὐτὸ ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σακκουδίωνος, μετὰ τὴν πρόφασιν ὅτι θέλει νὰ μεταβῇ εἰς τὰ λουτρά τῆς Προύσσης καὶ ἐκεῖ εἰς τὴν μονὴν νὰ δυνηθῇ νὰ πείσῃ τὸν Θεόδωρον περὶ τοῦ ἐν λόγῳ ζητήματος.

Πράγματι, λοιπόν, ὁ αὐτοκράτωρ ἦλθεν εἰς τὴν μονὴν, ἀλλ' οὔτε ὁ Θεόδωρος εἰς προὑπάντησιν αὐτοῦ ἐξῆλθεν, οὔτε τινὰ τῶν μοναχῶν ἐπέτρεψε νὰ ἐξέλθῃ. Τότε ὁ Κων/τῖνος ἀποβαλὼν τὴν ὑπομονὴν εὐθὺς ὡς ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἀνάκτορα μετῆλθε βίαια κατὰ τοῦ Θεοδώρου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν μέτρα.

Ἡμέραν τινὰ ἀπέστειλεν ὁ Κων/τῖνος τὸν δομῆστικὸν τῶν σχολῶν καὶ τὸν στρατηγὸν τοῦ Ὀψικίου εἰς τὴν μονὴν τοῦ Θεοδώρου, οἵτινες τὸν μὲν Θεόδωρον καὶ τρεῖς ἄλλους μοναχοὺς μαστιγώσαντες ἀπέστειλαν εἰς ἐξορίαν μετὰ ἑπτὰ ἄλλων μοναχῶν, τὸν δὲ θεῖον τοῦ Θεοδώρου, τὸν γηραιὸν Πλάτωνα ἀπέστειλαν καὶ ἐνέκλεισαν ἐν τῇ ἐν Κων/πόλει μονῇ τοῦ Σεργίου.

Ὡς τόπος ἐξορίας τοῦ Θεοδώρου καὶ τῶν συντρόφων αὐτοῦ ὠρίσθη ἡ Θεσσαλονίκη. Καθ' ὁδὸν πόνοι καὶ μόχθοι καὶ ἀγῶνες ἐκ τῆς ἀπανθρωπίας τῶν φυλάκων συνήνησαν τὸν Θεόδωρον, καθὼς συγκινητικώτατα περιέγραψε τὰ κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν ταύτην αὐτὸς οὗτος ὁ ἰ. ἀνὴρ ἐν μιᾷ αὐτοῦ ἐπιστολῇ, ἣν ἀπηύθυνε πρὸς τὸν θεῖον αὐτοῦ Πλάτωνα: «Προχέεται μοι τὸ δάκρυον πρὸ τοῦ λόγου, γράφει, καὶ τὰ σπλάγχνα δονεῖται· καὶ ἡ χεὶρ ὑποτρέμει τοῦ γράφειν· καὶ ἔλκομαι πανταχόθεν καὶ φέρειν τὸ ὀδυνηρὸν οὐχ οἶός τε εἰμί... πῶς ὑπαντήσω σοι κατὰ λόγον ἀντιγράφειν; ... καὶ ποῦ τράπωμαι καὶ ὅθεν ἴωμαι κἀτάρχειν τῶν γραμμάτων;»¹³. Ἀκολουθῶς ὑπερεπαινῶν τὴν εὐστάθειαν καὶ τὴν παρρησίαν αὐτοῦ ἐν τοῖς ἀγῶσιν ἱστορεῖ τὰ καθ' ἑαυτὸν ὡς ἐξῆς: «Κατ' αὐτὴν τοιγάρ τοι τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀπῆεις σὺ μὲν πάτερ, τὴν ἐπιθανάτιον ὁδὸν τῇ προαιρέσει, καὶ ἡμεῖς ἐστεϊλάμεθα τὴν ἐξόριστον ὁδοιπορίαν, ἐποχηθέντες ἐφ' οἷς ἔτυχε ζῶντες· καὶ ὡς ἀπείραστοι κατ' ἀρχὰς τοῦ τοιούτου δράματος ἦ μὲν πως ἐν ἀθυμίᾳ, προσεβάλλομεν γὰρ καὶ τισὶ κώμαις, θεατριζόμενοι ἐπὶ πάσης ὄψεως καὶ ἡλικίας ἀνθρώπων· θορύβοις τε καὶ κραυγαῖς περιηχλήθημεν ἀμφοτέρω τὰ ἄτα· ἐν τε τῷ ἀπαίρειν καὶ καταπαύειν παρὰ τὸ τὰ ἐπιτήδεια συμπορίζεσθαι τοὺς ἄγοντας. Ὡς δὲ ἤγομεν (ἤειμεν) ἐπὶ πρόσω ἐθισθέντες, ῥῆξον μᾶλλον ἐφέρομεν τὰ δυσχερῆ... καὶ οὕτω τὴν ὁδὸν ἀχθόμενοι περιαντλούμενοι διαπεράναμεν»¹⁴.

Ὁ Θεόδωρος διαμένων ὡς ἐξόριστος ἐν Θεσ/κῇ ἔγραψε πολλὰς ἐπιστολάς, ἐν αἷς διὰ πολλῶν γραφι-

13. Ἑλλ. Πατρολ. Migne τόμος 99, ἐπ. I, 3, σελ. 913

14. αὐτ. σελ. 916.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

'Ορθοδοξία και Οικουμενική Κίνησης.

Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Δημήτριος ἐν τῇ μνημονεύσει εἰς τὸ προηγούμενον τεύχος τῆς «Ἐκκλησίας» συνεντεύξει του, ἐρωτηθεὶς περὶ τῶν σχέσεων Ὁρθοδοξίας καὶ Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς:

«Ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις δὲν εἶναι τι τὸ ξένον πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν. Ἀνήκει εἰς τὴν φύσιν τῆς Ὁρθοδοξίας ἢ οἰκουμενικότητος. Τοῦτο σημαίνει ὅτι Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικότης δὲν εἶναι δύο πραγματικότητες ἀπλῶς παράλληλοι, ἀλλὰ δύο γνωρίσματα, τὰ ὅποια συμπίπτουν θεολογικῶς καὶ ιστορικῶς. Ἡ Ὁρθοδοξία ὡς ἡ μοναδικὴ οἰκουμενικὴ ἀλήθεια ὑπερκαλύπτει τὸν Οἰκουμενισμόν. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ προσδίδει τὴν οἰκουμενικὴν διάστασιν τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀλλὰ καὶ ὁ Οἰκουμενισμὸς ἀποκτᾶ ἔννοιαν καὶ περιεχόμενον μόνον ὑπὸ τὴν στέγην τῆς Ὁρθοδόξου διδασκαλίας καὶ παραδόσεως. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ὁρθοδοξία, ἴσως εἰς τὰ παλαιὰ σχήματα τοῦ ἱστορικοῦ Οἰκουμενισμοῦ, ὅσον καὶ εἰς τὰς συγχρόνους μορφὰς τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, εὐρέθη εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν παρουσίας, συμμετοχῆς καὶ πρωτοβουλίου συμπράξεως μεθ' ὄλων τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ, αἱ ὅποιαι στοχεύουν τιμῶς καὶ εὐλικρινῶς τὴν ἐνότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Αὐτὸς εἶναι ὁ ρόλος τῶν Ὁρθοδόξων ἐντὸς τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως: νὰ δώσουν τὴν πραγματικὴν διάστασιν εἰς τὴν Κίνησιν καὶ νὰ τὴν ἰσοπεθίσουν εἰς τὴν ὁρθὴν βάσιν τῆς, μετὰ γνώμονα τὰς κοινὰς πηγὰς τῆς ἀποκεκαλυμμένης ἀληθείας καὶ τῆς ὁρθῆς διδασκαλίας καὶ παραδόσεως».

Τούτων ὅτιος ἐχόντων, καθίσταται κατανοητὸν διατὶ δημιουργοῦνται δεδικαιολογημένως ἀντιδράσεις ἐναντίον τῶν πάσης φύσεως οὐκ ἐπιμετῶν καὶ εὐλικρινῶν διεκκλησιαστικῶν ἐπαφῶν, αἵτινες δὲν χρησιμοποιοῦν τὸν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου μνημονεῦμενον γνώμονα. Τοιαύτας ἀνεὐλικρινεῖς διεκκλησιαστικὰς ἐπαφὰς καταγγέλλει ἀκριβῶς καὶ ἡ Α.Θ.Μ. ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων κ. Διόδωρος ἐν συνεντεύξει του πρὸς τὸν Διευθυντὴν τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας».

κῶν καὶ πατερικῶν χωρίων καὶ ἄλλων ἐπιχειρημάτων ἀπεδείκνυε τὸ παράνομον τῆς διγαμίας. Διὰ τῶν ἐπιστολῶν δὲ τούτων ὁ Θεόδωρος κατάρθωσε νὰ ἐπιτύχη τοῦ ποθομένου· διότι καίτοι ὁ γάμος τοῦ αυτοκράτορος ἐπισήμως ἐθεωρεῖτο ἀνεκτός, ἐν τούτοις πολλοὶ ἀκολουθοῦντες τὴν γνώμην τοῦ Θεοδώρου ἀπεκήρυσσον τὸν γάμον τοῦτον ὡς παράνομον.

Οὕτως εἶχαν τὰ πράγματα ὅτε τὸ 797 ὁ μὲν Κων/τίνος κατὰ διαταγὴν τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εἰρήνης ἐτυφλώθη εἰς τὸ δωμάτιον ἐνθα οὗτος ἐγεννήθη, ἡ δὲ

«Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν».

Νέον δείγμα στοργικοῦ ἐνδιαφέροντος ὑπὲρ τῶν λιμοκτονούντων τῆς Ἀφρικῆς εἶναι ἡ τελευταία μεγάλη ὑπὲρ αὐτῶν προσφορά τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὡς ἐπεσημάνθη ἤδη ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ Τύπου, ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ, ἐν εἰδικῇ τελετῇ, παρέδωκε τριᾶκοντα ἑκατομμύρια πεντακοσίας χιλιάδας δραχμῶν εἰς ἐκπροσώπους τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Γιούνισεφ διὰ νὰ περιορισθοῦν οἱ θάνατοι ἐκ τῆς μασσιζούσης τὰς χώρας τοῦ τρίτου κόσμου πείνης.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, συνεχίζουσα τὴν μακραίωνα διακονικὴν παράδοσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, δίδει ἔμπρακτον παράδειγμα ἐφαρμογῆς σχετικῶν παραγγελμάτων τῆς Βίβλου καὶ τοῦ Κυρίου (πρὸβλ. λ.χ. τοὺς λόγους «Ὅκ ἔσται ἐν σοὶ ἐνδεής» καὶ «Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν»: Δευτ. ιε', 4 καὶ Λουκ. ξ', 13).

Ἐπίσης πρέπει νὰ σημειωθῇ δι' ὑπῆρξαν δεδικαιολογημένοι οἱ ἔπαινοι τοῦ Μακαριωτάτου πρὸς τὸν ἱ. Κλήρον, τὰς κοινωνικὰς λειτουργούς, τὰ μέλη τῶν Ἐνοριακῶν Φιλοπτώχων Ταμείων καὶ τὰ στελέχη τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῶν Ἱ. Μητροπόλεων διὰ τὴν συμβολὴν των εἰς τὴν συγκέντρωσιν τοῦ προσφερόμενου χρηματικοῦ ποσοῦ.

Πρέπει νὰ ἀρθῇ ἡ νέα πρόκλησις.

Αἱ ἀντιδράσεις ἐκ τῆς ὁργανώσεως ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ Ἐκθέσεως ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐικόνες τῆς Μακεδονίας» (Icone della Macedonia) συνεχίζονται. Ἡ Ἐκθεση αὕτη, ἡ ὅποια προσφέρει ἐπιχειρήματα εἰς τὴν προπαγάνδαν τῶν Σκοπίων πρὸς ὑποδαύσιον τοῦ ἀνυπόκριτου «Μακεδονικοῦ» ζητήματος, παρεθέωρησε πλήρως, δι' αἱ ἐπιτιθέμεναι εἰκόνες δὲν εἶναι «μακεδονικαί», ἀλλὰ καθαρῶς ἑλληνοβυζαντιναί.

Ὅθεν δὲν ἀρκοῦν αἱ εἰς ἰδιωτικὰς συζητήσεις (λ.χ. εἰς τὰ πλαίσια κοινωνικῶν ἐκδηλώσεων ἐν Ἀθήναις, εἰς τὰς ὁποίας παρίστατο ὁ ἐλθὼν εἰς Ἑλ-

Εἰρήνη ἀναλαβοῦσα πάλιν τὰς ἡνίας τοῦ κράτους ἀνεκάλεσε τὸν Θεόδωρον ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ κατήγαγε τοῦτον ἐν μέσῳ μεγάλων τιμῶν εἰς τὴν Κων/πολιν. Ἐν τῷ μεταξύ γενομένης συνεννοήσεως μεταξύ τοῦ πατριάρχου Ταρασίου καὶ τοῦ Θεοδώρου συνεκροτήθη σύνοδος, ἐν τῇ ὅποια ἐκηρύχθη ἄκυρος ὁ γάμος τοῦ Κων/τίνου μετὰ τῆς Θεοδόττης, ὁ δὲ Ἰωσήφ καθρέθη.

(Συνεχίζεται)

Ἄρχιμ. ΣΥΝΕΣΙΟΣ ΚΤΕΝΑΣ

λάδα Καρδινάλιος Καζαρόλι) εκφράσεις γνώμης εκπροσώπων της Ρωμαιοκαθολικής 'Εκκλησίας δια τὸ ὅτι αὐτὴ «επαγιδεύθη» ἢ «διέπραξε λάθος». Πέραν τῶν τοιούτων ἰδιωτικῶν ἢ ἀτομικῶν ἐκδηλώσεων, ἐπιβάλλεται ὅπως ἐν ἐπισήμῳ ἀνακοινώσει ἢ ἐγγράφῳ τῆς ἡ 'Αγία 'Εδρα» κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ μὴ ἐπιδεχόμενον παρερμηνείαν ἄρῃ τὴν νέαν πρόκλησιν, ἣτις προσετέθη εἰς τὰ ἐπιπροσθούντα εἰς τὸν κατ' ἀρχὴν θεάρεστον καὶ ἐπιθυμητὸν διάλογον 'Ορθόδοξων καὶ Ρωμαιοκαθολικῶν ἐμπόδια, τὰ ὅποια ὑπεμνήσθησαν ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου 'Αρχιεπισκόπου κ. Σεραφεῖμ εἰς τὸν ἐθιμοτυπικῶς ἐπισκεψάμενον αὐτὸν Καρδινάλιον Καζαρόλι.

Ἡ ἐν Πάτμῳ 'Ι. Μονῇ «Εὐαγγελισμοῦ Μητροῶς 'Ηγαπημένου».

'Οφείλονται εὐχαριστίαι πρὸς τὴν Καθηγουμένην τῆς ἐν Πάτμῳ γυναικείας 'Ι. Μονῆς «Εὐαγγελισμοῦ Μητροῶς 'Ηγαπημένου» Μαριάμ καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τὴν φιλόλογον μοναχὴν Ἀνθοῦσαν διὰ τὴν μερίμνη αὐτῶν ἐκδοσιν ὑπὸ τῆς 'Ι. Μονῆς ταύτης τοῦ βιβλίου: Πάτιμος - 'Ι. Κ. Μονῇ «Εὐαγγελισμὸς Μ. 'Η.» καὶ τὰ γύρω καθίσματα ('Αθήνα, 1986, σελ. 168).

Ἡ καλλιτεχνικὴ αὐτὴ ἐκδοσις, ἣτις κοσμεῖται ὑπὸ πολλῶν φωτογραφιῶν, παρουσιάζει τὴν λαμπρὰν ἱστορίαν τῆς 'Ι. Μονῆς ταύτης καὶ τοιοντοτρόπως «ξεδιπλώνει μερικὲς πτυχὰς τῆς ἱστορίας μας, ἄγνωστες ὡς τόσα στὸ εὐρὸ κοινό, πὸν ἀναφέρονται σὲ μιὰ ἐποχὴ πὸν περιλαμβάνει χρονικὴ διάρκειαν 350 ἐτῶν, δηλ. ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας μέχρι καὶ τὴν 'Ιταλοκρατίαν, γιὰ τὰ Δωδεκάνησα» (σ. 13).

Ἡ μοναχὴ συγγραφεὺς Ἀνθοῦσα, χρησιμοποιήσασα τὸν φιλολογικὸν καὶ ἀρχαιολογικὸν ἐξοπλισμὸν τῆς καὶ τὴν ὑπάρχουσαν βιβλιογραφίαν καὶ τὰ σχετικὰ χειρόγραφα καὶ ἐγγράφα, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ διακεκριμένου ἐδικοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἀθ. Κομίνης, παρουσίασεν ἐν λαμπρῶν ἔργον, τὸ ὅποιον ἀποκαλύπτει ἀφ' ἑνὸς πολλὰς πτυχὰς τῆς ἱστορίας τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς 'Εκκλησίας πρὸς τὸ ὑπόδουλον ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀφ' ἑτέρου τὴν συμβολὴν μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν προσωπικοτήτων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Τέχνης τῶν Ἑλλήνων, τρίτον τὴν σημασίαν καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ γνησίου μοναχικοῦ ιδεώδους καὶ τέλος ἐιδικότερον τὴν πεντηκονταετη ἀκτινοβολίαν τῆς συγχρόνου 'Ι. Μονῆς Εὐαγγελισμοῦ Μ. 'Η., ἣτις ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἠδολογημένην πνευματικὴν πορείαν, ἐξαιρέτια διακονήματα, φιλοξενίαν, θανάσιον διακονικὸν κοινωνικὸν ἔργον, ἱεραποστολικὸν πνεῦμα, ἱεροφαλικὴν ἐπίδοσιν καὶ ἀξιόλογα ἔργα κεντητικῆς καὶ ἀγιογραφίας.

'Αληθῶς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον εἶναι διὰ τὸ καθ' ὅλον 'Ορθόδοξον Χριστιανικὸν πλήρωμα καὶ ἐιδικότερον διὰ τοὺς εὐλαβεῖς προσκνητάς, τοὺς Πατιμίους καὶ ἰδίως τὴν νέαν γενεάν «ἐνα ἀραξοβόλι, ὅπου θὰ σταθοῦν νὰ ρίξουν τὴν ἄγκυραν τῶν μεταφυσικῶν τῶν πεποιθῆσεν στὰ θάθη τῆς ὀρθόδοξης παραδόσεως τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς» (σ. 12).

'Επισήμανσις τοῦ ὀλισθήματος.

'Ο Σεβ. Μητροπολίτης Καλαβρυτῶν καὶ Αἰγιαλείας κ. Ἀμβρόσιος ἀφιέρωσεν ἐν τεύχος τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενου σεμνοῦ περιοδικοῦ «Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία καὶ Μαρτυρία», διὰ τὰ ἐπισημάνη τὸ ὀλισθημα τῶν βουλευτῶν, οἱ ὅποιοι παρεσύρθησαν ὑπὸ μειονοτικῶν φρονασκοσιῶν («φεμινιστριῶν») καὶ ἐρήφισαν τὸ νομιμοποιεῖν τὰς ἀμβλώσεις νομοσχέδιον.

'Ὡς τονίζει ὁ Σεβασμιώτατος, διὰ τῆς νομιμοποιήσεως ταύτης ἐπειτεύθη καὶ Ἑλληνίδες νὰ ὀδηγοῦνται ἄφοβα στὰ σφαγεῖα τῶν μαιευτικῶν κλινικῶν καὶ νὰ φονεύουν τὸν καρπὸ τῆς κοιλίας των, ῥίχνοντας τὰ μέγαρα ἐβδομάδων βρέφη σ' ἕνα σύγχρονον Καιάδα, ὅχι ἐπειδὴ εἶναι ἀνάπηρα, ὅπως παλιὰ γινόταν, ἀλλ' ἁπλῶς γιὰ νὰ κάμουν τὸ κέρφι τους. Μὰ αὐτὸ οὔτε καὶ τὰ ζῶα δὲν τὸ συνηθίζουν...».

'Ἐκ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος νομιμοποιήσεως, —ὡς προσθέτει ὁ Ἅγιος Αἰγιαλείας—, «φαίνεται καθαρὰ πόσον ὑποποῖς εἶναι ὁ ῥόλος τῆς 'Εκκλησίας... Ἡ 'Εκκλησία δὲν θὰ παύσῃ νὰ θρονιοφωνῆ, ὅτι ἡ ἀμβλώσις εἶναι φόνος ἐν ψυχρῷ, φόνος ἐκ προμελέτης. Ἡ ἀμβλώσις εἶναι ἕνας φόνος, πὸν καλύπτεται ἤδη ἀπὸ τὸν μανδύα τῆς νομιμότητος... εἰς πείσμα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, τῶν ἐδικῶν ἐπιστημόνων - ἱατρῶν, τῶν χριστιανικῶν Σωματείων καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα εἰς πείσμα τῆς Ἑλληνικῆς 'Ορθόδοξου 'Εκκλησίας».

Αἱ ἀπόψεις αὗται εἶναι κατὰ πάντα σύμφωνοι πρὸς παρομοίας πολυπληθεῖς ἀντιδράσεις τοῦ καθ' ὅλον Χριστιανικὸν πλήρωμα τῆς 'Εκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ ἦθος τοῦ δημοσιογραφικοῦ λόγου.

'Ορθῶς ἐξήρη τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑνώσεως Συντακτικῶν Ἡμερησίων Ἐφημερίδων Ἀθηνῶν κ. Β. Κοραχάης, κατὰ τὴν πρόσφατον ἀπονομὴν βραβείων εἰς δημοσιογράφους ὑπὸ τοῦ Ἰδρυματιοῦ Μπάτση, ἐτόνισεν ἐκτός τῶν ἄλλων τὰ ἐξῆς:

«Ἡ καταξίωση τοῦ δημοσιογραφικοῦ λόγου, ἀπὸ τὸν ὅποιο πρέπει νὰ ἐκπορεύεται ἡ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας καὶ ἡ διαρκὴς πληροφόρηση, κατὰ τρόπον πὸν νὰ ἰκανοποιεῖ τὸ δημόσιο αἶσθημα, συντελεῖται μόνον διὰ τὸ ἀσκῶν αὐτὸ τὸ λειτούργημα ὡς σύνολο καὶ κατὰ τὴν πράξιν καὶ κατὰ τὴν συμπεριφορὰν, ἀποτελεῖ ἀκέραιη καὶ ἠθικὴ προσωπικότητα... Ἐκεῖνο πὸν ἔχει ὑψιστὴ σπουδαιότητα καὶ πρωταρχικὴ σημασία, εἶναι νὰ τιμᾶται κατ' ἐξοχὴν τὸ ἦθος καὶ ἡ ἀρετὴ, ὥστε νὰ ἀξιοποιεῖται κάτω ἀπὸ τὴν καλύτερες προϋποθέσεις ἡ προσωπικότητα τοῦ δημοσιογράφου, ὁ ὅποιος πρέπει σὲ κάθε περίπτωσιν νὰ ἀποτελεῖ ἰδανικὸ πρότυπο σὲ ὅτι συνθέτει τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖο τοῦ Τύπου, ὡς λυδίας λίθου ὅλων τῶν ἐλευθεριῶν...».

'Ἐὰν πάντες οἱ δημοσιογράφοι ἦσαν φορεῖς τοῦ ἠθικοῦ αὐτοῦ ιδεώδους ἐν τοῖς πλαισίοις τῆς ἑλληνορθόδοξου παραδόσεως, ἀσφαλῶς ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου θὰ εὐρίσκειτο εἰς πολὺ καλυτέραν κατάστασιν.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

'Ιερά 'Αρχιεπισκοπή 'Αθηνών

'Ο Μακαριώτατος 'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνών και πάσης 'Ελλάδος κ.κ. Σεραφείμ:

'Υποδέχθηκε στο αεροδρόμιο του 'Ελληνικού τὸν Μακαριώτατο Πατριάρχη 'Ιεροσολύμων κ.κ. Διδώρο και τὴν συνοδεία του (12/5). Τὴν ἐπόμενη μέρα παρέστη μαζί με τὸν Μακαριώτατο Πατριάρχη στὴν τελετὴ γιὰ τὴν ἀδελφοποίησιν τῆς ἱερῆς πόλεως Βηθλεὲμ μετὴν τῆν 'Αθήνα, πού ἔγινε σὸ προαύλιο τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ. Στὴν προσφώνησή του πρὸς τὸν Μακαριώτατο Πατριάρχη τόνισε τὴν ἀνάγκη ἐγκαταλείψωσιν τῶν πυρηνικῶν ἀνταγωνισμῶν και συμμορφώσεως μετὸ εἰρηνικὸ μῆνυμα τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ, σὲ μιὰ κρίσιμη γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ὥρα.

Δέχθηκε τὸν νέο 'Υπουργὸ 'Εθνικῆς Παιδείας και Ὀρθοσκευάτων κ. 'Αντ. Τρίτση σὲ ἐθιμοτυπικὴ ἐπίσκεψη (30/5), τὸν γερμανὸ ἐπίσκοπο RECENS (22/5), τὸν βουλευτὴ 'Επικρατείας και Πρόεδρο τῆς Χριστιανικῆς Δημοκρατίας κ. Ν. Ψαρουδάκη (23/5) και τοὺς πέντε 'Εφημερίους τῆς 'Αρχιεπισκοπῆς πού ἐβελοντικά ἐξυπηρέτησαν τὴς λειτουργικῆς ἀνάγκες σὲ κενές ἐφημεριακές θέσεις τῆς Μητροπόλεως Φωκίδος κατὰ τὴν Μ. 'Εβδομάδα (27/5).

Προήδρευσε στὴς συνεδριάσεις τῆς 'Ι. Συνόδου (13 ἕως 16/5), τοῦ Κ.Δ. Συμβουλίου τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας (16/5), τοῦ Δ.Σ. τοῦ Κασσιματίου Κτηροδοτήματος (19/5) και τοῦ Δ.Σ. τοῦ Τ.Α.Κ.Ε. (22/5).

Χοροστάτησε κατὰ τὴς ἀκολουθίας τῶν 'Αγίων Παθῶν (Μ. Πέμπτη), Μεγάλων Ὁρῶν, 'Αποκαθλώσεως και 'Επιταφίου (Μ. Παρασκευή), τοῦ Ὁρθοῦ και τῆς Θ. Λειτουργίας τῆς 'Αναστάσεως στὸν Μητροπολιτικὸ 'Ι. Ναὸ. 'Επίσης, και κατὰ τὴν 'Ακολουθία τῆς 'Αγάπης, συμπαραστατούμενος ἀπὸ τοὺς Θεοφιλεστάτους Βοηθούς και τὸν ἱερό Κληρο στὸν ἴδιο 'Ι. Ναὸ, ὅπου μετέβησαν μετὰ ἱερά πομπή ἀπὸ τὸ 'Αρχιεπισκοπικὸ Μέγαρο. 'Επίσης, στὸν Μεγάλου 'Εσπερινὸ γιὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς στὸν πανηγυρίζοντα δῶρον Ναὸ ('Ακαδημίας).

Παρέστη στὴ Θ. Λειτουργία τῆς Μ. Πέμπτης στὸν Μητροπολιτικὸ 'Ι. Ναὸ. 'Επίσης, μαζί με τοὺς Σεβ. Μητροπολίτας Σύρου κ. Δωρόθεο και Μεγάρων και Σαλαμίνας κ. Βαρθολομαῖο, παρέστη στὴν τελετὴ καθελκύσεως τοῦ μεγαλύτερου δεξαμενοπλοίου τοῦ κόσμου, ἰδιοκτησίας 'Ιω. Λάτση, στὴν 'Ελευσίνα, ὅπου και ἀνέγνωσε εἰδικὴ εὐχὴ παρουσίας τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς 'Αξιωματικῆς 'Αντιπολιτευσεως, μελῶν τοῦ 'Υπουργικοῦ Συμβουλίου και ἄλλων ἐπισήμων.

Θεμελίωσε τὸν 'Ι. Ναὸ τῶν Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν Μοσχάτου ὅπου και μίλησε καταλλήλως (25/5).

Παρέδωσε σὲ εἰδικὴ τελετὴ πού ἔγινε στὸν 'Ι. Ναὸ 'Αγ. Νικολάου Χαλανδρίου ἐπιταγὴ 32.000.000 δρχ., προῖον τῆς «Λογίας» τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς γιὰ τὰ παιδιά τοῦ Τρίτου Κόσμου, σὲ ἐπιτροπὴ τῆς UNISEF (29/5).

Προέστη σὲ ἐπιμνημόσυνη δέηση στὴν αἴθουσα τοῦ «Παρνασσοῦ» γιὰ τὸν τελευταῖο αὐτοκράτορα και τοὺς πεσόντες κατὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως (29/5), και στὴν κηδεαία τοῦ Σπ. Μουστακλῆ στὸν Μητροπολιτικὸ 'Ι. Ναὸ παρουσίας τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ και τῆς πολιτικῆς και στρατιωτικῆς ἡγεσίας.

'Ιερά Μητρόπολις Γρεβενῶν

Μὲ ἐξαιρετικὴ λαμπρότητα τιμήθηκε στὴς 16 και 17 'Ιουνίου ἡ 300ῆ ἐπέτειος τοῦ θανάτου ἀπὸ ναυάγιο, τοῦ Μητροπολίτη Γρεβενῶν Κυρίλλου, σὸ ΡΛΟΥΗΝΕΣ τῆς Βρετανίας (Γαλλία).

Τὴς ἐκδηλώσεις ὀργάνωσε ὁ Δήμος τῆς πόλης, μετὰ ἐπικεφαλῆς τὸν Δήμαρχο κ. Η. ΓΟΥΓΑΝ (ἐκλέγεται συνεχῶς ἐπὶ 21 χρόνια). 'Επίσημα προσκεκλημένος παρέστη ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Γρεβενῶν κ. Σέργιος.

'Η ἄγνωστη, μέχρι τελευταία, ἱστορία τοῦ Κυρίλλου εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα: Ὁ ὀρθόδοξος αὐτὸς Μητροπολίτης, κυνηγημένος ἀπὸ τὰ Γρεβενὰ «ἐπειδὴ εἶχε ξανακτίσει και μεγαλώσει τὴν καθεδρική του ἐκκλησίαν κατὰ μιὰν παλάμην εἰς μῆκος και εἰς πλάτος», ζήτησε συμπάρσταση στὴ Ρώμη και ἀπὸ τὸν βασιλιά τῆς Γαλλίας. Ὅταν ἔληξε ὁ χρόνος ἐξορίας του, μετακίνησε σὲ πλοῖο πού θὰ τὸν μετέφερε στὴν 'Ελλάδα, ναυάγησε στὴν ἀκτὴ τῆς AUDIERNE, πνίγηκε στὴς 17 και ἐτάφη στὴς 23 Δεκεμβρίου 1685 στὸν ἐνοριακὸ ναὸ τοῦ ΡΛΟΥΗΝΕΣ τῆς Βρετανίας, στὴς ἀκτὲς τοῦ ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Τὰ ὄσα του εἶναι τώρα ἐντοιχισμένα στὸ ναὸ τῆς πόλης και οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς τὰ εὐλαβοῦνται πολὺ. Πρὸς τιμὴ τοῦ Κυρίλλου ἔγιναν οἱ ἀκόλουθες ἐκδηλώσεις:

—'Επίσημη ἐπίσκεψη τοῦ Μητροπολίτη Γρεβενῶν κ. Σεργίου στὸ Δημαρχεῖο, προσφώνηση τοῦ Δημάρχου και ἀντιφώνηση τοῦ Μητροπολίτη, ἀνταλλαγὴ δῶρων και ὑπογραφή στὴ «χρυσὴ βίβλο» ἐπισκεπτῶν τοῦ Δήμου.

—Τέλεση Τρισαγίου στὸ σημεῖο ὅπου φυλάσσονται τὰ ὄσα, ἀπὸ τὸν Σεβ. κ. Σέργιο, παρουσία τῶν 'Αρχῶν και ἑκατοντάδων κατοίκων τοῦ ΡΛΟΥΗΝΕΣ.

—'Αποκάλυψη ἀναμνηστικῆς ἐπιγραφῆς στὴ νέα συνοικία τῆς πόλης, πού ὀνομάσθηκε «συνοικία Κυρίλλου 'Ιουστινιάνη», μετὰ ἀπὸ προσφώνηση τοῦ Δημάρχου και ἀντιφώνηση τοῦ Σεβ. κ. Σεργίου.

—Δεξίωση πολιτῶν τοῦ Δήμου σὲ μεγάλη αἴθουσα, προσφορὰ συμβολικῶν δῶρων στὸν Μητροπολίτη ἐκ μέρου ἐνοίκων τῶν νέων κατοικιῶν.

'Η φιλοξενία τοῦ Δήμου ἦταν ἀφορητὴ και ἡ συγκίνηση τῶν κατοίκων ἐμφανῆς. Ὁ Μητροπολίτης Γρεβενῶν ἀπήλυθε πρόσκληση στὸν Δήμαρχο και τὸν κ. VAILLANT, πού ἔφερε στὴ δημοσιότητα τὸ θέμα, νὰ ἐπισκεφθοῦν ἐπίσημα τὰ Γρεβενὰ. 'Η πρόσκληση ἔγινε εὐχαρίστως ἀποδεκτὴ.

Σημειώνεται ὅτι μετὰ ἀφορμὴ τὰ στοιχεῖα πού ἦρθαν σὲ φῶς γιὰ τὸν Κύριλλο 'Ιουστινιάνη, ὁ Μητροπολίτης Γρεβενῶν δημοσίευσε πρόσφατα σχετικὴ μελέτη μετὰ τίτλο «'Η 'Εκκλησία τῶν Γρεβενῶν» (τοπωνυμία - ἴδρυσις - διατελέσαντες ἀρχιερεῖς), Γρεβενὰ 1986, σσ. 112.

'Ιερά Μητρόπολις Δράμας

Τὸ 'Ιερατικὸ Συνέδριο τῆς 'Ιεράς Μητροπόλεως Δράμας ἔτους 1986 ὀργανώθηκε στὴν ἱστορικὴ Μονὴ τῆς Παναγίας Εἰκοσιφοινίσσης.

Στὴς 8, 9 και 10 'Ιουνίου παρουσία ἑκατὸ και πλέον 'Ιερέων, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δράμας κ. Διονύσιος, ἀπύθυθε τὸ Συνέδριο τῶν 'Ιερέων τέλεια ὀργανωμένο ἀπὸ ἀπόψεως διαμονῆς, διατροφῆς και παρακολούθησης τῶν ἐργασιῶν.

Τὸ φυσικὸ περιβάλλον, οἱ κατασκευτικῆς ἀκολουθίες, οἱ οὐράνιες φωνές τῶν μοναζουσῶν ἀδελφῶν, μέσα στὸ καθολικὸ τῆς 'Ιεράς Μονῆς ὅπου εὑρίσκεται και ἡ θαυματουργὸς εἰκόνα τῆς Παναγίας και ἡ φιλό-

ξενη συμπεριφορά της ήγουμένης και της συνοδείας της, συνετέλεσαν ώστε το Συνέδριο να στεφθεί από επιτυχία.

Τέσσερις εισηγητές, έκλεκτοι και έμπειροι κληρικοί, ανέπτυξαν το θέμα τους, ό καθένας από τη δική του όπτική γωνιά. Τά θέματα ήταν:

- 1) 'Η έν τώ Ναώ εϋταξία γενικώς.
- 2) Εϋταξία - όμοιομορφία έν τη θεία Λατρεία.
- 3) Εϋταξία έν τη ιδιωτική και δημοσία ζωή του ιερέως.
- 4) Εϋταξία έν τη διοικήσει και τώ γραφείω του 'Ι. Ναού.

'Υπογραμμίσθησαν λάθη, έντοπίσθησαν αδυναμίες και δόθηκαν όδηγίες για την θελίτωση και την τέλεια έφαρμογή των.

'Εγιναν ύποδειγματικές Λειτουργίες και όμιλίες.

Τόσο οί εισηγητές όσο και ό Μητροπολίτης έδωσαν σωστές και όλοκληρωμένες άπαντήσεις εις τίς άπορίες τών ιερέων. 'Ιδιαίτερος ό Μητροπολίτης τόνησε κατά τρόπο θαυμάσιο την συνύπαρξη τύπου και ούσίας στο τελετουργικό της 'Εκκλησίας. Δέν μπορεί κανείς να παραλείψει την παρουσία εις την ένταξη τών έργασιών του Συνεδρίου του Νομάρχη Δράμας κ. Εϋαγγ. Ρογκάκου που άπήυθνε σύντομο χαιρητισμό.

'Ιερά Μητρόπολις Νικαίας

'Η 'Ιερά Μητρόπολις Νικαίας συμμετέχει σε έκδηλώσεις για τόν έορτασμό του έτους ειρήνης, όπως έχει όνομασθή από τόν Ο.Η.Ε. το 1986. Την Κυριακή, 25 Μαΐου τελέσθηκε στο Μητροπολιτικό Ναό του 'Αγίου Νικολάου Νικαίας ειδική θεία Λειτουργία. Τη Λειτουργία για την ειρήνη την ζήτησαν οί διάφοροι φορείς του Δήμου Νικαίας. 'Η Μητρόπολις ευχαρίστως άπεδέχθη την πρόταση. Λειτουργήσε ό Σεβ. Μητροπολίτης Νικαίας κ. Γεώργιος, ό οποίος μίλησε για την ειρήνη, όπως αυτή διαφαίνεται και παρουσιάζεται στην 'Αγία Γραφή και στους θεοφόρους Πατέρας της 'Εκκλησίας.

Τη Λειτουργία για την ειρήνη παρακολούθησαν ό δήμαρχος Νικαίας κ. Στυλ. Λογοθέτης, βουλευτής της περιοχής και άλλοι τοπικοί παράγοντες και πλήθος κόσμου. 'Η όμιλία του Σεβασμιωτάτου ένεποιήσε θαθεία έντύπωση. Κατάλαθαν όλοι, ότι ειρήνη χωρίς Χριστό δέν ύπάρχει.

—'Η 'Ι. Μητρόπολις Νικαίας πανηγυρίζει κατά την Κυριακή τών Πατέρων της έν Νικαία Α' Οικουμενικής Συνόδου, ή όποία έφέτος συνέπεσε στις 15 'Ιουνίου.

Στο Μητροπολιτικό Ναό του 'Αγίου Νικολάου τελέσθηκε πανηγυρικός 'Εσπερινός και θεία Λειτουργία. Της Λειτουργίας προέστη ό Σεβασμ. Μητροπολίτης κ. Θεολόγος. Τόν θείο λόγο κήρυξε ό καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου 'Αθηνών πρωτοπρ. π. Κωνσταντίνος Φούσκας, έφημέριος της Μητροπόλεως Νικαίας. 'Ακολούθησε ή λιτάνευσις της εικόνας τών 'Αγίων 318 θεοφόρων Πατέρων.

('Εκ του Γραφείου Τύπου της 'Ι. Μητροπόλεως)

'Ιερός Σύνδεσμος Κληρικών 'Σλλάδος

'Υπό του προέδρου του Ι.Σ.Κ.Ε. πρωτοπρ. κ. Νικ. Αύγερινουπούλου άπεστάλη (17.5.86) άνοικτη έπιστολή προς τόν Πρωθυπουργό κ. 'Ανδρέα Παπανδρέου, τό κείμενο της όποίας έχει ως έξης:

«'Εξοχώτατε Κύριε Πρωθυπουργέ, με πολλήν λύπη άπευθύνω την παρούσαν έπιστολήν προς 'Υμάς, διότι, όταν είχαμε την τιμήν να σας συναντήσωμεν εις τό Καστρί, τό 1981, μάς είχατε διαβεβαιώσει ότι θα προσέξετε και θα βοηθήσετε την 'Εκκλησία μας εις

τά δύσκολα προβλήματα της έποχής μας' άκόμη και εις τās προγραμματικές σας δηλώσεις κυρίως του 1981 εις την Βουλήν καθώς και τό 1985 ότι αι διαθέσεις σας διά την 'Εκκλησίαν θα ήσαν λίαν ευνοϊκάι.

»Παρά ταύτα' 1) 'Επί πέντε όλόκληρα χρόνια ή 'Εκκλησία θάλλεται και δέχεται κύματα έχθρικών έπιθέσεων από όλα τά μέσα ένημερώσεως.

2) Τό θέμα της 'Εκκλησιαστικής περιουσίας κατέστη πρόβλημα άθυμήτου έκμεταλλεύσεως και έχθρικής προπαγάνδας έναντίον της 'Εκκλησίας, της 'Ιεραρχίας και του 'Εφημεριακού Κλήρου.

3) 'Εξάρατε τόν θεσμόν του πολιτικού γάμου ως τό καλύτερον έπίτευγμα της έποχής και από έπτά τά μυστήρια της 'Εκκλησίας τά έμειώσατε εις τόν αριθμόν έξ.

'Ο 'Ελληνικός λαός όμως, πιστός εις τά μυστήρια και τās παραδόσεις της 'Εκκλησίας, εις τό σύνολον, άπεδοκίμασεν τό έπίτευγμα αυτό.

4) Αί άμβλώσεις, και αυτό τό γνωρίζετε ύμεις καλύτερον παντός άλλου ότι είναι έγκλημα άνυπερασπίστου ζωής, εξαφανίζοντας τά ανθρώπινα δικαιώματα και όμως τό ψηφίζετε εις την Βουλήν, διότι τό ήθέλησαν τινες έκ της Ε.Γ.Ε. και μερικοί 'Ηρώδες, άψηφώντας την βούλησιν του 'Ορθοδόξου 'Ελληνικού Χριστιανικού Λαού.

5) 'Αφέθησαν άσύδοτοι οί έχθροι της 'Ελλάδος και του Χριστιανισμού να άλώσουν την πίστιν και τά αιώνια θιώματα της Χώρας μας.

6) 'Επιχειρείτε τώρα, κύριε Πρωθυπουργέ, να εξαλείψετε και να διαγράψετε από την ταυτότητα τών 'Ελλήνων τό Θρήσκευμά των, διότι τούτο ένοχλεί τούς έχθρους του 'Εθνους, τούς άδυσώπητους έχθρους της 'Ορθοδοξίας και τούτο να είσθε θέβαιος ότι θα είναι τό μεγαλύτερο έγκλημα που διεπράχθη ποτέ εις θάρος του Χριστιανισμού.

»'Εξοχώτατε κύριε Πρωθυπουργέ, να μου έπιτρέψετε να έχω την γνώμη ότι ποτέ δέν είναι άργά να αναθεωρηθούν ώρισμένα άπόψεις και θέσεις, να σιγματίσετε και άποδοκιμάσετε τό έγκλημα τών άμβλώσεων και να μη έπιτρέψετε την διαγραφήν του Θρησκευματος από την ταυτότητα τών 'Ελλήνων.

'Η ιστορία ποτέ δέν ξεχνά.

Πανελλήνιος 'Ενωσις Θεολόγων

Στις 5 - 7 Σεπτεμβρίου 1986 (Ξενοδοχείο «Κάραβελ», 'Αθήνα), θα πραγματοποιηθεί τό ΣΤ' Πανελλήνιο Θεολογικό Συνέδριο, τό όποίο οργανώνει ή Πανελλήνιος 'Ενωσις Θεολόγων.

Κεντρικό θέμα του Συνεδρίου είναι: «Τό ανθρώπινο πρότυπο της σύγχρονης Παιδείας και τό 'Αρχέτυπο της 'Ορθοδοξίας».

'Ενα θέμα έξόχως επίκαιρο και πολυσήμαντο που διδει την δυνατότητα εις τούς Συνέδρους να αναφερθούν σε φλέγοντα προβλήματα του σύγχρονου ανθρώπου, τά όποια συμπυκνούνται τελικά στην φράση «Διάσωση και καταξίωση του ανθρώπινου προσώπου».

Τό κεντρικό θέμα διαρθρούται στις κάτωθι έξι εισηγήσεις:

1. Τό ανθρώπινο πρότυπο της σύγχρονης Παιδείας. Εισηγητής 'Ιωάννης Μαρκαντώνης, καθηγητής του Πανεπιστημίου 'Αθηνών.

2. Τό 'Αρχέτυπο της 'Ορθοδοξίας τελειούμενο στη Θεία Λατρεία.

Εισηγητής 'Ιωάννης Φουντούλης, καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσπίνης.

3. 'Ιστορική θεώρηση τών δύο προτύπων στον νεοελληνικό χώρο.

Εισηγητής Πρωτ. Γεώργιος Μεταλληνός, έπίκουρος καθηγητής του Πανεπιστημίου 'Αθηνών.

4. 'Ο άνθρωπος του Ουμανισμού και ό άνθρωπος

της 'Ορθοδοξίας - Ψυχολογική θεώρηση τών δύο προτύπων.

Εισηγητής 'Ιωάννης Κορναράκης, καθηγητής του Πανεπιστημίου 'Αθηνών.

5. 'Ο άνθρωπος του Θεού και ο άνθρωπος του Καίσαρος - Τò ανθρώπινο πρότυπο στις τελευταίες εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις.

Εισηγητής Στέλιος Ράμφος, συγγραφέας.

6. Τò 'Αρχέτυπο της 'Ορθοδοξίας στην πράξη - ο 'Άγιος.

Εισηγητής Παν. καθηγούμενος της 'Ιερᾶς Μονῆς Σταυρονικήτα 'Αγίου 'Ορους, π. Βασίλειος Γοντικάκης.

Τò ΣΤ' Πανελλήνιο Θεολογικό Συνέδριο, τò οποίο τελεί υπό τήν προεδρία του Μακαριωτάτου 'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνών κ. Σεραφείμ, επιδιώκει με τήν ανωτέρω θεματοποίηση, πέραν τών στενών πλαισίων ἐνὸς συνήθους Συνεδρίου, εὐρύτερους ἐθνικούς σκοπούς.

Χριστιανική Λογοτεχνική Συντροφιά

'Η Χριστιανική Λογοτεχνική Συντροφιά προκηρύσσει Πανελλήνιο Διαγωνισμό γιά τήν ἀπονομή τών καλύτερων λογοτεχνικῶν βραβείων:

1. Τò ἐτήσιο βραβείο του 'Ιδρύματος «ΚΑΤΙΓΚΩ ΚΑΙ ΓΙΩΡΓΗΣ ΧΡΗΣΤΟΥ ΛΑΙΜΟΣ» στή μνήμη Κατίγκως Λαίμου, δρχ. 200.000, γιά μυθιστόρημα ἢ ποιητική συλλογή ἢ συλλογή διηγημάτων ἢ δοκίμιο ἢ κριτική μελέτη με τούς ἐξῆς ὅρους: α) Τò ἔργο πρέπει νά ἔχει ἐκδοθεῖ μέσα στο 1985 καί β) ἡ βράβευση θά γίνει σέ συνάρτηση με τήν ὅλη λογοτεχνική προσφορά του διαγωνιζομένου.

2. Βραβείο του Συλλόγου «ΑΝΑΠΛΑΣΙΣ» στή μνήμη Σοφοκλή Χατζιδάκη (Σ. Καλησπέρη), δρχ. 200.000, γιά λογοτεχνικό ἔργο ὀρθόδοξης χριστιανικής πνοῆς σέ συνάρτηση με τήν ὅλη συγγραφική ἐργασία του κρινομένου.

3. Βραβείο τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος, δρχ. 50.000, γιά ἀνέκδοτο μυθιστόρημα γιά παιδιά ἢ ἐφήβους, του ὁποίου ἀναλαμβάνει καί τήν ἐκδοση.

4. Βραβείο ἀθλοθετημένο ἀπό τόν κ. Γεώργιο Φυτίλη στή μνήμη του υἱού του Δημητρίου Φυτίλη, δρχ. 70.000, γιά ἀνέκδοτο ποιητική συλλογή ἢ συλλογή πού ἔχει ἐκδοθεῖ μέσα στο 1986.

5. Βραβείο ἀθλοθετημένο ἀπό τήν Κα Βάσω 'Αρσάνη στή μνήμη τών γονέων της, δρχ. 50.000, γιά ἀνέκδοτο λογοτεχνικό ἔργο ἀναφερόμενο στις ἀλησμόνητες Πατρίδες (Βόρειο 'Ηπειρο, Μακεδονία, Θράκη, Μ. 'Ασία, Πόντο) καί ἀπό ὁποιαδήποτε χρονική περίοδο.

6. Βραβείο τῆς Χριστιανικῆς Λογοτεχνικῆς Συντροφιάς, δρχ. 50.000, γιά ἀνέκδοτο μυθιστόρημα ἢ συλλογή διηγημάτων, ἢ πού ἔχει ἐκδοθεῖ μέσα στο 1986.

7. Βραβείο 'Εκδόσεων Κ. Κακουλίδη στή μνήμη του ποιητή 'Αλέξανδρου Κρέστοβιτς, δρχ. 30.000, γιά ἀνέκδοτα δοκίμια ἢ πού ἔχουν ἐκδοθεῖ μέσα στο 1986.

8. Εἰδικό βραβείο γιά ἔργο με γενικώτερο πνευματικό ἐνδιαφέρον πού προάγει τόν ἑλληνορθόδοξο πνευματικό πολιτισμό.

—Γενικοί ὅροι γιά ὅλα τὰ βραβεία:

α) Τὰ ἔργα πρέπει νά εἶναι χριστιανικῆς πνοῆς καί νά κινούνται μέσα στο ἑλληνορθόδοξο πνεῦμα καί τήν πνευματική ἐλευθερία.

β) Προθεσμία ὑποβολῆς ἕως 15 'Οκτωβρίου 1986, σέ τρία ἀντίτυπα τὰ ἐκδοθέντα καί σέ δύο δακτυλογραφημένα τὰ ἀνέκδοτα.

γ) 'Αποκλείονται ἔργα πού ἔχουν βραβευθεῖ.

δ) Τὰ ὑποβαλλόμενα ἀντίτυπα δέν ἐπιστρέφονται.

ε) 'Η ἀπονομή τών βραβείων θά γίνει ὡς τò τέλος Δεκεμβρίου 1986.

Πληροφορίες καί διεύθυνση ἀποστολῆς: Χριστιανική Λογοτεχνική Συντροφιά, Θάλειας 32, 155 61 Χολαργός, τηλ. 6512.976.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

'Ι. Μητρόπολις 'Αυστρίας ('Εξαρχία 'Ιταλίας)

'Ο Θεοφ. 'Επίσκοπος Κρατείας κ. Γεννάδιος, κατόπιν προσκλήσεως τῆς Διεκκλησιαστικῆς 'Επιτροπῆς Νεαπόλεως, μοναδικῆς στήν 'Ιταλία, στήν ὁποία συμμετέχουν ἡ 'Ορθόδοξη, ΡΚαθολική καί 'Αγγλικανική 'Εκκλησία, καθῶς καί Λουθηρανοί, Μεθοδιστές καί Βαπτιστές, ἐπισκέφθη τήν ἔδρα της καί ὠμίλησε με θέμα «'Η σημασία καί ὁ ρόλος τῆς Παναγίας στήν σωτηρία του ἀνθρώπινου γένους κατὰ τήν 'Ορθόδοξη Παράδοση». Τόν 'Επίσκοπο κ. Γεννάδιο προσφώνησε στο πυκνὸ ἀκροατήριο ὁ ἐκπρόσωπος τῆς ΡΚαθολικῆς 'Εκκλησίας Καθηγητής κ. BRUNO FORTE, ὁ ὁποῖος ἐξ ὀνόματος τῆς Διεκκλησιαστικῆς 'Επιτροπῆς ἀνεφέρθη στο θετικό καί ἐποικοδομητικό ἔργο του 'Επισκόπου κ. Γενναδίου ὥστε νά γνωρισθεῖ καί νά γίνει σεβαστή ἡ 'Ορθόδοξη 'Εκκλησία στόν 'Ιταλικὸ χῶρο, με τήν παρουσία καί ἐνεργὸ συμμετοχή του σέ διάφορα συνέδρια καί ἐκδηλώσεις. Τήν ἐπομένη ἐπισκέφθη τήν ἔδρα τῆς Διεκκλησιαστικῆς 'Επιτροπῆς ὁ Σεβ. Καρδινάλιος Νεαπόλεως κ. CORRADO URSI, ὁ ὁποῖος ὠμίλησε με θέμα: «'Ο Χριστός, ἡ Σωτηρία του ἀνθρώπου». Τόν Σεβ. Καρδινάλιον προσφώνησε στο πυκνὸ ἀκροατήριο ὁ ἐκπρόσωπος τῆς 'Ορθόδοξης 'Εκκλησίας Νεαπόλεως, 'Αρχιμ. κ. Βασίλειος Δρόσος, ὁ ὁποῖος ἐκ μέρους τών μελῶν τῆς Διεκκλησιαστικῆς 'Επιτροπῆς εὐχαρίστησε αὐτόν γιά τήν τιμῆ, τὸν σεβασμὸ καί τήν ἀγάπη με τίς ὁποῖες περιβάλλει τήν 'Ορθόδοξη καί τίς ἄλλες ἐκκλησίες στή Νεάπολη.

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

'Ιερά Μητρόπολις 'Αξώμης

Μετά τήν συμμετοχήν του εἰς τήν προπαρασκευαστικήν 'Επιτροπήν τῆς Γ' Πανορθόδοξου Προσυνόδου, πού μετέσχε τῆς ἀντιπροσωπείας τού Πατριαρχείου 'Αλεξανδρείας εἰς τήν Γενεύην, τὸν περασμένον Φεβρουάριον, μετὰ διαφόρους ὑπηρεσιακὰς ἐπάφας πού εἶχε με τούς ἀρμοδίους παράγοντας εἰς τήν 'Ελλάδα, διά τὰ παροικιακὰ θέματα καί τὰ τῶν σχολείων, ὅπως καί διά τήν ὅλην κατάστασιν του δοκιμαζομένου αἰθιοπικοῦ λαοῦ, ἐπανήλθεν ἀρχὰς 'Απριλίου ὁ Σεβ. Μητροπολίτης κ. Πέτρος εἰς τήν ἔδραν του.

'Επεκονίωσεν με τούς χριστιανούς, με τούς ἐκπαιδευτικούς, με τόν Μακαριώτατον Πατριάρχην τῆς 'Εκκλησίας Αἰθιοπίας, με τίς διάφορες διαχριστιανικῆς ὁργανώσεις, παρέσχε εἰς τούς καταυλισμούς τῶν προσφύγων παιδίων πού ἐπισκέφθη καί τῶν ὀρφανῶν, ὅτι βοήθεια του εἶχε δοθῆ τελευταίως, εἰς τὰ σχολεῖα ἐπίσης πού τελοῦν ὑπὸ τήν αἰγίδα τῆς 'Εκκλησίας, συνητήθη με τόν Πρόεδρον του Αἰθιοπικοῦ 'Ερυθροῦ Σταυροῦ καί ἐνημερώθη ἐπὶ τῆς καταβαλλομένης ὑφ' ὄλων προσπαθείας. Μετέβη εἰς τὰ ἀπόστασιν πλέον τῶν 200 χιλιομ. ἀπὸ τήν πρωτεύουσιν καί ἡ ἐπικοινωνία του με τούς δοκιμαζομένους 'Ιθαγενεῖς, εἰς αὐτοῦς μὲν ἔδωκε χαράν καί ἀνακούφισιν, εἰς ἐκείνον πόνον καί δοκιμασίαν, διότι τέτοια συμφορὰ ἀκόμη μαστίζει τίς ἀγνές παιδικῆς ψυχῆς.

'Ο Μητροπολίτης κατήλθεν ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα εἰς Τζιμπουτί διά τήν ἐξυπηρέτησιν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν κατὰ τὸ 'Άγιον Πάσχα, τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς Κοινότητος, πού στερεῖται ἱερέως. 'Άλλη συγκίνησις, ἄλλη λύπη, ἄλλα προβλήματα, οἱ πρόσφυγες τῆς Αἰθιοπίας καί τῆς Σομαλίας, ὅλοι αἰθίοπες χριστιανοί, λίγοι μουσουλμάνοι. 'Εβάπτισε δύο παιδιά αἰθιόπων

(μη υπάρχοντος αίθιοπος ιερέως) τῶν γονέων αὐτῶν ἑλληνορθόδοξων. Ἐν συνεχείᾳ ἀνήλθεν εἰς τὴν ἔδραν του, ἐπεκοινώνησε μὲ τοὺς χριστιανούς του, ἐλειτούργησε, ὁμίλησε, ἐπελήφθη διαφόρων ζητημάτων. Πρὸ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ὁ Ἐφημέριος τῆς Ἀδδῆς - Ἀμπέμπα π. Νεκτάριος Τσίγκρης, κατήλθεν εἰς Ντίρι - Ντάουα, παρέμεινε μίαν ἑβδομάδα, ἐλειτούργησε, ὁμίλησε, ἐθάπτισε δύο τέκνα μουσουλμάνων ἐνήλικα. Καὶ ἐκεῖ ἡ Ἑλληνικὴ Κοινότης δὲν ἔχει ἱερέα. Ζητοῦν οἱ Ὀρθόδοξοι, οἱ Ἕλληνες, νὰ ἀκούσουν τὴν νύχτα τῆς Ἀναστάσεως τὴν Θείαν Λειτουργίαν καὶ δὲν ὑπάρχουν οἱ ἐργάτες, ζητοῦν νὰ κοινωνήσουν. Δυστυχῶς αἱ ἀνάγκαι πολλαί, ἀλλὰ καὶ ἡ τοιαύτη ἔλλειψις κληρικῶν μας καὶ ἡ ἀπροθυμία τῶν νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Αἰθιοπία μᾶς ξενίζει. Δυστυχῶς ὅμως ἐνίοτε ὀφείλεται καὶ εἰς τοὺς ἀρμοδίους κυβερνητικούς παραγοντας, δὲν βοηθοῦν, δὲν θέλουν πλέον τὴν πνευματικὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀνθρώπων. Εἰς Τζιμπουτί πληρώματα 3 ἑλληνικῶν πλοίων, εἶχον 3 χρόνια νὰ ἀκούσουν Ἀκολουθίαν Ἐπιταφίου καὶ νὰ κάνουν Ἀνάστασιν 5 χρόνια. Τὸ κλίμα θερμὸ τοῦ Τζιμπουτί, ἀλλὰ ὁ Ἐπίσκοπος μετέθην, νὰ ζήσει τὴν βαρύτητα τοῦ κλίματος, ἀλλὰ καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἀνάστασιν τῶν ἀνθρώπων μας ἐκεῖ, ἀνεξαρτήτως προελεύσεως, φυλῆς, χρώματος, ποῦ πλημμύρισαν τὴν Ἐκκλησίαν μας καὶ ἔκλαιγαν κατὰ τὰς ἀκολουθίας μας, ἦσαν ὄχι μόνον ὀρθόδοξοι ἀλλὰ καὶ ἄλλων ὁμολογιῶν. Νὰ τοὺς διώξῃς; Ἐθαύμαζαν τὸ μεγαλεῖον τῆς λατρείας μας, τὰ χαρίσματα ποῦ μᾶς ἔδωκε ὁ ἕνας Θεὸς τῆς ἀγάπης, ποῦ ἐδημιούργησε ὅλους μας. Ἐχαίροντο τὴν Ὀρθοδοξίαν μας, ἐπεφταν κάτω ἀπὸ τὸν Ἐπιτάφιον. Εἶναι θεθίλωσις, λέμε, ἀλλὰ τότε πῶς δυνάμεθα νὰ ἐργαζώμεθα διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου;

Πάλιν στὶς 18 Μαΐου ὁ Μητροπολίτης μετέθην εἰς Τζιμπουτί, ὁ δὲ π. Νεκτάριος προσπαθεῖ νὰ πάρωμεν τὴν ἀδειαν διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἀσμάραν, πλέον τοῦ ἔτους νὰ λειτουργηθῶν. Τὸν Ἰούνιον ὁ Μητροπολίτης μετέθην εἰς Ντίρι - Ντάουα, 4 ἔτη ὑπῆρξεν ὁ π. Ἀθανάσιος Ἀνθίδης ἐκεῖ, ἀνεχώρησε τὸν Ἰανουάριον 1980, ἐώρταζε ὁ Ἰ. Παῖς τῆς Ἁγίας Τριάδος. Εἶχομεν ἀρκετάς προσελεύσεις ἐκ διαφόρων ὁμολογιῶν κατὰ τὸ πρῶτο ἐξάμηνον τοῦ ἔτους, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ.

(Ἀνακοινωθὲν Ἰ. Μητροπόλεως)

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΥΠΡΟΥ

Δήλωσις τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου

Ἐμεῖς, ὁ Μητροπολίτης Μόρφου Χρῦσανθος καὶ ὁ καθηγητὴς Μακάριος Παπαχριστοφόρου, ἀπαρτίζοντες τὴν Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου στὸ Διάλογο Ὀρθόδοξων - Ρωμαιοκαθολικῶν δηλώνουμε τὰ ἑξῆς:

1) Ἐπειδὴ τέσσερις Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες (Ἱεροσολύμων, Ρωσσίας, Ἑλλάδος καὶ Γεωργίας) δὲν συμμετέχουν στὶς ἐργασίες τῆς Δ' Γενικῆς Συνέλευσης τοῦ Διεθνούς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς αὐτοῦ τοῦ Διαλόγου στὸ Μπάρι.

2) Ἐπειδὴ δύο ἀπὸ τὶς Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες, ποῦ ἀπουσιάζουν (Ἱεροσολύμων καὶ Ἑλλάδος), ἔχουν δηλώσει ὅτι ἡ ἀπουσία τους εἶναι μίᾳ ἐκδήλωσις διαμαρτυρίας διὰ τὴν στάση τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἐναντί τῆς σχισματικῆς Ἐκκλησίας τῶν Σκοπιῶν (τὸ Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων καὶ γιὰ τὸν συνεχιζόμενο σὲ θάρος του ἀσκούμενο προσηλυτισμὸ).

3) Ἐπειδὴ γιὰ μᾶς τὸ μείζον εἶναι ἡ διατήρησις τῆς ἐνότητος μεταξὺ τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν καὶ τὸ ἕλαττον εἶναι ὁ Διάλογος Ὀρθόδοξων - Ρωμαιοκαθολικῶν.

4) Ἐπειδὴ μὲ τὴν ἀπουσία τῶν τεσσάρων Ὀρ-

δόξων Ἐκκλησιῶν δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἔγκρισις τῶν κειμένων, ποῦ ἔχουν ἐτοιμασθεῖ ἀπὸ τὴ Μικτὴ Συντονιστικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Διαλόγου.

5) Ἐπειδὴ, παρ' ὅλες τὶς εἰλικρινεῖς διευκρινίσεις ποῦ ἔδωσε ὁ Καρδινάλιος JEAN WILLEBRANDS, συμ-πρόεδρος τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς μας, τὸ θέμα συνεχίζεται, ὅπως ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἀποχώρησις τώρα τῆς ἀμεσα ἐνδιαφερομένης Ἐκκλησίας, τοῦ Πατριαρχείου Σερβίας.

6) Δηλώνουμε ὅτι ἡ συνέχισις τῶν ἐργασιῶν τῆς Δ' Γενικῆς Συνέλευσης τῆς Ἐπιτροπῆς μας στὸ Μπάρι κάτω ἀπὸ αὐτὲς τὶς συνθήκες δὲν ἐξυπηρετεῖ κανένα συγκεκριμένο χρῆσιμο σκοπὸ.

7) Δηλώνουμε ὅτι καὶ ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἀποχωρεῖ ἀπὸ τὶς ἐργασίες τῆς Δ' Γενικῆς Συνέλευσης τοῦ Μπάρι μὲ τὴν εὐχὴ νὰ καταστεῖ δυνατὴ ἡ συνέχισις τοῦ Διαλόγου Ὀρθόδοξων - Ρωμαιοκαθολικῶν κάτω ἀπὸ εὐνοητικὴς ἀγάπης καὶ ἐνότητος ὄλων.

† Ὁ Μόρφου ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ

Μακάριος Παπαχριστοφόρου

Μπάρι, 3 Ἰουνίου 1986

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἡ Ἐκκλησία Βουλγαρίας ἐκτὸς τῶν 11 ἐπαρχιῶν τοῦ βουλγαρικῶν χώρου ἔχει καὶ τρεῖς ἐπαρχίες στὸ Ἐξωτερικὸ, δύο στὸ Νέο Κόσμο, οἱ ὁποῖες περιλαμβάνουν τὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς, τὸν Καναδὰ καὶ τὴν Αὐστραλία, καὶ μίᾳ στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη. Αὐτὲς δημιουργήθηκαν προοδευτικῶς ὡς ἀποτέλεσμα τῆς αὐτοοργάνωσης τῶν ξενιτεμένων Βουλγάρων. Ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς τουρκικῆς δουλείας (γιὰ τὴ Βουλγαρία συνεχίσθη μέχρι τὸ 1878, ἐνῶ γιὰ τὶς νότιες βουλγαρικὲς ἐπαρχίες μέχρι τὸ 1913), ἀλλὰ καὶ ἀργότερα, γιὰ λόγους πολιτικούς καὶ οικονομικούς, πολλοὶ Βούλγαροι ἐγκαταλείπουν τὶς πατρίδες τους. Καὶ ὅπως κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μαύρης ἐκείνης δουλείας στὴ Βουλγαρία, ἔτσι καὶ τώρα στὸ Ἐξωτερικὸ ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ δύναμις ἐκείνη, ἡ ὁποία τοὺς συγκεντρώνει καὶ περιθάλλει, τοὺς βοηθᾷ νὰ διατηροῦν τὴν ἐθνικὴ τους αὐτοσυνειδησίαν, γλώσσα καὶ ἔθιμα.

Στὶς 17 Ἀπριλίου 1986 ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας, ἀφοῦ ἐξετίμησε καὶ ἀποτίμησε θετικῶς τοὺς ἀγαθοὺς καρπούς τῆς ποιμαντικῆς δράσεως τῶν Θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων Βελίκης Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος διοικούσε τὴν ἐπαρχία - ἐπισκοπὴ Ἀκρου, καὶ Γλαβνίτσης Συμεών, βοηθοῦ ἐπισκόπου, τοποτηρητοῦ τοῦ Πατριαρχοῦ γιὰ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη, ἀποφάσισε νὰ προβιβάσει καὶ τοὺς δύο στὸ μητροπολιτικὸ ἀξίωμα, γιὰ νὰ μποροῦν καὶ ἐφεξῆς μὲ μεγαλύτερη αὐτοτέλεια καὶ μὲ ἐπιτυχέστερο τρόπο νὰ μεριμνοῦν γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἐμπιστευμένων σ' αὐτοὺς ψυχῶν.

Ὁ μητροπολίτης Ἀκρου Ἰωσήφ γεννήθηκε τὸ 1942. Ἐκάρη μοναχὸς τὸ 1970 στὴ μονὴ τοῦ Τροϊάν, λίγους μῆνες πρὸ τῆς περατώσεως τῶν θεολογικῶν του σπουδῶν στὴ Θεολογικὴ Ἀκαδημία «Ἅγιος Κλήμης Ἀχρίδος» στὴ Σόφια. Ὑπῆρξε ὡς πρωτασὺγκελλος στὸ Λόβετς καὶ τὴ Σόφια. Μετέθην γιὰ μεταπτυχιακὰ σπουδὰς στὸ Ἐξωτερικὸ. Ἐπίσκοπος χειροτονήθηκε τὸ 1980 καὶ τοποθετήθηκε ὡς δεῦτερος βοηθὸς ἐπίσκοπος τῆς μητροπόλεως Σόφιας. Στὸ τέλος τοῦ 1982 ἡ Ἱερά Σύνοδος τὸν ἀπέστειλε στὶς ΗΠΑ, γιὰ νὰ ἀναλάβει τὴ διοίκησις τῆς ἐπισκοπῆς Ἀκρου.

Ὁ μητροπολίτης Δυτικῆς Εὐρώπης Συμεών γεννήθηκε τὸ 1926. Μετὰ τὴν παράτωση τῶν Θεολογικῶν του σπουδῶν ἐκάρη μοναχὸς στὴ μονὴ τῆς Ρίλας. Μεταπτυχιακὰς σπουδὰς ἔκανε στὸ Ἐξωτερικὸ. Κατ' ἀρχὰς διορίστηκε καθηγητὴς στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ τῆς Σόφιας καὶ μετὰ ταῦτα ἡ Ἱερά Σύνοδος τὸν ἀπέστειλε στὶς ΗΠΑ, γιὰ νὰ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίες

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Παναγιώτη Φ. Χριστοπούλου, Τὸ Βιβλίο 'Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΚΡΙΤΗΣ' καὶ ἡ τυχοδιωκτικὴ δράση τοῦ συγγραφέα του Leonardo Lombardi στὸν ἑλληνικὸ χῶρο. Συμβολὴ στὴν ἐκκλησιαστικὴ καὶ πολιτικὴ ἱστορία τῶν μέσων τοῦ ιη' αἰ. Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορικῶν, 'Αθήνα 1984 (= 'Εταιρεία Στερεοελλαδικῶν Μελετῶν, Κείμενα καὶ Μελέται, ἀρ. 4), σσ. 221+14 πίνακες.

'Η γνώση μας γιὰ τὴν περίοδο τῆς δουλείας αὐξάνει συνεχῶς μὲ τὴν ἐμφάνιση μελετῶν, ποὺ ἀξιοποιοῦν τὸ τεράστιο καὶ ἐν πολλοῖς ἀκόμη ἀχρησιμοποίητο ἢ καὶ ἀνέκδοτο ὕλικό αὐτῆς τῆς τόσο σημαντικῆς γιὰ τὴν πορεία μας ὡς 'Ελλήνων περιόδου. Σ' αὐτὲς τὶς μελέτες ἀνήκει καὶ ἡ παραπάνω διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ ἐκλεκτοῦ φιλόλογου κ. Π. Χριστοπούλου, ποὺ ἐνεκρίθη ἀπὸ τὴν Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπ. 'Αθηνῶν, (14.12.1984). «'Η διατριβὴ αὐτὴ — κατὰ τὸν ἴδιο τὸν συγγραφέα — πραγματεύεται ὀρισμένες πτυχὲς τοῦ ἐσωτερικοῦ χῶρου τοῦ 'Ελληνισμοῦ κατὰ τὸν ιη' αἰ., μέσα ἀπὸ τὶς πράξεις καὶ τὰ κείμενα ἐνὸς τυχοδιωκτῆ» (σ. 9). Οὐσιαστικὰ ἀσχολεῖται μὲ τὰ ἐρωτηματικά, ποὺ γεννᾶει τὸ (περίεργο καὶ σπάνιο) βιβλίο «'Η 'Αλήθεια Κριτής», ἀποδεικνύοντας (σ. 81-87) τὴν ταύτιση τοῦ συγγραφέα του μὲ τὸν πρῶτον ρωμαιοκαθολικό Leonardo Lombardi, ποὺ παρίστανε τὸν προτεστάντη καὶ προσῆλθε στὴν 'Ορθοδοξία, ἀποκρινόμενος τὸν φίλο της. 'Η παρακολούθηση τῆς παραχώδους δραστηριότητος τοῦ L. μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων βοηθεῖ στὸ νὰ φωτισθοῦν διάφορες σπουδαῖες πλευρὲς τῆς περιόδου αὐτῆς.

'Η ἐργασία, ποὺ ἔχει συνταχθεῖ μὲ κριτικὴτητα καὶ εὐσυνειδησία καὶ σφραγίζεται ἀπὸ τὴν μακρὰ ἐπιστημονικὴ πείρα τοῦ κ. X., διαρθρώνεται σὲ δύο μέρη: Α. Τὸ βιβλίο AK καὶ τὰ προβλήματά του (σ. 29-87) καὶ Β. 'Ο Leonardo Lombardi καὶ ὁ περίγυρός του (σ. 88-148). Προηγεῖται πλούσια Βιβλιογραφία (σ. 14-25) καὶ ἐπονται σὲ Παράρτημα ἡ

ἐκδοση τριῶν σπουδαίων Κειμένων (σ. 151-177), ἀναφορὰ στὶς ἐκδόσεις Μοσχοπόλεως καὶ τὰ κοσμημάτα τους (σ. 178-188) καὶ στὶς ὀλοσέλιδες ξυλογραφίες τοῦ βιβλίου AK (σ. 189-195). Παρὰ τὸ γεγονός δὲ ὅτι ἡ μελέτη ἐξεδόθη δακτυλογραφημένη (σύστημα Off-set) δὲν μειονεκτεῖ καθόλου σὲ καλαισθηρία καὶ ἐλκυστικὴ ἐμφάνιση.

'Η προσφορὰ τῆς διατριβῆς τοῦ κ. X. στὴν ἐπιστῆμη συνίσταται κυρίως στὴν κριτικὴ ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου τοῦ βιβλίου (σ. 40-56), στὰ συμπεράσματα γιὰ τὸν χρόνο ἐκτυπώσεώς του (μετὰ τὸ 1739 καὶ πρὶν τὸ 1750, ἢ ἀκριβέστερα μεταξὺ 1746-1749, σ. 72-74) καὶ στὴν ταύτιση τοῦ συγγραφέα (σ. 81-87). 'Αλλὰ καὶ ἡ ἔρευνα τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τοῦ L. καὶ ὁ κριτικὸς ἔλεγχος τῶν πληροφοριῶν, ποὺ τὸ βιβλίο του προσφέρει, ἀποτελοῦν θετικὰ προσόντα τοῦ μόχθου τοῦ κ. Χριστοπούλου.

'Η μελέτη παρουσιάζει ὄχι μόνον φιλολογικὸ-ιστορικὸ, ἀλλὰ καὶ ἐκκλησιαστικοθεολογικὸ ἐνδιαφέρον. 'Αλλωστε τὸ θέμα τοῦ κρινόμενου βιβλίου ἐντάσσεται στὴ διαχριστιανικὴ πολεμικὴ τῆς ἐποχῆς. 'Επειδὴ δὲ ὁ κ. X. κινεῖται μὲ ἀνεση καὶ στὸ χῶρο τῆς Θεολογίας, θὰ μᾶς ἐπιτρέψει νὰ παρατηρήσουμε, ὅτι καλὸ θὰ ἦταν νὰ ἀποφευχθεῖ (σὲ ἐπιστημονικὴ ἐργασία) ἡ χρῆση τοῦ ὄρου καθολικὴ (σ. 9 ἐ., 40 ἐ.ἐ.) γιὰ τὴ «Δυτικὴ 'Εκκλησία», ἀφοῦ, ὅπως γνωρίζει, καθολικὸς σημαίνει ὀρθόδοξος στὴ θεολογικὴ μας γλώσσα. 'Ανεκτότερος θὰ ἦταν ὁ ὄρος «ρωμαιοκαθολικός», μολοντί καὶ ἐδῶ τὸ ὀρθὸ εἶναι ρωμαιοκαθολικὴ (κατὰ τὴν ὀρολογία τῆς ἐποχῆς), διότι καὶ τὸ ρωμαιοκαθολικὸς σημαίνει στὴν κυριολεξία: ρωμηὸς καὶ καθολικός, δηλ. ὀρθόδοξος. 'Αλλωστε καὶ τὸ ἴδιο τὸ κρινόμενο βιβλίο (βλ. πίνακα 2) κάνει λόγο περὶ «τῶν τεσσάρων χριστιανικῶν λατρειῶν (=Ritus!), τῶν Γραικῶν, Παπιστῶν, Καλβινιστῶν καὶ Λουθηρανῶν». Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴ χρῆση τῶν ὄρων 'Εκκλησία καὶ 'Ομολογία, ὅταν συμπλέκεται ἢ 'Ορθοδοξία μὲ τὶς δυτικὲς 'Ομο-

του στὴν ἐπισκοπὴ τῆς Νέας 'Υόρκης, ὡς ἀρχιμανδρίτης κατ' ἀρχὰς καὶ ὡς ἐπίσκοπος ἀργότερα (1973).

Μὲ τοὺς δύο νέους μητροπολίτες ἡ 'Ιεραρχία τῆς Βουλγαρικῆς 'Εκκλησίας σήμερα ἀποτελεῖται ἀπὸ 14 μητροπολίτες. Στὸν ἀριθμὸ αὐτὸ συμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ Πατριάρχης, ὁ ὁποῖος εἶναι μητροπολίτης Σόφιας. Κατὰ τὸν Κανονισμό τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας τῆς Βουλγαρίας τὰ πρεσβεία τῶν μητροπολιτῶν καθορίζονται ἀπὸ τὰ πρεσβεία τῆς χειροτονίας καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ πρεσβεία τῶν ἐδρῶν. Μετὰ τὸν Πατριάρχη ὁ ἀρχαιότερος μητροπολίτης σήμερα εἶναι ὁ Βάρνης 'Ιωσήφ (γεννηθεὶς τὸ 1898) ὁ ὁποῖος ἐξελέγη ὡς μητροπολίτης τὸ 1937. 'Ενδιαφέρον εἶναι ἐπίσης νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ προκατόχος του Βάρνης Συμεὼν, τρόφιμος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, ἐξελέγη μητρο-

πολίτης τὸ 1872. 'Ετσι ἐπὶ 114 ἔτη ἡ ἐπαρχία τῆς Βάρνης ἔχει δύο μόνον μητροπολίτες. 'Ο πῶς ἠλικιωμένος ἀπὸ τοὺς μητροπολίτες εἶναι ὁ Δοροστόλου καὶ Γερθένου Σωφρόνιος, γεννηθεὶς τὸ 1897. Οἱ μητροπολίτες στὴ Βουλγαρικὴ 'Εκκλησία εἶναι ἀμετάθετοι καὶ ἰσόβιοι. 'Εξ αἰτίας τοῦ γεγονότος αὐτοῦ ἡ 'Ιεραρχία σήμερα ἔχει στοὺς κόλπους της ἀρκετοὺς ἠλικιωμένους μητροπολίτες (8 μητροπολίτες ξεπερνοῦν τὸ 75ο ἔτος τῆς ἡλικίας). 'Η 'Ιερά Σύνοδος, ὅταν ὑπάρχει ἀνάγκη, γιὰ νὰ εὐκολύνει τὸ ἔργο τους, ἐκλέγει καὶ ἐγκαθιστᾶ στὶς μητροπόλεις βοηθοὺς ἐπισκόπους. Σήμερα στὴν 'Εκκλησίᾳ τῆς Βουλγαρίας ὑπάρχουν 11 βοηθοὶ ἐπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι σὲ ἄλλες ὑπηρεσίες (χωρὶς καθέδρα).

('Ανταπόκριση ἀπὸ τὴν Σόφια)

λογίες. Βέβαια αυτά δεν μειώνουν στο ελάχιστο την προσφορά του συγγραφέως, που επέλεξε, όπως είναι φανερό, στα σημεία αυτά την οδό της «οικονομίας».

Πρωτοπρ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΜΕΤΑΛΛΗΝΟΣ

Κ α σ σ ι α ν ή ς Π α ν ο υ τ σ ο π ο ύ λ ο υ, ΓΟΡΓΟΝΕΣ ΚΑΙ ΣΤΑΥΡΑΕΤΟΙ (λαογραφικά παραμύθια), έκδ. 'Αποστολικής Διακονίας, 'Αθήνα 1985, σ. 204.

Ὡς εὐχάριστη ἐκπλήξη πρέπει νὰ θεωρηθεῖ τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἱεραποστολικὸς Ὄργανισμὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία, ἔθεσε σὲ κυκλοφορία στὸ τέλος τοῦ 1985 μιὰ πρωτότυπη συλλογὴ λαογραφικῶν παραμυθιῶν μὲ τὸν εὐγλωττο καὶ ποιητικὸ τίτλο «Γοργόνες καὶ Σταυραετοί». Τὸ ἔργο ὁφείλεται στὴν ἀκούραστη γραφίδα τῆς Κας Κασσιανῆς Πανουτσόπουλου, καταξιωμένης κοινωνικῆς λειτουργοῦ καὶ συγγραφέως, τιμημένης (τὸ 1984) ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν γιὰ τὸ σύγγραμμά της «Ἱστορία - Λαογραφία - Γλώσσα» τῆς περιοχῆς Εὐρωστίνα (Κορινθίας).

Εἶναι γνωστὸ πὼς οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας ἀγαποῦσαν τοὺς μύθους. Ἀπ' αὐτοὺς ξεπήδησαν τὸ θυζαντικὸ μεσαιωνικὸ παραμύθι καί, στὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, τὸ λαϊκὸ παραμύθι. Ὅπως σημειώνεται στὸν Πρόλογο, «Κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς σκλαβιάς ὁ λαὸς ζωντάνευε τὸ Μέγα Ἀλέξανδρο, τὸ μαρμαρωμένο θασιλιά. Ἐπιστράτευε τοὺς δράκους, τὶς γοργόνες, τὶς νεράιδες. Καὶ μαζί τους, τὰ κατορθώματα τοῦ παλληκαριοῦ σὲ ὅλες τὶς ἐποχές...».

Τὸ εἶδος ποὺ προσφέρει ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία δὲν μοιάζει μὲ τὶς συλλογές τῶν ξενόφερτων παραμυθιῶν ποὺ σὲ μεταφράσεις κυκλοφοροῦν στὴν Ἑλλάδα, μεταφέροντας τὰ ἑλληνόπουλα στὶς ψυχρὲς χώρες τοῦ βορρᾶ ἢ τὶς ξένες γιὰ τὴν νοστροπία τους χώρες τῆς Δύσης. Τὸ λαογραφικὸ παραμύθι εἶναι ὑφασμένο μὲ τὸ ἔθιμο, τὴν παράδοση, τὸ μῦθο, τὸ θρύλο, τὴ σοφία τοῦ λαοῦ, τὴν ἀγωνία γιὰ τὴ συνέχιση τῆς φυλῆς, τὸν καημὸ του γιὰ τὸ πάρσιμο τῆς Πόλης καὶ τὶς ἀλχημιόνητες Πατρίδες, τὴν προσιονὴ γιὰ τὴ λύτρωση τοῦ Γένους. Χωρὶς νὰ λείπουν οἱ γοργόνες, οἱ δράκοι καὶ οἱ καλικάντζαροι.

Τί πιὸ πολὺ ἢ τίς καλὸ θὰ ἔχει νὰ συστήσει κανεὶς ὡς ἀνάγνωσμα στὶς τρυφερὲς παιδικὲς ψυχές; Πῶς, ἰδιαίτερα, θὰ μπορούσε νὰ μεταδώσει στὰ ἑλληνόπουλα τοῦ Ἐξωτερικοῦ κάτι ἀπ' τὴ γενέτειρα τῶν ἴδιων ἢ τῶν γονιῶν τους;

Πιστεύουμε ὅτι πολυτιμότερο ἐφόδιο στὸν τομέα αὐτὸ δὲν ὑπάρχει. Ἀπομένει οἱ γονεὶς καὶ οἱ ἐκπαιδευτικοί, μάλιστα ἐκείνοι ποὺ ὑπηρετοῦν σὲ σχολεῖα τοῦ Ἐξωτερικοῦ, νὰ ἐφοδιάσουν τὰ παιδιὰ τους καὶ τὶς σχολικὲς βιβλιοθήκες μὲ τὴν ὥραία αὐτὴ συλλογὴ.

Τὸ βιβλίον, 25ο στή σειρά ἐκδόσεων «Παιδικὸ ὄριζοντες», εἶναι καλαίσθητα τυπωμένο καὶ βιβλιοδετημένο, μὲ ἐξώφυλλο σὲ τετραχρωμία καὶ πολλὰ ἐσωτερικὰ στολίδια, παρμένα ἀπὸ τὸν ἀνεξάντλητο πλοῦτο τῆς λαϊκῆς τέχνης.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΛΕΚΚΟΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, καθηγητοῦ - ἀκαδημαϊκοῦ, «Περὶ τὸ πρόβλημα τῆς λεγομένης "Λουκαρίου" Ὁμολογίας», (Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας» ΝΣΤ', τεύχος Δ', 1985, σσ. 655 - 693), σελ. 40.

Ὁ συγγραφεὺς, πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος, ἐπανερχεται καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὸ «δυσεπίλυτον Λουκαρίου ζήτημα», ὕστερα ἀπὸ παρέλευση μιᾶς πεντηκονταετίας, ἀπ' ὅπου γιὰ πρώτη φορά, τὸ 1937 (τὸ βιβλίον του «Ὁρθόδοξια καὶ Προτεσταντισμός») κατέγινε μὲ τὸ θέμα αὐτό. Ἡ παρῶσα συνοπτικὴ καὶ μεστὴ μελέτη διαρθρῶνεται ὡς ἑξῆς: I. Προλεγόμενα (σελ. 3-4), II. Ὁ Κύριλλος Λουκαρις καὶ ἡ ἀποδοθεῖσα αὐτῷ ὁμολογιακὴ πίστεις (σελ. 4-14), III. Τὰ θεολογικὰ περιεχόμενα τῆς «Λουκαρίου» Ὁμολογίας (σελ. 14-23), IV. Ἐπιλεγόμενα (σελ. 23-32) Zusammenfassung (σελ. 33-43), VI. Βιβλιογραφία (σελ. 35-39) καὶ VII. Πίναξ περιεχομένων (σελ. 40).

Παναγιώτου Κ. Χρήστου, Τὸ Μυστήριον τοῦ Θεοῦ — Θεολογικὰ Δοκίμια (Πατριαρχικὸν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν), Θεσσαλονίκη 1983, σελ. 204.

Σ' ἓνα κομψὸ τομίδιο, ποὺ ἀποτελεῖ τὸν ἀριθμὸ 4 τῆς σειρᾶς «Θεολογικὰ Δοκίμια», περιέχεται ἓνα σπουδαῖο δοκίμιο τοῦ καθηγητοῦ Παναγιώτου Χρήστου γραμμένο μὲ γλαφυρότητα καὶ σαφήνεια, ποὺ σ' αὐτὸ συμβάλλει καὶ ἡ σωστὴ ἀπλὴ καθαρεύουσα γλῶσσα. Τὰ ἑπτὰ Κεφάλαια ποὺ συγκροτοῦν τὸ δοκίμιο εἶναι: Α. Ἡ ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ (σελ. 11-22), Β. Διπλῆ ὄψις τῆς θείας φύσεως (σελ. 23-58), Γ. Ὁ Κόσμος (σελ. 59-92), Δ. Ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ (σελ. 93-122), Ε. Ἡ Θεογονία (σελ. 123-148), ΣΤ. Ἡ Θεολογία (σελ. 149-166), Ζ. Ὁ Τριαδικὸς Θεὸς (σελ. 167-199).

Ἰωάννου Μ. Φουντούλη, καθηγητοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης, «Λογικὴ Λατρεία», Ἀθήνα 1984 (β' ἔκδοση, Ἀποστολικὴ Διακονία) σελ. 390.

Ἡ λαμπρὴ αὐτὴ β' ἔκδοση τοῦ βιβλίου ἀπ' τὴν Ἀποστολικὴν Διακονίαν (ἡ α' ἔκδοση εἶχε γίνῃ στὴν Θεσσαλονικὴ ἀπ' τὸ Πατριαρχικὸ Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, τὸ 1971), κατέχει μιὰ κεντρικὴ θέση στὴν ὁμώνυμη σειρᾶ, δηλαδὴ «Λογικὴ Λατρεία», ὅπου συγκεντρώνονται «κειμένα θεολογικο-λειτουργικοῦ στοχασμοῦ». Τὰ περιεχόμενα τοῦ βιβλίου εἶναι τὰ κείμενα 50 ραδιοφωνικῶν ἐκπομπῶν ποὺ πραγματοποιήθηκαν ἀπ' τὸν Φεβρουάριον 1970 μέχρι τὸν Ἰανουάριον 1971. Ἀναπτύσσονται ἑορτολογικὰ θέματα καὶ λειτουργικά, γενικότερα, ζητήματα. Ἡ φύσις τῶν κειμένων μὲ τὴν ζωηρότητα τοῦ προφορικοῦ λόγου τῶν ἐκπομπῶν καὶ τὴν διάνθισή μὲ ὑμνογραφικὰ κείμενα, καθιστοῦν τὸ βιβλίον ἰδιαίτερα ἀγαπητὸ καὶ ὠφέλιμο ἐντὺφνημα.

Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, «Ἡ φιλοσοφία τῆς θρησκείας τοῦ Κάρολ Μάρξ», Ἀθήνα 1984, σελ. 106 (ἀνάτυπο ἀπ' τὸ περιοδικὸ «Ἐκκλησιαστικά»).

Πρόκειται γιὰ τὸ πλήρες κείμενο, μὲ τὶς ὑποσημειώσεις του, τῆς διαλέξεως ποὺ ἔδωσε ὁ συγγραφεὺς σὲ πολυπληθὲς ἀκροατήριον στὴ μεγάλη αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας στὴν Ἀθήνα, τὴν 8η Φεβρουαρίου 1984. Τὴν διάλεξη εἶχε ὁργανώσει τὸ Ἐκκλησιαστικὸ, Ἐπιστημονικὸ καὶ Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἰωάννου καὶ Ἐριέττης Γρηγοριάδου, ποὺ προεδρεύεται ἀπ' τὸν σεβασμιώτατο μητροπολίτη Μεγάρων καὶ Σαλαμίνος κ. Βαρθολομαῖο. Σὲ 18 παραγράφους ἀναλύεται τὸ ἔργο καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Μάρξ καὶ ἐπισημαίνονται οἱ ἐπιδράσεις ποὺ δέχθηκε ἀπὸ ἄλλους φιλοσόφους. Οἱ δύο τελευταῖες παράγραφοι εἶναι ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρουσες: «17. Εὐσύνοπτη κριτικὴ τῆς φιλοσοφίας τῆς θρησκείας τοῦ Κάρολ Μάρξ», καὶ «18. Ἐπιλεγόμενα: Οἱ Χριστιανοὶ μπροστὰ στὸ σύνθημα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Μάρξ ἀπ' τὸν Μαρξισμό καὶ τοῦ Μαρξισμοῦ ἀπ' τὸν Μάρξ».

Ἀθανασίου Δ. Παπανικολάου, «Ἡ περὶ Ἱερωσύνης διδασκαλία τοῦ ἁγίου Συμεὼν Θεσσαλονίκης», Θεσσαλονίκη 1985 (διδασκαλικὴ διατριβὴ-ἔκδοση Ἱεράς

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

'Ιερά Μητρόπολις Φθιώτιδος

«Έχοντες ύπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου Γαλανεΐκων Λαμίας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω θέσεως.

Ἐν Λαμίᾳ τῆ 9ῃ Ἰουνίου 1986

† Ὁ Φθιώτιδος ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

Μητροπόλεως Ἱερισσοῦ, Ἁγίου Ὀρους καὶ Ἀρδαμερίου), σελ. 164.

Σὲ δύο μέρη ἡ διατριβὴ αὐτὴ διαπραγματεύεται τὰ ἐξῆς θέματα. Μέρος Α. Ἡ ἱερωσύνη τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ: Α' Ἡ ἱερωσύνη καὶ ἡ διαδοχὴ τῆς. Β' Ἐκλογὴ καὶ χειροτονία τῶν κληρικῶν. Γ' Οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης. Δ' Ἡ προσωπικότητα τοῦ κληρικοῦ. Μέρος Β. Τὸ ἔργο καὶ ἡ ἀποστολὴ τῶν κληρικῶν: Α' Οἱ οἰκονόμοι τῆς χάριτος καὶ τῆς σωτηρίας. Β' Κλῆρος καὶ λαός.

Λυσσάνδρου Ι. Φάσσου, Θεολόγου-Γυμνασιάρχου, «Τὸ Μοναστήρι τοῦ Ὀμπλοῦ — Προσφορά στὴν Ἐκκλησία καὶ στὸ Ἔθνος», Πάτρα 1985, σελ. 120.

Μὲ μιὰ προσεγμένη ἔκδοση καὶ μᾶλλον καλαισθητῆ, διανοητικὴν μὲ ἐγχρωμὲς φωτογραφίες (τῆς μονῆς, τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, τῆς πλατάνου τοῦ Π. Π. Γερμανοῦ, ἱερῶν λειψάνων καὶ κειμηλίων, κ. ἄ.), ὁ συγγραφεὺς μᾶς γνωρίζει τὸ Μοναστήρι τοῦ Ὀμπλοῦ, στὰ νοτιοδυτικὰ τῶν Πατρῶν, μὲ ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὴν ἱστορία του, τὰ κτίσματά του καὶ τὴν ἐθνικὴ προσφορά του.

Scripta Theologica — de la Iglesia y de Navarra (Ἐπετηρίδα τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ναβάρρας) τόμος XVI, τεύχη 1-2, 1984, σελ. 688.

Ἐνας τόμος μὲ πλούσιο καὶ ἐνδιαφέρον περιεχόμενο, στὴν ἰσπανικὴ γλῶσσα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διακρινόμενο σὲ τρεῖς ἐνότητες: πρῶτο, (σελ. 9-146) Μελέτες, δεύτερο (σελ. 149-247) Σημειώσεις, καὶ τρίτο (ἀπὸ σελ. 251 ἐξ.). Περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ναβάρρας. Μελέτες πρὸς τιμὴ τοῦ καθηγητοῦ Goni Castambide. Τὸ τρίτο αὐτὸ μέρος, τὸ καὶ σπουδαιότερο, ἀποτελεῖ ἕνα ἀφιέρωμα, στὸ ὁποῖο ὑπάρχει συνδρομὴ τριάντα πέντε καθηγητῶν καὶ γενικότερα ἐπιστημόνων μὲ ἐνδιαφέρουσες μελέτες.

Synaxis III (Annuaire dell' Istituto per la Documentazione e la Ricerca S. Paolo = Ἐπετηρίδα τοῦ Ἰνστιτούτου διὰ τὴν τεκμηρίωση καὶ τὴν ἔρευνα Ἁγιος Παῦλος), Κατάνια 1985, σελ. 420.

Πολὺ πλουσιώτερος ἀπ' τοὺς προηγουμένους δύο τόμους ὁ Γ' αὐτὸς τόμος, μὲ ἐξαιρετικὴ ἐκδοτικὴ ἐπιμέλεια, περιέχει ἕνδεκα ἐνδιαφέρουσες μελέτες, οἱ δυο-τρὲς ἀπ' τὲς ὁποῖες ἀναφέρονται σὲ φλέγοντα θέματα τῆς ἐποχῆς μας, ὅπως: «Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου» τοῦ Salvatore Consoli (σελ. 33-65), «Ἀποκαλυπτικὴ τοῦ φόβου καὶ ἀποκαλυπτικὴ τῆς ἐλπίδας» τοῦ Salvatore Nikolosi (σελ. 67-101) καὶ «Τεχνητὴ γονιμοποίηση: Προβλήματα καὶ Προοπτικὲς» τοῦ Tommaso Auletta (σελ. 179-218).

Γρ. Θ. Στάθης

'Ιερά Μητρόπολις Μυτιλήνης

«Έχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Βασιλείου Μόριας, τῆς Κοινότητος Μόριας, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἀνωτέρω θέσεως.

Ἐν Μυτιλήνῃ τῆ 13ῃ Ἰουνίου 1986

† Ὁ Μυτιλήνης ΙΑΚΩΒΟΣ

«Έχοντες ὑπ' ὄψει: 1) Τὰς διατάξεις τοῦ Ν.Δ. 1398)73 «περὶ συστάσεως ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων παρὰ τῆ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπῆ Ἀθηνῶν καὶ ταῖς Ἱεραῖς Μητροπόλεσι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», 2) Τὴν ὑπ' ἀριθμ. 1342)76 ἡμετέραν ἀπόφασιν, 3) τὰς διατάξεις τῆς ὑπ' ἀριθμ. 2104)76 ἐγκυκλίου τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, «περὶ ἀναδιαρθρώσεως τῶν ὀργανικῶν θέσεων Διακόνων», 4) Τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 1 τοῦ Ν. 673)77 «περὶ ἀνακατανομῆς καὶ ρυθμίσεως ὀργανικῶν τιῶν θέσεων διακόνων» καὶ 5) Τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 33, 34, 36 καὶ 37 τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2)69 Κανονισμοῦ «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν» προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου Διακόνου πρὸς πλήρωσιν τῆς κενῆς ὀργανικῆς θέσεως τοῦ Ἱ. Ν. Ἁγ. Γεωργίου Πολυχνίτου, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ ὑπὸ τοῦ Νόμου ὀριζόμενα προσόντα ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως ἐν τῷ Δελτικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι ἡμῖν σχετικὴν αἴτησιν μετὰ τῶν νομίμων δικαιολογητικῶν.

Ἐν Μυτιλήνῃ τῆ 13ῃ Ἰουνίου 1986

† Ὁ Μυτιλήνης ΙΑΚΩΒΟΣ

'Ιερά Μητρόπολις Δημητριάδος

«Έχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὰς κενὰς ὀργανικὰς θέσεις τακτικῶν ἐφημεριῶν τῶν Ἱερῶν Ναῶν 1) Ἁγίας Μαρίνης Κισσοῦ, 2) Ἁγίας Τριάδος Μούρσι καὶ 3) Ἁγ. Παρασκευῆς Μελιδίαις, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης ἐν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσι τὰ ἀπαιτούμενα δικαιολογητικὰ διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀνωτέρω κενῶν θέσεων.

Ἐν Βόλῳ τῆ 16ῃ Ἰουνίου 1986

† Ὁ Δημητριάδος ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ

'Ιερά Μητρόπολις Πειραιῶς

«Έχοντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 38 παράγρ. 2 τοῦ Ν. 590)1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» καὶ τῶν ἀρθρῶν 33 - 37 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2)1969 Κανονισμοῦ τῆς Ἱεράς Συνόδου «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἑνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν», προκειμένου νὰ πληρώσωμεν τὴν κενὴν ὀργανικὴν θέσιν τακτικοῦ ἐφημερίου τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Μεταμ. Σωτήρος Παλαιᾶς Κοκκινιάς Πειραιῶς,

καλούμεν τούς βουλομένους και έχοντας τὰ κανονικά και νόμιμα προσόντα, όπως έντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρούσης έν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» υποβάλωσι τὰ απαιτούμενα δικαιολογητικά διά τήν κατάληψιν τής ανωτέρω θέσεως.

Έν Πειραιεί τῇ 18ῃ Ιουνίου 1986

† Ὁ Πειραιῶς ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Κίτρους και Κατερίνης

Έχοντας υπ' ὄψιν 1) τὸ υπ' ἀριθ. 1398) 1973 Ν. Διάταγμα, «Περί συστάσεως οργανικῶν θέσεων διακόνων παρά τῇ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπῇ Ἀθηνῶν και ταῖς Ἱεραῖς Μητροπόλεσι τής Ἐκκλησίας τής Ἑλλάδος», β) τὸν Νόμον 673) 1977 «Περί ἀνακατανομῆς και ρυθμίσεως οργανικῶν τιων θέσεων διακόνων», γ) τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 33 και 34 τοῦ υπ' ἀριθ. 2) 1969 Κανονισμοῦ τής Ἱεράς Συνόδου «Περί Ἱερῶν Νάων, Ἐνοριῶν και Ἐφημεριῶν», προκειμένου νά πληρώσωμεν τήν κενήν οργανικήν θέσιν Διακόνου τοῦ ἱ. Ναοῦ Ἀγίου Κων)νου - Ἐλένης έν Κίτρει, καλούμεν τούς βουλομένους και έχοντας τὰ κανονικά και νόμιμα προσόντα, όπως έντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρούσης έν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» υποβάλωσι τὰ απαιτούμενα δικαιολογητικά διά τήν κατάληψιν τής ανωτέρω θέσεως.

Έν Κατερίνῃ τῇ 20ῃ Ιουνίου 1986

† Ὁ Κίτρους και Κατερίνης ΑΓΑΘΟΝΙΚΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Πατρῶν

Έχοντας υπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 38 παρ. 2, και 67 τοῦ Ν. 590) 1977, τοῦ ΝΔ 1398) 1973, τοῦ Ν. 673) 1977 και τήν ἡμετέραν ἀπόφασιν περί κατανομῆς τῶν οργανικῶν θέσεων Διακόνων εἰς ἔνοριακούς ναοὺς τής Ἱ. Μητροπόλεως Πατρῶν, προκειμένου ἵνα προδῶμεν εἰς ἀνακήρυξιν ὑποψηφίου πρὸς πλήρωσιν τής κενῆς θ' θέσεως τακτικοῦ Διακόνου έν τῷ ἱ. ναῷ Παντανάσσης Πατρῶν, καλούμεν τούς βουλομένους ἵνα καταλάβωσι τήν θέσιν ταύτην και έχοντας τὰ προβλεπόμενα προσόντα, όπως έντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρούσης εἰς τὸ Περιοδικόν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», υποβάλωσιν ἡμῖν τὰ νεομισημένα δικαιολογητικά διά τὰ παραίτηρα.

Έν Πάτραις τῇ 27ῃ Ιουνίου 1986

† Ὁ Πατρῶν ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ

Ἱερά Μητρόπολις Τρίκκης και Σταγῶν

Έχοντας υπ' ὄψει τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθρου 38 παρ. 2 τοῦ Ν. 590) 1977 «περί Καταστατικοῦ Χάρτου τής Ἐκκλησίας τής Ἑλλάδος» και τῶν ἀρθρῶν 33 - 37 τοῦ υπ' ἀριθ. 2) 1969 Κανονισμοῦ τής Ἱεράς Συνόδου «περί Ἱερῶν Νάων, Ἐνοριῶν και Ἐφημεριῶν», προκειμένου νά πληρώσωμεν τὰς κενὰς οργανικὰς θέσεις τακτικῶν Ἐφημεριῶν τῶν Ἱερῶν Νάων α) Ἀγ. Ἀθανασίου Περδικορράχης, β) Ἀγ. Νικολάου Τριφυλλίων, γ) Ἀγ. Θεοδώρων Κρήνης, δ) Κοιμ. Θεοτόκου Κουμαριάς, ε) Ἀγ. Τριάδος Κερασούλας, στ) Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος Λαφίνης, ζ) Ἀγίων Πάντων Βαθυρρεύματος, η) Προφ. Ἡλιοῦ Δέσης, θ) Ἀγ. Ἀποστόλων Δροσοχωρίου, ι) Ἀγ. Ἀποστόλων Λειβαδοχωρίου, ια) Ἀγ. Νικολάου Ἀγίου Νικολάου (Ψυχῆ), ιβ) Κοιμ. Θεοτόκου Νέας Πεύκης και ιγ) Κοιμ. Θεοτόκου Καλλιρρόης, ὡς και τὰς διακονικὰς θέσεις τῶν ἱ. ναῶν α) Ἀγίου Κωνσταντίνου Τρικάλων, β) Ἀγίας Παρασκευῆς Τρικάλων και γ) Ἀγίων Ἀποστόλων Φαρκαδόνας,

καλούμεν τούς βουλομένους και έχοντας τὰ κανονικά και νόμιμα προσόντα, όπως έντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρούσης έν τῷ Περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» υποβάλωσι τὰ απαιτούμενα δικαιολογητικά διά τήν κατάληψιν τῶν ανωτέρω κενῶν θέσεων.

Έν Τρικάλους τῇ 27ῃ Ιουνίου 1986

† Ὁ Τρίκκης και Σταγῶν ΑΛΕΞΙΟΣ

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Μεγάρων και Σαλαμίνας ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ

† Ὁ Γρεβενῶν ΣΕΡΓΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

A) Ἑσωτερικοῦ : Δραχμαὶ 300 ἑτησίως.

B) Ἐξωτερικοῦ : Δολλάρια 20 ἑτησίως.

Τιμὴ ἑκάστου τεύχους μετὰ τοῦ «ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ»

δρχ. 15.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, «Τί ἐστιν ἀνθρωπος;» (Ἀπόψεις τῶν Κομμάτων στὸ Β' Διακομματικὸ Συνέδριο).

Ἱεράς Συνόδου, Ἐγκύκλιος 2433, περὶ συναριθμήσεως τοῖς Ἀγίοις τοῦ Ὁσίου Πατρὸς Παναγῆ (Μπασιᾶ - Τυπάλδου).

Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, Ἡ εἰς Ἀδὸν κἀθοδος τοῦ Χριστοῦ έν τῇ θ. Λατρεία τής Ἐκκλησίας.

Μητροπ. Μεσσηνίας Χρυσοστόμου, Τὸ Χρονικὸν τοῦ Ἑσπερινοῦ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Βράχου τοῦ Ἀρείου Πάγου (1921 - 1986).

Μητροπ. Κορίνθου Παντελεήμονος, Ἡ Θεολογία τής ἀπελευθέρωσης.

Μητροπ. Γρεβενῶν Σεργίου, Ἡ Ἱ. Μογῆ τοῦ Ὁσίου Νικάνορος και τὸ κειμηλιοφυλάκειον αὐτῆς.

Μητροπ. Σταυρουπόλεως Μαξίμου, Ὁρθόδοξος μοναχισμὸς και ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἀγίου Ὁρους εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον.

Ἱ. Μ. Χατζηφώτη, Ἡ ἀδελφοποίησις τῶν πόλεων Βηθλεὲμ και Ἀθηνῶν.

Τὸ κληρικολαϊκὸν Συνέδριον τής Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ὁυατείρων και Μεγ. Βρεταννίας.

Ἀρχιμ. Συνεσίον Κτενᾶ, Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ὡς ἀνακαινιστῆς τοῦ μοναχικοῦ βίου.

Παρατηρήσεις και Σχόλια.

Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά.

Βιβλιοκρισίαι.

Παράρτημα.